

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUK EDEBİYATINDA DEĞER EĞİTİMİ:
ÜMİT KAFTANCIOĞLU ÖRNEĞİ

BESTE KALFA

İzmir
2020

**DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
SINIF ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**ÇOCUK EDEBİYATINDA DEĞER EĞİTİMİ:
ÜMİT KAFTANCIOĞLU ÖRNEĞİ**

BESTE KALFA

**DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZER**

**İzmir
2020**

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Çocuk Edebiyatında Değer Eğitimi: Ümit Kaftancıoğlu Örneği” adlı çalışmanın içerdiği fikri izinsiz başka bir yerden almadığımı; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında ve bölümlerinin yazımında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yaptığımı ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi, ayrıca bu çalışmanın Dokuz Eylül Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve *intihal içermediğini* beyan ederim. Herhangi bir zamanda aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonuca razı olduğumu bildiririm.

28/09/2020

Beste KALFA

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS/DOKTORA TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 07.10.2020

Tez Başlığı: Çocuk Edebiyatında Değer Eğitimi: Ümit Kaftancıoğlu Örneği

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 150 sayfalık kısmına ilişkin, 05.10.2020 tarihinde tez danışmanım tarafından Dokuz Eylül Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı'nın sağladığı İntihal Tespit Programından (Turnitin-Tez İntihal Analiz Programı) aşağıda belirtilen filtreleme tiplerinden biri (uygun olanı işaretleyiniz) uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 5 dir.

- <http://www.kutuphane.deu.edu.tr/tr/turnitin-tez-intihal-analiz-programi/> adresindeki Tez İntihal Analiz Programı Kullanım Kılavuzunu okudum ☒

Filtreleme Tipi 1(Maksimum %15) ☐

Filtreleme Tipi 2(Maksimum %30) ☒

☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça hariç, ☐ Alıntılar dâhil, ☐ Altı (6) kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç.	☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç, ☐ Kaynakça dâhil, ☐ Alıntılar dâhil.
EK 1- İntihal Tespit Programı Raporu İLK SAYFA Çıktısı. ☒ EK 2- İntihal Tespit Programı Raporu (Tümü) Cd İçinde. ☒	

Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Uygulama Esasları'nı inceledim ve yukarıda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Adı Soyadı : Beste Kalfa
Öğrenci No : 2017950072
Anabilim Dalı : Temel Eğitim
Programı : Sınıf Öğretmenliği
Statüsü : Yüksek Lisans ☒

Doktora ☐

Beste KALFA
ÖĞRENCİ

(Adı Soyadı, İmza, Tarih)

07.10.2020

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZER
DANIŞMAN

(Unvan, Adı Soyadı, İmza, Tarih)

07.10.2020

Açıklamalar

1: Bu formu teslim etmeden önce sizden istenen bilgileri uygun kutucuğu (□) işaretleyerek doldurunuz.

Kullanıcı şifre vb. konusunda sorun yaşanması durumunda Üniversitemiz Merkez Kütüphanesinde bulunan Turnitin yetkilisine (Ali Taş Tel: +90 (232) 3018026 veya ali.tas@deu.edu.tr) başvurunuz.

2: Yüksek Lisans/Doktora Tez Çalışması Orijinallik Raporu" formu tezin ciltlenmiş ve elektronik nüshalarının içerisinde ekler kısmında yer alır.

3: Tez savunmasında düzeltme alınması durumunda bu form güncellenerek yeniden hazırlanır.

4: Turnitin-Tez İntihal Analiz Programına yükleme yapılırken Dosya Başlığı (document title) olarak **tez başlığının tamamı**, Yazar Adı (author's first name) olarak **öğrencinin adı**, Yazar Soyadı (author's last name) olarak **öğrencinin soyadı** bilgisini yazınız.

TEŞEKKÜR

Bu tezin hazırlanmasında büyük emeği geçen, değerli bilgileri ve görüşleriyle bana yol gösteren, ihtiyaç duyduğumda yardımını esirgemeyen kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZER'e çok teşekkür ederim.

Çalışma sürecim boyunca desteklerini esirgemeyen, varlıklarıyla beni mutlu eden başta canım abim Mustafa KALFA olmak üzere aileme, araştırmamla ilgili bana büyük yardımı dokunan sevgili arkadaşım Gözde İYİSON'a, manevi desteğini her an yanımda hissettiğim, çalışmam boyunca bana umut aşılayan sevgili Ekin Çağrı ODABAŞ'a teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR LİSTESİ	x
ÖZET	xi
ABSTRACT	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu.....	2
1.2. Amaç ve Önem.....	3
1.3. Problem Cümlesi	3
1.3.1. Alt Problemler	3
1.4. Sınırlılıklar	4
1.5. Varsayımlar	4
1.6. Tanımlar.....	4
1.6.1. Değer	4
1.6.2. Değerler Eğitimi	4
1.6.3. Edebiyat.....	4
1.6.4. Çocuk:	4
1.6.5. Çocuk Edebiyatı	4
1.6.6. Ümit Kaftancıoğlu.....	4
1.7. Ümit İlhan Kaftancıoğlu’nun Hayatı ve Eserleri	4
1.7.1. Ümit İlhan Kaftancıoğlu’nun Edebi Kişiliği	5
1.7.2. Ümit Kaftancıoğlu’nun Eserleri	7
1.7.3. Ümit Kaftancıoğlu’nun Eserlerinin Özetleri	7
1.7.3.1. Dönemeç, Hikâyeler	8

1.7.3.1.1. Dönemeç.....	8
1.7.3.1.2. Kara Kotan	8
1.7.3.1.3. Süpürge.....	8
1.7.3.1.4. Yat Kalk	8
1.7.3.1.5. Azık	9
1.7.3.1.6. Boz İtler.....	9
1.7.3.1.7. Gece Sekiz Gündüz Dokuz.....	9
1.7.3.1.8. Sarı.....	10
1.7.3.1.9. Yüz Nomara Zinciri.....	10
1.7.3.1.10. Tuntul	10
1.7.3.1.11. Karasanlı Kancık	11
1.7.3.1.12. Alacaklar	11
1.7.3.1.13. Ulgar.....	11
1.7.3.2. Yelatan, Roman	11
1.7.3.3. Tüfekliler, Roman.....	12
1.7.4.6. Çarpana, Hikâyeler	13
1.7.3.4.1. Bokböceği.....	13
1.7.3.4.2. Kara Sığırlar	14
1.7.3.4.3. Şehrali.....	14
1.7.3.4.4. Erikliceli Ramazan	14
1.7.3.4.5. Ardahan Yollarında	15
1.7.3.4.6. Almanya Dönüşü	15
1.7.3.4.7. Obollular.....	15
1.7.3.4.8. Eller Anası.....	16
1.7.3.4.9. İnce Köşk.....	16
1.7.3.4.10. Küvet	16
1.7.3.4.11. Al Horoz	16
1.7.3.4.12. Karıncalar	17
1.7.3.4.13. Baba Virani.....	17
1.7.3.4.14. Gülemler Almanya’da	17
1.7.3.4.15. Çarpana.....	17
1.7.3.5. İstanbul Allak Bullak, Hikâyeler	18
1.7.3.5.1. Kent Hikâyeleri	18
1.7.3.5.1.1. Zebanice Sorular.....	18
1.7.3.5.1.2. Parça Kumaşlar.....	18
1.7.3.5.1.3. Linda.....	18
1.7.3.5.1.4. Doktor Selami Bey’e Mektup.....	19

1.7.3.5.1.5. Son Durak.....	19
1.7.3.5.1.6. Duvarların Dibine.....	20
1.7.3.5.1.7. Bahar Sokak.....	20
1.7.3.5.1.8. Tarla Kuşu	20
1.7.3.5.1.9. Zor	20
1.7.3.5.2. Kırsal Yöreden Öyküler	21
1.7.3.5.2.1. Kırk Kazan Dolusu Deniz	21
1.7.3.5.2.2. Minare	21
1.7.3.5.2.3. Kurt Kulağı.....	21
1.7.3.5.2.4. Bolver Ağa	22
1.7.3.5.2.5. Yitik.....	22
1.7.3.5.2.6. Uzun Hasan	22
1.7.3.5.2.7. Cuma Namazı	23
1.7.3.5.2.8. Ahırda.....	23
1.7.3.5.2.9. Şehir Ekmeği.....	23
1.7.3.5.2.10. Kel Ali	24
1.7.3.5.2.11. Ali Darı'nda.....	24
1.7.3.5.2.12. Karakazan-Şeydullah.....	25
1.7.3.6. Köroğlu Kol Destanları, Destan	25
1.7.3.6.1. Bolu Bey	25
1.7.3.6.2. Silistreli Hasan Paşa ile Köroğlu	26
1.7.3.6.3. Köroğlu'nun Oğlu Hüseyin Bey Kolu.....	27
1.7.3.6.4. Demircioğlu Kolu.....	28
1.7.3.6.5. Köroğlu'nun Oğlu Hasan Bey Kolu	29
1.7.3.6.6. Kamber Kolu	29
1.7.3.6.7. Kocabey Kolu.....	30
1.7.3.6.8. Otlı Kolu.....	31
1.7.3.7. Hakullah Bektaşiliğin Gölgesinde Sömürü, Röportaj	31
1.7.3.8. Tek Atlı Tekin Olmaz, Masallar.....	32
1.7.3.8.1. Tek Atlı Tekin Olmaz.....	32
1.7.3.8.2. Türkmenoğlu	33
1.7.3.8.3. Yelatı	33
1.7.3.8.4. Karakaş.....	34
1.7.3.8.5. Duran Bey.....	34
1.7.3.8.6. Taşçının Kızı	35
1.7.3.8.7. Kayalı	35
1.7.3.8.8. Kırklar Kayası	36

1.7.3.8.9. Gençlik, Kocalık.....	36
1.7.3.8.10. Öylesi Böylesi	37
1.7.3.8.12. Canalıcı.....	38
1.7.3.8.13. Okçu Beset	38
1.7.3.8.14. Aslan Dede	38
1.7.3.8.15. Kurbağa Gelin	39
1.7.3.8.16. Yedi Başlı Dev	39
1.7.3.8.17. Cihanşah	40
1.7.3.8.18. Çeti ile Meti.....	40
1.7.3.8.19. Uğru.....	40
1.7.3.8.20. Kahraman Mıdılık	41
1.7.3.8.21. Eceleceyip	41
1.7.3.8.22. Alaca Öküz.....	42
1.7.3.8.23. Kızmak Yok	42
1.7.3.8.24. Mıdık	43
1.7.3.9. Kekeme Tavşan, Masallar	43
1.7.3.9.1. Büyük Sınav	43
1.7.3.9.2. Üç Kardeşler.....	43
1.7.3.9.3. Koca Burun.....	44
1.7.3.9.4. Oduncu	44
1.7.3.9.5. Ölmez Otu	44
1.7.3.9.6. Tarlada.....	45
1.7.3.9.7. Kuruntu.....	45
1.7.3.9.8. Çıplakoğlu	45
1.7.3.9.9. Çıkar Yol	45
1.7.3.9.10. Yüzük	46
1.7.3.9.11. Oduncunun Kızı.....	46
1.7.3.9.12. Keloğlan Büyücü	46
1.7.3.9.13. Tuz.....	46
1.7.3.9.14. Gölle Padişahı'nın Kızı	47
1.7.3.10. Altın Ekin, Roman.....	47
1.7.3.11. Çizmelerim Keçeden, Roman.....	48
1.7.3.12. Dört Boynuzlu Koç, Roman	49
1.7.3.13. Kankardeşim Dorutay, Roman	49
1.7.3.14. Çoban Geçmez, Roman	50
1.7.3.15. Hızır Paşa, Roman	50
1.7.3.16. Salih Bey, Roman.....	51

1.7.3.17. Şülgür Deresi, Roman	51
BÖLÜM II.....	53
KURAMSAL ÇERÇEVE	53
2.1. Değer.....	53
2.2. Değerler Eğitimi	55
2.2.1. Değerler Eğitiminde Bazı Yaklaşımlar ve Schwartz’ın Değer Sınıflandırması	59
2.2.1.1. Schwartz’ın Değer Sınıflandırması	59
2.2.1.2. Rokeach Değerler Envanteri.....	62
2.2.1.3. Allport-Vernon-Lindzey Değer Sınıflandırması	63
2.2.1.4. Kahle’nin Değer Sınıflandırması.....	63
2.3. Çocuk Edebiyatı	64
2.3.1. Çocuk Edebiyatının Tarihçesi	66
2.3.2. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı.....	68
2.3.3. Çocuk Edebiyatında Türler.....	69
2.3.3.1. Masal	69
2.3.3.2. Efsane	71
2.3.3.3. Destan.....	71
2.3.3.4. Fabl.....	72
2.3.3.5. Ninni	72
2.3.3.6. Bilmece.....	73
2.3.3.7. Hikâye ve Roman	74
2.3.3.8. Şiir	75
2.3.3.9. Tiyatro	76
BÖLÜM III	77
YÖNTEM.....	77
3.1. Araştırmanın Modeli.....	77
3.2. Evren	77
3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları	77
3.4. Verilerin Analizi	77

3.5. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği.....	78
3.6. Araştırmacının Rolü.....	78
3.7. Araştırmanın Zaman Çizelgesi	78
BÖLÜM IV	79
BULGULAR	79
4.1. Ümit Kaftancıoğlu’nun Çocuk Kitaplarının Schwartz’ın Değer Sınıflandırmasına Göre İncelenmesi.....	79
4.1.1. Güç Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	79
4.1.2. Başarı Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	82
4.1.3. Hazcılık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	87
4.1.4. Uyarım Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	90
4.1.5. Öz-yönelim Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	94
4.1.6. Evrensellik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	96
4.1.7. İyilikseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	100
4.1.8. Geleneksellik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar	108
4.1.9. Uyuma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	109
4.1.10 Güvenlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar.....	113
BÖLÜM V	118
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER.....	118
YAZARIN İNCELENEN ESERLERİ	125
YAZARIN DİĞER ESERLERİ	125
KAYNAKÇA	126
EKLER.....	135
Ek 1.....	135

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1 Temel Değer Tipleri, Alt Değerler ve Kaynaklar	60
Tablo 2 Rokeach Değerler Envanteri Alt Boyutları ve Kapsadığı Değerler	62
Tablo 3 Allport-Vernon-Lindzey Değer Sınıflandırması	63
Tablo 4 Kahle'nin Değer Sınıflandırması	63
Tablo 5 Güç Değerinin Bulunduğu Kitaplar	82
Tablo 6 Başarı değerinin bulunduğu kitaplar	87
Tablo 7 Hazcılık değerinin bulunduğu kitaplar	90
Tablo 8 Uyarım değerinin bulunduğu kitaplar	94
Tablo 9 Öz-yönelim değerinin bulunduğu kitaplar	96
Tablo 10 Evrensellik değerinin bulunduğu kitaplar	100
Tablo 11 İyilikseverlik değerinin bulunduğu kitaplar	108
Tablo 12 Geleneksellik değerinin bulunduğu kitaplar	109
Tablo 13 Uyma değerinin bulunduğu kitaplar.....	113
Tablo 14 Güvenlik değerinin bulunduğu kitaplar	117
Tablo 15 Ümit Kaftancıoğlu'nun Çocuk Kitaplarında Geçen Değerlerin Toplam İşlenme Sıklığı	120
Tablo 16 Schwartz Değer Sınıflandırması'ndaki Değerlerin Ümit Kaftancıoğlu'nun Çocuk Kitaplarına Göre İşlenme Sıklığı.....	123

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Değerler Sisteminin Dairesel Yapısı	69
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

Akt: Aktaran

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TDK: Türk Dil Kurumu

TRT: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu

ÖZET

ÇOCUK EDEBİYATINDA DEĞER EĞİTİMİ: ÜMİT KAFTANCIOĞLU ÖRNEĞİ

Bu çalışmanın amacı, Ümit Kaftancıoğlu'nun çocuk kitaplarında ele aldığı değerleri tespit etmektir. Bu araştırmada şu sorulara cevap aranmıştır: Ümit Kaftancıoğlu çocuk kitapları hangi değerleri ele aldı ve bu değerleri metinlerinde nasıl aktardı? Ümit Kaftancıoğlu tarafından kaleme alınan on çocuk kitabından beşi roman, dördü masal, biri ise destandır. Bu kitaplardaki değerler Schwartz'ın Değer Sınıflandırma Ölçeği'ne göre belirlenmiştir. Bu ölçek on ana değerden oluşmaktadır: Güç, başarı, hazcılık, uyarım, öz-yönelim, evrensellik, iyilikseverlik, geleneksellik, uyma, güvenlik.

Araştırma sonucunda Ümit Kaftancıoğlu'nun on çocuk kitabında Schwartz'ın en çok iyilikseverlik değerine ait alt değerlere rastlanmıştır. En çok rastlanan alt değer ise yardımlaşmadır. Bu kitaplarda en az rastlanan değer ise gelenekselliktir. Elde edilen bulgulara göre Ümit Kaftancıoğlu'nun çocuk kitaplarının değerler eğitimi bağlamında okullara kaynaklık edebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk edebiyatı, değer, değerler eğitimi, Ümit Kaftancıoğlu.

ABSTRACT

EDUCATION OF VALUE IN CHILDREN’S LITERATURE: ÜMIT KAFTANCIOĞLU

The aim of this study is to determine the values that Ümit Kaftancıoğlu handled in children's books. In this study, the following questions has been answered: What values did Ümit Kaftancıoğlu take for children's books and how did he incorporate these values into his texts? Five of the ten children's books written by Ümit Kaftancıoğlu are novels, four of them are fairy tales and the other one is a saga. The values in these books are determined according to the Schwartz's Value Classification Scale. This scale consists of ten main values: Power, achievement, hedonism, stimulation, self-direction, universalism, benevolence, tradition, conformity, security.

At the end of the research, the sub value of benevolence from the values of Schwartz’s were found mostly in the ten children’s books of Ümit Kaftancıoğlu. The most common sub value is cooperation. The less common value in these books is tradition. According to the findings, it has been concluded that Ümit Kaftancıoğlu can be taught in schools as a resource in the context of values education of children's books.

Keywords: Children’s literature, value, values education, Ümit Kaftancıoğlu.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Değerler, toplumları bir arada tutan, toplumların kültürel miraslarını geleceğe taşımasını sağlayan unsurların en başında gelmektedir. Bu değerleri gelecek nesle aktarmak ve kalıcılığını sağlamak için en sistemli ve güvenilir yol ise “eğitim”dir. Çevre yoluyla istendik davranış değiştirme süreci olan eğitim; girdi, işleme, çıktı ve dönüştürme oluşturan bir sistemdir. Bu sistemin amacı da belirlenen hedefleri gerçekleştirmektir (Sönmez, 1986: 49).

Yaman (2016: 153)’a göre eğitim, “hem öğretmeyi hem de verilen bilgileri davranışa dönüştürmeyi” ifade eder.

Eğitim, bireyin etkileşim kurduğu çevredeki ilişkilerinden edindiği bilgiler sonucunda edindiği öğrenmeler, öğrenmenin olumlu yöne yönlendirilmesi (istendik davranış) ve istendik davranışın gerçekleşmesi için uygun ortam yaratma sürecidir.

Değerler insanlığın var olduğu andan beri doğmuş, gelişmiş ve şu ana kadar bu varlığını değiştirerek ve gelişerek korumuştur. Değerlerimizi kalıcı yapma eylemi çoğu konuda olduğu gibi, toplumun kurumsal yapısı olarak hiyerarşiye uyarak başlamıştır. Bu hiyerarşi esas alındığında değerler eğitiminin ilk olarak ailede başladığı açıktır (Yıldırım, 2016: 112). Çünkü çocuk, okula başlayana kadar ailesinin ona kazandırdığı bilgi ve değerle hayatını idame ettirir. Aile, değer kazandırmada en önemli etkidir. Her aile kendi değer kavramına göre çocuklarını yetiştirir ve aileler çocuklarını toplum içinde yaşamaya hazırlarlar. Aile ile birlikte çevre etkisi de bu kavramın öğretilmesinde büyük bir etkidir. Çocuklar etrafındakileri görüp kaydeden ve bunları örnek alan canlı mekanizmalardır. Belirli bir yaşa geldiklerinde ise öğrendikleri değer kavramlarına göre iyiyi kötüyü ayırt edip durumlar karşısında ona göre tavır sergilerler. Ancak çocuk belirli bir bilişsel düzeye geldiğinde, değerleri aktarmak için aile tek başına yeterli olamaz. Bu duruma gelindiğinde devreye okul girer. Çocuklar okula başladıklarında programlı bir sistemle değerler eğitimi almaya başlarlar. Bu aşamada okul ve ailenin birbirini bir bütün olarak tamamlaması önem arz eder.

Aydın (2016: 1)’a göre değerler, “İdeal davranış biçimleri veya hayat amaçları hakkındaki inançlarımız, davranışlarımıza yön gösteren ölçülerdir”. Yani değer, muhatap olduğumuz varlık veya nesneye, bireysel ve toplumsal açıdan tanınan önem ya da üstünlük demektir. Değerler, bireylerin yaşamları boyunca yaptıkları her harekette birer ölçüt olarak ortaya çıkar ve toplumda bütünselliğin ayrılmaz bir parçasını oluşturur. Bir toplumun yaşamında her şey değerlere göre algılanır (Dilmaç, Bozgeyikli, & Çıkkılı, 2008: 71). Teknolojik gelişmelerin artmasıyla, tüketim toplumu haline gelmemizle değerlerin hayatımızdaki yeri git gide etkisini kaybetmektedir. İnsanlar değerlerini, kültürlerini kaybetmemek için başvurdukları yol eğitim olmuştur. Yıllar içinde, toplumlar gelişip değiştikçe değerler de farklılaşıp değişebilir. Her toplumun kendi kültürel değerleri vardır ve bu değerlerin aktarılması ile ilgili kendi kültürel değerlerine uygun müfredat hazırlar ve onu uygulamak için öğretim programları geliştirir ve bu programlara uygun ders araç-gereçlerini kullanır (Bulut, & Orhan, 2012: 299). Bu

müfredatlar tıpkı diğer derslerin müfredatları gibi, toplumsal süreçle bağlantı halinde olmasından ötürü yıldan yıla değişiklikler gösterebilir. Toplumlar hazırladıkları müfredatlarla değerlerini bilen, bilinçli vatandaş olma ruhuna sahip, sorumluluk duygusu gelişmiş ve sosyal çevresine katkıda bulunan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadırlar. Değerler eğitiminin uzun vadeli amacı ise topluma ahlâkî, etik ve akademik konularda yardımcı olmak ve yaşadığımız çevrenin daha güvenilir ve yaşanılır hale gelmesine katkı sağlamaktır (Altan, 2011: 55). Ülkemizde eğitim hayatında formal açıdan çok eski bir geçmişi olmayan değerler eğitimi, özellikle 2005 yılında hazırlanan programla önemi artan bir kavram haline gelmiştir. Değerler, eğitim sistemimizde Milli Eğitim Bakanlığı (MEB)’nin hazırladığı öğretim programlarında örtük veya açık bir şekilde yer alır.

Hayatımızda formal ve informal şekilde yer alan değerler eğitimi, öğrencilere sadece öğretim programlarıyla aktarılmaz. Çocuk kitapları da değerler eğitiminin aktarılmasında büyük önem taşır. MEB’in belirlediği 100 Temel Eser veya çocuk yazarlarının verdikleri eserler bu durumu destekler niteliktedir. Çocuk kitaplarının her biri, hitap ettikleri yaş grubuna uygun şekilde, bir veya birden fazla değeri destekler niteliktedir. Bu durumdan hareketle, bu araştırmada, alan yazınına katkıda bulunmak amacıyla yazar Ümit Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarında hangi değerleri nasıl aktardığı sorusunun cevabı aranacaktır.

1.1. Problem Durumu

Eğitim, geçmiş yıllardan beri bizden sonra gelecek nesle aktarmak istediklerimizi, belli bir program doğrultusunda kavratığımız bir sistemdir. Bu sistem öğrencilere sadece akademik bilgi yüklemeyi amaçlamaz. Onlara ileride nasıl “ideal vatandaş ve iyi bir birey” olacağını da öğretmeyi amaçlar. Bu sayede gelecek nesillerde oluşmasını istediğimiz tüm davranışları sistemli bir şekilde onlara aktarmış oluruz. Eğitim, günümüzde de değerlerimizi yeni nesillere aktarmayı sağlayan en etkili ve büyük kanallardan biridir. Toplumun oluşumunu, kültür birikimini etkileyen, toplum açısından vazgeçilmez bir kavram olan “değer” kavramı eğitimin yardımıyla çocuklara kavratılıp öğretilmektedir. Değerler özellikle ilkökul kademesinde doğrudan ve örtük programla, ders içi etkinliklerle ve kazanımlarla öğrencilere kavratılır.

Değerleri iyi şekilde yansıtmamanın önemli bir yolu ise çocuk kitaplarıdır. Bu kitaplar sayesinde çocuklara hayatları boyunca sahip olmalarını istediğimiz değerleri, yaş seviyelerine uygun bir şekilde aktarıyoruz. Değerleri aktarırken yazılan bu kitapların, hedef yaş kitlesine uygun bir şekilde hitap etmesi, doğru bir şekilde aktarması, metnin biçimsel ve görsel olarak uygun olması, eğer kitap resimliyse resimlerin hikâyeye ve yaş grubuna uygun bir biçimde çizilmiş bir şekilde olması önemlidir.

Ülkemizde yayınlanan çocuk kitapları, günden güne artmaktadır. Özellikle MEB’in oluşturduğu 100 Temel Eser adı altındaki kitap listesi okullarda çocuk kitapları okumak, okutmak için eğitimcilere kapı aralamıştır. Bunun yanı sıra son dönemlerde çocuk kitabı yazarlarının sayısı fazlasıyla artmaktadır. Takip edilemeyecek kadar çocuk kitabı vardır. Kitapların sayısının artması; öğrencilerin ve çocukların okuyacağı kitapları seçmeyi ve bu kitapların hangi değerleri nasıl işlediğini belirlemeyi zor bir hale büründürmüştür. Bu konuda öğretmenler, veliler ve öğrenciler yeterli kılavuzlardan yararlanmalıdır. Bu

yüzden günümüzde, değerleri aktarmada hangi kaynakların yeterli olduğunu belirlemek bir sorumluluk haline gelmiştir.

1.2. Amaç ve Önem

Değerler, bir toplumu oluşturan bireylere nasıl yaşanılması gerektiğini belirtir. (Akbaş, 2008: 10) Değer kavramı ülkemizde üzerinde özellikle durulan bir kavramdır. Gelenek ve göreneklerimizi önemseyen bir toplumda yaşamaktayız. Sonraki nesle adetlerimizi, geleneklerimizi aktarma çabası içindeyiz. Bu çabanın değerler eğitimi kavramının oluşmasında büyük bir etkisi vardır. Eğitim, insanların sadece zihin becerilerini ve teknik becerileri geliştirmek için değil, aynı zamanda ahlâkî tutum ve davranışlarının iletildiği bir süreçtir. Bireyin sahip olduğu değerler, yaşama bakış açısını, hatta hayatını etkileyecek etkenler olduğu için; birey belli başlı değerlerin farkına varmalı, bunları davranışa dönüştürebilmeli, gerektiğinde yenilerini öğrenip hayatında uygulayabilmelidir. Hayat boyu devam eden bu sürece “değerler eğitimi” denir (Yaman, 2016: 18).

Eğitim programında genellikle örtük olarak verilen değer kavramı, bu nedenlerden ötürü 2005 yılında hazırlanan programla birlikte eğitim hayatında yerini almıştır. Türk Milli Eğitiminin amaçları arasında yer alan millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerleri benimseyen yurttaşlar yetiştirmek, değerler eğitiminin önemini artıran bir sebep haline gelmiştir (MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2009). Bu programla, öğrencilerin verilen değerler doğrultusunda eğitim alacağı bir sistem geliştirilmiştir. Özellikle yazılan çocuk kitaplarıyla birçok değer çocuklara öğretilmeye ve benimsetilmeye başlanmıştır. Değerlerin nasıl işlendiği, kitaplarda ele alınan değerlerin ne kadar etkili ve yararlı olduğunu görmek, öğrenci ve çocuklara değer aktarımının uygun bir şekilde yapıldığı kitap seçmek ise aileler ve eğitimcilerin görevi haline gelmiştir. Bu çalışmanın amacı Schwartz’ın Değer Sınıflandırması’na göre Ümit Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarında yer verdiği değerleri tespit etmek; değerleri ele alışını, değer algısını ve değerlere bakış açısını belirlemektir.

1.3. Problem Cümlesi

Ümit Kaftancıoğlu çocuk kitaplarında hangi değerleri ele aldı ve bu değerleri metinlerinde nasıl aktardı?

1.3.1. Alt Problemler

1. Ümit Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarında hangi değerlere yer verilmiştir?
2. Ümit Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarında yer alan değerler hangi sıklıkta yer almaktadır?
3. Ümit Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarında ele alınan değerlerde çocukların zihinsel gelişimi dikkate alınmış mıdır?
4. Ümit Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarında ele alınan değerlerde çocukların psikomotor gelişimi dikkate alınmış mıdır?
5. Ümit Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarında değerler eğitimi açısından hangi mesajlar verilmektedir?
6. Ümit Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarında değer açısından toplumsal bir amaç güdülmekte midir?

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma Ümit Kaftancıoğlu'nun on çocuk kitabının değerler eğitimi bağlamında incelenmesi ile sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

1. Çocuk kitaplarının içinde yer alan değerlerin, öğretim programındaki değerlere uygun olarak bulunduğu varsayılmaktadır.
2. Değerlerin öğrencilere romanlar, hikâyeler ve masallar yoluyla aktarılabilceği varsayılmaktadır.

1.6. Tanımlar

1.6.1. Değer: Türk Dil Kurumu (2020)'nda değer “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet.” olarak tanımlanır.

1.6.2. Değerler Eğitimi: Toplumların ekonomik, sosyal, teknolojik ve bilimsel alanlardaki gelişmelerin yaşanmasıyla zihinsel, duygusal ve sosyal yönden gelişmiş öğrenciler yetiştirilmesini sağlamak amacıyla verdikleri eğitimidir (Güneş, 2015: 5).

1.6.3. Edebiyat: Tural (2003: 277)'a göre edebiyat “Sözün başkaları için ilgi, heyecan uyandıracak biçimde sanat sayılacak bütünlükler oluşturulmak üzere kullanılması.” olarak tanımlanır.

1.6.4. Çocuk: Doğan (2003: 51)'a göre çocukluk, “İnsan hayatının iki yaşından ergenlik çağı olan on iki-on dört yaşına kadar olan dönemdir.” olarak tanımlanır.

1.6.5. Çocuk Edebiyatı: Çocukların öğrenmesini, hayatı anlamasını, yaratıcılığını geliştirmesini ve hayal gücünü kuvvetlendirmesini sağlayan bir edebiyat türüdür. Bu edebiyatın en önemli özelliği ise her haliyle; kaynağı da sınırı da çocuk olan, çocuk gerçekliğiyle oluşturulmuş bir edebiyat türü olmasıdır (Şirin, 2019: 26).

1.6.6. Ümit Kaftancıoğlu: Kars, 1934. Radyo yapımcısıdır (Tatar, 2006). 11 Nisan 1980'de öldürülmüştür (Yazar Ümit Kaftancıoğlu Öldürüldü, 1980: 107).

1.7. Ümit İlhan Kaftancıoğlu'nun Hayatı ve Eserleri

Asıl adı Garip Tatar, 1934 yılında Kars Hanak Koyunpınar/Saskara'da doğdu. Kalabalık bir aileye doğar. (Tatar, 2006: 15; Bayrak, 1978: 424). Kaftancıoğlu küçüklüğünde okuma yazmayı kendi kendine öğrenir. Köy odalarında büyüklere Kerem ile Aslı, cönkler, dini masallar, Âşık Garipler, Tahir ile Zühreler gibi eserler okur (Özcan: 1980, 355; Gülvahaboğlu, 1980: 187; Özyalçın, 1983: 5).

İlkokulu kendi köyünde bitirir. Kars Cilavuz Köy Enstitüsü'nü 1957 yılında bitirir. Enstitüden mezun olduktan sonra Mardin Derik ilçesinde üç yıl ilkokul öğretmenliği yapar. Balıkesir Necati Bey Eğitim Enstitüsü'nün edebiyat bölümünü bitirir (1961). Rize'de üç yıl Türkçe öğretmenliği yapar. Askerliğini yedek subay olarak tamamlar ve Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) Köy Yayınları bölümünde yedi yıl görev yapar (1964-1971). TRT'nin bu bölümünde “Av Bizim Avlak Bizim”, “Dilden Dile” ve “Yurdun Dört Bucağından” yaptığı bazı programlardır (Ümit Kaftancıoğlu Kimdir?, 2019).

1970 yılında, Ümit İlhan Kaftancıoğlu takma adıyla yayınladığı *Dönemeç* ile TRT'nin ‘‘Sanat Ödülleri Yarışması’’nda büyük ödülü kazanır. *Milliyet* gazetesinin röportaj yarışmasında *Hakullah Bektaşiliğin Gölgesinde Sömürü* adlı röportajıyla ‘‘Ali Naci Karacan Armağanı’’nı kazanır (1972), (Kutlu, 2004: 284). Ancak yazarın yayımlanmış ilk öyküsü *Dönemeç* değildir. İlk öyküsü *Sihirli Halka*, *Cumhuriyet*’te yayımlanır. Köy Enstitüsünde dördüncü sınıftayken yazdığı *Bir Bahs* adlı küçük öyküsü *Varlık Dergisi*’nde yayımlanır (Özyalçiner, 1971: 18; Gülvahaboğlu, 1980: 188).

Kaftancıoğlu, 1974 yılında TRT’deki hayatına yapımcı olarak, İstanbul Radyosu kültür yayınlarında Köy Odası programının yapım ekibinde çalışır. Ölmeden önce verdiği bir röportajda ise *Çıplakoğlu* adlı bir romanla *Paşa Pınarı* adlı bir destan üzerinde çalıştığını söyler. Ayrıca *Yelatan*’dan öncesini anlatan *Dadanoğulları* ve *Yelatan*’dan sonrasını anlatan *Günlerin Gerisi* adlı romanlarından ve *Dönemeç*’ten sonrasını anlatan *Çoban Geçmez* adlı eserini de yayımlayacağını belirtir (Gülvahaboğlu, 1980: 192). 11 Nisan 1980’de işe gitmek için kızıyla beraber evden çıktığı sırada uğradığı silahlı saldırıda ölür (Yazar Ümit Kaftancıoğlu Öldürüldü, 1980: 107).

Sanatçının adını yaşatmak amacıyla 2005 yılından beri Ümit Kaftancıoğlu Öykü Yarışması düzenlenir.

1.7.1. Ümit İlhan Kaftancıoğlu’nun Edebi Kişiliği

Ümit Kaftancıoğlu romanlarında birçok konuyu işler. Özellikle memleketi Kars’ı, köyde yaşayan insanların maddi ve manevi durumlarını ele alır. Halkın fakirlikle nasıl başa çıktığından ve aile ilişkilerinden bahseder. Eserlerinde samimi, anlaşılır ve yalın bir dil kullanır. Bu açıdan bakıldığında Kaftancıoğlu için halkı, köyün gerçekliğiyle yüzleştirmiş bir yazardır denilebilir. Bazı eserlerinde kendi yaşam öyküsünü de anlatır. Örneğin, on üç hikâyeden oluşan *Dönemeç* kitabındaki aynı adlı hikâyesinde köyünden ayrılıp Cilavuz Köy Enstitüsü’nden başvurularına cevap kağıdı gelmeyen dört arkadaşın başka çareleri olmadığı için yürüyerek Enstitü’ye gidişlerini ve gidiş yolunda yaşadıkları zorlukları anlatır. Bu kitaptaki Garip adlı kahraman ise Kaftancıoğlu’nun gençliğidir. Kendisinin ve arkadaşlarının Köy Enstitüsüne girme sürecinde yaşadığı zorlukları *Dönemeç* adlı hikâyesinde ayrıntılarıyla anlatır. Bu kitaptaki diğer hikâyelerde Kars ve çevresindeki insanları doğa ve diğer insanlarla olan mücadelesini anlatır. On beş hikâyeden oluşan *Çarpana*’da ise yazar, yine kendi doğduğu yerdeki insanların sıkıntılarını, unutulmuşluklarını ve kimsesizliklerini yansıtmaya amacı güder (Dizdaroğlu, 2006). Son hikâye kitabı olan *İstanbul Allak Bullak* ise yazarın ölümünden sonra toparlanmış yirmi bir hikâyeden oluşmaktadır. Bu hikâyelerin dokuz tanesi kırsal kesimi, on iki tanesi kentsel kesimi anlatır. Kaftancıoğlu, bu hikâyelerde kırdan kente göçün, gerçek hayatın acılarını ve zorluklarını ele alır (Özyalçiner, 1983: 9).

Yelatan adlı kitabında yazar kendi aile hayatından bahseder. Annesini, babasını, küçük yaşta okuma yazmayı öğrenerek köy odalarında okumalar yapan Cilavuz’a öğretmen olmak için giden Garip’i ele alır. *Dönemeç* ve *Yelatan* otobiyografik eserlerdir. Kaftancıoğlu, romanlarındaki karakterlerini hep

gerçek hayatta rastlayacağımız insanlar arasından seçer. *Yelatan*'ın Gülü'sü ve Aşır'ı; *Dönemeç*'in Garip'i; *Altın Ekin*'in Erdeli'si; *Tüfekliler*'in Fevzi'si, *Hızır Paşa*'nın Paşa'sı, *Kankardeşim Dorutay*'ın Demircioğlu böyledir. Eserlerinde köyü, köylüyü, köylünün yaşadığı çevrenin şartları ve doğa ile mücadelesini de işler. *İstanbul Allak Bullak*'ta *Uzun Hasan* adlı hikâyesinde oğlu Murat'ın köye dönmesini bekleyen Uzun Hasan'ı anlatır. Murat ve arkadaşları köye dönerken yakalandıkları kar felaketi yüzünden Kurudere'de donarak hayatlarını kaybederler. Kaftancıoğlu'nun eserlerinde insan ve doğanın savaşıyla ilgili bu ve bunun gibi birçok örnek bulunabilir. Eserlerinde bu savaşı işlerken, insanoğlunun doğaya olan bağımlılığını, ona muhtaç olduğunu ve doğaya duyduğu minneti de belirtir. *Yelatan* romanında köylüler bütün dualarını Yelatan Dağı'na yapar. Karşılaştıkları tüm durumları iyi veya kötü olarak Yelatan'a bağlarlar. Her mevsim geçişini dağa göre yorumlarlar. Köylünün geçinebilmesi için ettikleri tarlaları bu dağdadır. Köylüler dağı adeta bir efsane gibi görür ve bu dağı yüceltirler.

Kaftancıoğlu *Tüfekliler*'de dönemin siyasi olaylarını Mardin'in Derik ilçesine atanan Fevzi Öğretmen (Kaftancıoğlu'nun kendisi) ve onun diğer öğretmen arkadaşlarıyla yaşadıkları anlatılır. Özellikle Mardin'deki feodal sisteme dikkat çeker. Derik'te bulunan Necimoğlu ile çölde bulunan Abdürrahim Türk'ün iktidar çatışmalarını, hükümetle olan ilişkilerini ve bu çatışmaların arasında kalan halkın fakirliğini, açlığını ve onlara uygulanan baskıları anlatır.

Kaftancıoğlu'nun kullandığı dil sadedir, yaşadığı yörenin dil özelliklerini yansıtır. Gündelik dili başarıyla kullanır (Uyguner, 1976). Eserlerinde Kars çevresine ait deyimler ve atasözlerine rastlanır. *Yelatan*'daki “*Bu lal ite öyle söz edem ki, diremini it yese kudura!*” (s. 9), “*Haso dışarı çıkmıyor, kurt içeri girmiyor.*” (s. 29), “*Ev danası öküz olmaz.*” (s. 231); Salih Bey'deki “*Koçluk kuzu doğuştan bellidir, derler.*” (s. 13) gibi cümlelerinde bu durumun örnekleri olarak görülür. *Varlık Dergisi*'nde Celal Özcan'a verdiği bir röportajda da yöresel dilin sadece birkaç yazarın eserlerinde kullandığı farklı bir dil olmaktan çıkıp herkesin alıştığı ve bildiği dil olacağını belirtir (Özcan, 1972: 36). *Cumhuriyet Gazetesi*'nde Adnan Yalçın ile yaptığı röportajda ise Türkiye denildiğinde aklına köylünün geldiğini; değişmeyen, başka kültürlerden etkilenmeyen yerlerin köyler olduğunu söyler. Bu yüzden de dilin bize ait olması gerektiğini savunur. “Benim köyüme, benim ulusuma yararı yardımı dokunmayan bir yazı, bir sanat sıfırdır.” (Tatar, 2006: 310). Kaftancıoğlu'nun ülkesine verdiği değeri bu sözlerine bakarak anlaşılır. Eserlerini de bu amaç doğrultusunda verir.

Yazıya hikâyeyle başlayıp romanla devam eder. Kendisi aynı zamanda bir folklorcudur. Yöresine ait Dedem Korkut masallarını *Tek Atlı Tekin Olmaz*'da derleyip dinlediği Köroğlu hikâyelerini ise *Köroğlu Kol Destanları* adı altında kitaplaştırmıştır.

Kaftancıoğlu çocuklar için de roman ve masallar da yazmıştır. Çocuk kitaplarında okuyucuya ders verici nitelikte sonuçlar çıkartır, başarılı olma, yaşadıklarından ders çıkarıp bunları tekrar yapmama, özverili olma, iyiliksever olma ve hırslarının kurbanı olmama gibi kavramları bolca işler.

Kaftancıoğlu, çocuk kitaplarında da köyde yaşam, köyden şehre göç gibi konuları ele alır. Örneğin, *Altın Ekin* adlı çocuk romanında köyden kente kaçıp orada iş tutmaya çalışan hırslı Erdeli'yi anlatır. Ayrıca eserlerinde bir aile üzerinden o topluluğun sorunlarına da parmak basar. *Altın Ekin*'deki “Sağol, ağzın varolsun, hepimizin acısı, tasası dağların arkasında kalsın, diye karşılık verdi arabacı.” (s. 11), *Şülgür Deresi*'ndeki “Kimsenin gözü kimsenin yüzüne yapışmaz.” (s. 18), *Dört Boynuzlu Koç*'taki “Beni sırtlayıp da cennete mi götüreceksin?” (s. 6) yöresel söyleyişi yansıtır.

1.7.2. Ümit Kaftancıoğlu'nun Eserleri

a) Hikâye ve Romanları:

- Dönemeç,
- Yelatan,
- Tüfekliler,
- Çarpana,
- İstanbul Allak Bullak.

b) Folklorik Çalışmaları:

- Köroğlu Kol Destanları.

c) Araştırma ve İncelemeleri:

- Hakullah Bektaşiliğin Gölgesinde Sömürü.

f) Çocuk Kitapları:

- Tek Atlı Tekin Olmaz,
- Kekeme Tavşan,
- Altın Ekin,
- Çizmelerim Keçeden,
- Dört Boynuzlu Koç,
- Kan Kardeşim Dorutay,
- Çoban Geçmez,
- Hızır Paşa,
- Salih Bey,
- Şülgür Deresi.

Ayrıca, Hakullah Bektaşiliğin Gölgesinde Sömürü adlı kitabın sonunda Kaftancıoğlu'nun henüz basılmamış Tek Yatak adlı bir eserinden bahsedilse de bu eserle ilgili bir bilgiye ulaşılamamıştır.

1.7.3. Ümit Kaftancıoğlu'nun Eserlerinin Özetleri

Özetler, eserlerin basım yılları esas alınarak sırayla yapılmıştır.

1.7.3.1. *Dönemeç, Hikâyeler*

1.7.3.1.1. *Dönemeç:* Bu hikâyede Garip ve arkadaşlarının Cilavuz Köy Enstitüsü'ne kabul edilmek için köylerinden Kars'a yürürken başlarından geçen olaylar anlatılır.

Garip, Selim, Rıza ve Kemal Cilavuz Köy Enstitüsü'nden cevap kâğıdı gelmeyince Kars'a gitmeye karar verir. Ceplerinde az para, üstlerinde eski kıyafetlerle gece yarısı yola çıkarlar. Cilavuz'a vardıklarında Başkan onlara yemek ve yatacak yer verir. Ertesi gün onları Direktör ile buluşturur. Direktör çocukları beğenmez ve oradan kovar, ancak başkan bırakmaz. Bunun üzerine Direktör onlara bir şans verir. Hepsine sorular sorar, tüm sorulara cevap veren Garip'i seçer. Garip Enstitü'de kalırken diğer arkadaşları üzgün bir şekilde köylerinin yolunu tutarlar.

1.7.3.1.2. *Kara Kotan:* Kaftancıoğlu, bu hikâyede başkasına ait olan tarlayı haksız yere almak isteyen Loplop'u ve artık ona yanaşmadığı için üzülen ve bunun için çareler arayan karısı Yeter'i anlatır.

Yeter, kocası Loplop'un gelmesini bekler. Loplop gelince ise onu soyup yıkamaya hazırlar, Loplop'a yanaşır, ancak Loplop Yeter'i istemez ona tepki gösterir. Böylece Hâkim Bey'i beklerler. Onu evlerinde ağırlayıp yemek yedirecek, davalarını gördüreceklerdir. Hâkim'e güzel bir sofraya hazırlarlar. Yemekler yendikten sonra davayı görmek için tarlaya çıkarlar. Loplop'un babası Danacı Veli'nin sürdürdüğü ancak tapusunun Loplop'a ait olduğu tarlanın davası görülür. Hâkim şahitlerle görüşür ve tarlayı Danacı Veli'ye bırakma kararı alır. Bu karara en çok Yeter üzülür. Çünkü Loplop bu tarlayı kazanırsa kocasının canlanıp onunla güzel bir gece geçireceğini umar. Artık umudunu kaybeder. Ancak Loplop, Yeter'in düşündüğünün tam tersini yapar. Karısıyla onun istediği gibi bir gece geçirir.

1.7.3.1.3. *Süpürge:* Kaftancıoğlu bu hikâyede, unuttukları süpürge için oğullarını köye yollayıp oğulları geri dönmeyince vicdan azabı çeken anne ve babayı anlatır.

Yayladan gelen Yelönü ve ailesi, göçlerini boşaltırlar. Yelönü'nün karısı Durhatın süpürgeyi ister. Süpürge bulunamayınca söylenmeye başlar, Yelönü'ne yaylaya gidip unuttukları süpürgeyi almasını söyler. Dizinin ağırdığını söyleyen Yelönü, süpürgeyi almaya oğulları Karabey'i yollar. Durhatın, oğlunun akşam karanlığında yola çıkmasını istemez ama Yelönü, Karabey'i gönderir. Karanlıkta yola çıkan Karabey, korkarak ilerler. Etrafına bakınarak yürürken ayağı takılır ve yüz üstü bir çukura düşer. Geceyi kuyuda geçiren Karabey, sabah olup hava aydınlandığında etrafa bakınır. Hiçbir şey göremeden koşar durur. Oğlunun gelmemesine endişelenen Durhatın ise Yelönü'nü oğlunu bulması için yaylaya gönderir. Durhatın, eli boş dönen Yelönü'nü görünce kayanın başında ağıtlar yakar.

1.7.3.1.4. *Yat Kalk:* Kaftancıoğlu bu hikâyede, camide ibadet etmeyen köy halkının Osmanlı zoruyla köylerinde cami inşa etmeleri ve bu caminin zamanla kullanılmamaktan yıkılacak hale gelmesini anlatır.

Her evden bir kişi muhtarın odasına çağrılır. Herkes odaya toplanırken Bekçi, Osmannı bizim paramızı yiyor, bize bir katkısı yok, diye söylenerek ilerler. Herkes muhtarın odasında toplanınca muhtar, Osmannı'nın köylerine cami yaptıracağını söyler. Köylü buna karşı çıkar. Osmannı'nın onlara

Kızılbaş dediklerini, mum söndürdüklerini düşündüklerini ve eş değiştirdikleri iftiralarını attıklarını belirttiler. Ancak muhtar Osmannı'nın her yeri Müslümanlaştırdığını söyleyip itirazları kabul etmez. Böylece cami yapımı başlar, muhtarın zoruyla herkes yardıma gider. Ancak cami bitince kimse namaza gitmez, muhtar insanları zorla toplayıp namaz kılmayı öğretmeye çalışır. Yat kalk, yat kalk. Kimse bir şey öğrenmek istemez. Kış gelince cem mevsimi başlar, cami iyice boşalır. Cem yaparken evlere sığmayan köylü cemi camide yapmaya başlar. Tüm kış böyle geçer, yaz geçip yaylaya çıkılınca cami kuşlara kalır. Yayladan inilince de kimse camiye uğramaz. Terk edilmiş cami yıkılmaya yüz tutar.

1.7.3.1.5. Azık: Kaftancıoğlu bu hikâyede, tarlada çalışan babasına azık götürmediği için dayak yiyen çocuğu, çocuğunun vurularak öldüğünü duyan anne ve babasının çektiği vicdan azabını anlatır.

Yeter, kocasının yanına babalarına azık götürmeyen oğullarına söylenerek gider. Kocası Koc'abbas'ın yanına gidince çocukların yemek getirmediğini bu yüzden onları dövdüğünü söyler. Oradan ayrılırken yolda birisi yanına gelip “Köyde bir çocuk vurdukları için ölmüş, senin mi?” diye sorar. Yeter, Haydar'ım, diye koşmaya başlar. Komşunun kapısına gelince oğlunu teknele baygın yatarken görür, ona oğlun öldü derler. Oğlunu bu halde gören Yeter'in yüreği dayanamaz, donakalır. Komşular Yeter'i kendine getirmeye çalışır. Bu sırada Haydar gözlerini açar, babası onu eve götürüp sarıp sarmalar. Yeter'in eve dönmesini bekler. Ancak komşular Yeter'i hareketsiz halde bir teknenin içinde, eve getirirler. Yeter uyanmaz. Sonunda Yelatan'ın yamacına bir gömüt dikerler. Koc'abbas ve çocukları o gömütün başında hep ağlarlar.

1.7.3.1.6. Boz İtler: Kaftancıoğlu bu hikâyede, ölmüş babasının ardından bir türlü düzelemeyip ağıtlar yakan Güldalı'nın kendisini hoca olarak tanıtan biri tarafından tacize uğramasını anlatır.

Köylüler, Gülbahar'ın çağırdığı hocayı görmek için yürürler. Gülbahar, babası öldükten sonra sürekli dama çıkıp ağıt yakan kızı Güldalı için hocayı çağırır. Hoca, Gülbahar'dan ocağı yakmasını ister. Sonra evi boşalttırır. Güldalı'yı birlikte soyarlar, sıcak zinciri etrafında çevirirler. Sonra hoca Güldalı ile yalnız kalmak ister. Baş başa kalınca onu bir yatağa yatırır ve onun vücudunu eller. Sonra da etrafta bulduğu tabanca ve altınları heybesine koyar. Kapıyı açıp, dua ederek evde gezeceğini söyler. Bir süre geçip de evde ses duyamayan Gülbahar, hocanın gittiğini anlar. Üstelik Güldalı uyanıp tekrar ağıt yakmaya başlar. Gülbahar'ın eli tabancaya gider ancak bulamaz. O andan sonra anne kız birlikte ağıt yakmaya başlar.

1.7.3.1.7. Gece Sekiz Gündüz Dokuz: Kaftancıoğlu bu hikâyede, oğlu askerdeyken gelininin köyden başkalarıyla görüştüğünü duyan ve bu haberi oğluna mektupla ilettikten sonra onun öldüğü haberini alan Molla'yı anlatır.

Molla, Ede'ye gelininin köyde adı çıkmıştır, gece sekiz gündüz dokuz onun hakkında konuşuyorlar diye dert yanar. Bu kızı aldıkları için kendisinde suç olmadığını anlatır. Ede onu destekler. Molla, yolda yürürken müzik sesi gelen komşu evine uğrar. Komşu, Molla'yı orda istemez. Molla tam

gidecekken gelini çıkar ortaya. Kavga ederler, gelin köyden başka insanlarla birlikte olduğunu itiraf eder. Molla bunu hemen askerde olan oğluna yazıp suçu üzerinden atmak ister. Ede hemen bu durumla ilgili bir mektup yazıp Molla'ya verir. Molla mektubu gönderir ama günler geçer, mektuba cevap gelmez. Günler sonra askerlik şubesi Molla'yı çağırır. Orada ona oğlunun ölüm haberi verilir. Bunu duyan anası ağıtlar yakar.

1.7.3.1.8. Sarı: Kaftancıoğlu bu hikâyede, Garip ve arkadaşlarının oyun oynarken sarı bir şey bulup ne olduğunu bilmeden elden ele dolaştırmalarını, yıllar sonra Garip'in aynı şeyi köy enstitüsünde görüp bunun portakal olduğunu öğrenmesini anlatır.

Garip ve arkadaşları diz boyu karda oyun oynarlar. Onlar oynarken bir komşu yanlarındaki çöpe kül döker, külün dumanı kalktıktan sonra karın üstünde sarı bir şey görürler. Ancak Bozo adlı köpek çöpün yanında durduğu için onu alamazlar. Bu sırada Gud Ali geçer çöpün yanından ve sarı şeyi cebine atar. Sarı şey köyde olay olur, kimse ne olduğunu bilmez. Top gibi, çok güzel kokan bir şeydir. Yıllar geçer sarı şey unutulur. Garip büyüüp Cilavuz Köy Enstitüsü'ne gider. Bir gün yemek sırası beklerken herkesin Gud Ali'nin aldığı sarı şeyle oynadığını ve yediğini görür. Sarı şey önüne koyunca arkadaşlarına ne olduğunu sorar. Arkadaşları, ‘‘Hiç mi yemedin? Portakal, portakal.’’ derler.

1.7.3.1.9. Yüz Nomara Zinciri: Kaftancıoğlu bu hikâyede, kentten köyüne dönen Turabı'nın köylülere bir ders vermesini anlatır.

Bütün köy Turabı'nın İstanbul'dan dönmesini bekler. Herkes getirdiklerinden bir pay kapma derdindedir. Agali de atını alıp Ardahan'a onu karşılamaya gider. Bu sırada da kendi payını almak için gizlice çuvalları açar. Turabı hep çer çöp getirmiştir, içlerinden bir zincir bulup cebine atar. Köye gelince Turabı, köylüye, Ermeni bir arkadaşı sayesinde onlara hediyeler getirdiğini söyler ve çuvalları atıp kırk dökük eşyaları dağıtmaya başlar. Eski eşyaları gören köylüler hayal kırıklığına uğrar. Turabı, Ermeni arkadaşının din ve ırk ayırmaktan çocuk ve eş kaybeden, kenarda köşede oturanların hakkının çöp olduğunu söyler, der. Sonra zinciri Agali'den alır. Zinciri köylüye uzatarak, Ermeni arkadaşının, bu zincir İstanbul'dakilerin tuvalet zinciridir, siz bunu evlenen kızların boynuna asamazsınız, görün anlayın, dediğini söyler. Köylü şaşırır, sonra hak verirler. Biz burada keselim, yakalım onlar bir zincirle bok temizlesin, bundan sonra ya biz de bokluk olduğumuzu anlarız ya da bok koklamaya boyun eğerez, diye düşünürler.

1.7.3.1.10. Tuntul: Kaftancıoğlu bu hikâyede, kızı hakkında dedikodular çıkarılan bir annenin köylülere isyanını anlatır.

Tuntul, kızı Gülbahar hakkında çıkan dedikodular için söylenir. Bu dedikodular, Gülbahar'ın üç yıldır nişanlı olduğuyla ilgilidir. Her yerde kızı konuşulur, üç yıl nişanlı kalmasına bile laf edilir. ‘‘Nişanlıyken oğlanla iş etmişler de ne olmuş? Şimdi evlendiler. Diliniz kopsun komşular. Gülbahar

varken kızlara kimse bakmazdı, evlenmeseydi alacak kimseyi bulmazdınız. Saskara'nın itleri, ancak havlarsınız ama yel kayadan ne götürür ki.” der. Hikâye boyunca insanlara isyan eder.

1.7.3.1.11. Karasanlı Kancık: Kaftancıoğlu bu hikâyesinde, okumak için gurbete giden oğluna aldığı kızın ağzını bıçak açmadığını, kızın iyileşmesi için artık oğlunun memlekete dönmesini anlatan bir mektubu aktarır.

Babası gurbete giden oğluna yazdığı mektupta başkası için bir kız uğruna babaya edilmeyecek laflar etti, bizi bırakıp kızın peşine köyüne gitti de ölüsü bulundu, der. Sonra kendi oğlunun sevdiği kız için köye gidip kızın ailesinden hesap sorduğunu anlatır. Kızın ailesi, oğlanı öldüren kişiyi vurur. Kızı da, al bu kancığı artık bunu görmek istemiyoruz diye adama verirler. Babası mektubunu “Kızı aldım eve geldim, yedi aydır ağzını açmadı, burnunu kapı dışına çıkarmadı. Sende çok okudun be oğlum. Dön artık da şu kız gün görsün, çürümesin karanlıkta.” diye bitirir.

1.7.3.1.12. Alacaklar: Kaftancıoğlu bu hikâyesinde, sürekli defterine borç yazdırıp parasını alamayan ama defterine bakıp olmayan parasından avunun bakkalı anlatır.

Duran, Mevran’a kâğıtlara borcunu ödemeyenlerin neler aldığını sinirli bir şekilde yazdırır. Simon’un torununa aldıkları için seksek beş kuruş, hırsızın dölü dediği komşusuna kafasından dokuz lira, Komolulara, Şedenin’e, Tustus’a hatta Mevran’ın kendisine bile borç yazdırır. Kâğıdı da zıbınını içine saklar. Yıllar sonra Duran dükkânı kapatır ancak listeler hâlâ elindedir. Kapı kapı gezip borcunu ister, kimse vermez. Duran elindeki listeye bakarak, burada nerdeyse beş yüz lira var, kimse vermiyor ama Allah’a şükür var, diyerek kendini avutur.

1.7.3.1.13. Ulgar: Kaftancıoğlu bu hikâyesinde, satacak malı olmadığı için toplanıp Büyükcinli’ye gitmek isteyen birkaç köylünün doğayla olan amansız mücadelelerini anlatır.

Satacak hayvanı olan kışı arkalamak için Ardahan’a, arpa almaya gider. Hayvanı olmayanlar ise patates alıcısı bekler. Bu kış arpanın daha pahalı olduğuna duyan Bedel dayanamaz, etrafına birilerini toplar ve bu karda gidilmesi çok güç olan Büyükcinli’ye gitmeye karar verirler. Zorlu koşullar altında Ulgar Dağı’na bakarak ilerlerler. Bir süre sonra Ardahan’a varırlar. Orada bir akşam kahvehanede kalırlar, ertesi gün donmak üzere olan Cumağa’yı hastaneye bırakıp yola devam ederler. Büyükcinli’ye vardıklarında alacaklarını alıp Ardahan’a dönerler. Henüz iyileşmemiş olan Cumağa’yı orada bırakıp devam ederler. Tekrar Dikenli’ye varırlar, bu sefer camiye giderler. O gece İmam sayesinde misafir edilirler. Güneşli’de ise cem olduğu için kalmazlar, yola devam ederler. Ulgar’a geldiklerinde tipi başlar. Herkes bir yana dağılır, bir süre sonra kara gömülürler. Kar denizinin altında boğulup kalırlar. Bahar gelince Ulgar’a giden Koca Çelebi, Bedel ve arkadaşlarından geriye kalanları görür.

1.7.3.2. Yelatan, Roman

Yazarın kendi hayat hikâyesini anlattığı bu kitapta kalabalık bir ailenin git gide fakirleşmesi ve bu ailenin doğayla ve çevresindeki insanlarla mücadelesi ele alınır.

Aşır, erkek çocuğu olmadığı için ailesi tarafından ciddiye alınmayan bir adamdır. Bu muameleye katlanamaz ve karısı Güldene'nin üstüne kuma almaya karar verir. Çakal Hasan'ın yanında çalışan Gülü'yü köye kaçırr. Güldene bunu duyunca yıkılır ama Aşır'a erkek çocuk verememenin utancını yaşadığı için bir şey diyemez. Güldene köye dönünce Gülü'nün hâlâ hamile olmadığını öğrenince sinirlenir ve ona kötü davranmaya başlar. Yeni karısının yanından ayrılamayan Aşır ise işleri saksaklamaya başlar ve kış için hazırlık yapmaz. Sıkıntılı bir kış geçirirler. Ancak kış aylarından birinde Aşır, Gülü'nün hamile olduğunu öğrenir. Dokuz ay sonra Gülü bir oğlan çocuğu doğurur. Güldene bu duruma o kadar heyecanlanır ve çocuğu o kadar sever ki, onu kendine ister. Aşır da Binali'yi Güldene'ye verir. Ardından Gülü iki, üç ve dördüncü çocuğu doğurur. Dördüncü çocuğun adını Miyese koyarlar. Miyese'nin ardından Ferman gelir. Evde artık beş çocuk vardır. Aşır ise elli yaşına gelir. Bu kadar çocuğa nasıl bakacağını düşünür. Binali ise büyüdüğü için Topçular'ın yanına çalışmaya gönderilir. Ardından Güldene ölür. Maddi durumu düzelmeyen Aşır her şeyi satar, evi emaneten kardeşi Üseyin'e bırakır ve ailesini de alarak Kars'ın bir köyüne gider. Gülü burada bir çocuk daha doğurur. Erkek olan çocuğun adını Yalnız koyar. Kars'ta da yüzleri gülmez. Aşır bunun üzerine köyüne geri dönmek ister. Ancak sadece ailesini Yelatan'a geri gönderir. Yelatan'da boş eve giren Gülü ne yapacağını bilemez. Bunun üzerine harmana gider. Üseyin'den hakkı olan arpayı, tahılı ister. Üseyin ona hiçbir şey vermek istemez ancak zorla Gülü'ye çuvalarla arpa, tahıl gönderir. Yine de evde hiçbir şey yoktur. Gülü ve çocukları sefalet içinde bir kış geçirir. Sıkıntı içinde yıllar geçerken Gülü, oğlu Binali'yi ister. Uzun bir bekleyişten sonra Binali annesini ziyaret etmeye başlar ve onlara yardımcı olur. Gülü de kış boyu komşulara yardıma gider. Bir gün Aşır, Kars'tan döner. Komşuların yardımıyla geçinmeye başlarlar. Binali yaz gelince çalışmaya, İstanbul'a gider. Ailesine de belli aralıklarla para gönderir. Kızı Nazife ise kocaya kaçar.

Evlenmek isteyen Binali, istediği kızı bulamayınca İstanbul'a geri döner. İstanbul'a döndükten sonra ailesine mektup gönderir ve onu unutmalarını söyler. Aynı yıl oğlu Ferman, Cilavuz Köy Enstitüsü'ne girer. Artık evde üç çocuk kalmıştır. Miyese, kocaya kaçar. İbrahim yaz bitmeden Hüsniye'yi kaçırr. Yalnız da Cilavuz'a başlar. Üç oğlu da Cilavuz'a giren Gülü mutluluktan havalara uçar. Aşır ise bir süre sonra hayatını kaybeder. Rıza da o kış askere gider. Gülü evde yapayalnız kalır. İş yapamaz haldedir, oğulları bir mektup bile yazmaz. Gülü her gün Yelatan'a doğru ağıtlar yakar.

1.7.3.3. Tüfekliler, Roman

Kaftancıoğlu bu romanında atandığı için Mardin'e gidip orada yaşanan siyasi kavgaları, yokluğu, baskıyı gören Fevzi Öğretmen ve arkadaşlarını anlatır.

Fevzi'ye Mardin'e atandığını yazan mektup harmandayken gelir. Milli Eğitim Müdürlüğü'nde Derik'e atandığını öğrenir. Aybaşı gelir ancak öğretmenlere maaş gelmez. Kadro gelmediği için para ödenmediğini öğrenirler. Öğretmenler müdür Münir Bey'den yardım isterler. Müdür, onlara yardım eder. Ancak hâlâ maaşlar yatmayınca müdür onlara, Ahmet Türk'ün abisi Abdürrahim Türk'ten para

alacağını söyler. Ahmet, Fevzi'nin öğrencisidir. Öğretmenler bir gece evde otururken harp sesiyle irkilirler. Fevzi silahlıların iki kapısının olduğunu öğrenir. Biri CHP, diğeri ise DP'dir. Sonunda öğretmenlerin kadroları ve üç aylıkları gelir. Fevzi'nin Kasro Kanco'ya ilgisi artar. Burası öğrencisi Ahmet'in abisi Abdürrahim Türk'ün yaşadığı çöldeki bir tepedir. Bu sırada Necimoğlu ile ilgili bilgiler de öğrenir. Deriklilere göre Derik'in başı Necimoğlu, çöldeki kartal ise Abdürrahim Türk'tür. Bir gün Ahmet, Fevzi ve arkadaşlarını Kasro Kanco'ya götürür. Burada Abdürrahim bir şatoda yaşar. Abdürrahim'in ataları Osmanlı'dan bu toprakları alılar, cumhuriyet ilan edilince şatoya saldırılar olur ancak yıkamazlar. Bunun üzerine Atatürk onlara "Türk" soyadını verir. Bu şatoda yaşayan Abdürrahim ise aydın bir kişidir ve Mardin'de CHP'nin kalesidir.

Celal Bayar'ın Mardin'e gelip konuşma yapacağı duyurusu yapılır. Öğretmenler de giderler. Dönüşte ise Derik'e yanaşan büyük buğday kamyonlarını görürler. Necimoğlu kamyondaki buğdayları DP'ye oy verenlere dağıtır. Necimoğlu DP kurulduğundan beri milletvekili adaydır ancak hiçbir seçimi kazanamaz. Abdürrahim ise köy topraklarının elinden gitmemesi için sık sık Ankara'yı ziyaret etmeye başlar. Tekrar seçim vakti gelir. Necimoğlu yine kazanamaz. Bunun üzerine Ankara'ya gider. Demirel'in yardımıyla dünya turu yapar sonunda Münih'e gider. Orada bir yıl kalan Necimoğlu ülkesine geri döner. Şişli'de bir pasajda ona bir bölüm ayrılır. Necimoğlu'nun Derik'ten ayrılması Rutan aşiretinin parçalanmasını sebep olur ancak bu durum halkı mutluluğa boğar. Abdürrahim'in de o sırada Ankara'da olması bu mutluluğu perçinler. Fevzi bir tatilinde Necimoğlu'nu ziyaret eder. Necimoğlu, Fevzi'ye bu düzenden kurtulduğu için ne kadar mutlu olduğunu anlatır. Bir gün tekrar ziyarete gittiğinde onun Derik'e döndüğünü öğrenir. Bu sırada çöle dönen Abdürrahim de çölde yeni ağalar türediğini görür ve bunu engellemek için CHP'den ayrılıp AP'ye katılır. Ancak bu değişim etkileyici olmaz. Çöldeki ağalaşma devam eder ve Kasro halkı parti değiştirdiği için ona kırılır. Bunun üzerine Abdürrahim bu işten sıyrılmaya çalışır. Bu duruma şahit olanlar "Bu Abdürrahim'in sonudur." derler. Kasro'dan uzaklaşmak isteyen Abdürrahim, aracında öldürülür. Bu olayların üzerine Derik'e sıkıyönetim gelir. Öğretmenlerle görüşmek için denetimciler gelir. Denetimciler, öğretmenlerin sık sık çöle gittiği ve halkı ayaklandırmaya yönelttiklerini belirtirler. Bunun üzerine her bir öğretmen bir yere sürülür. Bir gün, Kancolular Necimoğlu'nu öldürür. Necimoğlu ve Abdürrahim'in ölümünden sonra herkes Derik'in ve çölün güzel günlere kavuşacağını dile getirir. Ancak Fevzi'ye göre durum böyle değildir. Tüfekler susturulmuştur ama susmak kurtulmak mıdır? Ne zaman ki saklanan tüfekler çıkıp da tek bir amaç uğruna birleşip patlarsa işte o zaman kurtuluş gelir.

1.7.4.6. Çarpana, Hikâyeler

1.7.3.4.1. Bokböceği: Kaftancıoğlu bu hikâyede, havaalanında bekleyen insanların başka ülkelerdeki kadar değer görme isteğini anlatır.

Soğuk bir kış sabahı Erzurum'da dağların üzerinden geçen Amerikan uçağının gümbürtüsü işitilir. Uçak alana girerken ses o kadar yükselir ki çocuklar korkar. O sırada havaalanında uçaklarını

bekleyenler, askeri uçak geldiği için kendi uçaklarının gecikeceklerini öğrenirler. Kamyonlar uçağa yanaşmaya başlar. Ancak kamyonlar bokböceğinin yanında o kadar küçüklerdir ki hepsi onun için bir lokma gibidir. Bokböceğinden kamyonlara içlerinde ne olduğu bilinmeyen kutular taşınır. Bu sırada sesten korkan Albay İsmet'in çocuğunu, karısı "Mustafa Kemal'im uçak sesi oğlum. Korkma." diye yatıştırmaya çalışır. Uçak yükünü boşaltıp alandan ayrılır, halk da alanda kalan kutulara saldırır. Amerikan uçağı kalkmadan uçağına binemeyen albayın karısı havaalanında yapılan "Uçağınız bir saat sonra alana inecektir." uyarısına, "Bu ülkede bizim yerimizin olmadığı da duyurulmalı, bilinmeli İsmet, bunu da sen söylemelisin." der.

1.7.3.4.2. Kara Sığırlar: Kaftancıoğlu bu hikâyede, köylüyü hak yiyen ağalara karşı savunan Kurbanı ve arkadaşlarının yaşadıklarını anlatır.

Yonuz Ağa, Daşdan Ağa, Canağa, Yusuf Ağa, İsmayıl Ağa, Mısa Ağa beraber oturur. 4Aralarında köylüyü kandırarak toprakları nasıl alacaklarını konuşturlarken köye yeni gelen iki öğretmenin halkı bilinçlendirip onlara karşı getirmelerinden korkarlar. Daşdan Ağa, köyün ağası olduğunu onların da kurulun üyeleri olduğunu belirtip korkmamalarını söyler. Sonrasında toplanan köylüye Çamurlu'nun kimin kaç hayvanı varsa ona göre bölüneceğini söyler. Köylüler bunu kabul eder ancak Kurbanı etmez. Toplanıp, toprağı birlikte biçmeyi teklif eder. Köylü bu teklifi kabul eder. Köylü ve Kurbanı'nın yanlarına toprağı biçerlerken jandarma gelir. Ancak Kurbanı işin doğrusunu anlatınca muhtar bir tutanak imzalamak zorunda kalır. Tutanak aralarında herhangi bir anlaşmazlık olmadığı için köylünün çayırı ortak biçmesini onaylar. Artık ağaların sesi kısılır. Kurbanı ise para toplayıp, köy okuluna ve köylüye yardımcı olur. Bir gün Canağa'nın hastalandığı duyulur, tüm köy sevinir. Bir süre sonra da Kurbanı ve arkadaşları "Ağaların hazırlayıp parasını ödedikleri otları çalıp götürmek." suçundan Hanak'a çağırılır. Orada içeri atılırlar ve bir daha geri dönmezler.

1.7.3.4.3. Şehrâli: Kaftancıoğlu bu hikâyede, iki kardeşin birbirleriyle olan amansız mücadelesini anlatır.

Bir gün Şehrâli'ye Ede'sinden (kardeşi Ferhat) mektup gelir. Ede mektupta, Kore'ye gittiği için sevinçli olduğunu, dönünce ona Pingel'in kızını alacağını yazar. Mektubu okuyan Şehrâli ona yalan söylediği, komutanının onu Kore'ye seçmediği için üzülür. Mektubu duyan Sarızlı bu konuda ona yardımcı olacağını söyler. Şehrâli bir aylık eğitimden sonra Kore'ye gider. Asıl amacı para kazanmaktır, ancak bir yıl orada kalmasına rağmen köyüne eli boş döner. Yine de Pingel'in kızını istediğini söyler. Kız için on bir bin lira başlık parası isterler. Şehrâli kimseye söylemeden borç alır ve parayı öder, kızla evlenir. Abisi Ferhat ise parayı borç aldığına bir türlü inanmaz. Kazandıklarını ondan sakladığını düşünür. Tartıştıkları bir gece uyurken av tüfeğiyle Şehrâli'yi öldürür. Karısına da üç yıl sonra döneceğini söyleyerek ortadan kaybolur.

1.7.3.4.4. Erikliceli Ramazan: Kaftancıoğlu bu hikâyede, harp okulu için sınava giden Ramazan ve babasının köylü oldukları için gördükleri muameleyi anlatır.

Ramazan ve babası adaya vardıklarında yanlarındaki yemekleri yerler. Çok susarlar ancak adada bir yudum su bulamazlar. Akşam olunca da bir çam ağacının dibinde uyurlar. Ramazanlar Erikliceli'den Deniz Harp Okulu sınavı için Heybeliada'ya gelirler. Sabah olduğunda kıyafetleri eski püskü olduğu için içeri alınmak istenmeyen Ramazan ve babası yalvar yakar içeri girerler. Zaten bu işe gönlü olmayan Ramazan, sınava girince tutulur, öğürmeye başlar. Bu esnada yanına gelenler “Köylü çocuğu, neyine yardım edeceksin, duymuyor ki o yıkılan dünyanın gümbürtüsü içinde bizi.” diye söylenirler. Ramazan daha kâğıda kalem vurmamışken sınavdan çıkar. Erikliceli'ye dönmek için can atar.

1.7.3.4.5. Ardahan Yollarında: Kaftancıoğlu bu hikâyede, fakirlikle başa çıkmaya çalışan iki ailenin yaşadığı zorlukları ve aza kanaat etmelerini anlatır.

Tucu ve Hürü kocaları ölen, fakir kadınlardır. Beraber çocuklarını doyurmak için yol ararlar. Bir gün tepede ağlarken Gürcü biri onları görür, hallerine acır. Arkadaşlarının yanına gidip para toplar ve paraları onlara verir. Kadınlar paranın bir kısmıyla ekmekler alıp çocuklara yedirir. Artanla ise çocukları olan Cırı ve Gulucuk'e verip onları Ardahan'a, bir put mısır almaya gönderirler. Çocuklar mısırları alıp dönerlerken Cırı'nın taşıdığı mısırlar dökülür. Gulucuk ona yardımcı olayınca Cırı onun mısırlarını da döker. Çocukların ellerinin boş geldiğini gören anneler ise yıkılır. Çocuklar mısırların döküldüğünü söyleyince içleri rahatlar, beraber mısırları toplamaya giderler. Mısırlar toplandıktan sonra iki kadının da evinde bayram havası eser.

1.7.3.4.6. Almanya Dönüşü: Kaftancıoğlu bu hikâyede, paranın insanlar arasındaki çatışmayı hatta değe verdikleri kişileri bile nasıl unutturduğunu anlatır.

Sünniler, Camili Köyü'nden kimsenin Almanya'ya çağrılmayıp da kızılbaşların çağırılmasına içerlerler. Ancak bir süre sonra onlardan da gidenler olur. İlk gidenler kızılbaşlar olduğu için izne de ilk onlar gelir. Haydar gelip, etrafa para saçarak ve herkese Almanya'nın güzelliklerini anlatır durur. Hatta orada sünni Osman'la yakın arkadaş olduklarını bile söyler. Haydar'a artık her köyden davet gelir, parayı görünce kızılbaş-sünni çatışması unutulur. Haydar ise davet edildiği her yere gider. Ev sahipleri onu krallar gibi ağırlar. Durum öyle bir hale gelir ki halk devletin öğretmenini, memurları, hükümet görevlilerini unuttur.

1.7.3.4.7. Obollular: Kaftancıoğlu bu hikâyede, açlıkla mücadele eden bir köyün devletle ve doğayla mücadelesini anlatır.

Türkiye sınırlarında köy olan Obul'da yiyecek bir lokma kalmaz. Halk artık ölülerin gömülmeyip açıkta kalmasını, onların etini yiyen kuşları avlayıp yemeye karar veriler. Köyden biri ölünce onu kızağa bağlayıp tepeye çıkarırlar. Ancak kızak kayıp aşağı düşer, kara saplanan kızağı kimse çıkaramaz. Evlerine yine aç dönen Obullular sınır komşuları olan Rusya'ya gitmeye kara verirler. Urusların yiyeceklerini depolayıp gittiklerini bildiklerinden birkaç kişi toplanıp oraya gider. Bir gün Posuf'tan görevliler gelip onların tutuklandığını söylerler. Umudunu iyice yitiren halk, Namaz Dayı'dan

kuş avlamayı öğrenir. Ancak kuşları yakalayamazlar ve kuşların dallarına kondukları ağaçları keserler. Böylece elleri bomboş kalır. Devletin ağaçlarını kestikleri için de tutuklanırlar, mahkemede durumu anlatınca serbest kalırlar. Rusya'dakiler geldiğinde Obulluların yarısı ölmüştür. Bahar gelince seçimciler köye gelmeye başlar. Adaylar halka artık açlık olmayacağını anlatır ancak Obullularının karnı yalana toktur, ona inanmazlar. Hatta onu bir güzel ıslatırlar, arabasını da iyice benzetip köyden gönderirler.

1.7.3.4.8. Eller Anası: Kaftancıoğlu bu hikâyede, değeri bilinmeyen bir kişinin yaşadıklarını anlatır.

Herkese yardım ettiği için ona Eller Anası derler. Bir sene herkesin sürüsünü kurtlar yer ancak onun sürüsünden kayıp olmaz. Bu yüzden bazı kişiler onu çekemeyip arkasından konuşur. Bunları duyan Eller Anası ise aldırılmaz, yardımlarına devam eder. Bir gün kapısına Sırma gelir. Rüyasında Gülağa'yı gördüğünü Ağa'nın ona, Eller Anası artık sadece sana yardım etsin, dediğini anlatır. Rüyadan çok etkilenen Eller Anası, kapısını Sırma'ya açar, diğerlerine kapatır. Böylece Sırma onun her şeyini arkasına alan tek kişi olur.

1.7.3.4.9. İnce Köşk: Kaftancıoğlu bu hikâyede, İstanbul'a giden Şerefeddin'in yaşadığı zorluk ve sıkıntıları anlatır.

Şerefeddin, aday ona yardım edeceğini söylediği için açık oy kullanır. Aday seçilince de ona İstanbul'da bir adres verir. Burası İnce Köşk diye bir yerdir. Şerefeddin orada çalışmaya başlar. Köşkte sigara ve kız satıldığını öğrenir. Bir gün de gazetede onu işe sokan O.S.'nin köyünden işe koyduğu arkadaşı Osman'ın öldüğünü görür. Aynısının başına geleceğinden korkar. Artık her ay yüz lira da Osman'ın karısına gönderir. Bunun üzerine Osman'ın karısı, kocasının ölmediğini zannedip İstanbul'a gider. Gittiğinde gazetede Seyfeddin'in çalıştığı yerde sevdiği kızı yolda başkasıyla gördüğü için bıçakladığı haberini görür. Yanına gidip Seyfeddin'e neden para gönderdiğini sorar. O da kocasının parasını O.S.'nin aldığını, Osman'ın emeğinin karşılığını gönderdiğini söyler. Şerefeddin duruşmaya giderken kurşunlanarak öldürülür. Katiller, gazetelere ölen kızın abisi olduklarını yayarlar.

1.7.3.4.10. Küvet: Kaftancıoğlu bu hikâyede, köye ilk defa küvet getiren Nebi'nin ve köylülerin modern icatlarla yaşadıkları sıkıntıları anlatır.

Bekçi Nebi, İstanbul'da bir gecekonduya yaşar. Bir gün kaçakçı yakalamak için gittiği bir evde ilk defa küvet görür. Evin sahibi küveti öyle bir anlatır ki Nebi suçluyu yakalamadan evden çıkar, küveti alıp evine götürür. Komşuların yardımıyla bin bir zorlukla küvet doldurulur. Önce Nebi ve karısı girer ancak hamile olan karısı kötü olur, küvetten çıkarlar. Ardından onlara yardım eden komşular küvete girer. Küvetten çıkanlar evi öyle bir ıslatır ki bir haftada etraf zor kurur. Bunun üzerine Nebi küveti eskiciye satar. Bunu duyan annesi ise İstanbul'a gelip küveti geri aldırır, köyde buğday yıkamak için küveti köye götürür. Nebi'nin de küvet hikâyesi böylece biter.

1.7.3.4.11. Al Horoz: Kaftancıoğlu bu hikâyesinde, köylünün şehirli kadar değerli olmadığını anlatır.

Anası, oğlunu horozunu satmak için Ardahan'a giden Yancıklı'nın yanına verir. Yolda horozu ellerinden kaçırlar, bin bir zorlukla yakalarlar. Şehre gidince horozu satıp, oğlanın ilköğretim diploması için fotoğraf çektirmeye giderler. Fotoğraf çekildikten sonra oğlan, vitrindeki çocuklar gibi güzel olmasına üzülür. Yancıklı ise oğlana onların şehirli olduğunu, onların köpeklerinin bile beyaz ekmek yediğini, onun it kadar değeri olmadığını söyler.

1.7.3.4.12. Karıncalar: Kaftancıoğlu bu hikâyede, kadına şiddetten ve bu şiddetin cezalandırılmamasını anlatır.

Nemika Hanım, yargıç eşiyle Pazar'a gider. Nemika Hanım sürekli orada çalışan kadınların dertlerini dinler. Hele ki en çok kocası Ankara'ya gidip evlenen ve artık o ve çocuklarıyla ilgilenmeyen Sabriye'ye üzülür. Sabriye'yi kocasından boşanmaya ikna etmeye çalışır ancak Sabriye kocasının onu öldüreceğinden de korkar. Sonunda Sabriye ikna olur ve kocasını boşar. Başkasıyla evlenir. Bir gün Pazar'a giden Nemika Hanım, Sabriye'nin yanına uğrar. Konuşurlarken kurşun yağmuruna tutulurlar. Sabriye orada ölür. Eski kocası intikamını alır. Mürsel Bey'in adaletin karşısına çıkan adamı ise yakınıni öldürene yargılama yapamam diye tutuklamazlar. Mürsel Bey, Türk yasalarını uygulamaya devam eder. Yaşam ise yavaş yavaş eski haline döner.

1.7.3.4.13. Baba Virani: Kaftancıoğlu bu hikâyede, sessiz, sakin olan bir insanın konuşup rahatsızlık vermeye başlayınca ortadan kaybolması hikâyesini anlatır.

Baba Virani'nin yanına sohbeti seven bir hasta yatar. Ancak ondan yüz bulamayınca diğer hastalarla sohbe başlar. Hastalardan biri olan Tekirdağlı dede konuşur ancak Virani onu dinlemeden söze girer, onlara kadınlara olan ilgisini ve çok kadını olduğundan bahsedip durur. O kadar çok konuşur, anlatır ki insanların işini aksatmaya başlar. Bir gün Kadir Ağa onu alıp tekerlekli sandalyeye bindirir, çok öttün sen, seni bir çöplük başında keselim der. Virani Baba'yı o günden sonra bir daha görmezler...

1.7.3.4.14. Gülemler Almanya'da: Kaftancıoğlu bu hikâyede, paranın insanlar üzerindeki etkisini Gülemler adlı bir karakterin üzerinden anlatır.

Sülo, nişanlısı Gülemler'i kaçıır. Kızın ailesi jandarmaya gider. Jandarma onları bulur, Sülo'yu sekiz yıllığına hapse gönderirler. Köyde kimse Gülemler'i almak istemez. O da Almanya'ya gider. Onun para kazandığını gören köylüler, Gülemler'e talip olmaya başlarlar. Ancak babası bayram kimseye kızını vermez. Hapisten çıkıp aile kuran Sülo da bunu öğrenir. Gülemler'in karısı olduğunu, parada onun da hakkının olduğunu düşünür. Karısını boşayıp Gülemler'i ister ancak Bayram kızını ona vermez. Gülemler tatil için Almanya'dan gelince talipleri daha da artar. Ancak Sülo, Gülemler'i kimseye vermez, ölümle tehdit eder. Gülemler'in ise taliplerinin artmasının tek sebebi vardır: Para!

1.7.3.4.15. Çarpana: Kaftancıoğlu bu hikâyede, sevdiği kız için her şeyi yapıp acılar çeken Sunuk'u anlatır.

Sunuk yemez, içmez, Çarpana'yı ister. Ancak Çarpana onu evli ve çocuklu olduğu için istemez. Ama Sunuk vazgeçmez. Bir gece Çarpana'nın evine gizlice girip onu uyurken izler, saçından bir tutam kesip saklar. Sunuk, asker kâğıdı geldiğinde zorla gider. Askerden de iki yüz lira vererek kurtulur. Hemen köye dönen Sunuk, Çarpana'nın evine gelince kalabalığı görüp, onun isteneceğini anlar. O da uzaklara gider ancak asker kaçağı diye yakalanır. Askerde hasta olunca altı aylık ev iznine gönderirler. O da köye gelince yine Çarpana'nın yanına gizlice girip, yatar ve oracıkta ölür. Çarpana ise Sunuk ölünce ona olan sevgisini anlar ancak artık çok geçtir.

1.7.3.5. İstanbul Allak Bullak, Hikâyeler

1.7.3.5.1. Kent Hikâyeleri

1.7.3.5.1.1. Zebanice Sorular: Kaftancıoğlu bu hikâyede, cimri olduğu için para harcamayan Abdi Bey'in ölümünden sonra ailesinin mallarını dağıtmasını anlatır.

Hikâye, İlhami Bey'in zengin ama bir o kadar da cimri olan Abdi Bey'in ölümünü anlatmasıyla başlar. Abdi Bey elindekini kimseyle paylaşmak istemeyen bunu da sık sık dile getiren biridir. Sık sık İlhami Bey'in yanına gidip yasalar ve hükümet hakkında şikâyetle bulunur, kendi lehine hareket etmeleri için onlarla konuşur. İlhami Bey bugüne kadar ölümüyle ilgili kimseyle konuşmadığı için bıraktığı malların kime gideceğini düşünür. Abdi Bey'in gömülmesinden sonra karısı, kimler istiyorsa gelsin diyerek adamın varını yoğunu ihtiyacı olanlara dağıtır. Oğulları ise gözü gibi sakındığı arabasını alıp Boğaz'da tur yaparlar. Cenazeden sonra eve gidilir, İlhami Bey ilk defa Abdi Bey'in evine gider. Evdeki lüks gözlerini kamaştırır. Arkada bıraktıklarına, fabrikanda çalışıp da az para verdiği işçilerine değdi mi Abdi Bey, diye düşünür. Bu düşüncelerle evine döner ve Abdi Bey'i arkasında bırakır.

1.7.3.5.1.2. Parça Kumaşlar: Kaftancıoğlu bu hikâyede, gittiği genelevde gördüğü kıza üzülen ve onu merak eden bir genci anlatır.

Onu, Hamdi'nin zoruyla gittiği evde görür. Onun ölü annesinin arkasından mevlit okutamadığı için deliler gibi gözyaşı döküşüne şahit olur. Bütün kızlar salona dizilmiş her yerleri açıkta sadece altlarında bir parça kumaşla otururlar. Kızın başından neler geçtiğini, nereli olduğunu, adının ne olduğunu merak eder. Kızın o gün yukarı kata Burhan'la çıktığını hatırlayıp rahatlar. Burhan onun için iyi bir insandır. Kızlara takılan "parça kumaş" adı için de içten içe ondan özür diler. O gün Burhan döndüğünde ona, kıza elini sürmediğini hatta onu bilerek geç indirdiğini söyler. Adam, üzerinden zaman geçmesine rağmen kızı aklından çıkaramaz. Oraya geri döndüğünde binanın yıkılıp yerine on katlı mermer bir yapı dikildiğini görür. Bu manzarayla karşılaşınca kızın şimdi nerede olduğunu düşünür. Onu işten çıkarken, otobüse binerken, çocuğuyla parkta oynarken görmek ister. Karşısına çıkmasını, içinden çıkmasını ister...

1.7.3.5.1.3. Linda: Kaftancıoğlu bu hikâyede, çalışmak zorunda olduğu için kızının başında duramayan annenin durumunu anlatır.

Sonunda Linda'nın muayene olma sırası gelir. Annesi Teslime ile içeri girerler. Doktorlar çocuğu bakamadığı için annesine yüklenirler, ilaç yazıp gönderirler. Linda zamanla iyileşir, eski sağlıklı haline kavuşur. Annesi ise Gürkan Hanım'ın yanında çalışmaya gider. Linda ise sokakta arkadaşlarıyla oynamaya döner. Bir gün Linda bayır yolda oyun oynarken çocukların arasına bir kamyonet dalar. Linda ezilir, etraftakiler onu hastaneye götürür. Haber Teslime'ye ulaşır ve ev sahibinden zorla izin alan Teslime hastaneye koşar. Hastanede saç baş kan içinde yatan Linda'nın sıra beklediğini görür, doktorlar sıra var diyerek onu içeri almazlar. Sıra Linda'ya geldiğinde küçük kız çoktan hayatını kaybetmiştir. Mahkemede yargıç, Teslime'ye çocuğa neden bakmadığını, neden sokakta başıboş bıraktığını sorar. O ise cevap veremez, gözlerinde yaşlarla kalıverir.

1.7.3.5.1.4. Doktor Selami Bey'e Mektup: Kaftancıoğlu bu hikâyede, kocası öldükten sonra giden gençliğine üzülen Meliha'yı anlatır.

Selami Bey'i hep yemek masasında, elinde bıçakla ekmek keserken, günde üç kere, üç öğün hatırlar. Selami Bey, hiç eşine kestirmez ekmeği, tutumlu olmak gerekir der, ekmekleri ince ince zar gibi keser. Ancak, Selami Bey artık ölmüştür. Eşi Meliha Hanım ise hâlâ yaşıyordur. Çiftlikte arkadaşlarıyla konuşup gülüşür. Ancak gülüşünün altında büyük bir acı saklıdır. Doktor ona gün yüzü göstermemiş, bir dilim ekmeği bile ölçüyle, tartıyla vermiştir. Yazar ne zaman Meliha'nın evine gitse, Meliha ona ekmek keserken kıyık kıyık olmuş ekmek tahtasını gösterip “İşte, senin doktordan kalanlar bunlar.” der. Yazar Selami Bey'e tavsiye verir; aç gözünü de ekmeği kıyık kıyık yap, Meliha'yı doğrama der. Meliha ise bıçağa bakıp bakıp “Bu bıçakla doktor beni kıyım kıyım etti.” der.

1.7.3.5.1.5. Son Durak: Kaftancıoğlu bu hikâyede, bir kadın ve adamın tren yolculuğunda birbirleriyle ve geçmişleriyle yüzleşmelerini anlatır.

Trende bir o bir de kadın vardır. Kadını süzer, nasıl biri olduğunu anlamaya çalışır. En sonunda cesaretini toplayıp kadına nereye gittiğini sorar, cevap alamaz. Utancından başka şeylerle ilgilenmeye başlar. Ardından kadının parmağında yüzük olmadığını fark eder. Oysaki kendisi evlidir. Ancak yine de trendeki kadını ister, onun da ilgi beklediğini düşünür. Kadını incelemeye devam ederken tren bir istasyonda durur. Ona su alıp uzatır. Kadın hiçbir şey söylemeden suyu alır. Ardından suyla ilgili sohbete başlarlar. Kadın suyun parasını verip sohbeti kesmek ister. Ancak tekrar sohbete başlarlar. Kadın onunla baş başa yemek yemek istediğini söyler. Yemekten sonra kompartımanlarına dönerler, her yeri sıkıca kapatırlar ve adam istediğini elde eder. Sonrasında kadın ona kendi hikâyesini anlatır. Büyük bir kentte babası ve üç erkek kardeşiyle oturduğunu söyler. Babası ona acente açtırıp malları satıp ortadan kaybolur döndüğünde ise gözünü topraklarına diker. Ağabeyi sürekli ona karşı çıktığı için kadının yanından ayrılır. Öbür ağabeyi ise Antalya'da çalışıyordur. Kardeşi ise tüm varlıklarını satıp, bir köyde imam olup, orada evlendiği kadını dolandırmıştır. Bir yıl sonra kardeşinin karısı onların evine gelir durumu ona anlatır. İmam kardeş ise karısının onu şikâyet etmesiyle hapsi boylar. Şimdi imam kardeş onun malına el koydukları için onları dava etmiştir. Kız da ağabeyinin yanına Antalya'ya gittiğini söyler.

Adam bunları duyduktan sonra düşünceli bir hale bürünür. Kadın ise onu yanına çağırır ve “Ölümü tatmadan her şeyi tatmak istiyorum.” der ve adamla kadın son istasyon yolculuğuna başlarlar.

1.7.3.5.1.6. Duvarların Dibine: Kaftancıoğlu bu hikâyede, büyük hayallerle şehre gelen gençlerin yaşadıkları hayal kırıklıklarını anlatır.

Takım elbiseler içinde bir sürü genç öğretmen, İstanbul’a ta Cilavuz’dan gelirler. Otobüsteyken İstanbul’daki tüm kadınların onları beklediğini düşünürler. Onlara göre İstanbul; işi, gücü, geçimi olmayan, evlerinin tavanlarına kadar parası olan insanlarla doludur. İstanbul’a girdiklerinde onları bekleyen kimsenin olmadığını görürler. Ancak yine de umutlarını kaybetmezler. Otobüs Sirkeci’ye varıp kapılarını açınca onları gerçekten de kimsenin beklemediğini görüp hayal kırıklığına uğralar. Hayal kırıklığıyla Çapa Eğitim Enstitüsü’nün önüne varırlar. Onları orada altmış yaşında bir kadın karşılar. Hayal kırıklıkları daha da artan gençler, kaderlerine boyun eğerek, büyük bir yenilgi içinde kadını takip etmeye başlarlar.

1.7.3.5.1.7. Bahar Sokak: Kaftancıoğlu bu hikâyede, şehirde zor bir hayat süren Naile’nin ailesini kandırarak yaşadıklarını anlatır.

Naile, akşamları bankadaki müşterisi Sadık Bey için süslenir. Oysaki henüz tam büyümemiş bir kızdır. Ailesine yalan konuşarak evden çıkar. Çünkü anne ve babasının yanından ayrılıp hayatını kurtarmak, tümüyle Sadık Bey’in olmak ister. Buluştuklarında Sadık Bey, Naile’yi otele götürür. Orada Sadık Bey’e yapılan hizmeti görünce Naile’nin gözleri kamaşır. Sadık Bey’le odaya çıkarlar ve Sadık Bey ona sahip olur. Naile’nin bunları yaparken ailesine sürekli yalan söylediğini bildiği için, Naile’yle gönül eğlendirmesinin bitmesini de hiç istemediğinden ona iki bin lira verir. Naile de bu paraya bankadan ikramiye aldım diyerek babasına verir. Hiçbir şeyden haberi olmayan babası “Tanrım çok şükür, kızımız yetiştii.” diye sevinir.

1.7.3.5.1.8. Tarla Kuşu: Kaftancıoğlu bu hikâyede, sevdiği kızın saç şeklini değiştirmesi üzerine yeni düşüncelere dalan bir genci anlatır.

Kızın değişen, kıvrır kıvrır yüzüne vuran saçlarına bakar. Oysaki eskiden saçları farklı modeldir. Saçlarını tepeden alır, arkadan salar ve tarakla tuttururdu. Onu, çocukluğunda köyde gördüğü tarla kuşlarına benzetirdi. Hem saçları yukardayken güzel gözlerini de görürdü. Saçlarını neden değiştirdiğini yine de anlayamaz. Bir gün yolda yürürlerken konuşurlar. Adam sayıp söver, ona içindekileri döker. “Sen köyden geldin, köyünü yaşa...” der. Adama göre köy de, köyde gördüğü tarla kuşu da, bin yıllık tapusu da, tarlası da, özü de, sığınağı da bu kızdır.

1.7.3.5.1.9. Zor: Kaftancıoğlu bu hikâyede, bir kişinin hayatla ilgili olumsuz düşüncelerini aktarır.

İlginin üzerinde olmasından ürken biri değildir, mutlu bile olur. Başkalarının mutluluğu onun ilgisini çekmez. Evlenmiştir, sonuçta birini sevmelidir. Yorgundur. Ancak gerçekten bakmasını bilenler

yıkıklığını görür. Kolu kanadı kırılmış, sevmenin zor olduğunu bilmiyor, sevmiyordur. Akli ise geleceğin yalnız, karanlık günlerine uzanıyordu...

1.7.3.5.2. Kırsal Yöreden Öyküler

1.7.3.5.2.1. *Kırk Kazan Dolusu Deniz:* Kaftancıoğlu bu hikâyede, yaşlı bir adamın para kazanmak için uzun yol gitmesi ve denizle ilk defa karşılaşmasını anlatır.

Cıdık Emmi, Ardahan'dan gelecek olan oğlu Bayram'ı bekler. Bayram, sonunda oğlu gelip de akşam baş başa kaldıklarında kazandığı üç yüz lirayı cebinden çıkarır. Günlüğü yirmi liradan üç ayda nasıl bu kadar az kazandığını sorar, oğluna çok kızar. Ertesi gün tüm parayla evin ihtiyaçlarını karşılar, yine beş kuruşuz kalır. Böyle olunca Bayram'la Hopa'ya çalışmaya gitmeye karar verir. Yetmiş yaşındaki Cıdık zorlukla Hopa'ya ulaşır. Orada ilk defa gördüğü denizi uçsuz bucaksız bir tarla zanneder. Tarlada yürümek için adım attığı anda da suya gömülür. Çevresindekiler onu kurtarır ve oranın deniz olduğunu söylerler. Ardından hep beraber denize girerler. Ertesi gün yeni bir han inşaatında işe başlarlar. Cıdık Emmi dayanamaz üç beş gün sonra işi bırakıp memlekete döner. Memlekete döndüğünde cebinde beş kuruş parası yoktur. Üstelik yirmi lira da yol parası vermiştir. Köylüler ona Hopa'nın nasıl olduğunu sorar. O da açar ağzını, yumar gözünü: “Bana Hopa sözü etmeyin. Az daha ölüyordum. Deniz denen bir şey var, böyle büyük bir su görmedim. Nasıl anlatayım size, ben diyem Hıdır Ağaların kara kazanla kırk, siz deyin seksen! Yaa kırk kazan dolusu deniz...” der.

1.7.3.5.2.2. *Minare:* Kaftancıoğlu bu hikâyede, ağaç kesmek için bahaneler sunan köy halkı ve onların yaşadıklarını anlatır.

Halk, ağaç kesmek için bir türlü bölgeden izin alamaz. Bir gün hoca, halkı camiye çağırır. Minaresiz cami olmaz der ve onlara planından bahseder. Kaymakama minare yapma amacıyla ağaç kesme izni için başvurup köylüye yakacak ağaç da kesebileceklerini söyler. Halk bu fikri çok beğenir. Hemen kaymakama başvurulur ve işlem başlatılır. Ormandan ağaç kesip taşırlar. Minare için de güzel bir ağaç keserler. Ağacı iki ay yontarlar. Bir gün ortalığı don tutar, yerler buz olur. Buz çözüldükten sonra ağaç ortadan ikiye ayrılır. Ağaçtan minare olmayacağını gören halk ağacı parça parça kesip evlerine taşır. İş bittikten sonra muhtar, kaymakamın kapısını çalar ve durumu anlatır. Kaymakam ise onlara ormanı satıp parayı yediğinin açığa çıktığını ve onlar yüzünden sürüldüğünü söyler. Muhtar ise yaptıklarımız yanımıza kaldı diyerek köyü büyük bir mutluluğa boğar.

1.7.3.5.2.3. *Kurt Kulağı:* Kaftancıoğlu bu hikâyede, insanlar tarafından kullanılmak istemeyen Şükrü Baba'nın vicdan muhasebesi ve yaşadıklarını anlatır.

Şükrü Baba bindiği attan iner. Amacı, çevreyi kolağan edip gördüklerini anlatmaktır. Kimseye sezdirmemeye çalışır. Zaten kimse ondan böyle bir şey beklemez. Ağillara girdiğinde kurşunlanmış üç kişi görür. Hemen oradan uzaklaşır. Yoldayken canı boğazına dayanmış bir şekilde giderken Ankara'ya okumaya gidecek olan oğluna bakacakları için çektiklerini düşünür. Bu esnada Şükrü gideceği yere

varır. İnsanlar ondan bilgi almak isterken Şükrü'nün gözleri bir adama takılır. Bu adam ağıllarda ölenlerden biridir. Nasıl benden önce buraya vardı, beni ele vermek için mi buraya geldi, diye düşünür. Ölü adam elindeki tabancayı Şükrü'ye doğrultur. Şükrü birden bire sıçrayarak yardımcılardan birini vurur. Herkes şok olur. Şükrü, istediğinizi yapayım ama beni kötülüklerinize maşa yapmayın, diyerek mekânı terk eder.

1.7.3.5.2.4. Bolver Ağa: Kaftancıoğlu bu hikâyede, köylünün hakkını yiyen Bolver Ağa'nın bir köylü tarafından cezalandırılmasını anlatır.

Kırıkıl'in Ede dualar ederek, Bolver diye diye haykırır. Köylüler ondan medet ummamasını çünkü Bolver Ağa'nın kazancının neredeyse hepsinin köylüden çıktığını söylerler. Bolver Ağa, köylülerin topraklarını ellerinden alıp, topraktan çıkan ürünleri iki katına satar. Durum böyle olunca Bolver hakkında dedikodular, söylentiler başlar. Bunlar Bolver'in kulağına gittiğinde gümbürtüyü herkes duyar. Bir gün Del'aşır, benim ondan geri kalır yanımda ne diyerek isyan eder. Bu lafların üzerine Aşır karakolu boylar ve orada dayak yer. Bolver Ağa da daha güçlü olmaya başlar. Civar köylerden de toprak alır. Bir gün atıyla gezerken köylülerden biri olan Bıllık onu ayran içmeye çağırır. O da Bıllık'ı kırmaz. Beraber sigara yakıp ayran içerler. Ayran biraz tuzlu gelir Bolver'e ama aldırılmaz. Atına atlayıp yoluna devam ederken düşecek gibi olur. Oğlunun yanına zorlukla varan Bolver, orada hayatını kaybeder. Bunu duyan Bıllık ise "Bizi soyup soğana çevirmenin karşılığı böyle olur, gözün doysun." der.

1.7.3.5.2.5. Yitik: Kaftancıoğlu bu hikâyede, oğlunun gitmesine dayanmayan Loplop'un hikâyesini anlatır.

Herkes durmuş Loplop'u izler. Loplop'un oğlu babasının baskılarına dayanamayarak evden kaçır ve bir daha geri dönmeyeceğini söyler. Annesi ise arkasından ağlar, Loplop'a lanet okur. Ertesi gün Loplop eve gelmez. Üç gün sonra ise haberi gelir. Herkes Urartu Kalası'na koşar. Loplop, orada kayalıkların üzerinde bin bir parça olmuş yatar. Sanki Urartu Kalası'nda tek başına savaşmış gibidir. Kala'nın burçlarına yeni bir isim daha eklenir artık: Loplop Burcu...

1.7.3.5.2.6. Uzun Hasan: Kaftancıoğlu bu hikâyede, oğlunun yolunu gözleyen Uzun Hasan'ı anlatır.

Uzun Hasan'ın değneğinden başka yoldaşı yoktur. Gezerken sürekli Cot'a da uğrar, köylüler de artık onu benimser. Köye son gelişinde rahatlamış olduğu çok bellidir çünkü oğlu Murat, İstanbul'a para kazanmaya gitmiştir. Ancak Murat'ı o kadar özler ki gelene geçene onu anlatır. Murat da köyünü özler. Bu yüzden dört arkadaşıyla birlikte Nisan ayında yola koyulur. Yolda yürürlerken kar yağmaya başlar. Murat arkadaşlarına yardım eder, ilerlemeye devam ederler. Tam kar yavaşladığı için rahatlarlarken Kurudere'nin tepesine yaklaşıncı korkunç bir tipi patlar. Murat ve arkadaşları bir kayanın dibine sığınıp uyuklamaya başlarlar. Murat zamanla ellerini ve ayaklarını hissetmemeye başlar. Arkadaşlarına seslenir ancak uyanmazlar. O da yürümeye başlar. Kahkahalar atarak yürür. Dikilitaş'ın oraya geldiğinde çöker

durur bir taşın dibine, daha da kalkamaz. Köyüne, başarısına, uçkurundaki paralarına güler... Uzun Hasan da oğlu gelecek diye gözleri Kurudere’de bekler durur.

1.7.3.5.2.7. Cuma Namazı: Kaftancıoğlu bu hikâyede, tacize uğrayan bir çocuğu, sonrasında tacizin üstünün kapanmasının ve köylünün yaşadıklarını anlatır.

Muhtarlık Dikenli Köyü’nde bir tane bile hayvan kalmamasına dikkat eder. Çünkü köyde hayvanların otlayacağı bir yer yoktur. Bu yüzden köylüler yaylaya göç etmek zorunda kalırlar. Ancak fakir olanlar yaylaya gidemezler. Köyün çoğu yaylaya gidince bekçiler ekinleri hayvanlardan korumak için beklemeye başlar. Hatta cuma namazına bile gitmezler. İmam onları hoş karşılar. Bir gün ekinlerin başında üç kardeşe rastlarlar. Onlarla otururlarken iki kardeşi hayvan otlatmaya gönderirler. Küçük kardeş Ali’ye ise orada taciz ederler. Ardından büyük kardeşleri ekinlerde hayvan otlattıkları için yakalamaya çalışırlar ancak kardeşler kaçır. Ali’nin başına dönüp onun baygın bedenini Çaykelik’in sularına bırakırlar. Ali’nin cesedi kıyıya vurunca bunu görenler yapanlara lanet eder. Etrafa Bekçi Bekir’in bunu yaptığı yayılır. Köylüler birleşip Bekir’in köyü basarlar ve tüm köyü alt üst ederler. Ardından Ali’nin yanına dönerler. Halinden tacize uğradığı belli olan Ali’nin başındaki Ümmet’in oğlu ağlamaya başlar. Görevliler ise korkudan, sele kapılıp gitti diye tez elden tutanak tutar.

1.7.3.5.2.8. Ahırda: Kaftancıoğlu bu hikâyede, çok çalışıp rahata ermek isteyen Turabı ve ailesinin yaşadıklarını anlatır.

Toprak karış karış bölününce kimseyi geçindiremez olur. Tüm aile bir yere dağılır. Yusuf, kötü durumdaki baba ocağını geçindirir. En iyileri ise Türkmen olmadığı halde onu çalıştırmayı kabul eden Hısto ile kalan Turabı ve ailesidir. Turabı, Hısto’nun yanında canla başla çalışır. Karısı, insanların onlara kötü baktığını bu yüzden gitmek istediğini söyler. Ancak Hısto onları bırakmaz, çalıştığınız her yıl size iki koyun vereceğim der. Onlar da kalır. Bir gün Turabı’nın karısının tarlada çalışırken doğum sancısı gelir. Ayakyoluna gidiyorum diyerek çam dibine çöküp çocuğu doğurur. Ardından çocuğu kaya dibine bırakıp çalışmaya devam eder. Turabı çocuğunun olduğunu akşam öğrenir. Karısı ona, kimse onlara laf etmesin diye böyle doğurduğunu söyler. Yıllar geçer Turabı’nın kızı evlenecek yaşa gelir. Turabı artık memlekete dönmek ister. Hısto onlara on koyun, bir çift tosun, bir de düve verir. Turabı ve ailesi o gece mutlulukla ahıra çekilirler. Gecenin en karanlık anında ahıra saldırırlar. İçerideki sekiz kişilik aileyi öldürürler. Hısto’nun oğlu iz kalmasın diye ahırı yaktırır. Böylece Turabı, ailesi ve emekleri bir gecenin ortasında kül olur gider.

1.7.3.5.2.9. Şehir Ekmeği: Kaftancıoğlu bu hikâyede, şehre giden köylülerin aşağılanmaları ve olumsuzlukları anlatır.

Amaçları geceleyin ormana gidip en beğendikleri çamı kesmek ve onu satmaktır. Ormandayken Elbeyi bir ağaç seçip keser, onu öküz arabasına taşırlar. Ardından Kukilli Ali’nin seçtiği ağacı keserler ve bu ağacı parçalayıp arabaya götürürler. Dönüş yolunda, Şavşat’ta karşılarına beş kişi çıkar. Onların

izinsiz ağaç kestiklerini anladıkları için ağaç başına para alırlar. Onlar da parayı verip ağaçları satmaya giderler. Sattıktan sonra şehre inip bir lokantaya girerler. Çavuş asker oğluna ne yemek istediğini sorar, oğlu “şehre ekmeği” deyince etraftaki herkes onlara gülmeye başlar. Hepsinin parası az olduğu için ekmeğe yerler. Sadece Torbalı başkasının masasındaki kırmızı şeyi merak edip söyler. Onun da tadını beğenmediği için yiyemez. Hesap sırası gelince Torbalı’dan daha fazla para isterler. Bunun nedeninse yediği kırmızı şey yani domates olduğunu söylerler. Torbalı ise yalvararak onu yemediğini, parasını ödemek istemediğini söyler. Efendi bir adam onun parasını ödeyeceğini söyler. Bunun üzerine etraftakiler daha çok gülmeye başlarlar. Utanç içinde lokantadan ayrılırlar. Şehirden alacaklarını alıp, köylerine dönerler.

1.7.3.5.2.10. Kel Ali: Kaftancıoğlu bu hikâyede, hakkı yenen bir köylünün yaşadıklarını anlatır.

Köylüler geceleyin ağaçları keserler. Korucular, Veliköylülere ağaç vermezler ancak yüz lira karşılığında kesime izin verirler. Köylüler parayı toplayıp o gece kesime başlarlar ancak sesten uyuyamayan Veliköylüler onları Şavşat’a şikâyet eder. Bölge başı gelip herkesi sorguya çeker ve koruculardan suçluyu bulmalarını ister. Ne yapacağını bilemeyen korucu Halit’e Hilmi yardım eder. Koyunlu sırtından gelip kırık dökükleri toplayan birini tutuklar. Halit de yıllarca yoksulluk çeken sonra da oğlu sayesinde iki tosun alabilen Kel Ali’yi tutuklar. Kel Ali savcının karşısına çıkınca şahit olarak Selimoğlu’nu çağırır. O da savcıya işin doğrusunu anlatır. Savcı Ali’yi bırakmak ister ancak yargıtaydan bozuk karar çıkar. İkinci mahkemede Ali’nin mallarına el konulup açık artırmada satılmasına ve dava masraflarının Ali tarafından karşılanması kararı verilir. Açık artırmada Ali’nin tüm mallarını Selimoğlu alır. Ardından Ali ve ailesini peşine takar, onları Veliköy’de bir güzel doyurur ve mallarını geri vererek uğurlar.

1.7.3.5.2.11. Ali Darı’nda: Kaftancıoğlu bu hikâyede yasa dışı cem yaptıkları için köylüyü şikâyet eden Kılılı’nın şikâyet eden kişinin de onlardan olduğunu itiraf etmesiyle yalnız kalmasını anlatır.

Hazırgada, tüm ailesi evi temizlerken titizlikle onları izler, onlara emirler verir. İlk kez dara çekiliyordur, ilk kez evinde cem tutulacaktır. Hazırlıklar bitince Aldede’nin ayağına kapanırlar. Dede ise teşbih çekmeye başlar. Ardından semaha başlanır. Hazırgada gece bitmeden Ali Darı’na çekileceği için çok heyecanlıdır. “Huuu” çekerek kurbanlıkları ortaya getirirler. Kardeşinin karısı Atçavani’ni ortada semah ettiğini gören Hazırgada beyninden vurulmuşa döner. Herkes ona bakmaya başlar, hatta hocanın elini öpmeyi bile unuturlar. Bunlara dayanamayan Hazırgada kendini dışarı atar, onu içeri zor sokarlar. Gözcüler, yol düşkünü Kılılı ile Atçavani’ni evlerine gönderirler de Hazırgada rahatlar. Kadınlar ve erkekler Ali Darı’na göre üstlerini atarlar. Zincirlerle birbirlerine bağlanıp “Huuu” çekerler ve Ali Darı’na varırlar. Bunlar olurken başçavuş evi basar. Yasalara aykırı eylem yaptıkları için onlara ceza vermesi gerekirken onları tarafında olduğunu söyleyip, Kılılı’nın onları şikâyet ettiğini anlatır. Davullar, zurnalar öter. Başçavuş onlara biri gelirse nişan yapıyoruz deyin, der. Bu olaydan sonra kimse Kılılık’la komşuluk etmez. Hazırgada ise Kılılı’yı bir güzel döver. Kılılı onu şikâyet eder. Hazırgada tüm

içtenliğiyle savcıya her şeyi anlatır. Savcı ise onları bırakır. Tüm kış beraber yol sürerler, Kılılı ise yalnız kalır.

1.7.3.5.2.12. Karakazan-Şeydullah: Kaftancıoğlu bu hikâyede köy eğelen hocaya inanmayıp ona itaat etmeyip eden ancak belgesi olduğu için bu sahtekârlığı engelleyemeyen birini anlatır.

Devlet babanın verdiği yeni giysilerle yaylada arkadaşlarıyla dolaşır. Annesi bu kadar gezmemesini, insanların laf ettiğini söyler. Ayrıca Cemal Efendi'nin geldiğini ona yüz sürmeye gideceklerini ancak onun gelmek istemiyorsa gelmemesini söyler. Ama o yine de gider. Efendi'nin yanına gittiğinde elini öpmez sadece el sıkışır. Bunun üzerine köylüler gözlerini dikip ona bakmaya başlar. O ise Efendi'nin yanına oturur ve ona efendiliğin nereden geldiğini sorar. Buna cevap veremeyen Cemal Efendi, hazırlığımızı yapıp gidelim der. Köylüler kalması için ikna eder. Elini yıkaması için bir leğen su getirilir. Efendi elini yıkadıktan sonra insanlar suya hücum eder. Herkes sudan bir damla da olsa almaya çalışır. Ardından sofralar kurulur. Herkes Efendi için bir şeyler yapıp getirir. Bu kadar masrafı görünce Cemal Efendi'ye, yaptığıнын soygun olduğunu söyler, ona karşı çıkar. Efendi ona hemen cevap vermez, tuvaletini yapmaya gider. O tuvaletten dönünce insanlar tuvalete hücum eder. Herkes bir parmak da olsa Efendi'nin yaptığından alma derdindedir. Bunu görünce daha da çok sinirlenir. Amcasına ve babasına Efendi için ne verdiklerini sorar. Ne kadar ısrar etse de babasının verdiklerini geri almasını sağlayamaz. Efendi o akşam bir dolu hediye ile Hanak'a gitmek üzere yola çıkar. O da peşinden Hanak'a gider. Orada başçavuşa durumu anlatır ve Efendi'yi tutuklatır. Ancak sorgusu yapıldıktan sonra Efendi serbest bırakılır. Çünkü Cemal Efendi'nin üstünde 1954 seçimlerinde görevli ve engel olunamayacağına dair kâğıt vardır.

1.7.3.6. Köroğlu Kol Destanları, Destan

1.7.3.6.1. Bolu Bey: Kaftancıoğlu bu destanda, Bolu Bey tarafından esir edilen Köroğlu'nun yaşadıklarını anlatır.

Köroğlu Çardaklı Çamlıbel'de atına binip çayırıları dolaşmaya başlar. Dolaşırken çayırılarında kurulu büyük ve geniş çadırlar görür. Kılık değiştirip çadırlara yanaşır ve bu çadırların padişahın ortağı Anka Bezirgân'a ait olduğunu öğrenir. Köroğlu, Bezirgân'ın geniş yapılı dağ gibi bir adam olduğunu görünce korkar ve geri çekilir. Çadırdan kaçarken Bezirgân onu yakalar ve döver. Bu esnada onu merak edip aramaya çıkan İsabalı ve Ayyaz onları görür. Köroğlu'nun ricasıyla Bezirgân'ı affedip yollara salarlar, çadırlardaki bütün yiyecek ve içecekleri Çamlıbel'e taşırlar. Bezirgân perişan halde İstanbul'a varır ve padişaha her şeyi anlatır. Padişah, bunun üzerine bir ferman yayınlar ve Köroğlu'nun kellesinin önüne getirilmesini ister. Bu haber Köroğlu'na ulaşır. O da kılık değiştirerek tüm eyaletleri dolaşır. Fermanları tehdit ve baskıyla yok ettirir. Köroğlu ve keleşleri bu mutlulukla eğlenirlerken, padişahın savaştığını öğrenirler. O ve on sekiz bin kişilik ordusu kılık değiştirip padişaha yanaşırlar ve onların savaşı kazanmalarını sağlarlar. Savaş kazanılınca padişah, Köroğlu'na “Yavrum isteğin ne ise vereceğim. Yalnız sen kimsin, nerelisin?” der. Bunun üzerine Köroğlu kimliğini açıklar. Padişah, Anka

Bezirgân'ı soymasına rağmen Köroğlu'nu affeder ve ona isteği üzerine Çamlıbel'in tapusunu verir. Bunu öğrenen paşalar, eşkiyaya tapu mu verilir diye padişahın aklına girerler. Padişah da tellalla Köroğlu'na saldırmak için birini aradığını duyurur. Bunu duyan Bolu Beyi padişahın huzuruna gider ordu ve kardeşi Döne Sultan'ı almak karşılığında bu işe yapacağını söyler. Padişah bunu kabul eder. Böylece Bolu Beyi yola çıkar. Köroğlu Bolu Beyi'nin çadırlarını görür, derviş kılığına girerek yanlarına yanaşır. Bolu Beyi, dervişin Köroğlu olduğunu anlar ve onu esir alır. Köroğlu ise sazını eline alıp türlü söz oyunları yaparak Bolu Beyi'ni Köroğlu olmadığına inandırır. Bolu Beyi'ni kandırarak Çamlıbel'e götürür ve onu orada esir alır. Bolu Beyi'nin Döne Sultan için bu işlere kalkıştığını öğrenen Köroğlu, Sultan'ı Bolu Beyi'ne almak için İstanbul'a doğru yola çıkar. Yolculukta Bolu Beyi, Köroğlu'nu tekrar esir alır. Onu İstanbul'a götürür. İdam edilecek olan Köroğlu'nu gören Döne Sultan, ondan çok etkilenir. Zindana atılmasını ister ve ona orda iyi bakar.

Köroğlu zindandayken karısı Peruzat rüyasında onun zindanda olduğunu görür ve İsabalı ona yardım için İstanbul'a gider. İsabalı Döne Sultan'ın yanına gider ve Sultan, Köroğlu'nu kurtarmasına yardım eder. Köroğlu, İsabalı'nın çok etkilendiği Döne Sultan'ı giderken kaçıır. Bunun üzerine Bolu Paşa ordusuyla Döne Sultan'ın peşinden gider. Köroğlu Bolu Beyi'ni tekrar yener ancak kardeşiyle evli olduğu için onu affeder. İsabalı ile Döne Sultan'ın düğününü yapar. Kırk gün, kırk gecce eğlenirler.

1.7.3.6.2. Silistreli Hasan Paşa ile Köroğlu: Kaftancıoğlu bu destanda, Tepesi Delik Vezir'in intikam almak için Silistreli Hasan Paşa ile Köroğlu'nu karşı karşıya getirmesini anlatır.

Kahvesi her zamandan geç gelen Köroğlu bunun sebebinin Tepesi Delik Vezir'in kahveyi geç getirmesi olduğunu öğrenince gidip onu bir güzel döver. Tepesi Delik Vezir gece yarısı olunca Silistre diye bir yere kaçır. Burada ise Hasan Paşa diye bir paşa vardır. Vezir ve Hasan Paşa zamanla iyi arkadaş olurlar. Paşa, Vezir'i sevdiği kızı –Menzil Hanım'ı- istemeye yollar. Menzil Hanım'ı verecek olan Selivan Beyler, başlık istemediklerini ancak hiçbir atın ona yetişemeyeceği, âlemde tek olan bir atla binip gelmesini ister. Vezir'in aklına Köroğlu'nun kır atı gelir. Köroğlu'ndan intikam almak isteyen Vezir için bu güzel bir fırsattır. Vezir, Hasan Paşa'yı ikna eder. Bunun üzerine paşa atı çalana türlü ödüller ve kardeşi Döne Sultan'ı ödül olarak koyar. Döne Sultan'ı seven Keloğlan bu işe gönüllü olur.

Keloğlan, Çamlıbel'e varınca dilenci kılığında insanların arasına sızar. Başseyis onu Tavla'ya götürür. Atları kontrole gelen Köroğlu bir atı öldürme emri verir. Keloğlan o ata bakıp onu iyileştireceğine söz verir. Atın bir haftada canlanıp dirildiğini gören Köroğlu, Keloğlan'ı bırakmaz, onu doru atın seyisi yapar. Köroğlu ile arasını iyi yapan Keloğlan, doru atı kaçıır. Bunu öğrenen Köroğlu peşine düşer. Keloğlan, bir değirmene saklanır. Değirmenciye kandırıp kılık değiştirir. Köroğlu'nun kır atı dizginlerini kendisinden ve kendisinin ona verdiği kişiler dışında kimsenin binmesine izin vermez. Köroğlu dalgınlıkla kılık değiştiren Keloğlan'a dizginleri verir. Keloğlan kır atı alır almaz kaçır. Köroğlu ise doru atı alıp Çamlıbel'e döner. Keloğlan, atı Hasan Paşa'ya götürür. Ancak at kimsenin ona yanaşmasına izin vermez, herkese saldırır. Köroğlu ise atının peşine düşer, Silistre'ye gider. Orada

derviş kılığına girer, ata yanaşmak için ve türkü söyleyebilen birinin arandığını öğrenir ve bu bahaneyle ata yanaşır. Onu gören kır atı sakinleyince Köroğlu, Hasan Paşa'ya baytar, nalbant ve at bakıcısı olduğunu söyler. Hasan Paşa da kır atın bakımını Köroğlu'na verir. Köroğlu bir numara çevirerek kır atı alıp kaçar. Menzil Hanım'ın bulunduğu su başına doğru gider. Menzil Hanım'ın Hasan Paşa'yla evlenmek üzere olduğunu öğrenince kızı kaçırr. Bunu öğrenen Hasan Paşa Köroğlu'nun peşinden Çamlıbel'e gider ve nişanlısını istediğini söyler. Köroğlu, Hasan Paşa'ya saldırır. Hasan Paşa'yı, Vezir'i ve Keloğlan'ı tutsak ederler. Hasan Paşa için kaçırdığı Menzil Hanım'ı ona verir ve büyük bir düğün yaparlar. Ardından hepsini büyük bir törenle uğurlarlar. O günden bugüne ise hepsinin arasında dostluklar kurulur.

1.7.3.6.3. Köroğlu'nun Oğlu Hüseyin Bey Kolu: Kaftancıoğlu bu destanda, Köroğlu'nun oğlu Hüseyin'in babasına karşı çıkmasını ve onunla savaşmasını anlatır.

Köroğlu'nun Çardaklı Çamlıbel'i yurt edindiği öğrenilir. Bir gün bu yerde koca nine peydahlanır. Bu ninenin asıl amacı Köroğlu'na Telli Nigar'ı ayarlamaktır. Köroğlu'nun yanına yanaşır ve onun aklına girer. Ona Telli Nigar'ı anlatır ve onu kızın yanına gönderir. Köroğlu gider gider, yoldayken bir kente rastlar ve derviş kılığına girerek kente girer. Buranın Dağıstan Kenti olduğunu başlarında ise Kara Ahmet diye birinin olduğunu öğrenir. Köroğlu, Kara Ahmet'in askerden arkadaşı olduğunu ve onun askerde öldüğünü söyler. Ahmet'in nişanlısı Nigar'a bir diyeceği olduğunu bunun için onun yanına gitmesi gerektiğini anlatır. Bunun üzerine onu Telli Nigar'ın yanına götürürler. Nigar'dan çok etkilenen Köroğlu ona gerçek kimliğini açıklar. Nigar da onu ister ve gerdeğe girerler. Kırk gün Nigar'ın yanında kalan Köroğlu'nun gitme vakti gelir. Nigar'a, "Senden iki oğlum olacak. Birinin adını Hasan ötekinin adını Hüseyin koyacaksın. ... İki pazubent, iki kamçı bırakıyorum. Bunları oğullarıma ver onlar ne yapacağını bilecek." der ve atını sürer. Telli Nigar doğurur. Yıllar sonra oğlu Hüseyin Bey, Köroğlu'nun yanına gitmeye karar verir. Köroğlu'nun topraklarına girince oralarda rahatça dolaşır, atları çayırlara salar. Sabah gezintisine çıkan Köroğlu bunu görünce sinirlenir. Baba oğul dövüşürler. Hüseyin'in kolundaki pazubendi gören Köroğlu onun oğlu Hüseyin olduğunu anlar. Kardeşi Hasan çoktan Köroğlu'nun yanına gelmiştir. Bunun üzerine Hüseyin'i Çamlıbel'e götürür. Beyleri de Telli Nigar'ı almaya gönderir. Kırk gün, kırk gece eğlenirler. Eğlenceden sonra Hüseyin babasının belindeki açacakları taşıyabileceğini söyler. Köroğlu, açacakları ona vermez. Hüseyin bir gün gizlice açacakları alır. Odaları gezmeye başlar. Sandıkların birinde dünya güzeli bir kızın fotoğrafını görür ve ona tutulur. Zamanla Tiflis hükümdarı Cihan Şah'ın kızı Zeycan'a vurgun olduğunu öğrenirler. Babası onay vermediği halde Zeycan'ı almak için yola koyulur. Yolda bir saray görür. Bu saray acımasız Ceyhun Arap'ın sarayıdır. Kızı Güllübal, Hüseyin'i gitmesi için uyarır ancak o gitmez. Onu bahçesinde gören Ceyhun Arap yanına yaklaşır. Dövüşmeye başlarlar, Hüseyin, Ceyhun Arap'ı devirir. Bunun üzerine Ceyhun Arap canımı bağışla kızımı al, der. Hüseyin, Güllübal'la evlenir ancak gerdeğe girmez, ona başkasına âşık olduğunu söyler. Bunu öğrenen Ceyhun Arap onu Zeycan'a gönderir. Yolda bir dervişe rastlar. Derviş onu Zeycan'ın yanına götürür ve Zeycan'ın da Hüseyin adlı birine âşık olduğunu

söyler. Hüseyin Zeycan'ın arkadaşıyla tanışır ve ona yanaşıp Zeycan'a ulaşır. Kızın sarayının önünde türkü söyler. Zeycan bunları duyarak Hüseyin'in geldiğini anlar ve onu içeri alır. Gizli gizli kırk gün aşk yaşarlar. Bu durumu öğrenen Zeycan'ın bakıcısı her şeyi Ali Bezirgân'a anlatır. O da Cihan Şah'a gider. Bunun üzerine sarayın etrafına ordu yığarlar. Hüseyin'i zindana atarlar. Bir süre Cihan Şah onu asacağını duyurur. Köroğlu ise oğlunun başının dertte olduğunu anlar. Derviş kılığına girip şehre girer. Cihan Şah'ın yanına sızar. Cihan Şah da dervişin Hüseyin'in kellesini alması gerektiğini söyler. Köroğlu ve keleşleri idam alanında etrafa saldırırlar. Hüseyin, Cihan Şah ve oğullarını öldürür. Köroğlu Hüseyin için Zeycan'ı, Hasan içinse Suna'yı alır. Yolda Ceyhun Arap'ın sarayının önünden geçerken Hüseyin acıklı bir türkü tutturur. Durumu anlayan Köroğlu Güllübal'ı da yanlarına alır ve onu da Hüseyin'in hellallığı yapar. Kırk gün, kırk gece düğün yaparlar. Köroğlu'nun Hasan Bey Kolu da böylece sona erer.

1.7.3.6.4. Demircioğlu Kolu: Kaftancıoğlu bu destanda, Demircioğlu ve keleşleri sayesinde babasının intikamını alan Köroğlu'nu anlatır.

Köroğlu'nun babası Yusuf Ağa'yı, İran Şahı kör eder. Babası da Köroğlu'na intikam al der. Köroğlu ve keleşleri İran'a giderken yolda Köroğlu'nun kır atının nalı atar. Nalsız at binmeyen Köroğlu Erzurum'da bir demirci dükkânına girer ve dükkândaki çırak Demircioğlu'nu gözüne kestirir, onu yanına almak ister. Çocuk, onlara katıldıktan sonra Köroğlu çocuğun eğitimi Çamlıbel'e geri döner. Ancak keleşleri İran'a gidip ortalığı talan eder.

Çamlıbel'de bu olaylar olurken İran'ın İsfahan bölgesinde Âşık Canan denen bir adam yaşlılığından dolayı sıkıntı yaşar. Bir arkadaşı ona Köroğlu'nun yanına gitmesini tembihler; Köroğlu kimseyi eli boş göndermez, der. Bunun üzerine Âşık Canan, Çamlıbel'e gider. Köroğlu ona kim olduğunu ve ailesi olup olmadığını sorar. Âşık da hiç kimsem yok diyerek yalan söyler. Bunun üzerine Köroğlu onu yedirir, içirir. Ancak Âşık Canan bir süre sonra ailesini özler oflayıp durur. Bunu fark eden Köroğlu hiçbir şeyi eksik olmayan bir adamın neden ofladığını merak eder ve aşığın ona yalan söylediğini anlar. Ona tam idam ettirecekken Köse Kenan, Köroğlu'nu vazgeçirtir. Aşığın ailesi olduğunu öğrenen Köroğlu ona ailesini görmeye gitmesi için 3 ay süre verir. Âşık Canan da ailesinin yanına gider. Ancak altı ay olur, geri dönmez. Bir gün onu Köroğlu'na gönderen adam tekrar karşısına çıkar ve Köroğlu'na gitmesini onun mert ve affedici bir insan olduğunu söyler. Bunun üzerine Âşık Canan tekrar yola koyulur ancak Köroğlu'nun yanına gitmeye çekinir. Yoldayken Erzurum'a uğrar burada paşanın kızı Telli Nigar vardır. Her yana haber salmış bir âşık arıyordur. Bir şekilde Âşık Canan'a ulaşırlar ve onu Nigar'ın karşısına çıkarırlar. Canan, Nigar'ı çok beğenir. Onu Köroğlu'na alırsa affedileceğini düşünür. Kıza Köroğlu'nu anlatır, kız da Köroğlu ile kaçmak ister. Bunu duyan Âşık Canan yola çıkar. Kızın mektubunu Köroğlu'na verir. Demircioğlu kızı kaçırmak için gönüllü olur. Demircioğlu Erzurum'a gider. Nigar'ı bulup ona Köroğlu'nun kendisini yolladığını ve onu kaçıracağını söyler. Demircioğlu, Nigar'ı kaçıırır. Nigar'ın kaçırıldığını öğrenen Cafer Paşa peşlerinden gider ve onları bulur. Demircioğlu, Nigar'ı ıssız bir mağaraya bırakıp savaşıma gider. Orduyla tek başına

savaşmadığı için yakalanır. Bunlar olurken Köroğlu'nun parmağındaki yüzük kararır. Bu, yiğidinin sıkıntıda olduğu anlamına gelir. Köroğlu ordusuna toplayıp Erzurum'a gider. Demircioğlu'nu kurtarıp Nigar'ı alır ancak Paşa'yı ve yanındakileri esir alır. Çamlıbel'e dönünce Cafer Paşa ve Köroğlu anlaşır. Cafer Paşa, Nigar'ı Köroğlu'na verir. Herkes toplanır ve düğün yaparlar.

1.7.3.6.5. Köroğlu'nun Oğlu Hasan Bey Kolu: Kaftancıoğlu bu destanda, Hasan Bey'in babası Köroğlu'nu bulup sonrasında âşık olduğu kızın peşinden gitmesiyle yaşadığı maceraları anlatır.

Dağıstan beylerinin en zalimi Yaman Ahmet evlenmek ister. Gül Nigar'a talip olur ve nişanlanırlar. Gül Nigar, Yaman Ahmet'i istemediği için evlenmeden önce hacca yollar. Yaman Ahmet açlık ve susuzluktan yolda ölür. Yaman Ahmet'in yanında olan Keloğlan ise Ahmet'in ölmeden nineye bir kese altın verdiğini görür. Türlü dalaverelerle nineden altını alır, nineyi dağın başında bırakıp kaçır. Nine dağda başıboş dolanırken bir çoban, Köroğlu'na gitmesini söyler. Nine, Köroğlu'nun yanına gider. Ona Gül Nigar'dan bahseder. Köroğlu, nineyi alıp yola koyulur. Yaşlı kılığına girip Nigar'ın sarayının önüne gider, cariyeler haline acıyıp onu içeri alırlar. Gece herkes uyurken gizlice Nigar'ın yanına girip Köroğlu olduğunu söyler. Köroğlu kırk gün kırk gece orada kalır. Dönerken nineye “Benim iki oğlum olacak biri Hasan biri Hüseyin olsun. Bıraktığım eşyaları onlara verin. Nigar'ın kısrağı iki tay doğuracak onlar da evlatlarımla olsun, üstlerine binip bana gelsinler.” der.

Hasan Bey büyüyünce babasını merak etmeye başlar. Annesinin ağzından laf alır ve Çamlıbel'e ulaşır. Dağda Hasan'ı köylülere yardım ederken gören keleşler Köroğlu'nu çağırırlar. Köroğlu ile Hasan Bey kavgaya tutuşurlar. Köroğlu kaybetmek üzereyken Nigar'a bıraktığı pazubendi Hasan Bey'in kolunda görür. Köroğlu, Hasan Bey'in oğlu olduğunu anlar. Sarılıp, öpüşürler. Hep beraber Çardaklı'ya dönerler. Hasan'a etrafı gezdiren Reyhan Arap, onu her odaya sokar ama bir odaya sokmaz. Bunun üzerine kuşkulanan Hasan gizlice odaya girer. Odada bir güzelin resmini görür ve ona âşık olur. Köroğlu, kızın Akşehir'de yaşayan Mirza Ağa'nın kızı Telli olduğunu ve kızı bir türlü getiremediğini söyler. Hasan'ın eline bir mektup verir. Hasan atına atlar ve yola koyulur. Akşehir'e varınca Odacıbaşı'na gider. Mektupta babasının ona at almasını istediğini yazar, bunun üzerine at pazarına gidip at alırlar. Hasan, Telli Hanım'ın akşam saray gezmesine çıkacağını öğrenir. Akşam saraya gider ancak lokantacının oyununa gelerek surların arkasındaki arkların içine düşer. Hasan'ı Bağbancı bulur ve onu birkaç gün konuk ettikten sonra Telli'nin yanına götürür. Telli, Hasan'ı görür görmez âşık olur. Yedi gün yedi gece sarayın gizli odalarında birlikte olurlar. Telli, Hasan'a kaçmak için Aşkar Doru tayı alıp gelme şartı koyar. Hasan bu atı ele geçirip saraya gider, Telli'yi kaçıtır. Bunu duyan Mirza Han peşlerinden ordu yollar, ordu Hasan ve Telli'yi sıkıştırır. Köroğlu onların yardımına koşar. Saklandıkları mağaraya gidip Telli ve Hasan'ı alır. Çamlıbel'de onlara kırk gün kırk gece düğün yapar.

1.7.3.6.6. Kamber Kolu: Kaftancıoğlu bu destanda, Kamber'in ceza olarak gittiği bağlarda Şemsinur'a âşık olmasını ve sonrasında Köroğlu'nun yardımıyla kız ile kavuşmasını anlatır.

Bayburt büyük bir beyin kızı olan Şemsinur, beyden Gülşen Bağları'nı ister. Kız, güzelleri de alıp babasının yaptırdığı bağlara gider. Bayburt'ta Kamber adında kimsesiz ve fakir biri yaşar. Bir gün açlıktan yumurta çalarken yakalanır ve padişaha götürülür. Padişah onu affeder ve çoban yapar. Kamber bir gün sürüyü otlatırken oradan geçen şehzadelerden Şemsinur'u ve bağlarını duyar. Kamber Şemsinur'a göz diker ve çobanlığı bırakıp yola koyulur. Bağlara gelince cariyeler haline acıyıp onu içeri alırlar. Şemsinur, Kamber'in eline ölüm mektubu verir, git babamdan izin al der. Kamber giderken baş cariyeye Nazlı Hanım mektubu değiştirir ve Kamber'i gönderir. Mektubu okuyan Bey, Kamber'i bağbancı olarak bağlarda işe başlatır. Bir gün Bayburt'tan saz alır ve sürekli onu çalmaya başlar. Bunu duyan Şemsinur yanına gidip onu dinler. Kamber, saziyla ona âşık olduğunu anlatır. Bunun üzerine evlenirler. Bir gün Şemsinur ve cariyeleri dağlara pikniğe gider. Yek Atlı Başı adıyla ün yapan haramiler kızları görür ve onları kaçırp İran'a götürürler. Kamber, yolda giderken bir ihtiyardan karısının kaçırıldığını öğrenir. İhtiyar ona Köroğlu'na gitmesi gerektiğini söyler. Kamber, Köroğlu'ndan yardım ister. O da, İran Şahı'na bir mektup yazar ve Ceyhun Arap, Kamber ve Demircioğlu İran'a giderler. Mektubu okuyan Şah Yek Atlı Başı'yı çağırır. Bu esnada Ceyhun Arap adamın kellesini koparır. Köroğlu gelip de bu durumu görünce sevinir. Şemsinur ve cariyelerini kurtarırlar. Kamber ve Şemsinur'a Çamlıbel'de düğün dernek yaparlar. Genç çift Köroğlu'nun yanında kalmayı tercih ederler.

1.7.3.6.7. Kocabey Kolu: Kaftancıoğlu bu destanda, Köroğlu'nun isteği üzerine kız kaçırmak için imkânsız bir göreve giden Kocabey'in maceralarını anlatır.

Bir gün Kocabey'in topraklarına bir bölük gelir, bunu gören Kocabey yanlarına gider, attan inmelerini söyler. Atlılar padişahın adamı olduklarını, onun lafıyla attan inmeyeceklerini söylerler ve ona saldırırlar. Kocabey yenik düşer ve kaçır. Bir gün köy kahvesinde kahveciyi azarlar. Kahveci de bana kızmak kolay, Köroğlu'na karşı dur bir de, der. Bunun üzerine Kocabey yanında iki kişiyle yola çıkar. Köroğlu'nun yanına ulaştığında onu beğenmediğini belirten hareketler yapar ve Köroğlu'nu er meydanına davet eder. Kocabey, Köroğlu'nu devirecekken bir şartı olduğunu, onun keleşli olmak istediğini söyler. Köroğlu da bunu kabul eder ve ona bir görev verir. Uzaklarda oturan Hazeran Bülbülü denen acem kızını kaçırp getirmesini ve kendisini eş yapmasını söyler. Bunun imkânsız bir görev olduğunu fark eden Kocabey, giderken yanına Ayyaz'ı ister. Kocabey ve Ayyaz, Hazeran Bülbül'ün sarayına ulaşırlar. Kocabey, Hazeran Bülbülü alır ve dönüş yoluna koyulurlar. Yolda erzak ararken bir kervan görürler. Kocabey yemek almak için kervanın önünü keser ancak kervanın başındaki Mamaş Bezirgân buna izin vermez. Kavga ederler, Kocabey yenik düşüp kaçır. Bunun üzerine Ayyaz adama saldırır, onu alt eder ve kervanın tüm yiyeceklerini alıp giderler. Onlar dönerken Bezirgân hızlıca İstanbul'a padişahın yanına giderek olanı biteni anlatır. Padişah ordusunu Kocabey'in peşine takar. Ordu onları yakalar ve İstanbul'a götürüp zindana atar. Bunu öğrenen Köroğlu ve keleşleri hazırlanıp yola çıkar. İstanbul'a varınca kılık değiştiren Köroğlu, padişahın yanına sızar ve tutsakları idam ettirmek istediğini söyler. İdam günü sazını eline alır ve türküyü söyleyerek keleşlerini çağırır. Keleşleri ortalığı

darmaduman eder ve tutsakları kurtarırlar. Hep beraber Çamlıbel'e dönüp Kocabey ve Hazeran Bülbül'e düğün yaparlar.

1.7.3.6.8. Otlı Kolu: Kaftancıoğlu bu destanda, Köroğlu ve keleşlerinin Otlu'da bozulan düzeni ve adaleti sağlamalarını anlatır.

Köroğlu'nun gözcüleri topraklarında gezen bir yaşlıyı yakalayıp, Köroğlu'nun yanına götürürler. Yaşlı adam ona, Otlı diye zalim bir paşanın olduğu yerden geldiğini söyler. Bu beyliğin başında da Tamara diye bir kadının olduğundan bahseder. Bunun üzerine Köroğlu, Köse Kenan ve orduyu Otlu'ya gönderir. Köse Emmi, Tamara'nın sarayına yaklaşıncı, alçıdan kendi heykelini yaptırır ve sarayın bahçesine bırakır. Sabah heykeli gören Tamara, ordusunu sarayın çevresine yerleştirip cariyelerini bir güzel giyindirir. Köse Emmilerin kamp kurduğu alana giderler. Köse Emmi ve yanındakileri yemeğe çağırırlar. Herkes yemeği yedikten sonra kendinden geçer çünkü Tamara yemeklere bayıltıcı bir toz katar. Bayılttıktan sonra tüm keleşleri sarayın önünde kazığa bağlatır ve ordusunu Köroğlu'nu öldürmeye gönderir. Bunlar olurken rüyasından oğlu Hasan Bey'in zor durumda olduğunu gören Köroğlu, Otlu'ya doğru yola çıkar. Otlu'ya gidince keleşlerinin yanına gider ve Tamara'yla karşılaşır Köroğlu olduğunu söyler. Ordusu yanında olamayan Tamara kendilerine acımalarını, öldürmemelerini söyler. Köroğlu bunu kabul eder. Adamlarıyla birlikte Çamlıbel'e giden ordunun peşine düşerler. Orduyu yakalayınca onlara saldırır. Sağ kalanları affeder ve isterlerse Çamlıbel'de kalabileceklerini söyler. Ardından Köse Kenan, Hasan Bey ve birkaç keleş Otlu'ya gidip Tamara'yı oradan sürerler. O günden sonra Otlı adil ve güvenli bir yer haline gelir.

1.7.3.7. Hakullah Bektaşiliğin Gölgesinde Sömürü, Röportaj

Kaftancıoğlu bu röportajında kendini hoca olarak tanıtan bazı Bektaşilerin halkı sömürmesini anlatır.

Ali Pınar, Bektaşiliği araştırıp kitap yazmak için köy köy gezmeye geldiği yerlerin biri olan Hanak'ta bir bakkal ona araba tutar. Hamza Amca ve köy öğretmeniyle yola çıkarlar. Onlara Hakullah Şeydullah hakkında araştırma yaptığını söyler. Hamza Amca Şeydullah'ın dervişlere dendiği, Hakullah'ın ise onlara verilip dergâha giden paranın anlamına geldiğini söyler. Hep birlikte yaylaya inerler. Dedenin yaylaları dolaşarak geleceği söylenir. Bir süre sonra gelir. Herkes toplanıp, tozuna yüz sürmeye başlarlar. Köylüler dileklerini ona aktarırlar, o da çare bulup el öptürür. Ali, dedeye Alevilik ve ocakla ilgili sorular sorar. Dede bunları cevaplayamayınca oradan uzaklaşıp tuvaletini yapmaya gider. Köylüler, onun idrarını yaptığı leğen etrafına toplanıp yudum yudum içer. Sonra dedenin elini yıkadığı suyu içmeye giderler. Ali bu sırada dedeye bunun doğruluğunu sorar. O da köylere herhangi bir yardım gelmediğini insanların bunlara inanıp mutlu olduğunu söyler. Bundan sonra dede sazını eline alıp Hakullah için bir deyiş söyler. Bunun üzerine Ali dışarı çıkıp ona verilecek olan Hakullah'ı sorar. Peynirler, yağlar, koyunlar... Hepsi dedeye gider. Ali, köylülere mallarını ona verdikleri için sitemde bulunur, bu köylülerin hoşuna gitmez. Dede oradan ayrıldıktan sonra Ali de yola düşer. Gündeş'e

geldiğinde Ferman Öğretmen onu misafir eder. Önceki yaylada duyduğu şifacı Karınsız Hasan Baba'yı araştırmaya başlar. Köy öğretmeni alınan Hakullahların makbuzunun sorulduğunu ancak bir şeyin değişmediğini söyler. Köylüler, Karınsız Hasan Baba'nın nereli olduğunu bilmediklerini, geldiğinde hiç yemek yemediğini ve ayak yoluna çıkmadığını söylerler. Ferman Öğretmen mide ameliyatı olduğu için hapla beslendiğini ama köylünün buna inanmadığını söyler. Ali bunları öğrendikten sonra Damal'a gider. Dedeye Hakullah veren biriyle görüşür. Sonra Dede, Efendi, Baba vb. kılığına girip Bektaşiliğin gölgesi altında halkı sömüren kişileri düşünüp yoluna devam eder. Dağdibi Köyü'nde ise Dinguşoğlu görülecek, karısı, kardaşı, bacası Ali Darı'na çekilecektir. Hep birlikte cem evinde ibadetlerini yaparlar. Oğlan evi, kız evi gezilir. Bu arada Karınsız Hasan Baba'nın dolandırıcı olduğunu öğrenir. En son Dereköy'de başçavuşa yakalanacakken köylüye yalvarıp, oradan gönderildiği söylenir. Bu sırada cem devam eder. Gecenin ilerleyen saatlerinde mum söndürüleceği söylenir. Kimisi cem evinden gider kimisi de kuşağını, başını açmaya başlar. Herkes çırlıçıplak denecek duruma gelir, tekrar cem yapılır. Akşam eve gidilince ev sahibi İbrahim Dede, Ali'ye onların ceminin böyle olduğunu, yanında çıplak bir kadın varken bile erkeklerin nefsine hâkim olduğunu, kimse olayları bilmediği için bu mum söndürme çamurunu onlara attıklarını söyler. Ali, ilk uğradığı yaylaya geri döner. Orada yoksul çocukları giydiren, hatta kendisinin de çuvallarından alıp giydiği Leman Arbatlı ile konuşur. Çocuklar için getirdiği kıyafetleri ona vereceğini söyler. Ancak araba bulamadığı için çuvalları gönderemez. Adı, köye karşı yalancı çıkar. Hanak'a ikinci gidişinde iyi karşılanır. Hakullah, herkesin ilgisini çeker. Orada eski okula bakar, yıkık halini görür, üzülür. Konuştuklarına yeni okul, sağlık yurdu vb. yapıların yapılması gerektiğini söyler. Bunların peşinden koşar. Leman Hanım'dan gelen kıyafetleri köylü kesip biçip kendilerine, çocuklarına giydirir.

1.7.3.8. Tek Atlı Tekin Olmaz, Masallar

1.7.3.8.1. Tek Atlı Tekin Olmaz: Kaftancıoğlu bu masalda, fakir baba ve oğulun haramilerle birlik olup zenginleşmesini ve başlarından geçenleri anlatır.

Yaşlı adam fakir oldukları için, oğlu büyüyünce onu bir zenginin yanında çalıştırmak ister. Yola çıkarlar, aç aç ilerlerken bir mağaradan kokular gelir ve oraya girerler. Masada yemek dolu kırk tabak vardır. Oğlan bunların hepsinden yer, baba ise az yer. Kırk haramiler mağaraya gelip yemeklerinin yendiğini görürler. Haramibaşı mağarayı aratıp saklanan baba ve oğlu bulur, babaya para verir, oğlunun bir yıl onlarla kalmasını ister. Oğlandan ölümcül atı kırk günde iyi etmesini isterler ve yola çıkarlar. Oğlan, atı yedi günde iyi edip yolarına çıkar, haramibaşını attan devirir. “Tek atlı tekin olmaz.” diye düşünen haramiler onu kovalar ancak yakalayamazlar. Oğlan bunu birkaç kere daha yapar. Son seferden döndüğünde haramiler durumu anlar. Bunun üzerine haramibaşı ona, durumunun kötü olduğunu bir dağdan su getirmesini söyler. O dağda çocuğun öleceğini düşünür. Çocuk dağa gider, altın tası alır. Bunu haramilerle paylaşır. Haramiler tası bozdurmak için kuyumcuya giderler. Kuyumcu hemen padişaha gidip tasın on ait olduğunu, haramilerin çaldığını söyler. Oğlan buna karşı çıkar. Padişah onlara kırk gün süre verir. Bu sürede oğlan ve kuyumcu o tasa en uygun eşi getireceklerdir. Oğlan gezinmeye başlar, bir

köyde mezar nöbeti tutan yaşlı dedeye yardım eder, mezara giren kızın çubuklarını alır. Öbür köyde ise ülkeye gelen yemekleri denizlerden geçirmeyen canavarla yüzleşir, onun da yüzüğünü alır. Bir gün çeşme başında dinlenirken üç güvercinin kızlara dönüşüp çeşmede yıkandıklarını görür. Kızlar onun hakkında konuşur. Birinci kız tasını aldığı, ikinci kız çubuğunu aldığı, üçüncü kız ise yüzüğünü aldığı kızdır. Kızlar oğlanı babalarının yanına götürür. Biz bu oğlanla evlenmek isteriz der. Babaları istenen tasın eşini ve kırk tanesini daha verir. Oğlan kızlarla birlikte tası padişaha götürür. Padişah kuyumcuyu cezalandırır. Kırk bir harami ise malları aralarında paylaşırlar. Kızların büyüğünü haramibaşı, ortancasını baş yardımcı, küçüğünü ise oğlan alır.

1.7.3.8.2. Türkmenoğlu: Kaftancıoğlu bu masalda, annesini başkasıyla yakalayan padişah oğlunun kaçmasını ve bu sürede yaşadıkları maceraları anlatır.

Çocuğu olmayan bir padişah, günlerden bir gün dervişe rastlar. Ondan çocuk diler, derviş de bu dileği gerçekleştirir aynı zamanda onu at sahibi de yapar. Padişahın oğlu olur, derviş adını Türkmenoğlu koyar. Türkmenoğlu büyür. Bir gün annesi ile Arap hizmetçiyi oynasırken görür. Bunun üzerine annesi ona tuzak kurar, bunu görüp de üzülen at Yağıztay, Türkmenoğlu'nu uyarır. O da tüm tuzaklardan atı sayesinde kurutulur. Annesi hasta taklidi yapıp oğluna yardım eden atı öldürtmek ister. Ancak Türkmenoğlu ve Yağıztay kaçır. Devler diyarına varırlar, orada devlerle savaşan padişaha yardım edip kızlarını da devlerin elinden kurtarırlar. Ancak üç kızıdan ikisinin nişanlısı Türkmenoğlu'nu orada zor durumda bırakıp kaçır. Padişaha da yalan söylerler. Türkmenoğlu da atının yardımıyla ordan kaçır. Bir süre sonra büyük kız ile vezirin oğlunun düğününü kılık değiştirip atlı ve ciritli bir şekilde basar. Aynı şeyi ortanca kızın düğününde de yapar. Ancak çaktırmadan ortadan kaybolur. Keloğlan kılığına girip bostanda çalışmaya başlar. Küçük kız Türkmenoğlu'nun Keloğlan olduğunu anlayıp eş seçme töreninde onu seçer. Ancak babası onu reddeder. Bunlar da uzaklara giderler. Padişah bir gün hastalıktan yataklara düşer. Damatları, iyileşmesi için aslan sütü aramaya gider. Türkmenoğlu kılık değiştirip onlara bozuk süt verir, kendisi ise asıl aslan sütünü götürür. Bunun üstüne padişah onları affeder. Küçük kızla Türkmenoğlu düğün yapar. Hatta memleketine gidip babasını da yanına alır. Padişah da tahtı ona bırakır.

1.7.3.8.3. Yelati: Kaftancıoğlu'nun bu masalında, padişahın karılarının kıskançlığı yüzünden saraydan atılan çocukların babalarıyla kavuşma sürecinde yaşadıkları maceraları anlatır.

Bir gün bir padişah avdayken, üç kız kardeşin, onları alırsa, sırayla yurt öreceklerini, aş pişireceklerini ve sapsarı bir oğlan ve kız çocuk vereceklerini söylerler. Padişah kızları saraya aldırır. Kızlar da dediklerini yapar. Ancak küçük kardeşin çocuk doğurmasından korkan diğer kardeşler, cadı karı bulup yardım isterler. Padişah'tan gizli çocukları sandığa koyup denize atarlar. Padişaha da yalan söylerler. Bunu duyan padişah karısını gömdürür. Çocukları bir dev bulur, karısıyla sahiplenirler. Yıllar sonra çocuklara gerçeği anlatırlar. Onlar da toplanıp yola çıkarlar, bir değirmencinin yanına sığınır. Bir gün oğlan avlanırken padişahın gözüne takılır ve onu çok beğenir. Bunu evde anlatınca kız kardeşler oğlanın kim olduğunu anlayıp cadı karıdan yardım isterler. Cadı karı kız kardeşini etkileyerek oğlanı

Yelatı'na gönderir. Ancak oğlana, dev babası ne yapacağını anlatır. Oğlan da atı alıp döner. Oğlanı atla gören padişah, yine olayı anlatır. Kız kardeşler tekrar cadı karıya gider. Cadı karı bu sefer oğlanı açılan-yumulan dağa yağlık almaya gönderir. Dev babasından yardım alan oğlan, yine başarır. Bunu da duyan bacılar tekrar cadıya gider. Cadı da oğlanı açılan-yumulan dağın ardındaki kızı almaya gönderir. Oğlan babasının verdiği ipuçları sayesinde bunu da başarır ve kızı alıp evlenir. Eve varınca gelin kız, oğlanı yardım istemesi için padişaha gönderir. Oğlanı çok seven padişah bunu kabul eder ve oğlan, karısı ve kız kardeşini saraya aldırır. Gelin kız, oğlanı annesinin gömülü olduğu yere gönderip ona su verdirtir. Padişaha da bu olayla ilgili tüm gerçekleri anlatır. Gerçeği öğrenen padişah, karısını gömüldüğü yerden alır, kız kardeşleri öldürtür. Hep birlikte mutlu mesut yaşarlar.

1.7.3.8.4. Karakaş: Kaftancıoğlu bu masalda, babası tarafından reddedilen Karakaş'ın yolda rastladığı Memiş ile başlarından geçen maceraları anlatır.

Karakaş, ailelerinin geçimlerini sağlamak için yakaladığı balığı kaçırr. Bu yüzden babası tarafından reddedilip yola düşer. Yolda Memiş adlı birine rastlar, birlikte bir ülkenin padişahına sığınır. Padişah bu arkadaşlara yardımcı olur, ekmekçi olmalarını sağlar. Ancak bunlar o kadar iş yapar ki diğer ekmekçiler aç kalır. Padişah da onları aşçı yapar, ancak arkadaşlar yine işlerini iyi yapar. Aşçılar aç kalır. Bu sefer de berber olurlar. Yine aynı durum tekrarlanınca padişah kılık değiştirerek dükkânlarına gider. Bakar ki misafirlere çok nazik ve iyi davranıyor, onları sarayın iç işlerine aldırır. Karakaş, padişah ile satranç oynarken oyunu kazanırsa kızını Memiş'e vermesini istediğini söyler. Padişah da kabul eder. Karakaş oyunu kazanır. Padişah, kızım dilsizdir, onu konuşturursanız sizindir, der. Karakaş, padişahın lalası ve Memiş kızın yanına gider. Karakaş bir hikâye anlatarak kızı konuşturur. Böylece padişah, kızını Memiş'e verir. Ancak kızıyla gerdeğe giren sağ çıkamaz der. Karakaş, gerdek gecesi odanın köşesinde bekler. Gece olunca kızın ağzından yılan çıkar. Karakaş bu yılanı öldürür, ama yılanın yarısı kızın içine geri kaçır. Gerdekten sonra arkadaşlar memleketlerine dönmek ister. Yoldayken padişahın aldıkları malları bölüşürler. Karakaş, kızı da bölüşeceklerini söyler. Kızı tam ortadan ikiye bölecekken yılan içinden çıkar. Karakaş da onu öldürüp Memiş'e durumu anlatır. Memiş, karısıyla Karakaş ise tek başına memleketine giderler.

1.7.3.8.5. Duran Bey: Kaftancıoğlu bu masalda, bir diyarın padişahının karısının, padişahın imkânsız olan isteklerini zekâsını kullanarak çözmesini anlatır.

Bir padişah, yaşı geldiği halde evlenmez. Lalası evlenmesi gerektiğini söyleyince, bana koçun yününden yaygı, etinden kebab yap ama koç da canlı olsun, o zaman evlenirim der. Lalaya kırk gün verir. Lala işin içinden çıkamaz. Kendini yollara vurur. Yolda evine dönmek üzere olan bir çiftçiye rastlar. Çiftçiyle ilerlerlerken ona birkaç bilmece söyler ama çiftçi anlayamaz. Ama çiftçinin kızı bulmacaları bir bir çözer. Lala, kızıdan koç konusunda da yardım ister. Kız, lalaya koç aldırır. Koçun yününden yaygı örür, yumurtasından da kebab yapar. Lala, padişahın karşısına çıkınca padişah, bunu kimin akıl ettiğini sorar. Kız olduğunu öğrenince, onu aldırır ve evlenirler. Başka bir ülkenin padişahı,

er olmadan karı koynuna girilmez, diyerek bu padişaha savaş açar. Bu padişah da savaşa giderken atına bir yavru, kilitli çekmecesindeki doksan dokuz altının yüz olmasını bir de kızıdan çocuk ister ancak karısının bekâretinin bozulmamasını da ister. Bunun üzerine kız ona benzeyen birini giydirir, kendisi de bey gibi kuşanır, padişahın otağının olduğu yere kurulur. Padişaha kendini Duran Bey olarak tanıtır. Padişaha satranç oynarken kaybedenin atını diğerinin alacağına dair iddiaya girerler. Duran Bey, padişaha mat edip atını alır. İkinci oyunda padişahın açacağına oynarlar. Duran Bey yine mat eder, açacağı alır çekmeceye bir altın koyup geri verir. Üçüncü oyunu bir kız için oynarlar. Duran Bey bilerek oyunu padişaha verir. Kız kılığına girip koynuna girer. Ertesi gün Duran Bey kılığına girip ülkeye geri döner. Padişah yıllar sonra ülkesine döner bakar ki atı yavrulamış, çekmecede yüz altın var ve kendisinin de bir oğlan çocuğu var. Karısı ona her şeyi açıklar. Padişah, karısının zekâsına hayran olur. Sonrasında mutlu bir şekilde yaşarlar.

1.7.3.8.6. Taşçının Kızı: Kaftancıoğlu bu masalda, Taşçı'nın kızıyla evlenen padişahın, veziri yüzünden karısının ortadan kaybolmasını ve sonrasında kadının kocasına dönmek için zekice yaptığı planlarını anlatır.

Bir gün bir padişahla lalası, padişaha kız bulmak için kılık değiştirip yola çıkarlar. Taşçı'nın evine varırlar, Taşçı da sadece eve konuk gelince yemek yer. Padişah da Taşçı ile yemek yiyeceğini, ancak kızını ona vermesi gerektiğini söyler. Taşçı açlıktan ölmek için kızı verir. Padişah kızı alıp saraya gider. Kız sarayı görünce köylü olduğundan utanır. Konuşmaz. Padişah'tan üç oğlu olur. Bir gün vezirin oğlu, oğlunu ağlatınca dili açılır, konuşur. Padişah buna çok sevinir. Kız, ailesini görmeye gitmek ister. Padişah da veziriyle, ailesini gönderir. Yolda yatıya kalmak için kervan kurarlar. Vezir gece kızın yanına gelip onunla olamazsa çocuklarını öldüreceğini söyler. Kız buna kabul etmeyince vezir üç oğlanın da başını koparır. Kız da veziri kandırarak kaçar. Vezir ülkesine geri dönüp kızın haramilerle kaçıp çocuklarını öldürttüğünü söyler. Padişah yine de çok sevdiği karısını aramak ister. Bu arada kız, kılık değiştirip babasının köyüne varır. Keloğlan kılığında yanında çalışmaya başlar. Bir gün padişahla vezirin yolu yine Taşçı'ya düşer. Bunu gören Keloğlan, padişaha bir öykü anlatmak bahanesiyle kendi başından geçenleri anlatır. Hikâyeyi duyan padişah veziri cezalandırır. Karısını alıp sarayına geri döner. Karısıyla yeni çocuklar yapıp mutlu bir hayat sürerler.

1.7.3.8.7. Kayalı: Kaftancıoğlu bu masalda, padişah ve lalanın çocuklarının beşik kертmesi olduklarını öğrendikten sonra birbirlerinden ayrılma ve sonrasında yaşanan olayları anlatır.

Bir türlü çocukları olmayan padişah ve lalanın karıları bir gün hamile kalır. Bu iki arkadaş da çocukları doğunca biri kız biri erkek olursa onları sözleme kararı alırlar. Padişahın kızı, lalanın ise Kayalı adında oğlu olur. Kızla oğlan büyürken beşik kертmesi olduklarını öğrenirler ve samimi olmaya başlarlar. Bunu öğrenen padişah, kızını oğlana göstermez. Kız da oğlana, onunla kaçması için mesaj gönderir. Ancak ülkede başka bir Kayalı adında Keloğlan vardır. O da o gün sürüyü karıştırdığı için annesinden dayak yer, kaçıp padişahın tavlmasına saklanır. Kız da tavlaya gidip "Kayalı" diye seslenince

de Keloğlan cevap verir. Kız, oğlanı görmeden ata biner, oğlan da peşinden gider. Kız durunca çocuğun kendi sevgilisi olmadığını anlar ancak bir şey demez. Durdukları yerdeki dereye güzel bir taş alıp koynuna oyar. Daha sonra bu taşı Keloğlan'a verip padişaha götürmesini ister. Padişah taşı alıp onlara yer verir ancak padişahın yardımcıları Keloğlan'ın evinde güzel bir kız gördüklerini söyler. O da kızı almak için Keloğlan'dan kırk tane daha taş ister. Yoksa onu öldüreceğini söyler. Keloğlan da dereye gider. Bakar ki bir dev gelip ağaçtan kızı çıkarır, ama kız onu istemeyince geri atar. Keloğlan, dev gidince kızı kurtarır. Kız da onlarla birlikte yaşamaya başlar. Bu taşın kendi kanından olduğunu söyleyip onlara kırk taş daha verir. Bunu gören padişah evdeki kızların iki tane olduğunu duyunca yılmaz, bu sefer de denizin üstüne köprü yapmasını ister ondan. Devden kaçan kız onlara yardım eder, kızın peri kardeşleri bir akşamda köprüyü yaparlar. Padişah köprüye çıkınca da köprüyü yıkarlar. Böylece tahta Keloğlan geçer, hep birlikte mutlu bir şekilde yaşarlar.

1.7.3.8.8. Kırklar Kayası: Kaftancıoğlu bu masalda, bir padişahın dervişin sözüne uymadığı için özürlü doğan çocuğunun bir kız sayesinde iyileşmesini anlatır.

Çocuğu olmayan padişah, lalasıyla gezerken bir dervişe denk gelir. Derviş ona erkek çocuğu olması için elma verir, karısına göstermeden yarısını yemesini, kalanı da karısının yemesini söyler. Padişah yanlışlıkla elmayı karısına gösterir. Karısı hamile kalır ancak doğumda tuluk içinde örtülü bir oğlan doğar. Çocuğu bir odaya kapatırlar. Yıllar geçer. Anne bir gün odayı temizlerken oğlu tuluktan babam beni evlendirsın, der. Karlık ülkesinin padişahının kızını ister. Padişah umutlu bir şekilde kızı istemeye gider. Ancak Karlık ülkesini padişahı birbirine benzeyen kırk deve, üstünde birbirine benzeyen kırk kız ve iki saray arasında birbirine benzeyen kırk halı serilmesini, kızını ancak öyle verebileceğini söyler. Padişah sarayına geri döner. Oğlan tunuktan ona yardımcı olur, Sarıkaya'ya gidip onu yarmasını, arkasına bakmadan koşmasını söyler. Padişah bunu yapar, Karlık ülkesine varınca arkasında diğer padişahın istediklerinin olduğunu görür. Kızı alır. Gerdek gecesi oğlan tunuktan iner, sabah geri döner. Oğlunun yüzünü görmek isteyen anne, birine para vererek gece tunuğu yaktırır. Oğlan da beni Kırklar içinde arayın artık deyip gider. Karısı da onu aramaya çıkar. Bu sırada ailesiyle dere kenarında uyuyan bir çocuk, pınardan su alan insanlar görüp onları takip eder. Onların bir kayanın içine girdiğini görür, o da kayaya girer. Kayadakiler birlikte yer, içer, eğlenir. Çocuğa, eğer Gülbudak'ın karısını bulursa ona da yer vereceklerini söylerler. O da kılık değiştirip yola çıkar. Haramilerin olduğu yere gelir. Harami, derviş kılığına giren çocuğa yeni karısının ona dokunmadığını söyler. Çocuk da bu kızın Gülbudak'ın karısı olduğunu anlar. Tedavi bahanesiyle onu kaçıtır. Kızla kocası Kırklar Kayası'nda buluşur. Kız hamile kalınca ailelerinin yanlarına dönerler. Ömür boyu mutlulukla yaşarlar.

1.7.3.8.9. Gençlik, Kocalık: Kaftancıoğlu bu masalda, tarlada çalışan adamın göklerden gelen bir sesle gençliğinde çektiği büyük sıkıntıları ve bu sıkıntıları aşarak ailesiyle mutlu yaşayan bir adamı anlatır.

Bir gün, köyün birinde bir adam tarlada çalışırken ‘‘Ey insanoğlu! Senin başında büyük bir fırtına esecek! Gençlikte mi istersin, kocalıkta mı?’’ diyen bir ses duyar. Sonra gençlik cevabını verir.

Sese bu cevabı verdikten sonra her şeyini kaybeder. Adam, karısı ve iki çocuğu sığınacak yer için yollara düşerler. Bir padişahın koluna sığınır. Adam sıgırtmaçlık, karısı ise çamaşırcılık yapar. Bir gün oradan yolu geçen Bezirgân, çamaşırının güzel yıkanmasından etkilenip kadını sandığa kapatıp kaçıtır. Karısının kaçırıldığını öğrenen adam çocuklarıyla gider. Ama yolda iki çocuğunu da kaybeder. Bir ülkeye sığınip seyyislik yapmaya başlar. Ancak çocuklardan birini değirmenci, diğerini ise çoban bulur ve onları yetiştirirler. Çocuklar, babalarının oldukları yerde padişahın askeri olurlar. Bezirgân'ın yolu bir gün onların olduğu ülkeye düşer. Sandığı için koruma ister. Sanığı da iki kardeş korur. Aralarında konuşurlarken kardeş olduklarını anlarlar, anneleri de sandığın içinden onlara seslenir. Kavuşurlar. Bezirgân'ın yaptıklarını öğrenen padişah ona ceza verir. Bu sırada adam da ailesini görür. Ailecek gençliğin fırtınasını atlatıp birlik olurlar.

1.7.3.8.10. Öylesi Böylesi: Kaftancıoğlu bu masalda, padişahın birbirine âşık olan karı kocadan karının aldatma isteğine dayanamayıp ülkedeki tüm kadınları idama mahkûm etme istemesiyle başlar. Ancak padişah bir dervişin ona anlattığı hikâyeye bu duruma son vermesiyle biter.

Ülkenin birinde bir padişah halkının buyruklarına uyup uymadığını anlamak için bir gece herkese ışık söndürtür. Bakarlar ki bir evde ışık var, hemen gidip bakarlar. Bu ev birbirlerini çok seven karı kocanıdır. Bu sevgiden çok etkilenen padişah kızını adama vermek ister, adam kabul etmez. Bu sefer kadına oğlunu teklif eder, kadın kabul eder. Kocası için kumpas kurarlar. Padişahın amacı adamın bunu görmesidir. Böyle olunca kadınlara güveni azalan padişah, tüm ülkedeki kadınları kılıçtan geçirir. Bir yaşlı koca bu durumun ülkenin soyunu kurutacağını fark eder. Padişaha gider. Padişaha, dev tarafından kaçırılan sevgilisinin intikamını almaya gidip intikamını aldıktan sonra da sevgilisinin acısından kendini öldüren bir kızı anlatır. Bu hikâyeden çok etkilenen padişah, ülkedeki kıyımı durdurur.

1.7.3.8.11. Bozkurt: Kaftancıoğlu bu masalda, bozkurt tarafından saldırıya uğrayan babalarına yardım etmek isteyen üç kardeşin doğayla ve birbirleriyle geçen maceralarını anlatır.

Oğullarıyla ava giden bir baba, dereye gördüğü rengârenk kuşu yakalamaya çalışırken saplanıp kalır. Oğulları da akşam olup eve dönünce babalarını bulamazlar. Geri dönüp babalarını bulurlar, ancak adam dilsiz kalır. Bakıcılar, babanızın gördüğü kuşu getirmelisiniz, derler. Dağılıp kuşu aramaya başlarlar. Küçük oğlan bir Bozkurt'a denk gelir. Ona derdini anlatınca, kurt onu kuşa götürecektir. Çocuk, kurdun yardımıyla kuşu ele geçirir. Hem de ona zorluk çıkaran devenin istediği kızı kumaş satmak bahanesiyle ele geçirir. Ancak kızı ona vermez. Kurt kıza dönüşüp devenin yanına gider, deveyi kandırırlar. Küçük oğlan kuşu alır, kardeşleriyle buluşur. Kardeşleri onun kuşu bulmasını kıskanır. Geceleyin onu kuyuya atarlar. Kızı, kuşu ve devin atını alıp ülkelerine dönerler. Babalarına da oğlanın öldüğünü söylerler. Ancak Bozkurt, küçük oğlana yardım eder. Kuyudan kurtulan oğlan kılık değiştirir. Atın seyyisi olarak işe başlar. Büyük abisiyle kızın düğününde, kızı kaçıtır. Abilerini alt edip babasına her şeyi anlatır. Ancak küçük oğlan abilerinin ceza almasını istemez. Kızı kendisi alır, abileri de istedikleri kızları alırlar. Düğün dernek edilir.

1.7.3.8.12. Canalicı: Kaftancıoğlu bu masalda, Azrail'e rastlayan çerçinin öleceği zamanı öğrenmesi ve sonrasında yaşadığı vicdan muhasebesini anlatır.

Köyün birinde yaşayan çerçi mallarını satmak için gezerken yolda bir atlıya rastlar. Birlikte ilerlemeye başlarlar. Yol ayrımına geldiklerinde dönüşü de birlikte yapma kararını alırlar. Çerçinin gideceği yerin daha yakın olmasına rağmen arkadaşının daha çabuk döndüğünü görüp nasıl böyle hızlı geldiğini sorar. O da Canalicı olduğunu söyler. Çerçinin ısrarıyla onun canını da gerdek gecesi alacağını söyler. Çerçi köyüne düşünceli bir şekilde döner. Ailesi onu evlendirmek ister. O da öksüz bir kızla evlenmek ister. Gerdek gecesi olup da Canalicı gelince çerçi ona, varını yoğunu öksüz kıza bırakacak zaman verdiği için teşekkür eder. Böyle olunca Tanrı yerine canını feda edecek bulursa çerçiyi affedeceğini söyler. Annesi ve babası istekli olur ama sonra vazgeçerler. Sonra karısı öne atılır. Bunu gören Tanrı anne ve babanın canını aldırıp onlara kırk yıl ömür verir.

1.7.3.8.13. Okçu Beset: Kaftancıoğlu bu masalda, farkında olmadan Şahmeran'ın kızını kurtaran Okçu Beset'in hayatında olan olumlu değişiklikleri anlatır.

Köyün birindeki çok yetenekli Okçu Beset, bir gün ak yılanı köşeye sıkıştıran bir kara yılan vurur. Kara yılanı okla vurmak isterken yanlışlıkla ak yılanı vurur. O kadar üzülür ki artık okunu çekmeyeceğini söyler. Vurduğu ak yılan Şahmaran'ın kızı çıkar. Şahmaran Beset'i öldürtmek ister ancak pişman olduğunu duyunca onu yanına getirtir. Şahmaran'ın kızı ondan babasından ağzına tükürmesini dilemesini söyler. Beset, Şahmaran'ın karşısına çıkınca ondan bu dileği ister. Şahmaran da bu dileği yerine getirir. Beset ordan çıkınca etraftaki her şeyin sesini ve ne işe yaradığını fısıldadığını duyar. Ancak Şahmaran ona, bunları duyduğunu birine söylerse öleceğini anlatır. O da bunu kimseye anlatmaz. Bu yeteneği sayesinde herkese yardım eder. Ama karısı ona söylemezse onu terk edeceğini söyler. O da önce koyununu su içirmeye götürür. Koyunu derenin karşısına kaçınca koçunun aman kaçarsa kaçsın, ben Okçu Beste miyim ki bir kadın için öleyim, dediğini duyunca eve dönüp karısını öldürür. Yeni bir eş alır ve mutlu bir şekilde yaşarlar.

1.7.3.8.14. Aslan Dede: Kaftancıoğlu bu masalda, Keloğlan adlı birinin onu öldüreceğini rüyasında gören padişahın Keloğlan'ı ülkeden sürdürmesine rağmen yıllar sonra karşılaşp onu öldürmesini anlatır.

Bir ülkenin padişahı üç gece de düşünde, Keloğlan adlı birinin oğlunun ilerde onu öldüreceğini görür. Bunun üzerine padişah, kiziriyle yol çıkar. Çocuğu bulup sandığın içinde suya atarlar. Aslan dede çocuğu bulup yavrularına arkadaş eder. Ancak bir gün çocuk, yavrulardan birinin bacağını koparınca korkup çocuğu ormana salar. Tek eliyle ağacı kökünden söken bu çocuğun ünü padişaha ulaşır. O da çocuğu yakalatıp kafese koydurur. Çocuk konuşmayı bilmez ama padişahın oğluna yoldaş olur. Padişahın oğlu bir kıza vurulunca, kızın peşine oğlunu ve aslan gibi güçlü olduğu için “Aslan Dede” adını koydukları bu çocuğu gönderirler. Aslan Dede gücüyle devleri korkutup kıızı alır. Kızla oğlan odaları gezerken esir olan büyücüyü kurtarırlar. Büyücü de kız alıp kaçır. Aslan Dede peşlerine düşer. Aslan Dede ile kız plan yaparlar. Kız, devin canının bir dağın altında yaşayan bir devin karnının içindeki

üç serçe olduğunu öğrenir. Bunu duyan Aslan Dede yola çıkar, kuşları bulup devin önünde öldürür. Kızı ve oğlanı alıp ülkelerine dönerler. Aslan Dede'nin başarısından korkan padişah, onu öldürtmek ister. Ancak bir akşam kılıçla kapının yanında beklediği sırada Aslan Dede'nin kapıyı hızla açmasıyla kılıç kendisine saplanır. Böylece padişahın ölümü Keloğlan'ın oğlunun elinden olur. Padişahın oğlu tahta geçer, Aslan Dede ise vezir olur. Mutlulukla yaşarlar.

1.7.3.8.15. Kurbağa Gelin: Kaftancıoğlu bu masalda, oku kurbağaya denk geldiği için evlatlıktan reddettiği oğlanın yola düşmesiyle başlar. Daha sonrasında bu oğlan kurbağanın güzel bir kız olduğunu öğrenir ve babasının da onu istediğini bildiği için çabalayarak kızla evlenir.

Bir padişah üç oğlunu dağa çıkartıp ok attırır. Her oğlan okunun geldiği yerdeki kızla evlenir. Ancak küçük oğlanın oku bir kurbağa saplanınca padişah onu reddeder. Bir mağarada yaşayan oğlan her gün yatağının toplandığını görünce saklanır. Bakar ki bir kurbağa gelip güzel mi güzel bir kıza dönüşür ve etrafı toplar. Oğlan, kızın kurbağaya dönüşmesini engeller ve kıızı alır. Oğlunun güzel bir kızla birlikte olduğunu duyan babası, kıızı kendisine ister. Oğlundan ordusunun sığacağı bir çadır ister, yapamazsa onu öldüreceğini söyler. Kız, oğlana yardım eder. Oğlan göl kenarına gidip kaynana, diye bağırır ve kızın anası ona yardım eder. Çadırı kurarlar. Bunu gören padişah oğlana anasından kalan demir sandığın anahtarını bulmasını ister. Oğlan yine kaynanasından yardım alır. Kaynanası ona bir yol açar. Oğlan bu yolda; her seferinde iki parmak eksik satan bir kumaşçı, bir sıska ve bir kilolu öküzler, birbirini dinlemeyen iki kardeşe, dipsiz kazana su doldurmaya çalışan insanlara, dümdüz duvara buğday serpen bir adama, çay başında su içtiği halde susuzluğu dinmeyen birine ve çocukları aç olduğu halde bir sürü yemek yiyen adama denk gelir. Hepsinin hatasını öğrenir sonra babasının karşısına çıkıp açacakları verir. Babası ondan boyu beş, sakalı bir karış olan adam bulmasını ister. Kız hemen kardeşini getirtir. Padişahın karşısına çıkan kardeş, onu bir tokatla yok eder. Böylece oğlan tahta geçer.

1.7.3.8.16. Yedi Başlı Dev: Kaftancıoğlu bu masalda, babasının mezarında nöbet tutan kardeşlerin devle mücadelesini anlatır.

Ülkenin birinde bir padişah, en büyük düşmanı devler olduğu için öldüğü zaman mezarının başında üç oğlunun üç gece nöbet tutmasını ister. Büyük ve ortanca oğlan nöbetteyken yedi başlı dev gelir, dövüşürler, oğlanlar bayılır. Ancak küçük oğlan sonraki gece devin yedi başını da kesip çukura uçurur. Ertesi gün devlerin kökünü kurutmak için kuyuya giderler. Küçük oğlan kuyuya inip devin kaçırdığı üç kıızı kurtarır. Ama en güzel kızla kendi evlenmek istediği için kardeşleri onu çukurda bırakır. Küçük kız çukurdan çıkmadan olacakları öngörüp ona yardım eder. Oğlana kuyunun karanlık odasında ak koça binmesini söyler. Ama oğlan yanlışlıkla kara koça binip yerin yedi kat altına iner. Misafir kaldığı ninenin evinde sularının başında duran bir dev olduğunu öğrenir. Gidip devı öldürür. Oranın padişahı oğlanın ışık dünyaya çıkmasına yardımcı olur. Yolunun Karaorman'dan geçtiğini söyler. Oğlan bu ormanda bir kuşun yavrularını kurtarır. Anakuş da oğlanı ışık dünyaya götürür. Oğlanın ülkesinde kardeşleri, küçük kız için kavgaya tutuşur. Ülkesine gelip de bunu gören oğlan, pehlivan olduğunu

söyleyerek ortanca kardeşten yana çıkar. Büyük kardeşiyle güreşirken kendini tanıtır. Ama onu öldürmez, yerine yurduna çekilmesini söyler. Kendini öldürmek üzere olan küçük kızı alıp evlenir.

1.7.3.8.17. Cihanşah: Kaftancıoğlu bu masalda, Cihanşah adlı padişah oğlunun avdayken yanlış adaya gitmesi ve orada yaşadıkları maceraları anlatır.

Bir padişahın Cihanşah adında oğlu vardır. Avda, geyiğin peşinden koşarken bir adaya giderler. Adadan dönüşte salları parçalanır. Cihanşah ve arkadaşı maymunlar adasına ulaşırlar. Maymunlar Cihanşah'ı padişah yapıp maymunla evlendirir, bir oğulları olur. Her şeyden bunalan Cihanşah ve arkadaşı kaçarlar. Arkadaşı karıncalar ülkesinde ölür. O ilerler. Yolda rastladığı bir adam ona tuzak kurup kuşlar ülkesine yem olarak gönderir. Ancak Cihanşah burada Sultan Süleyman'ın kuşlara bakması için görevlendirdiği Temre Şah'ı görür. Adam, Süleyman senin geleceğini söylemişti der ve onu yanına alır. Cihanşah etrafı gezerken yasaklı yere girip üç kız görür. Küçüğüne âşık olur. Temre Şah, onların peri kızı olduğunu söyler. Cihanşah sonraki seferde küçük kızı yakalar ve alır. Bu sırada kaçmaması için kızın gömleğini de üstüne geçirir. Adı Şamsı Banı olan kızla babasının sarayına varırlar. Cihanşah gömleği saraya gömer ama kız gömleği bulup Kalay diyarına kaçar. Cihanşah tekrar kuşların olduğu yere döner. Orada Düğme Şah adlı kuştan Kalay ülkesini öğrenir. Kızın babası padişah onu karşılar. Cihanşah ona kendi ülkesinde savaş olduğunu söyler. Hep birlikte oğlanın ülkesine giderler. Periler, düşmanı bozguna uğratırlar. Cihanşah ve kız bundan sonra sarayda mutlulukla yaşarlar.

1.7.3.8.18. Çeti ile Meti: Kaftancıoğlu bu masalda, evlenen kızlarının yanına giden Çeti ile Meti'nin saflıkları yüzünden başlarından geçen talihsiz olayları anlatır.

Çeti ile Meti adındaki bir karı koca, kızlarını verdikleri beyi ziyarete giderler. Onların geldiğini haber alan kız, ailesini yolda karşılar. Ailesinin getirdiği börtü böcekli bişileri atıp sıcakları koyar, onlara güzel kıyafetler giydirir. Kız, ailesini ilk akşam aynalı odada yatırır. Çeti ile Meti oda delikli diye her yeri sıvarlar. Kız sabah odayı görünce deliye döner, kocası görmeden her yeri temizler. Kız, ikinci gece onları hurmalı odada yatırır. Çeti ile Meti, kızlarına temizliğe yardım etmek için hurmaları tek tek temizleyip atarlar. Kız sabah etraftan hurma bulup odayı doldurur. Ailesine çok kızan kız, onları kaz kümesinde yatırır. Kazları temizlemek isteyen Çeti ile Meti kaynar suya sokup çıkarıp hayvanları öldürürler. Artık ailesine katlanamayan kız, onları geri gönderir. Çeti ile Meti yolda, aç olan kargaya yemeklerini, ayağı yaralı olan güvercinle postallarını, zarar görmüş ağaca kumaşlarını sararlar. Yolda gördükleri atlıyı da evlerini soyacak zannedip evdeki her şeyin yerini söylerler ve sakın evimizi soyma derler. Bunu duyan atlı eve gidip her şeylerini alır. Çeti ile Meti eve gidince her yeri dağınık görürler. Atlıya evi sen tarif ettin diye kavgaya başlarlar. Kavga ederken Meti, Çeti'yi öldürür. Meti'yi de kurt yer.

1.7.3.8.19. Uğru: Kaftancıoğlu bu masala, uğruluk öğrenmek için dayısının yanına giden çocuğun dayısıyla birlik olup padişahı soymaya çalışmaları ve bu çocuğun başından geçen olayları anlatır.

Durumları çok kötü olan bir ana ve oğlu vardır. Oğlan anasına, babası yaşarken nasıl geçindiklerini sorar. Anası da uğruluk yaptığını, çalıp çırpıtığını söyler. Oğlan, bende yapabilirim, der. Tavuk yakalar, keçi tutar, arkadaşlarının çarıklarını toplayıp gelir ancak annesi tatmin olmaz. Oğlunu, Uğru köyünde yaşayan dayısının yanına işi öğrenmesi için gönderir. Oğlan köye vardığında dayısının pastırma kuruttuğunu görüp pastırmayı çalar. Durumu anlayan dayısı peşine düşer. Birbirlerini tanıtmadan yürümeye başlarlar. Adam, çocuğu kandırarak çuvalı alıp eve gider ve ahıra gömer. Çocuk dayısına döner. Birbirlerini tanımazlıktan gelirler ancak çocuk pastırmanın yerini duyar. Gece tekrar çalıp kaçar. Dayısı peşinden gidip birlikte çalışma teklifinde bulunur. Bunlar beraber çalmaya başlar hatta padişahın hazinesinde delik açıp yavaş yavaş hazineyi eritirler. Bunu fark eden padişah, hırsızları bulana dünyalığını yapacağını söyler. Padişah hırsızların yakalanması için yeri ziftle kaplatır. Adı Keloğlan olan çocukla dayısı ertesi gün hazineye girdiklerinde dayı zifte batar. Keloğlan da dayısının kellesini alıp delikten çıkar. Padişah, hırsız bulmak için develer salar. Keloğlan develerden birini kapıp kavurma yapar. Padişah yine hırsız yakalayamaz. Son olarak hırsız kimse kızını vereceğini söyler. Ama önce Keloğlan'ı onunla dalga geçen padişah'tan bir şey çalmak için gönderir. Keloğlan oraya gidip padişaha kendini canalıcı olarak tanıtır. Padişahı sandığa koyup dayısının ülkesine götürür. Bunu gören padişah çok mutlu olur, kızını Keloğlan'a verir. Keloğlan da kızı alıp ülkesine döner.

1.7.3.8.20. Kahraman Mıdılık: Kaftancıoğlu bu masalda, kendini cesur gösterip şans eseri zorluklardan kurtulan Mıdılık'ı anlatır.

Yoksul bir ailesi olan Mıdılık. Satmak için pekmez bulmaya gider. Birinden pekmez bulur ancak pekmez her yanına bulaşınca etrafına sinekler dolur. Bir vuruşta yetmiş, diğer vuruşta da altmış sinek öldürür. Bunun üzerine pekmezi almadan gider. Bir kılıççıya gidip üzerinde “Bir vuruşta altmış, bir vuruşta yetmiş öldüren kanlı, kinli Kahraman Mıdılık!..” yazan büyük bir kılıç yaptırır. Tekrar yola düşer. Vardığı yerde kılıcı ilgi çeker. Oranın padişahına düşman olan yedi kardeş bunu yanlarına çekmek ister. Padişaha karşı savaşır diye Mıdılık'a kız kardeşlerini verirler. Bir gün padişah bu kardeşlere savaş notu gönderir. Mıdılık savaşa gitmeye ikna olmaz. Karısı onu zorla götürür. Katırına da öyle bir vurur ki bayır aşağı inerken Mıdılık'ın kaçmak için tuttuğu tüm ağaçlar kökünden sökülür. Bunu gören padişah korkup ordusunu çeker. Mıdık ve ailesi birlikte eve dönerler. Bu sefer çocukların dayısı Mıdılık'tan yardım ister. Sularının başına dadanan kuşu öldürmesini ister. Mıdılık bunu istemez ama yine karısıyla birlikte gider. Oraya vardıklarında kız bunu canavara iter, Mıdılık da korkudan hayvanın kulaklarına yapışır. Bu sırada kardeşleri de gelip kuşu öldürürler. Bunun üzerine kardeşler Mıdılık ile kızı düğün yapıp varlıklarından para verirler. Bundan sonra yoksulluğu unutup mutlulukla yaşarlar.

1.7.3.8.21. Eceleceyip: Kaftancıoğlu bu masalda, padişahın kızıyla evlenmek için azmedip çok zor olan eceleceyipi öğrenmek için gezen Keloğlan'ın maceralarını anlatır.

Danacı Keloğlan, bir gün padişahın kızını görüp ona vurulur. Anasından gidip kızı istemesini yoksa çomağına yere vurup tahılı tüketeceğini söyler. Kadın da el mahkûm padişaha gider. Padişah,

“eceleceyip”i alır gelirse Keloğlan’a kızını vereceğini söyler. Keloğlan pırtıcının yanında çalışmaya başlar, pırtı çalıp padişaha gönderir. Padişah anasını dövdürtür. O da babasıyla yola düşer. Köse diye biri Keloğlan’ı alır babasından, kızına eğittirir. İki yıl sonra babası gelip Keloğlan’ı alır. Keloğlan kılık değiştirip de tavşan, tilki, koç, koyun, at olabilen biri haline gelir. Babasına boynundaki örmeyi kimseye vermeden onu hayvan pazarında satmasını ister. Öyle de yaparlar. Babası onu satar ancak Keloğlan her seferinde evine geri döner. Keloğlan’ın kendine de geçtiğini duyan Köse hemen yola düşer. Keloğlan’ı alıp babasından zorla yularını da alır. Onu öldürmek için evine götürdüğünde kızı yardım eder, Keloğlan kaçır. Köse ile yolda kılık değiştirerek birbirlerini kovalarlar. Sonunda Keloğlan onu öldürür. Bunu gören padişah ona kızını verir, Köse’nin kızını da Keloğlan ona verir. Kırk gün kırk gece düğün yaparlar.

1.7.3.8.22. Alaca Öküz: Kaftancıoğlu bu masalda, yeğeni Keloğlan sayesinde karısı tarafından aldatıldığını öğrenen adamın, karısı ve sevgilisine ceza verip kendine yeni bir karı almasını anlatır.

Tarlasında çok çalışıp, hayvanlarına iyi bakan, iyi de kazanan bir adam vardır. Ama karısı her akşam önüne kuru aş koyar. Adam neden kuru aş verdiğini sorunca kadın suçu adamın kardeşinin beddua etmesine atar. Adam da kardeşini öldürmeye gider. Karısı da eve oynaşını atar, onu yedirir, içirir. Adamın bacısı ise ona suçsuz olduğunu söyler. Suçlunun karısı olduğunu kanıtlamak için de yanına oğlu Keloğlan’ı katıp geri gönderir. Adam Keloğlan’ı kimsesiz diye yutturur karısına. Keloğlan bir gün ahırda saklanıp kadının oynaşını bekler. Adam kadına yola hurma çekirdeği dökeceğini, onları takip etmesini söyler. Keloğlan da bu çekirdekleri toplayıp tarla yoluna koyar. Azık hazırlayıp yola çıkan kadın kendini tarlada bulur. Mecburen kocasına yardım eder ve güzel yemeklerden yedirir. Ertesi gün adam gelmediği için kadına çok kızar, bugün alacalı öküzünü takip edeceğini söyler. Keloğlan ise aynı şekilde kadını tarlaya yönlendirir. Bu durum böyle gidince kadın Keloğlan’a bildiği bir yatır var mı diye sorar. O da bir yer tarif eder. Sonra oraya gidip ağaç kovuğuna saklanır. Ona kocasının ölmesi için helva tarifi verir. Keloğlan dayısına koşup onun her yaptığını taklit etmesini ister. Akşam ikisi de helvayı yiyip ölü taklidi yapar. Kadın oynaşını çağırır, Keloğlan çaktırmadan adamı öldürür. Ayıp yerlerini kesip kadının örtüsüne bağlar. Ertesi gün de kadını adamın cenazesine böyle gönderir. Bunu gören köylü, kadını öldürür. Keloğlan da dayısını evlendirip anasının yanına döner.

1.7.3.8.23. Kızmak Yok: Kaftancıoğlu bu masalda, değirmenci Mısa tarafından dolandırılmak istenip zekâsıyla onu alt eden Keloğlan’ı anlatır.

Köylerden birinde bir ana ve iki oğlu yaşar. Anaları topladıkları arpayı büyük oğluna verip değirmene götürmesini ancak Mısa adlı değirmenciye unu öğüttürmemesini söyler. Büyük oğlan yola çıkar, gittiği tüm değirmen sahiplerinin adı Mısa’dır. O da pes eder, birine un öğütür. Mısa unu öğütürken çocuğu kandırıp ununu bitirir. Çocuk da onun yanında kalıp çalışmak ister. Mısa, kim kızarsa onun sırtından diğeri bir çift çarıklık deri çıkaracak der, oğlan da kabul eder. Ancak oraya alışamaz ve kaçır, eve döner. Sonraki yıl anaları arpayı Keloğlan’a verir. Keloğlan da bakar herkes Mısa, pes edip ununu öğütür. Abisiyle aynı kaderi yaşar. Ancak o abisinden daha zekidir. Mısa’nın verdiği görevleri

yerine getirip onu zarara uğratar. Keloğlan'ın onu öldüreceğinden korkan adam karısıyla kaçar. Ancak Keloğlan sepetlerine saklanır. Yolda ortaya çıkıp onlara yardım eder. Ancak akşam olunca Mısa ve karısı Keloğlan'ı dereye atma planı yaparlar. Bunu duyan Keloğlan akşam kalkar, kadına Mısa'yımış gibi davranıp, adamı dereye attırır. Sonra değirmencinin karısını alır, evlenir. Ailesini de yanına aldırır, mutlu bir şekilde yaşarlar.

1.7.3.8.24. Mıdık: Kaftancıoğlu bu masalda, arkadaşlarını devin evinde doyurup sonra da onları devin elinden kurtaran Keloğlan'ı anlatır.

Bir nine, kel oğlu arkadaşları gibi iş görmez diye çok üzülür. Bir gün Keloğlan'ı arkadaşlarının yanına katıp gönderir. Yolda onun her işini arkadaşları yapar. Ancak onun da işlerini yapmaktan akşam karanlığında ormanda kalakalırlar. Keloğlan da onları teyzeme götürüyorum sizi diyerek bir devin evine götürür. Dev bunları besler ve misafirleri yemek için hepsinin uyumasını bekler. Ancak Keloğlan, devin niyetini bildiği için uyumaz. Dev de “El uyur, mıdık uyumaz” deyip durur. Ancak Keloğlan, devi oyalar. Bu sırada arkadaşlarıyla kaçar. Keloğlan yolda namlısını unuttuğunu fark edip geri döner. Çaktırmadan devin evine girer. Sandığında saklanıp ceviz yediği sırada dev, onu yakalayıp bir çuvala bağlar. Ormana, onu öldürmek için çubuk toplamaya gider. Keloğlan çuvaldan kaçıp, oraya devin danasını koyar. Dev eve gelince çuvala çubuk batırıp durur, çuvalı çözünce içindekinin son kalan danası olduğunu görür. Acıya dayanamaz, olduğu yere yığılır. Keloğlan ise arkadaşlarına yetişir, yola devam ederler.

1.7.3.9. Kekeme Tavşan, Masallar

1.7.3.9.1. Büyük Sınav: Kaftancıoğlu bu masalda, tahtı hak eden oğluna bırakmak isteyen padişahın oğullarının taht için savaşıp küçük oğlanın zekâsıyla tahtı kazanmasını anlatır.

Ülkenin birinde çok yaşlı bir padişah vardır. Tahtı en çok hak eden oğluna bırakmak ister. Bu yüzden oğullarını yanına çağırıp onlara test yapar. Onlara en iyi ottan ipi yapanı tahta geçireceğini söyler. İki kardeş sarmaşık bulup saklanırlar, küçük kardeş ise gezmeye başlar, yürürken bir bataklığa saplanıp tutunduğu otlar sayesinde oradan kurtulur ve o otlardan ip yapıp babasına götürür. Padişah küçük kardeşin ipini çok beğenir ancak oğullarını bir sınava daha tabi tutacağını söyler. Koyun sürülerini kurtlardan koruyacak bir hayvan bulmalarını ister. İki kardeş yola çıkıp öten bir kuş bulurlar. Küçük kardeş ise dinlendiği bir kayanın kovuğunun yanından köpek ve yavrularını görür. Onları kendine alıştırıp padişahın huzuruna çıkarır. Padişah küçüğün bu fikrini de beğenir, ancak son bir sorusu daha olduğunu söyler. Kırk boyunca saraya güneşi görmeden gidip gelmeleri, saray işleriyle ilgilenmeleri gerektiğini söyler. İki kardeş evleri ve saray arasında geçit yaparlar. Küçük kardeş ise gün doğmadan saraya gelip çalışır, gün batınca da eve gidip dinlenir. Bunu gören padişah tahtını küçük kardeşe bırakır.

1.7.3.9.2. Üç Kardeşler: Kaftancıoğlu bu masalda, komplo sonucu çocuklarını kaybeden padişahın onlarla karşılaşma sürecini anlatır.

Padişahın biri gezerken üç kız kardeşi görür ve onlara dileklerini sorar. Büyük kız onun uşağıyla evlenmeyi, ortanca kız aşçıbaşıyla evlenmeyi, küçük kız ise padişahla evlenmeyi ister. Padişah, kızların dileklerini yerine getirir. Ancak iki kardeş küçük kızın padişahla evlenmesini çekemezler. Onun doğurduğu çocukları sepetle nehre atarlar ve yerlerine hayvan koyarlar. Bunu gören padişah küçük kızı mağaraya kapattırır. Nehre atılan üç kardeş ise yaşlı bir kadının değirmenine sürüklenirler. Kadın onlara bakar. Çocuklar bir gün ağaçtan elma yerken bir dedeye denk gelirler. Dededen elmalarını yediği için özür dilerler. Dede ise sorun etmez. Onlara iyilik yapmak ister ve doğruları bilen kuşa nasıl gidildiğini onlara tarif eder. Kardeşler sırayla oraya giderler. İki kardeş yolda lanetlenirken küçük kardeş kuşu bulur ve kardeşlerinin lanetini kaldırır. Kuşu da alıp eve giderler. Bir gün kardeşlerin yolları padişahla kesişir. Padişah kardeşlerin evine gelince kuş ona tüm gerçekleri anlatır. Bunun üzerine padişah, büyük kardeşleri katırların ayağına bağlatır, karısını mağaradan çıkarır, çocuklarını yanına alır. Beraber yaşamaya başlarlar.

1.7.3.9.3. Koca Burun: Kaftancıoğlu bu masalda, işe yaramaz olan bir çocuğun zekâsı sayesinde istediğini elde etmesini anlatır.

İşe yaramaz, tembel bir çocuk vardır. Bir gün değirmeni bozulan bir kıza rastlar, ona yardım eder. Kız da hediye olarak kemer, boru ve kese verir. Kese, çocuğa zor zamanında para verir. Onu parasını almak isteyen soygunculardan ise boru kurtarır. Kemer, onu uçurup gezdirir. Çocuk beğendiği bir yere inip saray yaptırır. Oranın prensesi bunu görür, rahatsız olur ve çocukla konuşur. Ardından çocuğu kandırıp hediyelerini çalar. Oğlan parasız kalır. Doymak için yediği kırmızı elmalar burnunu büyütür ancak yediği sarı elmalar ise bu durumu düzeltir. Bunun üzerine kılık değiştirip sarayın önüne gider ve prensese kırmızı elma satar. Prensesin elmayı yiyip burnu büyüyünce yine kılık değiştirip yanına gider. Hediyeleri karşılığında kızı iyileştirir. Ardından değirmenci kızın yanına gidip onunla evlenir.

1.7.3.9.4. Oduncu: Kaftancıoğlu bu masalda, oduncu ve padişahın kızının birbirlerine kavuşmak için yaşadıkları zorlukları anlatır.

Ülkenin birinde acımasız bir padişah, kızını evlendirmek ister. Ancak kızı halktan bir adama âşık olur. Kızının kafasında bit gören padişah bunu fark eder. Adamlarından bit alıp büyütmelerini ister. Bit büyüdükten sonra derisinden kürk yapıp, bu kürkün neyden yapıldığını bilene kızını vereceğini duyurur. Kızın âşık olduğu oduncu cevabı bilir, kızı alıp köyüne gider. Ancak padişahın onu aşağılamasına dayanamaz ve odun işini büyütüp zengin olur. Padişahın elinden her şeyini alıp tahta geçer. Padişaha da bir ders verip, tahtı ona bırakır. Ancak halk oduncuyu ister. Bunun üzerine padişah tahtı oduncuya bırakır ve beraber mutlu yaşarlar.

1.7.3.9.5. Ölmez Otu: Kaftancıoğlu bu masalda, ölüm döşeginde olan babalarını kurtarmak isteyen kardeşlerin amansız mücadelesini anlatır.

Ülkesini doğrulukla yöneten bir bey hastalanır ve hastalığının devası ölmez otudur. Beyin büyük ve ortanca oğlu otu aramak için gider ancak dönemezler. Bunun üzerine küçük oğlan gider. Çeşitli zorluklarla boğuştuktan sonra ota ulaşır ve abilerini de kurtarır. Ot babalarını iyileştirir ve hep birlikte ülkelerini yönetirler.

1.7.3.9.6. Tarlada: Kaftancıoğlu bu masalda, çiftçi ve oğlunun bir ayıya karşı olan mücadelesini anlatır.

Çiftçi ve oğlu tarlada çalışırken bir ayı gelip onları yiyeceğini söyler. Çiftçinin oğlu ise arkada annesi ve kız kardeşi olduğunu, onlar için tarlaya ekmelerini izin vermesini ardından onları öldürmesi rica eder. Ayı bu teklifi kabul eder. Ancak oğlan ölme taklidi yapıp kaçar. Ormanda bir tilkiden yardım alıp ayıyı kaçırlar. Ardından geç de olsa oğlan tilkiye söz verdiği civcivleri verir.

1.7.3.9.7. Kuruntu: Kaftancıoğlu bu masalda, padişahın kızıyla evlenmek isteyen Kanatlı Bey'in mücadelesini anlatır.

Kızını evlendirmek isteyen bir padişah, kızının kimseyi beğenmemesine kızarak onu bir dilenciye verir. Kız çok üzülür ancak bir şey diyemez. Dilenci onu, kızı daha önce isteyen Kanatlı Bey'in evine çalışmaya verir. Bir süre sonra kızıdan evdeki altınları çalmasını ister. Kızın altınları çaldığı gün seferde olan Kanatlı Bey geri döner ve altınları onun çaldığını öğrenir. Sonra karşısına çıkıp, ben senin dilenci olan zamanında beğenmediğin kocanım, der. Kız bunu duyunca çok mutlu olur. Padişah da tacını Kanatlı Bey'e bırakır, mutlu bir şekilde yaşarlar.

1.7.3.9.8. Çıplakoğlu: Kaftancıoğlu bu masalda, kimse tarafından seilmeyen Çıplakoğlu'nun halkı için yaptığı yiğitlikleri anlatır.

Kimsenin sevmediği, sürekli etrafına zarar veren Çıplakoğlu, ailesine haber vermeden uzaklara gider. Hakkında bir sürü dedikodu çıkar fakat o ulusuna, halkına faydalı olmak ister. Bunun üzerine yandaşlarıyla Ruslara karşı Ulgar eteklerini korur. Bir de kışın dağlarda tehlikeli bir şekilde yolculuk yapan halk için güvenli bir yaptırır. Bundan sonra adı "yiğit çocuk" olarak anılır.

1.7.3.9.9. Çıkar Yol: Kaftancıoğlu bu masalda, evinden kovulan padişah kızının yaşadıklarını anlatır.

Bir gün bir padişah üvey annesinin şikâyetlerine dayanamayarak öz kızını evden kovar. Kız yolda yürürken yaşlı bir dedeyle ekmeğini paylaşır. Kızı denemek için yardım isteyen dede bunu görünce sevinir. Kızı bir ormana yönlendirir. Kız da ormanda yürürken yardıma ihtiyacı olan insanlara yardım eder. Onlar da karşılık olarak kıza iyilik ve güzellik büyülerini yaparlar. Kız onların yanından ayrıldıktan sonra geyik vuran bir padişah oğluna rastlar. Oğlan kıza âşık olur ve evlenirler. Yıllar sonra kızın babasının yanına giderler. Kızın zenginliğini gören üvey anne, kendi kızını da aynı şekilde yollar ancak o başarılı olamaz. Yardıma ihtiyacı olanlara yardım etmez ve onlar da kıza kötü büyü yaparlar. Kız kötü biriyle evlenir. Ondaki kız da annesi de akıllanır ve hep bir arada mutlu yaşarlar.

1.7.3.9.10. Yüzük: Kaftancıoğlu bu masalda, oğlunun dilenci bir kızla evlenmesini istemeyen cadı kadının kızı yaptıklarını anlatır.

Oğlunun iyi biriyle evlenmesini isteyen bir cadı, tasta onun bir dilenci kızıyla evleneceğini görür. Sonra kızı bulur. Ona bir mektup verir. Kızı, öldürmesi için kardeşinin yanına yollar ancak kızın yolda rastladığı soyguncular durumu anlayıp kızı yardım ederler. Mektubu değiştirip cadının oğluyla evlendirilmesi istendiğini yazarlar. Bunun üzerine kız ve oğlan evlenir. Ertesi gün kardeşinin yanına gelip bunu gören cadı kızın parmağındaki yüzüğü ve kızı uçurumdan aşağı atar. Kız bir balıkçı ailenin yanına sığınır, onların kızı olur. Yıllar sonra cadının yolu kızın evine düşer. Kız ona yemek hazırlarken pişirdiği balığın içinden yüzüğü çıkar. Onu parmağına takıp cadının yanına gelir. Yüzüğü gören kadın mecburen kızı ve oğlunu evlendirir.

1.7.3.9.11. Oduncunun Kızı: Kaftancıoğlu bu masalda, babalarına yemek götüren üç kız kardeşin yaşadıklarını anlatır.

Oduncu babasına yemek götüren büyük kız, dönüşte bir kuşun peşine takılır. Kaybolur. Bu yüzden bir cücenin yanına sığınır. Cücenin ona dediklerini yapmadığı için odunluğa kapatılır. Aynı durum ertesi gün ortanca kardeşin de başına gelir. Bunun üzerine küçük kardeş yola çıkar. O da kuşun peşine takılır ve cüceye sığınır. Ancak o cücenin dediklerini yapar. Bunun üzerine cüce yakışıklı bir prensle dönüşür. Kıza, yaptıklarıyla lanetini kaldırdığını söyler. Prens, kızla evlenir. Padişah da tahtını oğluna bırakır. Kızın ailesiyle birlikte sarayda yaşarlar.

1.7.3.9.12. Keloğlan Büyücü: Kaftancıoğlu bu masalda, büyücü çırağı olan Keloğlan'ın iyi bir insana dönüşmesini anlatır.

Büyücü çırağı olan Keloğlan, onun uzak bir ülkeye gitmesini fırsat bilir. Büyücünün kitabını karıştırıp bilmediği bir büyü yapar ve bu büyü sonucunda ülkesini su basar, her yer sular altında kalmaya başlar. Gezisi sona erip de ülkesine dönen büyücü bunu görür, hemen büyüü geri alır. Yaptığı büyüden çok korkan Keloğlan, büyücü babasından özür diler ve artık iyi bir büyücü olacağını söyler. Sözünü de tutar. Yıllar sonra büyücünün yerine alır ve hep insanlığa yararlı olamaya çalışır.

1.7.3.9.13. Tuz: Kaftancıoğlu bu masalda, bir padişahın verdiği cevabı beğenmediği için evden attığı kızının yaşadıklarını anlatır.

Günlerden bir gün bir padişah kızlarına onu ne kadar sevdiklerini sorar. Büyük ve ortanca kızının cevaplarını beğenir ancak küçük kızının cevabının tuz olduğunu duyunca sinirlenir ve kızını saraydan kovar. Kız yolda bir nineye rastlar ve onun yanında yaşamaya başlar. Bir nineye ziyarete gelen bir bey, kızı görür ve onu çok beğenir. Kız ve bey evlenirler. Yıllar geçer, padişah yaptığından pişman olur. Bir gün gezintideyken kızının evine denk gelir. Kızını tanıyamaz ancak kız onu tanır. Ona yaptığı yemeklere hiç tuz koymaz. Bunu fark eden padişah durumu anlar ve ağlar. Kızına haksızlık yaptığı için

üzüldüğünü söyler. Bunun üzerine kızıyla uzun süre sarılırlar. Padişah ülkenin yönetimini damadına bırakır. Hep birlikte yaşarlar.

1.7.3.9.14. Göller Padişahı'nın Kızı: Kaftancıoğlu bu masalda, Keloğlan ve Göller Padişahı'nın kızının yaşadıklarını anlatır.

Keloğlan göl kenarında bir kıza rastlar ve ona âşık olur. Anasına kızla evlenmek istediğini söyler. Kız için çörek yaptırır. Çöreği çok beğenen kız onunla evlenmeyi kabul eder ancak onunla evlenirse ona demirden yapılan hiçbir şeyle dokunmaması gerektiğini söyler. Keloğlan kızın şartını kabul eder. Bunun üzerine gölden kızın babası çıkar, adam Göller Padişahı'dır. Padişah onlara saray yaptırır. Hep birlikte orada yaşamaya başlarlar. Bir gün göl kenarına gittiklerinde kızın göğsüne demirden halka değer, bunun üzerine kız göle atlayıp kaybolur. Keloğlan geri döndüğünde sarayın yok olduğunu görür. Çocukları onu teselli eder. Ancak Göller Padişahı'nın kızı bir akşam gölden çıkar ve çocuklarının yanına gelir. Onlara, bir daha yanlarına gelemeyeceğini ama insanlığa yardımı dokunacak otlar hakkında bilgi vereceğini söyler. Bilgileri öğrenen çocuklar, bitkileri insanlığa tanıtır. Bu kuşaklar boyu sürüp gider.

1.7.3.10. Altın Ekin, Roman

Kaftancıoğlu bu kitabında kaçarak kente gidip zanaat öğrenerek köyüne dönen ve işyeri açıp ekmek kapısı olan Erdeli'yi anlatır.

Erdeli'nin ailesi, onun ortaokulu okuyabilmesi için Dereköy'ü terk edip Cihanbeyli'ye giderler. Orada kendi çabalarıyla ortaokula yazılır. Okulu sever ve zamanla yıldız öğrenci olur. Okul içinde dışlanır ve hakkı yenir. Bu yüzden okula bırakıp gizlice İstanbul'a gitmeye karar verir. Bir gece arkadaşının evindeyken gizlice kaçıp İstanbul'a doğru yürümeye başlar. Bu yolculukta birçok insanla karşılaşır birçok tehlikeyle karşı karşıya kalır. Sonunda İstanbul'a ulaşır. Kalacak yer bulamadığı için camiye sığınır, sabah imam onu uyandırır ve Erdeli'ye bir fabrikanın işçilerine su taşıma işi verir, ırgatlık yaptırır. Fabrikada o kadar çalışmasına rağmen imam onun parasını vermez ve bu yüzden oradan ayrılıp daha önce anlaştığı birisi onu tanıdığı bir bakkalın yanına işe sokar. Ardından da başka bir fabrikaya çırak olarak vereceğini söyler. Bakkal amca Erdeli'yi çok sever, iyi anlaşırlar hatta ona kızını bile vermek ister. Erdeli'den nüfus cüzdanını ister, o da vermeyince hayatı hakkında yalan konuştuğu ortaya çıkar ve Erdeli'yi bakkaldan kovar. Aylığını da vermez. Erdeli de ertesi gün onu fabrikada çalıştıracağını söyleyen Temür Amca'nın yanına gider o da Erdeli'yi fabrikaya işçi olarak alır hatta Bakkal Mevlüt'ten zorla Erdeli'nin parasını da alır. Ancak Mevlüt, Temür'ü şikâyet eder ve polisler fabrikayı onu tutuklamak için gelir. Erdeli de Temür'ü saklar. Polisleri atlattıktan sonra ikisi beraber kaçarlar. Issız bir mezarlığa sığınır. Ardından oradaki bekçiye para vererek gecekondu yaparlar. Evin önünde karpuz satmaya başlarlar ve iyi para kazanırlar. Artık Erdeli farklı yerlerde çalışıp iz bırakan şeyler öğrenmek ister. Yolda yürürken bir döküm fabrikasına denk gelir, patron onu fabrikaya işçi olarak alır. Ancak maaşını alamaz. O da patronun karşısına kendine güvenerek çıkmak istediği için farklı bir

şey yapmak ister. Etrafta gördüğü tokmakları inceler ve daha önce yapılmamış yeni bir tokmak dökümü yapar. Sonunda parasını da alır ama diğer işçilerin almadığını öğrenir ve işçilerle birlikte patronun arkasından iş çevirir. Yine de olumlu bir sonuca ulaşamazlar ve çalışmaya devam ederler. Bir süre sonra işler durgunlaşır ve işçiler boşa kalır, patron da fabrikayı ustabaşına satıp gider. Ustabaşı Ali'de fabrikada iş olmadığı için herkesi kovar. Erdeli ise para biriktirmiştir. Bu parayla dökümcülükle ilgili araç gereçler alır. Ailesini de çok özlediği için memlekete dönme kararı alır. İstanbul'dan Konya'ya at arabasıyla döner, onun öldüğünü zanneden ailesi çok mutlu olur. Erdeli ise Cihanbeyli'de bir döküm atölyesi açar. Orada daha önce görülmemiş bir şey olduğu için çok rağbet görür ve işlerini Konya'ya kadar genişletir. Bir gün gazetede gördüğü bir haberde satılan kazıcıyı alır, bakımını yaptırır ve onu da çalıştırmaya başlar. Artık insanlara ve okullara da yardım eder hale gelir.

1.7.3.11. Çizmelerim Keçeden, Roman

Kaftancıoğlu bu kitabında yağmalanan köyünden kurtarılan Paşa'nın tek başına annesine dönmesini ve döndükten sonra başından geçenleri anlatır.

Savaş olduğu için yağmalanan köyünden askerler tarafından alınan Paşa, bir hancıya bırakılır. Hancı, Paşa'yı ertesi gün Milli Eğitim'e gidecek bir trene bindirmelidir. Ancak Paşa'nın başına iş açmasından korkan hancı, onu bir kervancıyla gönderir. Kervancı da Paşa'yı taşıırken askerlere yakalanmaktan korkar. Onu bir gece çadırında misafir eder. Ancak Paşa, sonrasında soğuk kış mevsiminin ortasında tek başına kalakalır. Tek amacı Dereköy'e gidip, ailesine kavuşmaktır. Issızda gezerken kurt sesleri duymaya başlar. Onlardan kaçmak için terk edilmiş bir kiliseye sığınır. Burada başıboş atları görür. Onlardan bir tanesini alıp, Dereköy'e daha rahat gitmek ister. Ancak atlar direnir, kurtların da kilisenin önüne gelmesiyle orada kalakalır. Paşa, atları kurtlara karşı tüm gece korur. Kurtların onları avlamasını engeller. Paşa, sabah olunca atlarla beraber yola çıkar. Paşa, Papola köyüne varır. En sağlam havlayan köpeğin kapısındaki eve gider. Ev sahibi Cafer Ağa atları da görünce onu içeri alır ve ona yatacak yer verir. Ertesi gün komşular toplaşır, Kosoroğulların Paşa olduğunu öğrenen Memoş, onu tanır ve birkaç gün evinde misafir eder. Ardından onu köyüne bırakmak ister, birlikte yola çıkarlar. Bir süre gittikten sonra askerlerden korkan Memoş geri döner. Paşa ise yoluna devam eder. Karda tek başına ilerleyen Paşa, uzaktan görünen bir köye doğru ilerler. Gece yarısı vardığı Suskap köyünde, tıpkı diğer köy gibi ses soluk yoktur. Onu kimse içeri almaz. Geniş kapılı bir evi gözüne kestirip kapısını yakar, içeri girip ev sahibine seslenir. Kapıdaki çocuk olduğunu anlayan ev sahibi ortaya çıkar. Komşuları çağırır. Çocuğa iş vermek isterler ancak bir komşu küçücük çocuğa bunu yapmayıp, yedirip göndermeleri gerektiğini söyler. Tekrar yollara düşen Paşa, fark etmeden askerlerin eline düşer. Askerler onu yaralıların olduğu bir çadıra sokar. Paşa bu çadırda babasını görür. Yaralı bir subay geldiği için kolu ve bacağı kopan babası, Paşa ile birlikte memleketine gitsin diye geri gönderilir. Ama Kosor Nebi ağır yol şartlarına dayanamaz ve yolda ölür. Paşa, babasını gömüp yola devam eder. Yoldayken bir atlı onu durdurur. Aynı yere gittiklerini öğrenince de onu atına alır. Afyon'a, memleketine vardığında köyünü dümdüz görür, taş taş üstünde kalmamıştır. Köylü çocuklarla birlikte

asker artığı toplamak için çadırlara giderler. Askerler tarafından fark edilip dayak yiyince, akşam tekrar gitme kararı alırlar. Akşam karanlığında çadırlara gidince gürültüye uyanan askerler onları düşman sanıp ateş eder ve hepsi ölür. Savaş bitince Paşa'nın annesi köye döner. Yol boyunca oğlunu arar ancak bulamaz, hâlâ onu bekler. Oğlunun öldürüldüğünü duysa da inanmaz. Onun suçu yok neden kurşuna dizilsin ki, der.

1.7.3.12. Dört Boynuzlu Koç, Roman

Kaftancıoğlu bu kitabında koçunun satılmaması için çabalayan ancak koçunun ona çekirttiklerinden sonra onu yüksek fiyata satıp ailesine para kazandıran Ede'yi anlatır.

Ede, dört boynuzlu koçu ertesi gün pazarda satılacak diye üzüntüden uyuyamaz. Babası Behçet bu duruma çok kızar. Çünkü o koç ekmek kapılarıdır. Kışı geçirmek için koçu satmak zorundadırlar. Sabah olunca ahıra girip koçu bağlamak isterler, ancak koç etrafa sıçrayarak ellerinden kaçır. Ede de koçu yakalamak için onu çağırmasınlar diye gizlenir. Ertesi gün annesi ve babası Ede'yi yanlarına alıp koçu yakalarlar, bağlayıp pazara sürerler. Behçet ve Ede, Pazar yolunda ilerlerken mola verirler. Molada koç, Behçet'in dalgınlığından ipini kurtarır ve kaçır. Baba ve oğul koçu aramaya giderler. Bir süre sonra birbirlerini kaybederler. Ede, tek başına koçunu ararken bir kurdun tüylü bir hayvan yediğini görür. Ölen hayvanın dört boynuzlu koçu olduğunu düşünerek üzülür. Kurdun yanına gidip onu korkutur. Kurdun yediğinin kendi koçu olmadığını anlayınca içi rahatlar. Civardaki çobanları da kurt var diye uyarır ve yoluna devam eder. Yolda da kaçtığı için koçuna sinirlendiğini ve onu hemen satacağını düşünür. Babasının pazara gitmiş olabileceğini düşünerek oraya gider. Pazarda iki adamın Tekoş adlı arkadaşlarının dört boynuzlu koçla geleceğini aralarında konuşurlar. Ede bunları duyar, yolun başındaki mezarlığa gizlenip Tekoş'u bekler. Bu sırada babası yoldan geçer. Ede onun yanına gider, birlikte beklemeye başlarlar. Tekoş, koçla birlikte gelince minnet, rica ondan koçlarını alırlar. Ede, koçu pazarda üç bine belediye başkanına satar. Sonra babasıyla alışveriş yapıp köyelerine geri döner. Köyde annesi Gülsüm, onları merak içinde beklemektedir. Uzaktan bir karaltı görünce çok sevinir. En başta pazara Edelerle birlikte gidecek olan ancak sonradan vazgeçen Haşım, onu beklemedikleri için Behçet'e kızar. Ancak Ede'nin koçu yüksek fiyata sattığını öğrenince, artık pazara onunla gideceğini belirtir. Ede'ye "Asıl dört boynuzlu koç sensin." der.

1.7.3.13. Kankardeşim Dorutay, Roman

Kaftancıoğlu bu destanında Köroğlu'nun ocağına gidip onun için savaşan Demircioğlu'nu anlatır.

Köroğlu'nun yiğitlerinden olan Kiziroğlu atının nalını tamir ettirmek için bir demirciye gider. Burada çırak Demircioğlu ile tanışır ve onun gücünden ve duruşundan çok etkilenir. Kiziroğlu'nu gözüne kestiren Demircioğlu, o gittikten sonra ustasıyla kavga eder ve Kiziroğlu'nun peşine gider. Kiziroğlu onu Köroğlu'na götürür. Köroğlu ve yiğitleri onu yanlarına alır. Yıllar sonra bir akşam

Köroğlu yiğitlerine Cafer Paşa'nın Erzurum halkına eziyet ettiğini, düzeni sağlamak için bir yiğidin gitmesi gerektiğini söyler. Ailesini aynı yerde, Osmanlı zulmünde kaybeden Demircioğlu gönüllü olur ve yola çıkar. Erzurum'a varınca Cafer Paşa'ya yanaşır, ona yardımcı olacaktı gibi davranır. Ardından köy köy dolaşır adam toplar. Sonra Cafer Paşa'nın saldırısında onu destekler gibi davranır ancak düşmanla anlaşır. İki taraf da paşalarını yok etmek istemektedir. Bunun üzerine savaş meydanında anlaşır paşalarını birlikte öldürürler. Savaş bittikten sonra Demircioğlu ocağına geri döner. Köroğlu ve yiğitleri onu büyük bir sevinçle karşılar. Demircioğlu için kırk gün kırk gece sürecek eğlenceler düzenlenir.

1.7.3.14. Çoban Geçmez, Roman

Kaftancıoğlu bu kitabında köye ve köylülere yardım eden öğrencilerin başlarından geçenleri, birbirlerine olan sevgi ve besledikleri rekabet duygularını anlatır.

Bir gün öğrenciler dersteyken, köyün otlarını taşıyan Fargo'nun suda kaldığını öğrenirler. Hep birlikte gidip Fargo'yu saplandığı yerden kurtarırlar. Ancak kurtarma operasyonuna gitmeyen Şemmet ve onu destekleyen arkadaşı suçlanır ve müdür onlara odun parçası toplama cezası verir. Böylece çocuklar insanlar için yararlı bir şey yapmış olur. Bu olayın ardından bir akşam Kars'tan gelen kızakların yolda kaldığı haberi gelir. Tüm okul toplanır, yoğun bir kar fırtınasında kızakları bulurlar ve hep birlikte, yardımlaşarak kızakları çekerler. Olayların ardından eğitimlerine dönen öğrenciler bir gece santral arkının donduğu haberini alırlar. Hep birlikte arka giderler. Öğrenciler birbirine bağlanıp arka inerler. Büyük öğrencilerden Yunus, arkı kırıp yolu açar ancak onu kıskanan Yılmaz, tuttuğu arkadaşının elini bırakır ve Yunus'un suya düşmesine sebep olur. Her yerde aranan Yunus sonunda havuzun dibinde cansız bir şekilde bulunur. Büyük bir üzüntüyle Yunus'a veda ederler. Demir öğretmeni Pavli Usta Yunus'un ölümünden sonra hayatlarına devam eden öğrenci ve öğretmenlere yeni bir fikirle gelir. Bu fikir, tarlaları sulamakta hiçbir faydası olmayan Susuz Çayı'nın yönünü değiştirip, tarlalarına akmasını sağlar. Tüm okul fikri benimser ve herkes yaz boyunca belli bir programa göre tarlalara su götürmek için çalışır. İki buçuk ay sonra işleri biter. Suyu arka çevirirler ve herkesin tarlasına su gitmeye başlar. Bu olaya herkes çok sevinir. Özellikle Pavli Usta çıkardıkları esere gururla bakar.

1.7.3.15. Hızır Paşa, Roman

Kaftancıoğlu bu romanında Pir Sultan'ın ocağında yetişip ona karşı çıkan ama sonunda da cezasını alan Hızır'ı anlatır.

Babası Hızır'ı, Pir Sultan'ın ocağına getirir. Pir Sultan çırağı ihtiyacı olmadığını belirtse de adamın ısrarlarına dayanamaz ve Hızır'ı yanına alır. Hızır'ın çok hırslı olması onu korkutur. Hızır, bir gün padişahın yeniçeri alacağını duyunca Pir Sultan'dan oraya girmek için yardım ister. O da yardım eder ve Hızır, İstanbul'a gider. Padişahın hemen gözüne girer. Padişah, onu evlendirir ve Sivas'a vali yapar. Hızır, Sivas'a gidince Pir Sultan'ı alaşağı etmeye çalışır. Bir gün onu konağına çağırır ve ‘‘halk

ve hak yolu’’ndan dönmesini ‘‘padişah hazretleri’’ için dua etmesini ister. Pir Sultan bunu kabul etmez. Bunun üzerine Hızır Paşa onu halka zorla taşlatır. Ardından da idam ettirir. Ancak idamdan sonra insanlar Pir Sultan’ı gördüklerini iddia ederler. Bunun üzerine sinirlenen Hızır, kadılarını idam ettirecekken Pir Sultan ortaya çıkar, benim yüzümden insanlar ölmesin teslim oluyorum, der. Hızır Paşa, Pir Sultan’ı tekrar idam ettirir. Ancak Sultan’ın bedeni tekrar kaybolur. Hızır Paşa korkmaya başlar. Sarayına kapanır ve çıkamaz. Bir gün halk sokağa dökülür. Kimsenin evinde ateş yanmıyordur. Bir derviş, Hızır’a yardım eder ve halk ateşine kavuşur. Ancak zulme dayanamayan halk toplanır, Hızır Paşa ve kadılarını asarlar. O günden sonra kimse Sivas’ın ocağını söndüremez.

1.7.3.16. Salih Bey, Roman

Kaftancıoğlu bu masalında, İzzet Bey’in evlatlığı ve kendi oğlu arasında geçen taht mücadelesini anlatır.

İzzet Bey’in çocuğu olmayınca karısıyla bir çocuk sahiplenip büyütür. Adını Sail koyarlar. Sail büyürken karısı hamile kalır. Şemsettin Salih adında erkek çocukları olur. Yıllar geçtikçe Şemsettin Salih’i rakip olarak gören Sail Bey onu kandırıp öldürülmesi için Hindistan’a yollar. Ancak Sail’in niyetini anlayan Hindistan padişahı onu öldürmez. Sail Bey halka Şemsettin Salih’in öldüğünü yayar. Bunun üzerine anneleri Şemsi Banu, Şemsettin’in çocuğu Cefakâr’ı, Sail ona bir şey yapar korkusuyla kaçırr. Cefakâr büyüyünce ona her şeyi anlatır. Ülkelere dönerken Şemsi Banu yolda ölür. Cefakâr yolda babasının eski dostu olan bir kervancıya rastlar. Adam ona yardım eder. Kervanın soyguna uğramasıyla kervancılarla birlikte zindana kapatılır. Zindanda esir olan Kandahar hanın kızı Çeşminaz’a rastlar. Onunla beraber zindandan kaçıp kızı ülkesine gönderir, kendi yoluna devam eder. Ülkesine geldiğinde bilmeden kız kardeşinin sarayının önünde durur. Kardeşinin onu fark etmesiyle hasret giderirler. Halk bunu duyunca sevinir. Hepsisi zalim Sail’den bıkmıştır. Ancak Sail, Cefakâr’ı rakip olarak görür ve onu öldürülmesi için ülkenin sınırları dışına gönderir. Cellatlar onu öldürmeyip salarlar. Cefakâr yoldayken Çeşminaz’a rastlar. Çeşminaz onu kurtarır, kuzeni Mihrinaz’ın yanına götürür. Mihrinaz ile evleneceklerken kızın babası ölür, diğerleri kızı Cefakâr’a vermezler. Bunun üzerine Cefakâr babası için Hindistan’a gider. Orada babasını bulur, ülkelerine dönüp tahtı ele geçirirler. Mihrinaz’ı da yanına alır ve mutlu bir şekilde yaşarlar.

1.7.3.17. Şülgür Deresi, Roman

Kaftancıoğlu bu masalında başkanın kızı olan Gonca Hanım’ın konağında çalışmaya başlayan Kamber’in yönetimi devirip halk yönetimi oluşturmasını anlatır.

Açlıktan tavuk çaldığı için idamla yargılanan Kamber’i, başkanın elinden genç bir üye kurtarır. Başkan da Kamber’in, kızı Gonca Hanım’ın Şülgür Deresi’nin yanındaki konağında çalışması için gönderir. Kamber konakta bir ay çalışır. Bir ayın sonunda aylığını getiren kahyabaşından parasını almaz Gonca Hanım’ı görmek istediğini söyler. Bu durum birkaç kere daha yaşanır. Sonunda Gonca Hanım

gelir. Kamber, Gonca Hanım'ın diğerkızlardan farklı olmadığını ama onlar fakirken kendisinin sefa içinde yüzdüğünü söyleyip oradan ayrılır. Yolda ilerlerken kendisi gibi Gonca Hanım ve başkanı istemeyen, halk için adalet isteyen yiğitlere rastlar. Bu kırk yiğitle plan kurup Gonca Hanım'ın konağını basmaya giderler. Ancak konağa gittiklerinde her yer ıssızdır. Ormana geri döndüklerinde kızların diğerkadınlarını yakalayıp ağaca bağladıklarını görürler. Kızlar, Kamber ve kalan kadınlarını da ağaca bağlar. Bu sırada onlarla gitmeyen üç yiğit, arkadaşlarını merak edip ormana iner. Onları fark eden Kamber, Gonca Hanım'a rüyasını anlatır gibi yaparak onlara yönergeler verir. Bu üç arkadaş yiğitlerin iplerini keser ve yiğitler kurtulur. Yiğitlerin başı gibi olan kara bıyıklı, kızlarla konağa gitmeyi teklif eder. Konağa gidilince başkan ve kızın yedi erkek kardeşini kandırarak konağa davet eder ve onları öldürürler. Kara bıyık artık başkan olduğunu ilan eder. Ancak Kamber yıkmaya çalıştıkları düzeni tekrarladıklarını belirtip oradan ayrılır. Peşinden otuz yiğit daha gelir. Kara bıyık Gonca Hanım'la evlenip başkan olur. Otuz yiğitle dağa giden Kamber ise kara bıyığı öldürmek için plan yapar. Yiğitler tarafından öldürülmekten korkan kara bıyık ise onlara konağa gelmeleri için elçi gönderir. Kamber ve yiğitler elçiler sayesinde bir gece herkes uykudayken konağa gelip herkesin canını alır. Başkan ve kara bıyık döneminden kalma her yapıyı yakar yıkarlar. Sonra ise her meslek sahibi bir temsilci seçer. Böylece bir halk yönetimi olur. Kamber ise eski mesleği olan işçiliğe geri döner. Şülgür Deresi böyle yönetilmeye başlanır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Değer

Değer, toplumların bir arada yaşayabilmesi için ortaya çıkmış olgular ve davranışlar bütünüdür. Ancak değeri tek bir tanımla sınırlandıramayız. Bu kavramın açıklaması için bir ortak nokta bulunamadığı için değer, birçok tanımla açıklanmıştır. Hemen hemen bütün bilim dallarında da konu edilen değer, tanımlarından birkaçını inceleyelim.

TDK (2019)'ye göre değer, “Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünüdür.”

Erdem (2003: 56) değer kavramını; iki durum arasında kalındığında birini tercih etme eğilimi ve davranışlarımıza yol gösteren ve onları yargılayan anlayış olarak tanımlar.

Akbaş (2008: 10)'a göre ise değer, toplumu oluşturan bireylere nasıl yaşanması gerektiğini gösteren kavramlar bütünüdür.

Karakuş (2015: 254), “belirli bir durumu, bir diğer duruma tercih etme eğilimi” olarak tanımlar.

Değerler; toplumu oluşturan bireylerin önemli olan ve uzak durulması gereken durumları ve nasıl yaşanması gerektiğini belirten ortak düşünce, amaç, temel ahlâkî ilke ya da inançlardır (Kırkılıç, Sevim, & Söylemez, 2015: 283). Bu tanımlardan yola çıkarak değerlerin davranışlarımızı, hayata bakış açımızı, sosyal statümüzü ve yaşam tarzımızı etkileyen bir kavram olduğu görülür.

Bacanlı (2015: 22), değerleri “Davranışların ardındaki yönlendirici ilke.” olarak tanımlar ve bir nesnenin değer olarak ifade edilmesi için diğerlerinden farklı olması gerektiğini vurgular. Diğerlerinden farklı olmayan bir nesnenin değeri olmadığını belirtir.

Schwartz ve Bilsky (1987: 551)'ye göre değerler; kavramlar veya inançlar, arzu edilen durumlar, belirli durumları aşan davranışlar, davranış ve olayların seçimini veya değerlendirmesini yönlendirir ve önem kavramını görecelileştirir.

Baloğlu ve Balgalmış (2005: 22), “Değer hayata bakış açımızı ve amaçlarımızı belirleyen, aldığımız kararları etkileyen, inançlarımızı yansıtan ve prensiplerimizi oluşturan bir tercihtir.” der. Bu özelliklere sahip olan değerlerin, kişiyi yönlendiren önemli etkenlerden oldukları görülür.

Aydın (2011: 40) ise değer kavramında araştırmacıların ortak paydada bulunduğu özellikleri şu şekilde sıralar:

1. Değerler, kişilerin hareketlerini kişiselleştirip, rasyonelleştirip içselleştirme olanağı tanıyan olgulardır. Rokeach'a göre kişinin kendini konumlandırıp, anlamlandırmasını sağlar ve kişi bunu yaparken belli bir standart oluşturur.
2. Schwartz'a göre inanışlar aşkınlık taşır ve değer olduğu her yerde inanç vardır.
3. Değer, ilgi çeken, arzu edilen şeydir. Değer her zaman pozitiflik taşır.
4. Değerler aklımıza gelecek her alanla ilgi kurabilir. Dini, ailesel, ekonomik vb. alanlar gibi.

5. Değerler birçok kişi tarafından paylaşıldığı için sosyaldır. Değerleri kişiler üretmez, değerler dışardan gelip kişinin yaşantısını etkiler.

Değerlerin kişilerin anlamlandırarak içselleştirdiği, toplumsal ilişkilerin sağlıklı bir şekilde ilerlemesini sağlamak için ortaya çıkan disiplinler arası kavramlar olduğu sonucuna ulaşılır.

Kişilik oluşumunda önemli bir yere sahip olan değerlerin önemini Özen (2019: 141), fertlerin yaptıklarını rasyonelleştirme imkânı veren, kendimize ve çevremize karşı inanç besleyen, arzu edilen, sosyal ve her alanla ilgisi kurulabilen bir kavramdır, diyerek belirtir. Güneş (2015: 4) ise değerlerin, kişilerin toplum içindeki kimliklerini belirlemesine, yaşamına yön vermesine ve kişisel değerlendirmelerini oluşturmalarına yardımcı olması açısından önemli olduğunu belirtir.

İnsan davranışları değerlere bağlı olarak gerçekleştiği için bu davranışları değerlere göre anlamlandırılır (Güçlü, 2016: 32). Ancak her ne kadar toplum içinde büyük önem taşıyan ortak değer kavramları ile yaşasak da insanların benimsediği veya üstün tuttuğu değerler farklılık gösterir. Bu farklılığın sebebi bulunduğu toplumun yapısına bağlı olarak değerlendirilebilir.

Sarı (2005: 77)'ya göre değerlerin oluşumunda sosyal onay önem taşır. Sosyal olarak onaylanan davranışlar zamanla davranış ölçütleri haline gelerek, değerlerimizi oluştururlar. Her davranışın temelinde değerler vardır. Kişiler, değerler aracılığıyla düşünce ve eylemlerini yön verirler (Demircioğlu, & Tokdemir, 2008: 71). Değerler bir toplumdaki insanların çeşitli inançlara bağlı olmasıyla ortaya çıkmıştır. Değerler olmasaydı, toplumdaki normların oluşması imkânsız olurdu. Çünkü toplumda iç içe yaşayan insanları iyiye ve ödüle yönlendiren davranışlar değerler sistemine bağlıdır. Yani bu sistem, toplumun tabakalaşmasındaki temel yapılardan biridir (Özensel, 2003: 21). Bugünkü değer kavramının oluşmasında toplumların rolü çok büyüktür. İnsanlar birlik halinde yaşamak ve toplum içinde kabul edilir pozisyona gelebilmek için değerleri oluşturup korumuşlardır.

Değerler kültür farklılığı ve yaşantı dolayısıyla her toplumda değişiklik gösterebilir. İnsanın doğasında olan sosyallik, toplumla bir arada olunca ortaya çıkar ve bu durum da toplumsal bilinci, beraberinde kültürü meydana getirir. Farklı bir toplumun ürettiği bilincin sosyal değerleri de farklı olur. Bu sosyal değerler “önce yargılar yoluyla dildeki ifadelere yansır, zamanla toplumsal kurumlara dönüşür ve ardından davranışlarla somutlaşır” (Yazıcı, 2014: 220). Ancak farklılıklar kadar her toplumda benimsenen ve önemsenen evrensel değerler de mevcuttur. Bunlar;

Adalet, alçakgönüllülük, anlayış, arkadaşlık, bağışlayıcılık, bağlılık, barış, cesaret, cömertlik, doğruluk, dostluk, düşünceli olma, empati, güvenilirlik, hoşgörü, istikrarlı olma, işbirliği, itaat, iyilikseverlik, kanaatkârlık, liderlik, merhamet, nezaket, özgüven, paylaşma, sabır, sadakat, saygı, sevgi, sorumluluk, şükran, tutumluluk, vefa, yardımseverlik, manevilik, yaşama sevinci, disiplin, söz ve davranışlarda tutarlılıktır. (Aydın, 2016: 1).

Diğer bir yandan Özbay ve Tayşi (2011: 24), değerlerin kültüre göreliliğini “milli” olarak tanımlar. Her milletin değer sisteminin dünyaya bakış açısına göre değişiklikler gösterdiğine dikkat çekerek, Türk’ün değer anlayışının da Türk kültürüne, inançlarına yani hayata bakış açısına bağlı

olduğunu da belirtirler. Kişi edindiği değerlerle diğer insanlarla etkileşime geçebilir ve sosyal statüsünün belirlenmesi için toplumdaki konumuna zemin hazırlar (Yazıcı K., 2006: 505). Yani içinde bulunduğu toplumun değerlerine sıkı sıkıya bağlı kalan bir insan burada gördüğü önemi başka bir toplumda göremeyebilir. Bu durumda değerlerin “milli” oluşunun payı büyüktür.

Toplumu oluşturan bireylerin bir arada yaşayabilmesi için şart olan değerlerin gelecek nesillere aktarılması önem taşır. Değerler çocuklara; ailede, okulda ve çevrede aktarılır.

2.2. Değerler Eğitimi

Toplumlar yıllar içinde kendi kültürlerine göre değer kavramını oluştururlar. Değerler sonradan öğrenilmiş kavramlar olduğu için her toplumun değer algısı da farklılık gösterir. Toplamların varlıklarını devam ettirmesi değerlerini gelecek nesillere aktarmasına bağlıdır. Bireylerin sahip olduğu değerler, toplumu nasıl bir noktaya getireceğinin belirleyicisi olduğu için önemlidir (Güçlü, 2016: 33). Bu yüzden toplumlar değerlerini nesilden nesle aktarmayı bir amaç haline getirmişlerdir. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de değerler eğitimi, öğrencilere eğitim hayatları boyunca aktarılan bir kavram haline gelmiştir. Eğitim sürecinde değer, öğrencilerin duygu ve davranışlarına etki edebilmede aynı zamanda doğuştan gelen insani özellikleri ortaya çıkarmada kilit rol de oynar (Ateş, 2017: 42). Değer aktarımı sürecinde öğrencinin karakter gelişimine yardımcı olarak, bulunduğu toplumu ileriye taşıyacak güç de verilir.

Günümüzde çocukların değerleri kazanması, eski zamanlardaki gibi iyi bir rol modeli olarak ve ahlâkî öykülerle değerleri ilişkilendirerek kavratılmasından ibaret değildir. Bu kavramı genç zihinlere işlemek artık daha zorlayıcı hale gelmiştir (UNESCO, 2020). Bu yüzden değer aktarımında eğitime ihtiyaç duyulmaktadır. Öztürk ve Dilmaç (2016: 225)’a göre, eğitim bireyin her alanda değişim göstermesini ve geçmişini oluşturan toplum değerlerinden kopmamasını sağlamalıdır. Ayrıca bireyin değerlerini koruyarak, onların gelişimine katkıda bulunmalıdır. Eğitimin iki temel amacı vardır; birinci amaç, bireylerin akıllı olmalarını sağlamak, ikinci amaç ise bireylerin iyi birer vatandaş olmasını sağlamaktır. Değerler eğitiminin amacı ise eğitimin amacıyla paralellik gösterir; evrensel değerleri üst noktada tutarak, iyi karakterli, ahlâklı, sorumluluk sahibi vatandaşlar yetiştirmektir (Altan, 2011: 55). İşlevsel olarak toplumu önemli derecede etkileyen değerler, aynı yapıda gelecek nesillere aktarılması gereklilik arz ettiği için değerler eğitimi önemli bir kavram haline gelir (Elbir, & Bağcı, 2013: 1323). Bu durum da değerler eğitiminde okulu vazgeçilmez hale getirir.

Özellikle yurt dışı eğitim programlarında “karakter eğitimi” olarak geçen değer eğitiminin amacı iyi karakterli bireyler yetiştirmektir. Uygarlıklar bu eğitim sayesinde gelişim göstermeye başlamıştır ve bu gelişim günümüzde de aynı şekilde devam etmektedir. İyi bir karakter gelişimi de değerler eğitimi programı sayesinde gerçekleşir. Bu eğitim sayesinde öğrenciler, okuldaki yaşantılarına kolay uyum sağlayabilirler. Böylece sorumluluk sahibi olmasını istenilen öğrencilere fırsat tanınmış olur. Değerler eğitiminin özellikle ilkökul kademesinde verilmesinin sebebi ise değerleri en iyi

aktarabileceğimiz yaş grubunun bu yaş grubu olması ve öğrencilerin aile yaşantısında öğrendiği değer kavramlarıyla okula hazır bir şekilde gelmesidir (Titus, 1994). Değerler okuldan önce aile ortamında çocuğun hayatına girer. Bu aktarım sonrasında okulda planlı bir şekilde devam eder. Ekşi (2003: 79)’ye göre karakter eğitimi, “Örtük veya açık program aracılığıyla, yetişen yeni nesle temel insani değerleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olma gayretinin ortak adıdır.” Eğitimin amacının öğrencide “ahlâkî karakter” oluşumu olduğu düşünülürse çocukların karakterlerini bu şekilde etkilemek için onların günlük yaşantısına dâhil olabilmeli, alışkanlıklarını ve değerlerini etkileyebilmek gereklidir. Eğer iyi karakterli bireyler yetiştirmek isteniyorsa, onların yaşantısına nüfuz edilebilmelidir (Meydan, 2014: 94). Değerler eğitimi 1920’li yıllarda Amerika’da karakter eğitimi olarak verilir. 1970’li yıllara kadar zaman zaman ilgi kaybeden karakter eğitiminin, 1970’li yılların ortasından sonra hakkında eserler yayınlanır. Değerlerle ilgili yapılan bu çalışmalarda Rokeach, Simon, How, Raths, Harmin, Kirschenbaum, Kohlberg gibi isimler çalışmalarıyla dikkat çekerler. 1990’lı yıllarda toplum ve ahlâkî değerlere olan önem azalıp bireysel uyum değerleri ön plana çıkar. Bundan sonra çöküş yaşayan değer eğitimi, okullarda tekrar vurgulanmaya başlar. Günümüzde ise “geliştirilmiş karakter eğitimi” adıyla toplumsal ve ahlâkî değerleri kapsayan bir eğitim anlayışı verilmeye çalışılır (Demircioğlu, & Tokdemir, 2008: 73). Dünyanın farklı yerlerinde karakter eğitimi, ahlâk eğitimi veya etik eğitimi olarak anılan değerler eğitiminin; tüm kitlelerce oynayacağı role işaret eden, kişisel ve sosyal değerlerin anlaşılmasına katkı sağlayan ortak bir boyutu olduğu görülür (Zengin, 2017: 866). Öğrencinin okul ortamında aldığı değerler eğitimi; toplum içinde normlara uygun bir şekilde yaşamayı ve öğrencileri ahlâklı bir şekilde yetiştirmeyi amaçlar.

Değerler; sınıf, okul ve toplum aracılığıyla etkili bir şekilde öğrenilir. Okul, kişilerin sağlıklı iletişim kurmasını sağlar. Bu olumlu etki ebeveynlere de aktarılır. Böylece değerler okul çapında karar verme sürecini olumlu etkilemiş olur. Değer eğitimi ise insanı insan yapan bütün özellikleri insansal etkinlikler ile amaçlarına uygun olarak gerçekleştirebilecek duruma gelmelerine yardımcı olmaktır (Ulusoy, & Dilmaç, 2018: 7). Aileler değerleri çocuklara yalnızca aşılar, okul ise aşılana bu değerleri çocukların zihninde kalıcı hale getirir. Okul sadece akademik bilgiyi değil; olumlu düşünme, ahlâk, özverili olma gibi kavramları çocuklara öğretirken, bilinçli ve duyarlı bireyler yetişmesini sağlar (Karagöz, 2017: 65). Ancak okullar tek başına değerleri öğrencilere kavratacak halde değildir. Öğrencilerin çevresi, aile etkisi, internet, sosyal medya, kitle iletişim araçları bu eğitimde daha etkili olur. Ama yine de okul; insanların görseline hitap ederek, bu bilgiyi daha kalıcı hale getirir (Yılmaz, 2015: 84). Okul da ailede olduğu gibi değerleri yaşantılar oluşturarak öğrenciye aktarmalıdır. Bu aktarım süreci; model olmayı, toplum değeri ve ortak geleceğimiz için sorumluluk sahibi olup kendini yönlendirmeyi kapsar (Tahiroğlu, & Aktepe, 2015: 312). Zengin ve Çelik (2019: 320-323) “değer merkezli okul kültürü” oluşturulup değerleri temel alan bir sistem geliştirilmesi gerektiğini belirtip bu sistemin teorik boyutuna ışık tutan özellikler belirtmişlerdir. Bu özellikler şunlardır: Okulların sadece

akademik başarıya ulaşma hedefi değil de, okula rehberlik edecek değerleri de benimsemeleridir (değerlere dayalı vizyon ve stratejik planlama), değerler eğitiminin ek bir programla veya bir alana odaklı değil de bir bütün olarak öğretim planında bulunmalıdır (bütünleşik program), okul personeli, öğretmen ve hatta öğrenciler tavırlarıyla, hareketleriyle birbirlerine model olmalıdır (model olma), okul personeli de bu program doğrultusunda eğitilmelidir (personelin mesleki gelişimi), sadece okuldaki kişiler değil, ebeveynleri, sivil toplum örgütleri gibi okul çevresindeki paydaşları da bu sürece dâhil edilmelidir (okul paydaşları ile işbirliği), son olarak oluşturulan değer kavramı yaşanılan ülkeye, çevreye ve okula göre olmalı; oradaki insanların tarihini ve kültürel değerlerini göz önünde bulundurarak kazandırılmalıdır. Değerler eğitimi öğrenci, ebeveynler ve okul personelinin iç içe olduğu, öğrencilere rehberlik edip onları yönlendiren bir süreçtir.

Özbay ve Tayşi (2011: 24) özellikle ilkokul bir ve ikinci sınıfların çocuklar için değer aktarımında ilk basamak olduğunu belirtirler. Evden okul ortamına geçen çocuk, daha çok kişiyle muhatap olmaya başlar ve çocuğun topluma uyum sağlaması için o toplumun değerlerini öğrenmesi gerekir. Türk Milli Eğitiminin Amaçları'nda beden ve zihnen sağlıklı bir kişiliğe sahip olan, insan haklarına saygı duyan, kişiliğe değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan, verimli bireyler yetiştirme maddeleri vardır (Milli Eğitim Temel Kanunu, 2020). Bu maddelere baktığımızda temel amacın iyi vatandaş yetiştirmek olduğu ayrıca öğrencilere değerler aktarımı yapılması amaçlandığı da görülür. Bu amaçlar doğrultusunda değerler eğitiminin uygulanması sebebi ise MEB tarafından “ilköğretim ve ortaöğretim düzeyindeki öğrencilerin, toplumun duygu, inanç, öncelik ve değerlerinin farkında olmasını amaçlamakta; millî ve manevi değerleri özümsemiş olması yönünde çalışmalar yapmaktadır” olarak açıklanır (Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Ortaöğretim Programlarının Güncellenmesi, 2020). Değerler eğitimi sağlıklı bir şekilde gerçekleştirebilmek içinse planlı bir sisteme ihtiyaç duyulur. Türkiye'deki değer kavramının eğitime yansması MEB tarafından okullar için sağlanan programlarla gerçekleşir. MEB (2019: 1)'e göre değerler eğitiminin amacı şunlardır:

- a. Öğrencilere, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsetme; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, başkalarının haklarına saygı duyma, görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmak,
- b. Öğrencilerin, millî ve evrensel kültür değerlerini tanımalarını, benimsemelerini, geliştirmelerini bu değerlere saygı duymalarını sağlamak,
- c. Öğrencileri, kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapan, kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, iş birliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu vatandaşlar olarak yetiştirmek,
- d. Öğrencilere bireysel ve toplumsal sorunları tanıma ve bu sorunlara çözüm yolları arama alışkanlığı kazandırmak,
- e. Öğrencilere, toplumun bir üyesi olarak beden ve ruh sağlığının yanı sıra ailesinin ve toplumun sağlığını korumak için bilimsel süreçlere ve ahlâkî değerlere uygun olarak karar verme alışkanlığını kazandırmak,

f. Öğrencilerin kendilerine güvenen, sistemli düşünebilen, girişimci, plânlı çalışma alışkanlığına ve eleştirel bakış açısına sahip, estetik duyguları ve yaratıcılıkları gelişmiş bireyler olmalarını sağlamak,

g. Öğrencilerin kendisine, ailesine ve topluma karşı sorumluluk duyabilen, üretken, ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunabilecek yapıda bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamak,

h. Öğrencilerin kişisel, toplumsal tüm kaynakları ve zamanlarını etkin, yerinde ve verimli kullanmalarını sağlamak,

ı. Öğrencilere temel insanî değer ve erdemleri kazandırma, değerlere karşı duyarlılık oluşturma ve onları davranışa dönüştürme konusunda yardımcı olmak,

i. Öğrencilere okuma zevk ve alışkanlığı kazandırmak,

j. Öğrencilere Türk dilini sevdirecek, dilimizdeki yozlaşmaların önüne geçilmesini sağlamak,

k. Her öğrencinin biricik ve tek olmasını, bu tek ve biriciklerin çoklar olabilmesini ve okullarımızı çoklar içinde özel olmayı sağlayan bir yaşam merkezi durumuna getirmeyi sağlamak,

l. Öğrencilerimizin millî, manevî ve evrensel değerleri hayata geçirmelerini sağlayarak toplumsal dayanışma ve bütünleşmeye katkı sağlamak,

m. Değerlerimizin gelecek nesillere aktarılmasındaki önemli görevi yerine getirerek artan ve değişen risk ve tehditlerden bireysel ve toplumsal korunmayı sağlamak.

Millî Eğitimin Amaçları ile değerler eğitiminin amaçları arasında ortak noktalara rastlanması değerler eğitiminin sistemle iç içe olmasını sağlar. Bu amaçlar doğrultusunda ülkemizde, MEB (2019: 4) tarafından belirlenen değerler ise şu şekildedir:

- Sevgi,
- Sorumluluk,
- Saygı,
- Hoşgörü-duyarlılık,
- Özgüven,
- Empati,
- Adil olma,
- Cesaret-liderlik,
- Nazik olmak,
- Dostluk,
- Yardımlaşma, dayanışma,
- Temizlik,
- Doğruluk, dürüstlük,
- Fedakârlık,
- Aile birliğine önem verme,
- Bağımsız ve özgür düşünebilme,
- İyimserlik,
- Estetik duyguların geliştirilmesi,
- Misafirperverlik,
- Vatanseverlik,
- İyilik yapmak,
- Çalışkanlık,
- Paylaşımçı olmak,
- Şefkat-merhamet,
- Selamlaşma,
- Alçakgönüllülük,
- Kültürel mirasa sahip çıkma.

Değerler eğitimi okulda pek çok kavramı da içinde barındıran ders kitapları aracılığıyla da öğrencilere aktarılır (Özenç, & Orhan Karsak, 2019: 352). Değerler, ders kitaplarında özellikle Türkçe dersinde metinler aracılığıyla öğrencilere aktarılır. Hikâyelerde yer alan kahramanların yaşadıkları dönem ve tüm karakter özellikleriyle anlatılması, kahramanda ve o dönemde bulunan değerlerin öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılmasını sağlar (Yazıcı K., 2006: 507, 508). Günümüz öğrencilerinin değerleri, geçmişle gelecek köprüsüne eleştirel bir yaklaşım getirecek metinlerle öğrenmesi, onlarda

kalıcı izli öğrenmeye sebep olur. Bu eleştirel metinler, kişilerin kendilerini eleştirmelerini sağlayarak, sorgulama yoluyla değerleri hayatına geçirmelerini sağlar (Açık Önkaş, 2017: 110).

Okul, değerler eğitimi için kıstastır, ancak sadece okula dayanarak hareket edilirse bu kavram çocuklarda kalıcı bir hale gelmez. Çocuklar okula başlamadan önce duygularıyla yaşamayı öğrenirler. Bu yüzden değerler eğitimi önce ailede başlamalıdır. Okullar da değerleri sadece program üzerinden değil, yaşantı üzerinden de öğrenciye aktarmalıdır. Sınıftaki sosyal doku çocukta değer gelişimi için zemin oluşturur. Çocukların eylemleri karşısında aldıkları tepkiler de bu kavramın gelişiminde etkilidir (Aydın, 2016: 2, 3). Refshaug (2004: 2)'e göre değer eğitimi okulda, toplum için yer etmiş konularla bağlantılı bir şekilde verilir. Değerler, insanların sağlıklı bir şekilde iletişim kurabileceği, sınıfta doğrudan öğrenilirken aktivitelerle de desteklenebilen; tüm okulu etkileyen, öğrenci refahı ve disiplinini, okulun velilerle nasıl iletişim kurduğunu ve personel, öğrenciler ve velilerin karar verme sürecine katılma fırsatlarını yönlendirir. Aile ve okulun birinci dereceden sorumlu olduğu, çocuklara temel değerleri kavratma sürecinde aile ve okul; çevreyi, gelenek ve görenekleri, inançları, toplumun sahip olduğu bütün normları göz önünde bulundurmak zorundadırlar (Saygılı, Gündüz, & Gülsoy, 2015: 241). Aile, okul ve yaşantılarımız sayesinde kazandığımız değerler kişilerin hayattaki yerini belirler ve kimliğini oluşturur.

Son dönemde değerlerin öğrencilere nasıl aktarıldığı odaklanan değerler eğitimi, eğitim alanında çok yapılan araştırmalardan birisi olarak ele alınır (Uzunkol, & Yel, 2016: 268). Bu yüzden birçok araştırmacı değerlerle ilgili çalışmalar gerçekleştirmiştir.

2.2.1. Değerler Eğitiminde Bazı Yaklaşımlar ve Schwartz'ın Değer Sınıflandırması

Değer alanında birçok araştırmacı çalışma yapmıştır. Bu başlıkta çalışmada esas alınan Schwartz ve Rokeach, Allport-Vernon-Lindzey, Kahle'nin değer sınıflandırmaları incelenecektir.

2.2.1.1. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması: Schwartz'ın değerler üzerine çalışması değerleri sınıflandırma sorununu çözmeye çalışması ile başlar. Schwartz değerleri “Bir insanın veya başka bir sosyal varlığın yaşamında yol gösterici ilkeler olarak hizmet eden, önemine göre değişen, arzu edilebilir, çokuluslu hedefler.” olarak tanımlar. Buna bağlı olarak da değerlerde örtük olarak aşağıdaki maddelere rastladığımızı ifade eder:

1. Bazı sosyal kurumların çıkarlarına hizmet eder.
2. Harekete geçmeyi ve duygusal yoğunluğu motive edebilirler.
3. Eylemi değerlendirmek ve haklı çıkarmak için işlev görürler.
4. Hem sosyalleşme yoluyla hem de baskın grup değerlerine ve bireylerin bağımsız öğrenme deneyimlerine sahip olarak edinilirler. (Schwartz, 1994: 21)

Schwartz'a göre değerler, bir kişinin kişileri ve olayları gerçekleştirip, meşrulaştırması için kullandıkları ölçütlerdir (Özensel, 2003: 223). Değerlerle ilgili bazı özellikleri de şöyle sıralar:

- Değer inançtır.

- Değer, arzu edilen durum ve davranışlarla ilgilidir.
- Değerler, belirli durumları aşar.
- Değer, davranış ve olayların seçimi veya değerlendirilmesinde bireye rehberlik eder.
- Değerler görelidir ve değer önceliği sistemi oluşturmak için hiyerarşik öneme göre sıralanırlar (Schwartz, 1994: 20; Schwartz, & Bilsky, 1987: 551).

Ayrıca Schwartz (2006: 2)'a göre var oluşumuzdan beri değerler sosyal bilimlerin içindedir. Sosyal bilimlerde oluşturulan değerlerin uygulanması, üzerinde anlaşılan temel değerler, bu değerler arasındaki ilişkilerin içeriği ve yapısı ile bunları ölçmek için güvenilir yöntemlerin bulunmadığından bahseder.

Schwartz, Türkiye'nin de içinde bulunduğu kırk bir ülkede değerler eğitimi ile ilgili yaptığı araştırmalar sonucunda değerleri on ana başlık altında toplamıştır. Bu başlıkların altında onları temsil eden alt değerleri de belirtmiştir (Schwartz, 1996: 122).

Tablo 1

Temel Değer Tipleri, Alt Değerler ve Kaynaklar (Schwartz, 1994: 22)

Tanımlar	Alt Değerler	Kaynaklar
Güç (Power): Sosyal statü ve itibar, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim ve kontrol gücü.	Sosyal güç, otorite, varlıklı olmak	Etkileşim Grup
Başarı (Achievement): Sosyal standartları temel alan kişilerin başarıları.	Başarılı, yetenekli, hırslı, etkileyici	Etkileşim Grup
Hazcılık (Hedonism): Zevk ve kendisi için duyulan haz.	Memnuniyet, hayattan zevk almak	Organizma
Uyarım (Stimulation): Heyecan, yenilik ve hayata meydan okuma.	Cüretkâr, farklı yaşam, heyecanlı yaşam	Organizma
Öz Yönelim (Self-Direction): Bağımsız düşünce ve eylem tercihi, oluşturma, keşfetme.	Yaratıcı, özgürlükçü, bağımsız, meraklı, hedeflerini belirleyen	Organizma Etkileşim
Evrensellik (Universalism): Anlayışlı, takdir edici, hoşgörülü olma ve tüm insanlığın ve doğanın refahı için koruma.	Açık fikirli, bilge, çevreyi koruyan, adil, dünya barışı, dünya güzelliği, doğayla birlik	Organizma Etkileşim
İyilikseverlik (Benevolence): Koruma ve kişisel temas içinde bulunan şahısların iyiliğini gözetme.	Yardımsever, dürüst, sorumluluk sahibi, bağışlayıcı, sadık	Organizma Grup
Geleneksellik (Tradition): Saygı, bağlılık, geleneksel kültür veya dinin sağladığı anane ve fikirleri kabul etme.	Alçakgönüllü, hayattaki yerini kabul eden, dindar, geleneklere saygılı, ılımlı	Grup
Uyma (Conformity): Başkalarını üzecek veya zarar verebilecek ve sosyal beklentileri veya normları ihlal edecek muhtemel eylemleri, eğilimleri ve dürtüleri kısıtlama.	Kibar, ailesini ve büyüklerini onurlandıran, itaatkâr, öz disiplin,	Etkileşim Grup
Güvenlik (Security): Toplumun, ilişkilerinin ve kendisinin güvenliği, huzuru ve istikrarı.	Aile güvenliği, ülke güvenliği, toplumsal	Organizma Etkileşim

düzen, temiz, iyiliğin Grup karşılığını vermek.

Açıklamalar: Organizma, biyolojik organizma olarak bireyin evrensel ihtiyaçları; etkileşim, eşgüdümlü sosyal etkileşimin evrensel gereklilikleri; grup, grupların sorunsuz çalışması ve hayatta kalması için evrensel gereksinimler.

Schwartz verilerden elde ettiği sonuçları bireysel ve kültürel olmak üzere iki düzeyde incelemiştir. Bireysel düzeyde değer, kişilerin yaşamlarını yönlendirmesine göre değerlendirilir. Kültürel düzeyde ise toplumun genelindeki soyut fikirlere ilişkin bilgi üretmektir. Düzeyler arasında fark olmasının sebebi ise sıklıkla düşülen bir hatadan uzaklaşmaktır; bireysel düzeyde kişiyi yönlendiren değerler ile kültürel düzeyde kişiyi yönlendiren değerlerin güdül ilişkilerinin aynı sonuç vermemesidir (Kuşdil, & Kağıtçıbaşı, 2000: 45, 46).

Schwartz'a göre değer tipleri arasında ilişkiler olabilir. Bu tiplerin psikolojik, pratik ve sosyal sonuçları çatışa da bilir uyumlu da olabilir. Değer tipleri arasındaki ilişki; çatışmalar ve uyum, değer önceliklerine göre Değerler Sisteminin Dairesel Yapısı'nın (Şekil 1) oluşmasına sebebiyet vermiştir. Değerler Sisteminin Dairesel Yapısı'na göre rakip değerler merkezin zıt yönlerindedir, tamamlayıcı değerler ise dairenin etrafında yakın bir şekilde konumlandırılmıştır (Schwartz, 1992: 14; Kuşdil, & Kağıtçıbaşı, 2000: 62). Ayrıca belirlediği on değer başlığını da dört ana grup altında toplamıştır (Bkz. Şekil 1).

Şekil 1: Değerler Sisteminin Dairesel Yapısı (Schwartz, 1992: 14; Kuşdil, & Kağıtçıbaşı, 2000: 62)

Dairesel yapıya göre birbirine bitişik tipler ilişki ve devamlılık sağlar. Örneğin, güç ve başarının ikisi de sosyal üstünlük ve saygıyı içlerinde barındırır. Başarı ve hazcılığın ikisi de benmerkezciliği içlerinde barındırır. Hazcılık ve uyarılmanın ikisi de hoş bir uyarılma arzusu uyandırır. Uyarılım ve özyönelim, egemenliğe ve yeniliğe açık olmaya motivasyon sağlar. Özyönelim ve evrensellik, kendi kararını verebilme ve çeşitliliğin olması ile problem olmaması durumlarını içlerinde barındırır. Evrensellik ve iyilikseverlik, diğer kişilerin gelişmesi ve bencil çıkarların aşılması için endişe duymayı içlerinde barındırır. İyilikseverlik ve uyma/gelenek, birisinin kendi grubuna olan bağlılığını artırmaya yöneliktir. Gelenek/uyum ve güvenlik, belirsizlik tehdidinin üstesinden gelmek için ilişkileri ve kaynakları kontrol eder. Ancak çember etrafındaki karşıt konumlardaki değer türlerinin motivasyon hedefleri aynı anda kolayca takip edilemez. Örneğin, başarı değerlerinin peşinden koşmak, iyilikseverlik değerlerinin peşinden koşmakla çelişkiye düşebilir. Çünkü kişisel başarı peşinde koşmak, başkalarının refahını artırmayı amaçlayan eylemleri engelleyebilir (Schwartz, 1996: 123, 124).

Schwartz'ın Değer Sınıflandırması diğer çalışmalara oranla daha yaygın olarak kullanılır (Gündüz M., 2016: 213). Bu sınıflandırma evrensel düzeyde ve kapsamlı bir sınıflandırma olduğu için çalışmamızda esas alınmıştır.

2.2.1.2. Rokeach Değerler Envanteri: Rokeach, değerlerin ne durağan ne de değişken olduğunu savunur. Eğer değerler durağan olsaydı çevremiz asla değişmezdi, ancak hareketli olsaydı insan karakteri süreklilik sağlayamazdı. Rokeach da Schwartz gibi bir değer envanteri geliştirmiştir. Bu envanterde -Schwartz'ınki kadar geniş olmasa da- değerleri amaçsal ve araçsal değerler olarak iki başlık altında toplamıştır. Amaçsal değerler yaşamın amacını, araçsal değerler ise bu amaca ulaşırken takınılan tavırları ifade eder (Çalışkur, & Aslan, 2013).

Tablo 2

Rokeach Değerler Envanteri Alt Boyutları ve Kapsadığı Değerler (Akt. Çalışkur & Aslan, 2013: 89)

Amaçsal Değerler		Araçsal Değerler	
A1: aile güvenliği	A10: iç huzur	AR1: bağımsızlık	AR10: kendini kontrol etmek
A2: ahiret selameti	A11: kendine saygı	AR2: bağışlayıcılık	AR11: kibarlık
A3: barış içinde bir dünya	A12: mutluluk	AR3: cesaretli olmak	AR12: mantıklı olmak
A4: başarı hissi	A13: olgun sevgi	AR4: dürüstlük	AR13: muktedir olmak
A5: bilgelik	A14: özgürlük	AR5: entelektüellik	AR14: neşeli olmak
A6: eşitlik	A15: rahat bir yaşam	AR6: geniş görüşlü olmak	AR15: sevecenlik
A7: güzellikler dünyası	A16: sosyal onay	AR7: hırslı olmak	AR16: sorumluluk sahibi olmak
A8: gerçek dostluk	A17: ulusal güvenlik	AR8: hayal gücü kuvvetli olmak	AR17: temizlik
A9: heyecanlı bir yaşam	A18: zevk	AR9: itaatkârlık	AR18: yardımseverlik

Rokeach'a göre değerler, kişinin davranışında tutarlılık sağlar, ona yön verir ve kişilik ve karakter bütünlüğünü sağlar. O, değerleri yapacağımız seçimleri yönlendiren, çatışmaların çözümüne katkı sağlayan ve kararların alınmasını sağlayan öğrenilmiş prensip ve kaidelerin sistemli hali olarak görür (Aydın, 2005).

2.2.1.3. Allport-Vernon-Lindzey Değer Sınıflandırması: Psikolojide değerler testi 1928 yılında ilk defa Spranger tarafından yapılmıştır. Deneklerini altı şahsiyet grubuna ayırıp hepsinin altı değer türünden birinin ifade ettiğini söylemiştir. Spranger'den sonra Gordon Allport, Philip Vernon ve Gardner Lindzey "Study of Values" adlı geniş bir araştırma yapmışlardır. Bu araştırmalardan sonra değerleri altı grup altında sınıflandırılmıştır (Güngör, 1998: 85).

Tablo 3

Allport-Vernon-Lindzey Değer Sınıflandırması (Çapoğlu, & Okur, 2015: 92)

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insanlar deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerim hayatta önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve forma önem verir. Birey hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğunu düşünür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevme, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Bu insan sevgisini insanlara sunar. Nazik ve sempatiktir. Bencil değildir.
Politik Değer	Her şeyin üstünde kişisel güç, etki ve şöhret vardır. Esas olan kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Evreni bir bütün olarak kavrar ve kendisini onun bütünlüğüne bağlar. Dini uğrunda dünyevi farzları feda eder.

2.2.1.4. Kahle'nin Değer Sınıflandırması: 1983 yılında Kahle sekiz değerden oluşan bir değerler listesi geliştirmiştir. Kahle'nin çalışması üzerine yapılan araştırmalarda bu değerler, içsel odaklı ve dışsal odaklı olmak üzere iki seviyede incelenmiştir. Her bir seviyeyle ilgili değerler aşağıdaki tabloda mevcuttur.

Tablo 4

Kahle'nin Değer Sınıflandırması (Beatty, Kahle, Homer, & Misra, 1985: 188, 189)

İçsel Odaklı Değerler	Kendine Saygı Duyma	Hayatı boyunca yaptıklarından ve eylemlerinden gurur duyup kendisine güvenen biri olmayı ifade eder.
	Yakın İlişkiler Kurma	Bireyin çevresiyle yakın ilişkiler kurması ve çevresi tarafından sevilen birisi olmasını ifade eder.

Dışsal Odaklı Değerler	Kişisel Gelişim Sağlama	Bireyin kendisiyle barışık ve yeteneklerini en iyi şekilde kullanmak istemesini ifade eder.
	Hayattan Zevk Alma	Bireyin zevkli ve mutlu bir yaşam sürmesinin gerekliliğini ifade eder.
	Başarılı Olma	Bireyin hedeflerine ulaşma gereksinimini ifade eder.
	Ait Olma	Çevresi tarafından ihtiyaç duyulan ve önemsenen kişi olma gereksinimini ifade eder.
	Güvende Olma	Bireyin kendini güvende hissetmesi ve zor durumlarda korunma ihtiyacı hissetmesi durumunu ifade eder.
	Başkalarından Saygı Görme	Bireyin çevresi tarafından saygı duyulan ve kabul görülen birisi olma durumunu ifade eder.

Değerler eğitimi ile ilgili birçok araştırma yapılmıştır. Bu çalışmaların ortak amaçlarının toplumların uyumlu bir şekilde bir arada yaşamalarını sağlamak olarak açıklanabilir. Milletlerin gelecekleri olan çocukların da değerleri öğrenmesi önem arz eden bir durumdur. Bu yüzden değerler, çocuklara farklı yollarla aktarılır. Bu yollardan birisi ise çocuk edebiyatıdır. Çocuklar, kitaplar sayesinde kendi ülkelerine ve başka ülkelere ait olan değerleri öğrenip uygulayabilirler.

2.3. Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatını anlamak için önce çocuk ve edebiyat kavramlarını tanımlamak gerekir. Farklı kültürler tarafından ortak bir tanıma varılamayan çocuk kavramının 15. yüzyıldan itibaren bir fikir olarak oluşmaya başladığı görülür. Önceki yüzyıllarda çocuklar “marjinal bir figür” olarak yetişkinlerin dünyasında yer edinir (Şirin, 2019: 22). On sekizinci yüzyılın başlarında batıda bir değer olarak yer kazanmaya başlamışlardır. Türk toplumunda ise İslam öncesi destanlarında çocuğun toplumda kendine bir yer bulduğu görülür (Doğan, 2003: 51).

Yalçın ve Aytaş (2003: 13)’a göre, genellikle bedensel ve zihinsel gelişim açısından 0-16 yaş grubundaki bireylere çocuk denir.

Çocuklar, uyurken dinledikleri ve masal ve hikâyeler sayesinde edebiyatla doğdukları andan itibaren karşılaşır. Üç dört yaşlarında ise kendilerine resimli hikâyeler okunmalarını isterler. Bu hikâyelerle hayal güçlerini zenginleştirirler. İlkokul çağına geldiklerinde ise okumayı öğrenirler ve böylece de edebiyatla birebir tanışıklık sağlamış olurlar (Yavuzer, 1998: 203).

Edebiyat kavramını birçok araştırmacı tanımlamıştır. Bu tanımlardan bazıları ise şunlardır:

Alpay (1987: 523) edebiyatı, dil ile sanatın birleşiminden oluşmuş, güzel duygu ve düşünceleri anlatan söz ve yazı sanatı olarak tanımlar.

Aytaş (2003: 157) ise edebiyatı, malzemesi dil olan sözlü ve yazılı ürünlerin tamamı olarak adlandırılır.

Tural (2003: 277) ise “Sözün başkaları için ilgi, heyecan uyandıracak biçimde, sanat sayılacak bütünlükler oluşturmak üzere kullanılması.” olarak tanımlanır.

Edebiyat; kültürümüzü, gelenek ve göreneklerimizi gelecek nesillere taşımamıza yardım eder. Bilgilendirici olmasının yanı sıra estetiğe de hitap eden bir sanattır. Toplumların gelişip, çoğalmasında yetişkinler kadar yer edinen çocukların da edebiyat dünyasının zenginliğinden pay alma hakkı vardır. Bunun için belirli yaş grubuna yönelik yayınların bütünü “çocuk edebiyatı”nın kapsamına girer.

Gündüz (2005: 136), çocuk edebiyatı kavramını, adı itibarıyla genel edebiyattan ayrı tutulmayan, hedef kitlesi belli, pedagojik kaygılara sahip bir edebiyat anlayışı olduğunu belirtir. Çocukların duyuşsal ve bilişsel gelişimine etki eden, onların bakış açılarını yansıtan bu edebiyat, bu isim altında olmasa da, eski zamanlardan beri, hayatımızda varlığını sürdürür.

Şirin (2019: 33)’e göre 19. yüzyılda başlayan modernleşme hareketleriyle birlikte çocuk ayrı bir varlık olarak kabul edilir. 20. yüzyılda da çocuk edebiyatı bağımsız bir edebiyat haline gelir. Buna dayanarak çocuk edebiyatı, temel kaynağı çocuk olan, çocuğun bakış açısını ve gerçekliğini yansıtan, içeriği yalın olan ve çocuğu estetik yönden geliştirip, okuma alışkanlığı kazandıran bir geçiş dönemi edebiyatı olarak tanımlanır. Şimşek (2006: 543)’e göre bu edebiyatın başat özelliği ise hem kaynağının hem de sınırının “çocuğa göre” olmasıdır. 20. yüzyılın ilk yarısında ortaya çıkan bu terimin tanımına genel açıdan bakarsak; gelişme çağındaki çocukların duygu, düşünce âlemine, anlama ve kavrama yetilerine seslenen edebiyat diyebiliriz. Çocuk kendisi için yazılmış eserde yaşadığı dünyayı bulur, yazılanlarla yaşananlar arasında ilişki kurar.

Enginün (1987: 37) çocuk edebiyatını iki maddede açıklar; sadece çocukların okuyucu olarak hedef alındığı eserler ve insanlığın veya bir millete ait olan değerli eserlerin çocuklar için yeniden işlenmesi.

Karatay (2007: 465) da henüz yetişkinlik evresine ulaşmamış ve eğitime ihtiyaç duyan kişilerin düşünce âlemine hitap edebilecek sözlü, yazılı ve görsel ürünlerin tümü şeklinde tanımlar. Bu edebiyatın belli bir kitleye hitap ettiğini belirtir ve çocukların okudukları eserleri benimsemeleri için günlük yaşantılarından izler bulmaları gerektiğini savunur. Bundan dolayı bu alanda etkileyici bir eser vermek kolay değildir. Çocukların ilgi duyarak okuyacağı eserler yaratmak ustalık gerektirir (Sarıyüce, 2012: 9). İçerik kadar biçimsel olarak da çocukların ilgisini çeken eserler verilmelidir. Eski zamanlardan beri masal ve tekerlemelerle büyütülen çocukların, günümüzde de kulağa ritimli gelen, onları soyut düşünmeye iten bir dünyaya ulaşmaları gerekir (Şimşek, 2006: 544). Kitaplar sadece eğitici olma amacını değil çocukların hayal dünyalarını genişletme amacını da gütmelidir. Bu amaçlar çocuk eğitiminin gerekliliğidir.

Çocuk edebiyatını ucu bucağı olmayan bir alan olarak gören Meriç (1987: 3, 4) ise, çocukların sadece onlar için yazılan kitapları değil, büyükler için yazılan kitapları da okuduklarını belirtir.

Bunun yanında çocuklar için ayrı bir edebiyat olamayacağı tezini savunanlar da vardır. Bunlar, çocukların Robinson Crusoe ve Gülliver'in Seyahatleri gibi yetişkin kitaplarını okuyup sevdikleri için böyle bir yargıya varırlar (Uğurlu, 2010). Şirin (2016: 20) ise edebiyat-çocuk edebiyatı tartışmasını beş ana başlık altında toplar:

1. İlk çağlardan beri çocuğun edebiyatla çocukluktan sonra tanışması gerektiğini savunan görüşün etkisini kaybetmesi.
2. Çocuk için ayrı bir edebiyata gerek yok görüşünde olanlar çoğunlukta buna itiraz edenlerin, "çocuk, edebiyatı anlar" görüşüyle çekinceli yaklaşım sergilemeleri.
3. Çocuk edebiyatını bir geçiş dönemi edebiyatı kabul edenlerin edebiyatla çocuk edebiyatı arasında derece farkı olduğunu görüşlere dayanak noktası yapmaları.
4. Çocuk edebiyatını savunanların "çocuğa görelik" ilkesine dayalı olarak bu edebiyatın farklı bir edebiyat olması gerektiğini savunmaları.
5. Geçiş dönemi edebiyatı olarak görülen çocuk edebiyatının, bir dönem edebiyatı olarak sınırlı kalması.

2.3.1. Çocuk Edebiyatının Tarihçesi

XVI. yüzyıla gelinceye kadar sadece çocuklar için yazılmış bir eser bulunmuyor. Bu dönemlerde çocuklar, büyükler için yazılmış kitapları okurlar (Şirin, 1987: 48). Bu yüzyıldan öncesine bakıldığında, yazılı kaynaklara geçmeden önce ateşin etrafında anlatılıp, yüzyıllar boyunca nesilden nesile aktarılan masallar ve hikâyeler vardır. Bunlar çocuk edebiyatının sözlü ürünleridir. Sonraları bu sözlü edebiyat ürünleri derlenerek bu edebiyatın ana maddesi haline gelir. Başlarda Latin keşişlerin dini eğitim için yazdıkları el yazması kitaplar, manastırlardaki öğretmenler için kaynak olur. Ancak çocuk edebiyatı kavramı oluşmadan önce çocuklar için verilen eserler sadece okuma yazma öğretimi içindir. Çocuklar okuma yazmayı özellikle matbaanın icadından sonra basılan, 1440'lı yıllarda çocuk edebiyatının gelişip yaygınlaşmasında öncü olarak görünen İngiltere'de yoğunlukla kullanılan, tahta kapaklı, üzerine alfabe, şiirler ve dualar yazılmış parşömen kâğıtlarından oluşan *Çocuk Alfabe Kitapları (Hornbooks)*'ndan öğrenirler. Ancak İngiltere'de çocuk edebiyatı, yayıncı John Newberry'nin *A Little Pretty Pocket Book (Küçük Tatlı Cep Kitabı)*'u basmasıyla başlar. Bu kitabın amacı çocukların eğlenerek öğrenmesini sağlamaktır. Başka bir ülkenin eseri olsa da, La Fontaine tarafından alfabe öğretimi için yazılmış *Ezop (Aisopos) Masalları* (1484)'da İngiltere'de okuma öğretimi için kaynak sağlayan bir eser olur. (Huck, Hepler, & Hick, 1989; Yalçın, & Aytaş, 2003: 19; Aytaş, 1999). Bu gelişmelerin yaşanmasında çocukların artık dinsel içerikli kitapları okumak istemeyip, ilgisini çektiği için yetişkinlerin kitaplarını okumaya başlaması da etkili olur. Çocuk kitabı ve ders dışı okuma kaynaklarının kullanılmasına tepki olarak, Hugh Rhodes 1545'te *Book of Nurture (Eğitim Kitabı)* adlı eserini, ailelere çocuklarına içi boş fanteziler ve yapmacık hayvan hikâyeleri okumamalarını öğütlemek için yazar. Ancak bu çabalar işe

yaramaz ve İngiltere’de çocuk kitabı basım sayısı günden güne artar (Oğuzkan, 1987: 14). Hatta 17. yüzyılda matbaanın kullanım oranının artmasıyla *Ali Baba ve Kırk Haramiler*, *Bin Bir Gece Masalları* ve *Alâeddin’in Sihirli Lambası* gibi doğu hikâyelerinden esinlenerek, romanlar ve hikâyeler basılır. 18. yüzyılda ise günümüzde hâlâ popülerliğini koruyan, Daniel Defoe’nin *Robinson Crusoe*, Jonathan Swift’in *Gulliver’in Gezileri* ve Johann David Wyss’in *İsviçreli Robinson Ailesi*; 19. yüzyıla gelindiğinde ise; Charles Dickens’in *David Copperfield*, Thomas Hughes’in *Tom Brown’ın Okul Günleri* adlı kitapları birçok dile çevrilmiştir. Bu kitaplar zamanla çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olurlar (Uludağ, 2009: 777). Ayrıca John Locke’nin kaleme aldığı *Thoughts Concerning Education* (*Eğitim Üzerine Düşünceler*) adlı eseri çocuğa bakış açısını değiştirir yazıldığı döneme damga vurur. Locke, bu kitabında çocukların alfabeyi öğrendikten sonra istedikleri kitapları okuyabileceklerinden bahseder. (Oğuzkan, 1987: 15). Böylece alfabe kitaplarıyla başlayan çocuk edebiyatı eserleri yerini zamanla romanlara bırakır hale gelir.

Amerika’da başlarda *Püritenlerin* katı dini kuralları doğrultusunda belirlenen *Goodly Godly* (*İyi Tanrılı*) adlı eserleri çocuklara eğitim ve okuma için verilir. Avrupa’daki gelişmelerle birlikte Amerika’da da çocuk kitapları basılmaya başlanır. John Cottun’un *Spiritual Milkfor Boston Babes* (*Bostonlu Küçük Çocuklar için Manevi Süt*)’i, Jacob Abbott’un *Franconia Stories* (*Frankoniya Hikâyeleri*)’i ve Peter Perley’in ahlâkî hikâyeleri doğrudan çocukları hedef alan ilk Amerikan eserleridir (Huck, Hepler, & Hick, 1989; Oğuzkan, 1987: 21). Amerika’da din eğitimi vasıtasıyla okutulan çocuk kitapları zamanla yerini eğitici kitaplara bırakmıştır.

Fransa’da La Fontaine’nin fablları ve Fenelon’un XIV. Louis’in oğlu için yazdığı *Telemaque* okunur. Ancak Charles Perrault’nun klasik peri masalları ile dilde sadeleşmeye gidildiği ve Fransa’da çocuk edebiyatının başladığı söylenmektedir (Oğuzkan, 1987: 27). Fransız çocuk edebiyatının bir başka mihenk taşı ise Jean Jack Rousseau’nun çocuğu Emil’i gözlemleyerek yazdığı dürüstlük, erdem, özveri temalarıdır. Bu temalar günümüzde de güncelliğini korur. 19. yüzyıla gelindiğinde Jules Verne’in edebiyat sahnesine çıkmasıyla hem yetişkinlerin hem de çocukların ilgisi *Aya Seyahat*, *Denizler Altında Yirmi Bin Fersah*, *Seksen Günde Devriâlem* adlı eserlere çekilir (Uludağ, 2009: 778). Verne, bu eserleriyle çocuk edebiyatında önemli bir yere sahip olur (Şimşek, 2006: 544). Çocuklar ve yetişkinler edebiyatta ortak bir payda bulup paylaşım yapma imkânı bulurlar.

Almanya’da ise Grimm Kardeşler, dünya çapında bir popüleriteye sahip olur. Yazdıkları öyküler birçok dile çevrilir. İtalyan yazar Carlo Collodi’nin *Pinokyo*’su ise günümüzde de okunmaktadır. (Uludağ, 2009: 778) Danimarka’da ise hikâyecilik deyince akla gelen Christian Andersen, 1884 yılında yayınlamaya başladığı *Ocakbaşı Öyküleri* ile dünya çocuk edebiyatında önemli bir yer edinir (Oğuzkan, 1987: 36).

Genel olarak Batıdaki çocuk kitabının geçmişine baktığımızda; halk edebiyatı mahsulleri, dini eser ve inançları görürüz (Enginün, 1987: 38). Matbaanın icadından sonra ise modernleşen ve bir o kadar da fantastikleşen; yetişkini ve çocuğu aynı hikâyede buluşturan eserleri artmaktadır.

2.3.2. Türkiye’de Çocuk Edebiyatı

Çocuk edebiyatına verilen önem, toplumların çocuğa verdiği değerle eşdeğer olarak görülür. Eski bir medeniyete sahip olan Türkler çocuk edebiyatında ilerleme kaydetmişlerdir (Hatemi, 1987: 66). Buna rağmen ülkemizde çocuk edebiyatı türünün yer etmesi zaman alır. Bu durumun sebeplerinden birisi matbaanın ülkemize geç girmiş olmasıdır. Diğeri ise çocuk edebiyatının ayrı bir edebiyat olmasının kabullenme sürecidir. Bu bağlam doğrultusunda çocuk edebiyatının tanımı uzun yıllar boyunca tartışılan bir konu haline gelir. Birçok yazar bu konuda farklı fikirler üretip bir tanım arayışına girer. Ancak bu edebiyatın varlığının bile kabul edilmesi uzun sürer. (Şirin, 2019: 28, 29). Çocuk edebiyatının kabulüyle, çocuk bir küçük yetişkin olarak değil de ayrı bir birey olarak kabul edilir. Türkiye’de “çocuk edebiyatı” 1900’lü yılların başında bir kavram şeklinde anılıp gündeme gelmeye başlar. İbrahim Alaettin Gövsa’nın *Bedii Terbiye* adlı kitabında çocuk edebiyatı adlı bir bölüm olması ve bu kavramın o bölümde ayrıntılı bir şekilde anlatılması buna katkı sağlar (Gürel, 2014: 281).

Tanzimat öncesi dönemde, 17 ve 18. yüzyıllarda Nabi’nin oğlu Ebulhayr Mehmet için yazdığı *Hayriye* ve Sümbülzade Vehbi’nin oğlu Lütfi’ye yazdığı *Lütfiye* adlı eserler çocuğu örnek alan, öğretici mesneviler olarak karşımıza çıkar. Bu eserler doğru, ahlâklı ve erdemli olmayla ilgili öğütler içerir (Şimşek, 2006: 548). Bu mesnevilerdeki en dikkat çekici nokta ise eserlerin çocuklara hitaben yazılmış olmasıdır. Yazılış amacı dolayısıyla eserleri çocuk edebiyatının ilk eserleri olarak kabul edenler olduğu gibi içerik olarak çocuklara uygun olmadığını düşünen edebiyat tarihçileri de vardır (Yalçın, & Aytaş, 2003: 24). Ülkemizde çocuklara hitaben yazılan ilk eserler öğüt vericidirler. Bunun amacı kültürel mirası ileriye taşıyabilen bilinçli bireyler yetiştirmektir.

Ülkemizde çocuk edebiyatındaki asıl gelişme, Osmanlı İmparatorluğu’nda Tanzimat Dönemi (1839-1876) ile birlikte Batı’daki eserlerle tanışma ve çeviri eserlerin yayınlanması sürecinde gerçekleşir. Bu dönem, çocuk edebiyatı için ön hazırlık süreci olarak görülür (Şirin, 2019: 33). Şimşek (2006: 551)’de Tanzimat’ı özellikle Meşrutiyet Dönemi’ni bir hazırlık süreci olarak gördüğünü ve bu dönemin iki açıdan çocuk edebiyatına zemin hazırladığını söyler:

1. Çocuğun keşfedilmesi ve çocuk yayınları üretme ihtiyacı,
2. La Fontaine’nin keşfi ve yabancı eserlerin çeviri faaliyetleri.

Cıkla (2005: 94, 95) ise Şinasi’nin yaptığı La Fontaine çevirileri, Kayserili Doktor Rüştü’nün *Nuhbetü’l-Eftâl* adlı 1859’da yazdığı Arapça alfabe kitabının sonundaki çocuk hikâyeleri ve fabl tercümeleri ve Yusuf Kâmil Paşa’nın François de Salignac de la Mothe Fenelon’dan çevirdiği *Telemaque (Telemak)* adlı romanı da Türk çocuk edebiyatının temellerini atan eserler olarak görür. Ancak, özellikle birçok edebiyatçının da kabul ettiği gibi, Şinasi’nin La Fontaine tercümeleri ülkemizi

bu edebiyatın var olduğunu ve devamlılığının sağlanması gerektiğini kabullenmesine öncülük eder. Ancak ülkemizde çocuk edebiyatındaki asıl gelişme, çocuk eğitimi ve psikolojisi üzerinde durulan ve teknolojik gelişmelere ayak uyduran Tanzimat sonrası dönemde yaşanır. Bu dönemde pek çok aydın eser verir. Münif Paşa'nın *Ehemmiyet-i Terbiye-i Sıbyân*'ı, Ziya Paşa'nın *Emile* tercümesi, Sadık Rifat Paşa'nın *Risale-i Ahlâk Terbiyetü'l-etfal Risalesi*'ndeki dilin sadeliği, cümlelerinin kısalığı ve çocuklara ahlâk kavramını öğreten içerikleriyle dikkat çekerler. İkinci Meşrutiyet'ten sonra ise çocuk ve gençler için eğitim kaygısı oluşur ve eğitime verilen önem artar. Bu dönemde Satı Bey önderliğinde birçok çocuk edebiyatı eseri ortaya çıkar. İbrahim Alaaddin Gövsa'nın “Çocuk Şiirleri”, Ali Ulvi Elöve'nin “Çocuklarımıza Neşideler”i, Tevfik Fikret'in “Şermin”i bu önemli yapıtlara örnektir (Enginün, 1987: 41). Böylece çeviri ağırlıklı olarak başlayan çocuk edebiyatı, özgün eserlerle Türkiye'de yayılmaya başlar. Bu eserler sadece eğitici değil çocukların zevk alması için okuyabilecekleri eserler haline gelir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış günü olan 23 Nisan, Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak kabul edilir. Bu durum, çocuk eğitimini ulusal bir politika haline getirir ve bu sayede çocuk edebiyatı gelişim gösterir. Reşat Nuri Güntekin, Mahmut Yesari, Peyami Safa, Abdullah Ziya Kozanoğlu, Rakım Çalapala, Kemalettin Tuğcu gibi yazarlar çocuklara yönelik de yazarlar (Yalçın, & Aytas, 2003: 25). Tanzimat'ta başlayan çeviriler bu dönemde de devam eder. Birçok yazarımız tarafından La Fontaine çevirileri yapılır. Eleanor Porter'in yazarı olduğu *Polyanna*, 1927 yılında dilimize çevrilir. Jules Verne'in *İki Sene Mektep Tatili* (1931), *İnatçı Kahraman Ağa* (1931), *Esrarlı Ada* (1938) ve *Ay Etrafında Seyahat* (1930)'i Louisa May Alcott'un *Küçük Kadınlar* (1931)'i bu dönemde çevirileri yapılarak edebiyatımıza kazandırılır (Şimşek, 2006: 557).

20. yüzyıldan sonra Mehmet Emin Yurdakul, Fuad Köprülü, Ali Ekrem Bolayır ve Türkçülük akımının etkisiyle eserler veren Ziya Gökalp'in şiirlerinden faydalanılır. Yabancı eserlerin çeviri sayısı artar ve alfabe kitaplarında düzenlemeye gidilir. Bu dönemde yetişkin kitapları çoğunlukta da olsa Ömer Seyfettin'in *Falaka*, *Kaşığı*, *And* gibi hikâyeleri, çocukların okuma ihtiyacını gidermeye çalışılır (Hatemi, 1987: 71; Uludağ, 2009: 779). Bu yüzyıldan sonra özellikle hikâyeciliğin de ilerlemesiyle çocuk kitabı sayısında artış görülür.

Bu yüzyılda eğitimin de bu kavrama önem vermesiyle çocuk kitaplarında “değer” kavramı, sıklıkla işlenmeye başlanır. Çocuk edebiyatı birçok farklı türü içinde barındırır. Bu çeşitlilik çocukların hayal dünyasını zenginleştirmeye yardımcı olur.

2.3.3. Çocuk Edebiyatında Türler

Çocuk edebiyatı birçok alandan oluşur.

2.3.3.1. Masal

İlk söyleyeni belli olmayan masalların içinde her ne kadar Bağdat, Çin gibi yer adları geçse de coğrafyaları da belli değildir (Kaya, 2014: 535). Masal, çocuk edebiyatında geçmişi çok eskiye dayanan bir türdür. Masallar, çocukların ve yetişkinlerin eski çağlardan beri ateş etrafında birbirlerine anlattıkları,

içlerinde olağanüstü varlıkların da olduğu anlatılardır. Sözlü gelenekle başlayan çocuk edebiyatının ana noktalarından biridir. Ancak masal baştan beri çocuklar için üretilmiş bir içerik değildir. Masallar “gerçeğin fantezi rengine büründürüldüğü anlatılardır”. Başlangıçta yetişkinlerin birbirine anlattığı fantastik ve doğaüstü olan bu türden, çocuklar da paylarını alırlar (Şimşek, 2015: 21) ve bu tür, çocuklar için eğitici ve uyku öncesi anlatılan ve okunan eğlenceli bir tür haline gelir.

Boratav (1987: 80)’a göre masal, toplumun herhangi bir inanış ve töresinden bağımsız, hayal ürünü olan ve olağan veya olağanüstü olabilen anlatıdır.

Elçin (2000: 368) masalı, “bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi” olarak tanımlar.

Güzel ve Torun (2015: 217)’a göre ise masal gerçeğe gerçeküstünün harmanlandığı, okuyucuya bir mesaj veren, sonunda iyilerin kazandığı ve son zamanlarda eğlence amaçlı anlatılan bir türdür.

Yalçın ve Aytaş (2003) masalları 4 ana başlık altında toplar:

1. Hayvan masalları
2. Olağanüstü yaratık masalları
3. Saf insan masalları
4. Sihir, büyü ve olağanüstülüklerden söz eden masallar.

Meriç (1987: 4) ise, “Dünyanın masal ağacı, Hind’de yazılmış.” diyerek, masalın doğuş noktası olarak Hindistan’ı işaret eder. Hintlerin inançları doğrultusunda zengin hayal güçlerinin olduğunu ve bunu masallarının kaynak noktası haline getirdiklerini belirtir. Bu kaynaklar doğrultusunda olağanüstü konular işleyen masalların genel konusunu Boratav (1987: 112), şu şekilde aktarır:

Kötülüğü-iyiliği, eğriliği-doğruluğu, azgınlığı-alçakgönüllülüğü... Cisimlendirmiş kişilerin savaşları veya başkaca alış verişleri, insanoğlunun, erişilmesi güç amaçlara ulaşma istediğinden doğan düşleri, kendi becerikliliği, yılmazlığıyla, ya da olağan-üstü güçlerin yardımıyla, birbiri ardından, birbirinden çetin engelleri aşma çabaları... Bütün bunlar, tarih ve coğrafya ile çerçevelenmiş insan toplulukları içinde belli bir zamanı ve yeri bulunmayan, belki insanlığın tarihi boyunca, herhangi bir toplumca kolaylıkla benimsenebilen kalıplaşmış düşünce, duygu ve olaylar, gezgin themelerdir.

Ülkemizde masalların bir kaynağı da diğer ülkelerden etkilenecek ortaya çıkanlardır. Bu duruma örnek olarak Almanya’da Grimm Kardeşler’in kaleme aldığı *Kar-Beyaz (Schneewitchen)*’da ormana sığınan yedi cücelerin yerini Türk edebiyatında ormana sığınan *Kırk Haramiler* alır. Ancak Türk masalı dediğimiz türde fantastik öğelerden arınmış, halka dönen bir tür olarak görülür. Keloğlan ve Köroğlu halk masallarının kalıcı örneklerindendir (Boratav, 1987: 117). Köklü bir geçmişi olan halk masallarında, dev, cadı karı, zenci Arap, padişah gibi tipleri de kemik kadro olarak görülür (Tezel, 1987: 140, 141). Halk masalları o ülkenin kültürünü, geleneklerini ve göreneklerini sonraki nesle aktarmayı sağlayan önemli unsurlardan biridir.

Masal, çocukların hayal dünyasıyla doğrudan temas ettiği için başlangıçtan bu yana etkililiğini kaybetmemiş bir türdür. Kazandırmak istenilen değerler de masallar sayesinde genç zihinlere işlenebilir.

2.3.3.2. Efsane

Efsaneler, bir şahıs etrafında belirli bir zaman aralığında birleştirilen ve doğaüstü olaylarla zenginleştirilen hakiki hikâyelerdir (Çobanoğlu, Efsane, 2003: 324).

Efsane, gerçekleştiğine inanılan, bir inancın konusu olan, bir kişiyi veya olayı olağanüstü yönleriyle de aktarabilen, konuşma dili ile ifade edilen anlatı türüdür (Boratav, 1978: 106).

Efsaneyi masalımsı mahsul olarak tanıtan Güney (1987: 166), dilden dile geçerek gerçekliğini kaybetmiş veya gerçekliği değiştirilmiş olan bulunduğu milleti tanımlayan bir tür olarak aktarır. Kimlerin anlattığı belli olmayan efsane, yıllar içinde değiştirilerek, güzelleştirilerek günümüze ulaşmıştır. Efsanelerde en önemli iki faktör insan ve çevredir. Çevre, insanı sarıp sarmalar (Sakaoğlu, 1987: 100, 101). Kişi veya kişiler ise genellikle çevrelerinde gerçekleşen bir durum vasıtasıyla bir kültürün parçasını oluşturan önemli olaylar yaşarlar. Bu olaylar dini, manevi veya fiziki olabilirler.

İlk çağlarda insanlar doğa olaylarına açıklık getiremedikleri için onları kendi zihinlerine göre yorumlar hale gelmişlerdir. Bu durum da doğaüstü yaratık ve olağanüstü olayların uydurulmasına yol açmıştır (Elçin, 2000: 314). Yalçın ve Aytaş (2003: 116) ise tarih, toplum ve tabiat olaylarının akıl dışı yorumlarıyla anlatıldığı hikâyeleri efsane olarak tanımlar. Efsaneleri anlatım şekillerine göre dörde ayırmışlardır: Manevi güçler etrafında geliştirilenler, evrenin varoluşu ile ilgili olanlar, insanın yaratılışı ile ilgili olanlar ve insan ve dünya ilişkilerini ele alan efsaneler. Kültürümüzde önemli bir yeri olan efsaneler, çocuklara yaşadıkları yerin maddi ve manevi kültür unsurlarının öğrenmesini ve hayal güçlerini zenginleştirmesini sağlayan bir türdür.

2.3.3.3. Destan

Edebiyat, 19. yüzyıl başlarına kadar çoğunlukla yazılı ürünlerden oluşur. Ancak coğrafi keşifler, halk bilimi ve antropoloji araştırmaları ile birlikte sözlü edebiyatın da geçmişin ve eski uygarlıkların varlıklarını ortaya çıkarmasında yarar sağladığı görülür (Çobanoğlu, Destan, 2003: 137).

Destanlar genellikle manzum olan, savaş, kahramanlık, yurt sevgisi, zaferler ve felaketleri olağan veya olağanüstü şekilde ele alan bir edebiyat türüdür (Kaya, 2014: 243, 244)

Güney (1987: 162) destanı dünyanın kuruluşu, insanların yaratılışını aktaran; toplulukların binlerce yıl önceki yaşantılarını anlatan milli mahsuller olarak tanımlar.

Elçin (2000: 72)'e göre ise destanlar, bir milleti savaş, göç, kuraklık, din değiştirme vb. büyük olaylarla etkileyen durumların aktarıldığı sözlü gelenek ürünleridir.

Batı dillerinde ‘‘epos’’, ‘‘epope’’ ve ‘‘mit’’ olarak geçen yazarı belli olmayan destanlar, insanlık tarihi ile ilgili bilgi sunmakla birlikte konularını toplum oluşturduğu için o toplumun kültürünü de

yansıtır. (Yalçın, & Aytaş, 2003). Gökyay (1987: 104), yazıya geçmeden önce kulak kulağa yayılarak öğrenilen destanları uzun bir şiir olarak tanımlar. Ayrıca halk için önem taşıyan olaylar üzerine yazılmış, bir kahramanın yaptıklarının üzerinden giden manzum parçaları da destan olarak adlandırılır.

Destanlar uzun soluklu olan, yazı öncesi çağlarda oluşum gösteren ve o çağlardaki toplulukların inanış ve yaşam tarzları hakkında bilgi veren anlatılardır (Boratav, 1978: 37-38). Destanlar sahip olduğu milletin kültürünü nesilden nesile aktarmasını sağlayan yazı türüdür.

Dünyanın belli başlı destanları: *Gılgamış Destanı*, *Ramayana*, *Şehname*, *İlyada*, Odisse, Virgil, *Kalevala*; Türk edebiyatındaki ise *Oğuz Destanı*, *Dede Korkut Destanları*, *Yaratılış Destanı*, *Türeyiş Destanı*, *Saka Destanı*, *Ergenekon Destanı*, *Timur Destanı*, *Bozkurt Destanı* ve *Manas Destanı*. Yazıldığı ülkenin âdet, gelenek, görenek, töre ve coğrafyasını yansıtan destanlar hayal gücümüzü zenginleştirerek geçmişi, bugünümüzü ve geleceğimizi birbirine bağlar (Gökyay, 1987; Yalçın, & Aytaş, 2003).

2.3.3.4. Fabl

Kaya (2014: 336) fablı, “kahramanları hayvanlar ve bitkilerden oluşan, insanlara hayat dersi veren didaktik ve ahlakî hikâye.” olarak tanımlar.

Latince anlamı “fabla” olan, kahramanlarının çoğunlukla hayvan ve bitki olduğu, didaktik özelliğe sahip olan ve bir düşünceyi aktarma amacı taşıyan türdür. Kaynağı Hindistan’a dayandırılan fablın en eski örneği Pançatantra Masalları’dır. Tarihte bilinin ilk masal anlatıcısı olan Aisopos ise, yazdığı ders verici nitelikteki kısa hayvan hikâyeleriyle fabl türüne örnek vermiştir. La Fontaine de yazdığı kısa hayvan hikâyeleriyle bu alanda örnek veren önemli yazarlardandır (Yalçın, & Aytaş, 2003: 127, 128). Fabl, insan dışındaki varlıkları kullanarak okuyucuya ders verici içerikler aktaran türdür.

1069-1070 yıllarında Yusuf Has Hacıp’in yazdığı Kutadgu Bilig’de fabl örneklerine rastlanır. Türklerin Anadolu’ya geçtiği dönemden sonra ise fıkra olarak anılan ancak fabl tipi örnekleri de bulunan Nasreddin Hoca görülür. Ancak bu türün ülkemizde bağımsız bir hale gelmesinin öncüsü Şinasi’dir görülür. Şinasi, *Arı ile Sivrisinek*, *Eşek ile Tilki* gibi manzum hikâyeler yazar ve La Fontaine fabllarını çevirir. Bu çevirilerde ona Rezaizade Mahmut Ekrem yardım eder. Muallim Naci ise Kır langıç, Kuzu, Oduncu ile Azrail adlı fablları yayınlar. La Fontaine’in, Orhan Veli Kanık ve Sabahattin Eyüpoğlu tarafından çevirileri de söz konusudur (Hatemi, 1987: 70).

2.3.3.5. Ninni

Ninniler, dört yaşına kadar çocukların annelerinin, onları uyutmak veya ağlamalarını durdurmak için kucaklarında, ayaklarında veya beşikte söylediği mani türünde bir dörtlükten oluşan türkülerdir (Çelebioğlu, 1987: 79).

Şimşek (2015: 21), ninniyi tarihte direkt çocuklar için üretilmiş olan tek tür olarak tanımlar ve ninnilerin çocukların kulak eğitimlerini sağladığını ve duygu durumlarını da özellikle olumlu anlamda değiştirdiğini belirtir.

Yalçın ve Aytaş (2003: 142)'a göre ninniler çocuklar için geliştirilmiş ezgiler olduğu için çocukların dil becerisi gelişimine katkı sağlar. Ninnilerin sadece sözlü değil enstrümantel olarak da bebeklerle buluşması onları çocuk edebiyatıyla birleştirecek en erken çağı oluştururlar. Yani bu tür çocuğun edebiyatla tanışmasına ön ayak olur.

Güzel ve Torun (2015:184)'a göre ninni sadece dil gelişimine katkı sağlamakla kalmayıp çocuğun annesinin sesini duyarak güven duygusu içinde uyumasını sağladığı için psikolojik olarak da güçlü bir birey olmasını sağlar. Ninniler tizden pese doğru söylenen, ait olduğu ulusun maddi ve manevi mirasını içinde barındıran ve sade bir dille söylenen lirik ezgilerdir (Elçin, 1987: 271).

2.3.3.6. Bilmece

Bilmeceler tabiatı, insan, hayvan ve bitkileri, eşyayı üstü kapalı bir şekilde, zekice ifadeler kullanarak karşı tarafa buldurulmaya çalışılan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 1987: 91).

Başta oyun olarak görülen ancak biçimi ve söyleyişi özenilerek meydana gelmiş ve sorusu ve cevabı kalıplaşmış olan anlatılardır (Boratav, 1978: 118).

Bilmeceler, geçmişte çok eskilere dayanan canlı ve cansız varlıkları ilişki kurarak veya aralarında çağrışım yaptırarak dikkat çekmeyi amaçlayan kalıplaşmış sözlerdir (Güzel & Torun, 2015: 228).

Bilmece, bir şeyin özelliklerini anlatarak, ne olduğunu dinleyiciye buldurmaya çalışan eğlencedir. Aynı zamanda dikkat de gerektiren bilmeceler bir zekâ ürünüdür. Eski topluluklar adlarını zikretmekten korktukları varlıkları özelliklerinden yola çıkarak ifade ederler. Bu durum bilmecelerin ortaya çıkmasına neden olan durumlardan biridir. Bazı mitolojik metinlerde ise bilmecelerin zorlu durumları aşmak için sınav olarak verildiği görülür. İlk yazılı örnekleri ise dini kitaplarda görülmüştür. Brahmanizm dininin Rig-Veda kitabında ve Eski Ahit'te bilmeceler rastlanır (Aça, 2006: 278; Kaya, 2014: 176). Edebiyatımızda da önemli bir yer tutan bilmecelere dair ilk bilgileri Kaşgarlı Mahmud'un *Divan-ü Lugat'it-Türk*'ünden öğreniriz. Toplulukların dil becerilerini kazanmasına yardımcı olan bilmeceler çocuk eğitiminde de önemli bir yere sahiptir. Çocukların problem çözme becerilerini geliştirip çocuklarda pratik zekâ gelişimine de katkıda bulunur (Yalçın, & Aytaş, 2003: 131, 132). Aynı zamanda insanın kişiliğini geliştirmede katkıda bulunan bilmeceler, çocukların kelime haznelerini geliştirmelerine de imkan tanır (Kaya, 2001: 435). Bu yüzden erken yaştan itibaren çocuklar bilmece ile karşı karşıya getirilip zekâlarını kullanarak soruyu çözüme ulaştırmaya çalışması sağlanır. Bu da çocukta zihinsel gelişimi olumlu yönde etkileyen bir durumdur.

2.3.3.7. Hikâye ve Roman

Roman, kişilerin dünyayla olan ilişkilerini kurguya dayalı bir gerçeklikle aktaran anlatmaya dayalı metinlerin en uzunudur (Çelik, 2006: 159).

19. yüzyılda başlayan büyükler için yazılmış romanlarda çocukların da kendine ait parçalar bulup onları okuması, çocuk romanlarının ayrı bir tür olması için bir alan ayırır. Bu türün amacı olan çocuğun okuduğu romandan zevk alması ve okuma isteğinin oluşması için gereken özellikler ise şunlardır:

1. Yazarlar anlatım planında mantığa önem vermelidir.
2. Bulunan çağın ahlâkî değerlerine göre işlenen konulara özen gösterilmelidir. Eserlerde çocuğun gelişimine uygun konular işlenmelidir.
3. Karakterler gerçek hayatla uyumlu olmalıdır.
4. Romanlarda uzun anlatımlara girmek yerine, çocukların serüvenci tarafına hitap etmeli, hareketli bir anlatım olmalıdır.
5. Karakterler detaylı bir şekilde anlatılmalı ve konular arası geçiş kesin çizgilerle belirtilmelidir (Yalçın, & Aytaş, 2003: 162-164).

Yusuf Kamil Paşa *Telemak*'ı, Ahmet Lütfi'nin *Robinson Crusoe*'u Arapça'dan, Mahmut Nedim Efendi'nin *Guliver Seyahatnamesi*'ni Fransızca'dan çevirdikleri eserleri çocuklar zevkle okumuşlardır (Yalçın, & Aytaş, 2003: 171). Tanzimat döneminde ise yazarlar romanlarında derin tahlillere girmeden çocuk karakterlere yer verirler. Servet-i Fünun'da Halit Ziya'nın *Aşk-ı Memnu* adlı romanında Beşir'in iç burkan hikâyesini hatırlarız. Cumhuriyet döneminde ise Reşat Nuri Güntekin'in *Çalıkuşu*'ndaki Munise'si ve Halide Edip Adivar'ın *Sinekli Bakkal*'ındaki Rabia'sı, her ne kadar bu romanlar yetişkinler için yazılmış olsa da buralardaki çocuk karakterler, derinleşip aramızdan biri haline gelir. Aynı şekilde Halide Edip, *Zeyno'nun Oğlu* romanında yer alan Hasso adlı çocuk karakterin hayat hikâyesini bizlere sunup ayrıntılı bir şekilde anlatır (Çokum, 1987: 232; Yalçın, & Aytaş, 2003: 172). Maurice Leblanc'dan çevrilen Arsen Lüpén'den etkilenen Peyami Safa, *Cingöz Recai* karakterini yaratır. Nurullah Ataç, Robert Michael Ballantyne'den *Mercan Adası*'nı çevirir. Bu dönemde Edmondo de Amicis'in *Çocuk Kalbi* ve Antoine de Saint-Exupéry'nin *Küçük Prensi*'i birçok çevirisiyle hayatlarımıza girer (Şimşek, 2006: 557). Ülkemizde çeviri faaliyetleriyle başlayan bu tür özellikle cumhuriyet döneminden sonra çok eser verilen önemli bir alan haline gelir. Son dönemde öne çıkan yazarlardan bazıları şunlardır: Kemalettin Tuğcu, Rıfat Ilgaz, Tarık Buğra, Nezihe Meriç, Ümit Kaftancıoğlu, Gülten Dayıoğlu, Afet Ilgaz, Ayla Kutlu, Yalvaç Ural, Aytül Akal, Sevim Ak.

Arapça'da "taklit" anlamına gelen hikâye kavramı ise, gerçek veya hayali olayların, kişisel bir dille söze veya yazıya aktarımı anlamına gelir (Elçin, 2000: 444).

Hikâyelerde kullanılan ses taklitleri, mimik, anlatma zamanları ve dinleyici-anlatıcı gibi unsurlar destan geleneğinden mirastır (Kaya, 2014: 385). Aynı zamanda hikâye, düz yazı özelliği

gösteren, anlatıcının oluşturduğu bir vaka yapısı olan her zaman olmasa da içinde zamanı ve mekânı da barındıran bir kavramdır (Tural, 2004: 293).

Yazılan ilk çocuk hikâyelerinde ise merak, gerilim, korku, sürpriz son ve macera oldukça önemli görünür. Bu hikâyelerde estetik kaygı ikinci plana atılır, olaya odaklanılır ve okuyucuyu merakta bırakıp çarpıcı bir son verilir. Bu durum “olay öyküsü” olarak tanımlanır (Tosun, 2005: 215). Hikâye yazarı Ömer Seyfettin, bu öykü türünün en çok eser veren hikâyecilerindendir (Çıkla, 2005: 100). Kaşığı, Yemin, Falaka gibi hikâyeleriyle çocuk edebiyatında önemli bir yer edinir.

Hikâyeyle konuşmaya başlamadan karşılaşan çocuk, dolaylı yoldan bu türü tanır. Ancak sekiz yaş civarında, hikâye ile anlamlı bir karşılaşma yaşamaya başlar.

2.3.3.8. Şiir

TDK (2020) şiiri “Zengin sembollerle, ritimli sözlerle, seslerin uyumlu kullanımıyla ortaya çıkan, hece ve durak bakımından denk ve kendi başına bir bütün olan edebî anlatım biçimi, manzume, nazım, koşuk” olarak tanımlar.

1914’te çıkardığı Şermin’le Türk çocuk şiirinin öncüsü sayılan Tevfik Fikret, kitabını hece ölçüsüyle yazar ve çocuğa uygun imgeler yaratır. İbrahim Alaattin Gövsa, “Çocuk Şiirleri” adlı kitabında hem kendi şiirlerine hem de La Fontaine çevirilerine yer verir. Ali Ulvi Elöve de “Çocuklarımıza Neşideler”de, kendi şiirlerinin yanına La Fontaine, Victor Hugo ve Lamartine’den yaptığı şiir çevirilerini ekler. Milli Edebiyat döneminde Ziya Gökalp, “Kızıl Elma”, “Altın Işık”, “Ala Geyik” adlı şiirleri vasıtasıyla ahlâkî ve milli duyguları çocuklara yansıtmaya uğraşına girer. Bu aktarımları yaparken çocuklar için sade bir dil kullanır. Bu dönemde Mehmet Emin Yurdakul, Fuat Köprülü, Kazım Nami Duru, Celal Sahir Erozan, Ahmet Cevat Emre, İsmail Hikmet Ertaylan, Fazıl Ahmet Aykaç gibi şairler de çocuklara yönelik şiirler yazarlar (Yalçın ve Aytas, 2003: 209; Şimşek, 2006: 555). Çocuklara uygun şiir dilinin oluşturulması ve bu alanda eserler verilmesi bu türün çocuklar tarafından okunurluğu artırır.

Cumhuriyet döneminde ise şiir, değerleri çocuğa kavratma idealiyle ilerleyen bir sürece girer. Bu dönemde Ceyhun Atıf Karsu, “Çocuk Bahçesi” (1941) ve “Çocuklar Gemisi” (1946) adlı eserleriyle önemli bir yer edinir. Özellikle Garip akımından Orhan Veli; “Robenson”, “Rüya”, “Bayram”, “Gözler”, “Dalgacı Mahmut”, “Macera”, “Tereyağı” gibi şiirleriyle dikkat çeker. 1970’li yıllardan sonra çağdaş Türk çocuk şiiri Fazıl Hüsnü Dağlarca, Yalvaç Ural, Ülkü Tamer, Abdulkadir Budak, Abdulkadir Bulut, Mustafa Ruhi Şirin, Cahit Zarifoğlu, Mevlana İdris Zengin, Ali Akbaş, Hasan Demir, Ahmet Efe, Gökhan Akçiçek, Bestami Yazgan temsil edilir (Şimşek, 2005: 228; Şimşek, 2006: 556).

2.3.3.9. Tiyatro

Tiyatro, kişilerin özel veya sosyal hayatlarındaki olayların, belli bir amaca uyarak sahnede canlandırılan türdür (Çetin, 2006: 127).

Tiyatro tarihinde çocuğa yönelik oyunların ilk olarak Çin, Hindistan ve Java’da gösterildiği bilinmektedir. Ancak bu tür ilk kez 19. yüzyılda İngiltere ve Fransa’da çocuk tiyatroları olarak görülür (Karaca, 1987: 570). Günümüzde çocuk tiyatrosu çalışmaları İngiltere, Fransa, Rusya ve Almanya gibi ülkelerde gelişme gösterir. Ülkemizdeki ilk çocuk tiyatro hareketi İsmayıl Hakkı Bey’in 1903 yılında çıkardığı “Şemsülmekatip”tir. Sonrasında ise Osmanlı’da çocuk tiyatroları, okulların reklamını yapmak veya bütçe açığını kapatmak için yapılır (Kuyumcu, 2014: 711). Cumhuriyet öncesinde çocuklar kukla, Karagöz ve Ortaoyunu izlenir. Meşrutiyet’le birlikte ise okullarda tiyatro çalışmaları başlar. Cumhuriyet dönemindeyse Türkiye’deki ilk çocuk tiyatrosu İstanbul Belediyesi Şehir Tiyatroları’nda, Muhsin Ertuğrul önderliğinde 1935-1936 yıllarında kurulur (Asyalı, 1987).

Yalçın ve Aytaş (2003: 220)’a göre çocuklar için yapılan tiyatrolar çocuk sevgisi barındıran kişiler tarafından yazılmalıdır. Bu tiyatrolardaki diyalogların kısa olmalıdır. Yardımlaşma kavramı ve çocuğa kazandırılmak istenen birçok davranış tiyatro yoluyla aktarılabilir. Çünkü canlı bir gösterim olan tiyatro, çocuğun dikkatinin dağılmamasını ve aktarılmak istenen bilginin en doğru şekilde aktarılmasını sağlamak için kısa ve anlaşılır olmalıdır.

Özellikle günümüzde okullarda yoğunlaşan tiyatro çalışmaları; çocukları izleyici, oyuncu olarak veya interaktif şekilde oyuna dâhil ederek onların tiyatro sevgisinin artmasına ve hayal dünyalarının zenginleşmesine katkı sağlar.

Çocuk yazarlarımızdan biri de Ümit Kaftancıoğlu’dur. Kaftancıoğlu’nun dili sadedir ancak dönemin modası olan yöresel söyleyişlere sık rastlanır.

Ümit Kaftancıoğlu, yazdığı çocuk hikâyeleriyle Türk çocuk edebiyatında yer alır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma sürecinde nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Nitel araştırma, çalışılan konu ile ilgili daha detaylı bilgilere ulaşabilme imkânı sağlamasından dolayı özellikle sosyal bilimlerde sıklıkla tercih edilen yöntemlerden biridir.

Bu çalışmada betimsel nitelikte tarama modeli ve doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Ümit Kaftancıoğlu'nun çocuk kitaplarında değerleri belirlemeye yönelik bir çalışma ortaya konulmuştur.

Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu haliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi şartları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası içine girilmez. Öğrenilmek istenen şey vardır ve oradadır. Önemli olan, uygun bir şekilde “gözleyip” belirleyebilmektir (Karasar, 2014).

3.2. Evren

Araştırmanın evrenini Ümit Kaftancıoğlu'nun yazdığı çocuk kitapları; dört masal, bir destan ve beş çocuk romanıdır. Ümit Kaftancıoğlu'nun toplamda yazdığı çocuk kitabı sayısı ondur. Bu kitaplar *Tek Atlı Tekin Olmaz*, *Kekeme Tavşan*, *Altın Ekin*, *Çizmelerim Keçeden*, *Dört Boynuzlu Koç*, *Kan Kardeşim Dorutay*, *Çoban Geçmez*, *Hızır Paşa*, *Salih Bey*, *Şülgür Deresi*'dir.

3.3. Veri Toplama Süreci ve Araçları

Çalışmadaki veriler kaynak taraması yoluyla elde edilmiştir. Değerler eğitimi, bazı değer ölçekleri, çocuk edebiyatı ve türleri, Ümit Kaftancıoğlu'nun kitapları ve hayatı ile ilgili bilgiler basılı yayınlardan, internet ortamından, sanal kütüphanelerden ve Yüksek Öğretim Kurumu Ulusal Tez Merkezi'nden alınan verilerden elde edilmiştir.

Ümit Kaftancıoğlu'nun *Kekeme Tavşan*, *Kankardeşim Dorutay*, *Dört Boynuzlu Koç*, *Çizmelerim Keçeden*, *Altın Ekin*, *Çoban Geçmez*, *Hızır Paşa*, *Salih Bey* ve *Şülgür Deresi* adlı çocuk kitapları yayınevleri ve ikinci el kitaplar satan sahaflardan temin edilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Ümit Kaftancıoğlu'nun çocuk kitaplarının temin edilmesinin ardından bu kitapların özetleri çıkarılmıştır. Daha sonra MEB'in açıkladığı değerler temel alınarak Rokeach, Schwartz, Spranger gibi araştırmacıların değer ölçekleri incelenmiştir. Schwartz'ın Değer Sınıflandırması'nı kullanma kararı alınmıştır. Bu sınıflandırma elli altı alt değerden oluşan on değer türünü kapsamaktadır. Değer başlıkları şunlardır: Güç, Başarı, Hazcılık, Uyarım, Öz-yönelim, Evrensellik, İyilikseverlik, Geleneksellik, Uyma, Güvenlik.

Her bir kitap okunup özetlenmiş ve belirlenen değer ölçeğine göre sayfa sayfa kodlanarak kayıt altına alınmıştır. Örneğin, *Kekeme Tavşan* adlı kitapta “güç” başlığı altında incelenen bir değer sayfası; s. 25, şeklinde belirtilmiştir.

3.5. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği

Araştırmada betimsel nitelikte tarama modeli kullanılmıştır. Veriler, nitel veri toplama türü kullanılarak toplanmıştır.

Geçerlik, ölçülmek istenen özelliğin başka özelliklerle karışmadan amaçlanan sonucu vermesi durumudur (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2017). Yani geçerlik ölçüm aracının sağlıklı bir şekilde amacına ulaşma durumudur. Bu araştırma Schwartz’ın Değer Sınıflandırması ölçeği kullanılmıştır. İç geçerlik araştırmacının araştırma sürecine tutarlı olması ve bu tutarlılığı nasıl sağladığını belirtmesidir. Dış geçerlik ise araştırmada ulaşılan sonuçların genellenebilinmesi ile ilgilidir (Okuyan, Kapçak, & Sarpkaya, 2020).

Güvenirliği ise Croceker ve Algina (1986), belirli bir özelliği ölçmek için yapılan ölçmelerin ölçüm yapılan bireyler üzerinde benzer şartlarda tekrar edilebilmesi olarak tanımlamışlardır (Akt. Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, & Demirel, 2017).

3.6. Araştırmacının Rolü

Araştırmacı Sınıf Eğitimi alanında lisans derecesine sahiptir. Yüksek lisans yaparken çocuk edebiyatı ürünlerinin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi konusu ilgisini çekmiştir. Bu zamana kadar hakkında değerler eğitimi çalışması yapılmayan Ümit Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarını seçmiştir. Araştırmacı bu kitapları Schwartz’ın Değer Sınıflandırması’na göre incelemiştir.

Araştırmacı, Ümit Kaftancıoğlu’nun kaynak taraması yoluyla elde ettiği çocuk kitaplarını, tarama modeliyle incelemiştir. Kitaplardaki değerleri Schwartz’ın Değer Sınıflandırması’na göre her bir değer altına sayfa numarasını belirterek fişlemiştir. Sonuçları da bu değer sınıflandırmasına göre yorumlamıştır.

3.7. Araştırmanın Zaman Çizelgesi

Eylül (2018)-Ocak (2019) tarihleri arasında literatür taraması yapılmıştır. Ocak (2019)-Ağustos (2019) tarihleri arasında Ümit Kaftancıoğlu’nun eserleri incelenip özetlenmiş ve bu eserlerin değerler eğitimi bağlamında incelenmesi yapılmıştır. Eylül (2019)-Haziran (2020) tarihleri arasında ise bilgiler birleştirilip analiz edilerek, değerlendirilmiş ve metin yazılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

4.1. Ümit Kaftancıoğlu'nun Çocuk Kitaplarının Schwartz'ın Değer Sınıflandırmasına Göre İncelenmesi

4.1.1. Güç Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

TDK (2019), gücü “Fizik, düşünce ve ahlâk yönünden bir etki yapabilme veya bir etkiye direnebilme yeteneği, kuvvet, efor: Zihin gücü. Yaşama gücü.” olarak tanımlar.

Schwartz ve diğerleri (2012) ise gücü, neler olacağını kontrol ederek, kaygı uyandıran tehditleri en aza indirerek veya önleyerek kendi çıkarlarını teşvik etme amacı olarak tanımlarlar.

Güç, bulunduğu kişinin ellerinde şekillenir. Kişi, sahip olduğu gücü iyiye kullanıp faydalı işler yaparak mutluluk verir ya da gücünü kötüye kullanıp etrafına zarar verir. *Çizmelerim Keçeden* romanında yaşadığı yerdeki savaştan askerlerin yardımıyla kurtarılan çocuk, kendi halinde bırakılmaz. Çocuğun barınmak ve eğitim görmek amacıyla Ankara'ya gönderilmesi kararı alınır. Burada askerler güçlerini iyiye kullanarak tren garına yakın bir hanı olan hancıdan, çocuğu gelecek olan trene bindirip Ankara'ya göndermesini isterler:

“*Bu çocuğu sabah dönüş trenine bindireceksiniz. Generalin buyruğudur; başkente götürülüp Eğitim Bakanlığı'na verilecek...*” (s. 7)

Güce sahip olan kişi gücünü önce kendi yararına da kullanır. Kendini bulunduğu zor durumdan kurtarmak ve refaha kavuşmak ister. *Kekeme Tavşan*'ın *Koca Burun* hikâyesinde, tembel çocuk, değirmenini tamir ettiği kızdan iyiliğinin karşılığı olarak kemer, boru ve kese alır. Tembel çocuk keşke kesede altın olsa diye düşünür. Keseye elini atınca altın görür, çocuğun sesini duyan soyguncular, yanına gidip keseyi almak için ona saldırmaya çalışırlar. O da boruyu kullanır. Boru sayesinde güçlenir ve bulunduğu zor durumdan kurtulur:

“*Çocuk korkmuş, ‘Boruyu öttüreyim, belki duyan, yardıma gelen olur.’ diyerek boruyu öttürmüştü.*

Boruyu öttürünce bir de bakmış ki yüzlerce, binlerce kılıçlı adam ortaya çıkmış.

- Buyur Sultanım! demişler. Söyle asalım, keselim!..

Çocuk şaşırılmış bir ara. Sonra toparlanmış:

- Benim kesemi almak isteyen bu soyguncuları tepeleyiniz, demiş. (s. 25)

Hükümdarlar güç sahibi kişilerdir. Onlar için soylarının devam etmesi ve ailelerinin nesillerce halka hükmetmesi önemlidir. *Salih Bey* masalında hükümdar İzzet Bey, soyunun devam etmesi için evlatlık edindiği çocuğun evlatlık olduğunu kimsenin öğrenmemesini ister. Soyunu ve hükümdarlığını devam ettirebilmesi için tek umudu budur. Bu yüzden gücünü kullanır ve karısı Şemsi Banu'ya şunu der:

“... Bunu evlat edineceğim. Herkes şunu bilecek. Şemsi Banu doğurdu diyecek, sakın olasin kimseye sır verme, açma, söyleme.” (s. 12) der.

Kişi, başkaları tarafından ezilip alay edildiğini fark ettiğinde sahip olduğu gücü kullanıp kendini bulunduğu zor durumdan kurtarmak ister. Bulunduğu ortamda yeni ve etkisiz birisi olsa da kendini savunma içgüdüğü devreye girer. *Kankardeşim Dorutay* destanında Köroğlu’nun ocağına götürülen Demircioğlu, yiğitlerin onu ezmesine ve kullanmasına dayanamaz. Başına ne geleceğini umursamadan bir oda dolusu yiğide kafa tutar. Onlara karşı gücünü belli eder:

“Ben uşaklık yapsaydım, kölelik kulluk yapsaydım, çıraklıkta kalırdım. Ben buraya bizleri kul köle diye kullananları ezmek için geldim. Hoşça kalın, ben gidiyorum.” (s. 28)

Tek Atlı Tekin Olmaz’ın *Taşçının Kızı* masalında karısının kaçtığını öğrenen padişah bu duruma inanmaz. Karısını bulmak için herkesi ayağa kaldırır. Çevreye haber salar. Burada padişah, gücünü içinde bulunduğu sıkıntılı durumdan kurtulmak için kullanır:

“Kim bir masal, serüven, kim bir olay biliyorsa, duymuşsa gelsin anlatsın!.. Padişahımız etek etek altın verecek, ağırlığınca altın verecek!..” (s. 86)

Şülgür Deresi masalında Kamber ve arkadaşları, onlara zulmeden beyin kızı olan Gonca Hanım’ın konağını ele geçirirler. Karabıyıklı ise işin çoğunu kendisinin yaptığını ve başkanlığını hak ettiğini söyler. Orada otorite sahibi olacağını belirtir:

“- Başkan benim. Sizler de danışma kurulu olacaksınız.” (s. 61) sözleri ile de bu durumu Kamber ve arkadaşlarına belirterek sonradan sahip olduğu gücü önce kendisi için kullanır.

Güç, bulunduğu kişiye otorite kazandırır. Bu otorite kişiyi iyi veya kötü anlamda değiştirebilir. Kötü anlamda değişen kişi, acımasız ve duygusuz olur, sadece kendini düşünür. İyi anlamda değişen kişi ise, başkalarının yardımı koşan, bencil olmayan ve etrafındakilere iyi davranan biri haline gelir. Aynı şekilde o kişinin bulunduğu ortamda otorite sahibi olduğu bilinir ve o kişiye ortamda büyük saygı duyulur. *Hızır Paşa* romanında, Pir Sultan dergâhın başıdır ve dergâhta ona sormadan hiçbir şey yapılamaz. Kitapta, Osman Ağa çırağı olması için oğlunu Pir Sultan’a götürür. Kapıya gelen konukları Pir Sultan’ın çırakları ona sormadan içeri almaz:

“- Pirim, dedi, kapı çalındı, baktım. Bir yabancı sizi görmek istiyor.” (s. 5)”

Romanda misafir Osman Ağa da Pir Sultan’ın otoritesine karşı olan saygısını şu sözlerle ifade eder:

“- Evet, Pirim. Senin ışığından, aydınlığından biz de payımızı alalım. Köleniz olacak, çırağınız olacak.” (s. 6)

Güç sahibi olmak için her şeyi yapabilecek kapasitede olan Hızır Paşa, padişahın makamına geldiğinde, onun yüceliğini ve otoritesini şu sözlerle dile getirir:

“-Padişahımız, efendimiz. Sizin gibi Tanrı’nın yeryüzündeki varlığının adı sanı varken, bizim adımız olur mu? Ben adımı, sanımı sizin gölgenizde varlık saymam. Sizin kulunuz, köleniz olmak en büyük addır benim için, en büyük ündür.” (s. 27)

Şülgür Deresi masalında Kamber’in çalıştığı konakta otorite sahibi Gonca Hanım’dır. Onun otoritesi ve konaktaki etkisi şu cümlelerle belirtilir:

“Gonca Hanım, bir başkasının konuşmasına fırsat bırakmadan ayağa kalktı. İpekler içindeki uygun, göz alıcı boyuyla salınarak bahçeye indi. Arkasında kırk kız sıralanmıştı.” (s. 18)

Otorite sahibi olan kişiler sadece kendi mutlulukları için değil başkalarının mutluluğu ve refahı için de iyi davranışlarda bulunurlar. *Tek Atlı Tekin Olmaz*’daki *Canalıcı* masalında Canalıcı, Tanrı’nın izniyle çerçinin canını almaya gider. Ancak çerçinin yaptığı fedakârlıkları görünce Tanrı’nın da emriyle oğulları için canlarına feda etmeyen ailesinin canlarını alır. Tanrı:

“O yiğitle nişanlısının yerine anasıyla babasının canını al, onlara kırk yıl ömür verdim.” (s. 131) diyerek insanlara karşı gücünü kullanır.

Türkmenoğlu masalında otorite sahibi olan padişah, karısının sağlığının kötü olduğunu duyar. Onun iyileşmesi için otoritesini kullanır ve herkese ilaç bulması için haber salar:

“Kolumun altındaki bütün bakıcılar toplansın, hanımın derdine derman arasınlar!...” (s. 29)

Otorite sahibi olmak aynı zamanda tehlikeli bir durumdur. Kişi farkında olmayarak veya yanlış yönlendirilerek adil kararlar alamayabilir. Sonrasında duyduğu pişmanlık yüzünden otoritesini tekrar kullanıp durumu düzelterek kendini affettirebilir. *Tek Atlı Tekin Olmaz*’ın *Yelatı* masalında otorite sahibi olan padişahın üç karısı vardır. Kız kardeş olan bu karılardan ikisi padişaha, diğer karısının it eniği doğurduğu söylerler. Bunun üzerine padişah otoritesini kullanarak küçük karısını cezalandırır:

“Küçük karımı yedi yolun çatına, belinecek gömsünler.” (s. 49) Ancak masalın sonunda kız kardeşlerinin ona yalan söylediğini öğrenir. Bunun üzerine yine gücünü kullanarak, karısını gömüldüğü yerden çıkartır ve ona yanlış bilgi veren kardeşlerini cezalandırır: *“Tez zamanda gün görmemiş üç katır hazırlansın.” (s. 62)*

Maddi varlık da gücün getirilerinden biridir. Kişi sahip olduğu güçle birlikte hükmetmeye ve yönetmeye başlar. Bu durum da kişinin kazancını artırıp, yaşam kalitesini yükseltir. Güç ve varlık birbirini besleyen iki kavramdır. *Kekeme Tavşan*’ın *Göller Padişahının Kızı* masalında fakir Keloğlan, göl kenarında gördüğü kıza âşık olup onu doyurur. Bunun karşılığında kızın babası olan Göller Padişahı, Keloğlan’a zenginlik ve güç bahşeder. Keloğlan’ın yıkık dökük evinin olduğu yere bir saray diker:

“Anası, güler yüzle Keloğlan’ı ve kızı karşılamış. Sarayda uşaklar, korucular sağa sola koşuyor, Keloğlan’dan buyruk bekliyorlarmış.” (s. 93) Burada önceki hayatında fakir olan Keloğlan’ın artık zengin ve varlıklı bir bireye dönüşür.

Dört Boynuzlu Koç romanında maddi durumları kötü olan Ede ve Behçet Baba, dört boynuzlu koçlarını satın kışlık ihtiyaçlarını altına almak için pazara inerler. Koçlarını belediye başkanına ederinin üstüne, üç bin liraya satarlar ve bu durum onları güçlü hissettirir. Artık fakir değil, varlıklı bir aile olurlar:

“Behçet Baba sevinçliydi. Dört boynuzluyu satıncaya dek korkusu, kuşkusu dağılmamıştı. Şimdi üç binlik koynundaydı. Artık ayaklarını sağlam basıyordu.” (s. 53)

Altın Ekin romanında Erdeli adlı bir çocuğun bağımsızlık mücadelesi anlatılır. Bu kitabın sonunda Erdeli baştan beri istediği gücü elde eder. Büyük İstanbul macerasından sonra köyüne dönerek İstanbul’da edindiği meziyeti ile yeni bir iş yeri açar. Hatta bu işyerinde ihtiyacı olanları çalıştırıp onlara ekmek kapısı açar. Altın Ekin adının sebebi de budur:

“Birkaç gün sonra Mehdi Ağa’nın çarşı içindeki dükkânlarından ikisini kiraladım. Ara duvarı yıktırdım, tek dükkân yaptım. Kalıbı, ocağı yerleştirdim. İstanbul’dan bir sandık içinde kocaman bir yazı getirmiştım: “Altın Ekin Dökümevi” yazısını astım. Cihanbeyli’de benim yazımdan daha gösterişlisi yoktu.” (s. 202) Dökümevi kısa sürede etrafa kendini duyurur ve Erdeli’nin işleri çok iyi gider. Erdeli sonunda istediği güce kavuşur.

Kaftancıoğlu’nun çocuk kitaplarındaki karakterler gücü önemser. Sahip oldukları güçleri iyi amaçla kullanıp etrafındakilere yardım ederler. Bu karakterler, güçlerini genellikle zalim olan kişilerin ellerinden aldıkları için onların yaptıkları hatayı yapmazlar.

Kaftancıoğlu’nun dokuz çocuk kitabında güç değeri ele alınmıştır.

Tablo 5

Güç Değerinin Bulunduğu Kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
Güç	Kekeme Tavşan, Kankardeşim Dorutay, Dört Boynuzlu Koç, Çizmelerim Keçeden, Altın Ekin, Hızır Paşa, Salih Bey, Şülgür Deresi, Tek Atlı Tekin Olmaz

4.1.2. Başarı Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

TDK (2020)’ye göre “Başarma işi, muvaffakiyet.” anlamına gelen başarı, Schwartz ve diğerleri (2012)’ne göre kişinin kültürünün normatif standartlarına göre başarı peşinde koşmak, “yetkinliği göstermek” anlamına gelir. Bu tanım yeni araştırmalarca yetkinlik kavramını bırakarak, başkaları tarafından başarılı olarak değerlendirilecek temel motivasyonu ifade etme başarısı olarak tanımlanmaktadır.

Başarma isteği insanın doğasında vardır. İnsan, hayatta istediği şekilde ilerlemek için önüne çıkan engelleri aşmayı başarmalıdır. Bu engelleri aşarken başkalarına zarar vermemeye dikkat etmeli, başarma hırsının onu kötü etkilemesine izin vermemelidir. *Salih Bey* adlı romanda Gence tahtının asıl

sahibi olan Cefakâr, kardeşi izin vermediği için tahta oturamaz, ülkesine bile giremez. Bunun üzerine babasından da destek alarak kardeşiyle karşı karşıya gelir ve sonunda tahtına kavuşmayı başarır.

“*Tahta Cefakâr geçti. Gence, eski mutlu günlerine kavuştu...*” (s. 78) Bu durum yıllarca tahtından uzaklaştırılıp, hakkı yenen Cefakâr’ın zaferi olur. Böylece Cefakâr amacına ulaşır ve eski hükümdarın zulmünden bıkan halk da rahat nefes alır.

Hızır Paşa romanında Pir Sultan’ın, paşa tarafından idam edilse de, insanlar üzerindeki olumlu etkisi devam eder. İnsanlar da bu güçten destek alarak onlara zulmeden Hızır Paşa’ya karşı çıkarlar. Onu ve kadılarını bulup cezalandırmayı başarırlar. Böylece Pir Sultan’ın isteği gerçekleşmiş olur. Bu başarı tüm yöre halkını rahat ettirir:

“*O gün bugündür Pir Sultan dillerde, ağızlarda, sazda sözdedir. Herkes sevgiyle, saygıyla anmaktadır.*” (s. 71, 72)

Tek Atlı Tekin Olmaz adlı kitabın Yelâti masalındaki oğlan, kimsenin almayı başaramadığı bir at olan Yelâti’ni alır. Atın bu sözleri, oğlanın başarısını ifade eder niteliktedir:

“*- İnsanoğlu in, artık senin bineğinin...*” (s. 53)

Kişi sadece kendisinin değil başkalarının başarılarına da ortak olur. İhtiyaç duyduklarında başka kişileri destekler. Bu kişilerin de başarıya ulaşmasında pay sahibi olur. Bu destek sayesinde arkadaşlık bağları kurulur, kurulan bağlar da pekiştirilir. *Kekeme Tavşan*’ın *Koca Burun* hikâyesinde tembel bir çocuk anlatılır. Bu çocuk tüm gün boş boş gezer. Hiçbir işte çalışmaz. Ancak bir gün tembel çocuk değirmeni bozulan bir kıza denk gelir. Ona yardımcı olup değirmeni tamir etmeyi başarır. Bu işe yaramaz ve tembel çocuk, kız sayesinde başarı duygusunu yaşar:

“*Tembel çocuk hemen değirmenin orasını burasını yoklamış. Bakmış ki, çarklardan birinin dişine taş sıkışmış, dönmüyor. Hemen taşı çıkarmış. Değirmen dönmeye başlamış.*” (s. 24)

Aynı kitaptaki *Ölmez Otu* adlı hikâyede babalarının hastalığına çare olacak ölmez otunu aramaya çıkan üç kardeş anlatılır. Kardeşler sırayla otu aramaya gider ancak giden bir türlü geri dönmez. Bunun üzerine sıra en küçük kardeşe gelir. O, abileri gibi yolda duyduğu seslerin dikkatini dağıtmasına izin vermez ve otu bulur. Sonra da abilerini esir olduğu yerden kurtarır. Hemen saraya dönüp babalarını iyileştirirler:

“*Oğlan otu koparmış*

(....)

Küçük oğlan ölmez otunu bulunca büyü bozulmuş, oğlanların yolu açılmış. Hep birlikte saraya dönmüşler.” (s.43, 44)

Çıplakoğlu adlı hikâyede ise etrafına sürekli zarar verdiği için köyünde seilmeyen, yaka silkilen biri olan Çıplakoğlu anlatılır. Ruslar zamanla onların topraklarını yavaş yavaş ele geçirmeye başlar. Bunun üzerine Çıplakoğlu adam toplayıp Rusların saldırdığı bölgeye gider ve onları püskürtmeyi başarır. Bunu duyan köylü Çıplakoğlu'na dualar eder:

“*Çıplakoğlu'nun bu önemli, korkunç saldırısından sonra, yalnız o geçitten değil, Kars sınırı boyunca hiçbir geçitten akamamış Ruslar.*” (s.61)

Oduncunun Kızı hikâyesinde küçük kız kardeş, babalarına yemek götürmek için gittikleri ormanda kaybolan iki ablasını ormana giderek bulur. Ablaları bir cücenin elindedir ve cücenin onları bırakmaz. Ancak ona yapacağı sınavdan geçerse bırakacağını söyler. Kız da bu sınavından geçerek ablalarını kurtarır. Bunun üzerine cüce onu başarısından dolayı tebrik eder:

“*Aferin kızım, eğil de alnından öpeyim! demiş.*” (s.82)

Şülgür Deresi masalında Kamber ve arkadaşları, bulundukları yerdeki yöneticinin halka yaptığı zulme ve haksızlığa dayanamazlar ve yönetime başkaldırmaya kara verirler. Yöneticinin kızı Gonca Hanım'ın konağını ele geçirirler. Böylece halka yapılan zulme son verirler.

“*- Arkadaşlar, artık yeni düzen, yeni bir yönetim gelmiştir. Bundan sonra hepimiz kardeşiz. Biriz, birliğiz. ...*” (s. 59)

Kaftancıoğlu, *Tek Atlı Tekin Olmaz* adlı kitabında da başkalarına yardım etmek için başarılı işler yapan karakterleri ele almıştır. *Türkmenoğlu* masalında sevdiği kızı alıp babasını annesinin zulmünden kurtarmayı başaran Türkmenoğlu'nu anlatır. *Yelati*'nda oğlan görevi olduğu için açılır-kapanır dağdan kimsenin alamadığı yağdanlığı almayı başarır. Daha sonra da o dağın ardında olan kimsenin ulaşamadığı kızı da almayı başarır. *Karataş*'ta, Karataş padişahın bir türlü konuşmayan kızını konuşturur ve kızın içine girip büyüyen yılanı öldürmeyi başarır. *Taşçının Kızı*'nda padişahın karısı vezir tarafından tutsak edilmek istenir. Ama o, vezirin elinden kaçmayı başarır. *Kayalı*'da Keloğlan, padişahın imkânsız isteklerini yerine getirmeyi başarır. Sonrasında ona imkânsız görevler veren padişahı hezimete uğratar. *Kırklar Kayası*'nda çocuk, Gülbudak'ın kaybolan karısını bulmayı başarır ve onu esir tutan haramilerinden elinden alıp kocasına kavuşturur. *Gençlik, Kocalık*'ta birbirlerini tanımayan iki erkek kardeş bir görevdeyken tesadüfen karşılaşırlar. Sohbet ederlerken kardeş olduklarını anlarlar. Sonra da başında nöbet tuttıkları sandığın içinde kilitli olan kadının onların annesi olduğunu söyler. Onlar da annelerini kurtarıp kavuşmayı başarırlar. *Bozkurt*'ta hasta olan babasının iyileşmesi için kuş aramaya giden küçük oğlan, yolda karşılaştığı Bozkurt sayesinde kuşu yakalar ve babasını iyileştirir. *Aslan Dede*'de, Aslan Dede adı verilen yabani çocuk, padişahın evlenmek istediği kızı, onu kaçıran devlerin elinden kurtarmayı başarır. *Kurbağa Gelin*'de padişahın oğlu, babasının ona verdiği tüm zor görevleri başarıyla tamamlar. Önce padişah ve ordusunun sığacağı bir çadır kurar. Sonra annesinden kalan demir sandığın açacaklarını bulur. Daha sonra ise boyu bir karış, sakalı beş karış olan Köse'yi bulmayı başarır.

Yedi Başlı Dev'de padişahın küçük oğlu, devin kaçırıp hapsettiği üç kız kardeşi kuyunun içinden kurtarır. *Alaca Öküz*'de, Keloğlan'ın dayısı karısında bir tuhafılık olduğunu sezer. Keloğlan'da dayısına yardım edip onun karısının oynasını bulmayı başarır. *Mıdık*'ta yoldayken devin evine sığınan Keloğlan ve arkadaşları, devin onları yiyeceğini anlayınca o evden kaçmayı başarırlar. Sonrasında Keloğlan namlusu için geri döner. Namluyu alırken deve yakalanır ama devden tekrar kaçmayı başarır.

Başarı, bir iş için çabalayınca elde edilir. Bir iş için çaba sarf etmek yorucu bir süreç olabilir. Ancak kişi, bu işle ilgili bir yeteneğe sahipse başarı daha hızlı gelir. Yetenek bazen kendiliğinden bazen de bir iş üzerine odaklanınca ortaya çıkar. Pratik zekâlı olmak da başarıyı hızlı getiren önemli bir unsurdur. *Tek Atlı Tekin Olmaz* kitabının *Duran Bey* masalında padişah, sefere gitmeden önce karısından atına tay, çekmecesindeki altının yüz tane olmasını ve bir tane de erkek evladı ister. Ancak kocası uzaktayken bunu nasıl başaracağını düşünen kadın, zekâsını kullanarak bunların hepsini gerçekleştirmeyi başarır. Gizlice kocasının konakladığı yere gidip atı çiftleştirir, kılık değiştirerek padişahın çekmecenin anahtarını alır ve bu sayede ondan çocuk da yapar:

“Atını aldım, kısrağa çektim. Aşacakları aldım, çekmeceyi aldım, yüz ettim altınları. Kız olarak koynuna girdim, senden bir oğul kazandım... Hepsi bu...” (s. 81)

Kekeme Tavşan'ın *Büyük Sınav* masalında hangi oğlunun tahta geçmesi gerektiğine karar vermek isteyen padişahın, oğullarına uyguladığı testleri anlatılır. Bu hikâyede küçük kardeş her bir testi başarılı bir şekilde geçer. Testin ilk aşaması ottan en sağlam ipi yapmaktır. Küçük kardeşin düştüğü bataklıktan kurtulmak için tutunduğu ottan ip yapar. Testin ikinci aşaması koyun sürülerini koruyup, kurtları korkutacak bir hayvan evcilleştirmektir. Küçük oğlan bu hayvanı ararken bir kayanın kovuğunda dinlenir. Dinlenirken anne köpek ve sekiz yavrusuna rastlar. Bu köpekleri evcilleştirmeyi başarır ve sürüyü böylece korur. Testin üçüncü aşaması olan güneş görmeden saraya gidip gelmek için evi ile saray arasına geçit yapar. Bunun üzerine de padişah, küçük oğlunu yeni hükümdar olarak ilan eder:

“Asıldıkça otlar onu kurtarır olmuş. Asılmış. Kendini toplamış. Çıkış bataklıktan. Otların arasına gelmiş. Otlardan bir de met koparmış, ezmiş, eğmiş, bükmüş. Düğümler yapmış. İkisini birbirine sarmış. ... Küçük oğlan çok sevinmiş buna. Aradığı otu bulmuş. Ottan bolca yolup bir kucak dolusu ip yapmış.” (s. 9-10)

“Ne var ki küçük oğlan eli boş dönmemiş. Evden ekmek kırıntıları, et parçaları, kemikler alarak mağaraya geri dönmüş. Anne köpek mağarada yokken, yavrulara getirdiği yiyecekleri vermeye başlamış. Yavrulardan arta kalan kırıntıları anne köpek de yemeye girişmiş. Gün gün köpeği kendine alıştırmış küçük oğlan. Sonunda köpeği yavrularıyla arkasına takarak gelmiş.” (s. 11)

Kişiyi başarıya götüren unsurlardan biri de hırdır. Ancak hırs tehlikeli olabilir. Kişinin aşırı derecede hırslanarak başkalarına veya kendine zarar vermemeye önem vermesi gerekir. Bu da ince bir çizgidir. Hırsını başkalarına zarar vermeden kullanan kişinin başarıya ulaşması kaçınılmazdır.

Kankardeşim Dorutay destanında hırslı bir çocuk olan Demircioğlu, ustasının ona yaptığı baskıdan yılıp onun yanından ayrılmak ister. Köroğlu'nun yiğitlerinden olan Kiziroğlu bir gün demirciye gider ve ondan etkilenen Demircioğlu onun peşinden Köroğlu'nun yanına gitmeyi aklına koyar:

“Çırak, demir sopa elinde, yürüdü. Dağdan, bayırdan, dereden tepeden koşarak yol aldı. At sırtında dolaşık dönmekte olan Kiziroğlu'na kestirmeden yetişecekti.” (s. 22)

Dört Boynuzlu Koç romanında pazarda koçlarını satmaya çalışan Ede ve babası herkesin etraflarına toplanmasına sevinirler. Ede, koçu satmak için çok hırslanır ve babasının desteğine ihtiyaç duymadan yanlarına gelen belediye başkanına koçlarını ederinin üstünde, üç bine satmayı başarır:

“Ee, başkanım, Hoçvan pazarında Dört Boynuzlu Koç'u sizden başka kim alabilir? Halil İbrahim'e indi böyle bir koç, bir de sana. Çıkar binlikleri.” (s.52)

Çizmelerim Keçeden romanında Paşa köyüne ulaşmak için yola çıkar. Ancak hava o kadar soğuktur ki bir an önce köyüne ulaşmak ister. Yol üstünde rastladığı içi at dolu bir kiliseye girer. Orada bir at seçer ancak bu at çok inatçıdır bir türlü ona yanaşmaz. Ancak Paşa o kadar hırslıdır ki Binbir güçlkle atı almayı başarır ve onun üstüne biner:

“Küçük ayaklarını al atın kaburgalarına vurmaya başladı artık.” (s. 41)

Altın Ekin romanında Erdeli ve ailesi köylerinden göç edip Cihanbeyli'ye taşınmaya karar verirler. Cihanbeyli'ye giderken yolda bir köye uğrarlar ve onları misafir edecek bir yer ararlar. Ancak köyde kimse onları misafir etmez. Buna çok kızan Erdeli köylülere bir konuşma yapar ve konuşmasından sonra birçok köylü çocuğu derinden etkilenir. Bunun üzerine herkes onları evinde ağırlamak ister. Erdeli'nin ne kadar hırslı olduğunu ve kendisini ve ailesini ezdirmek istemediği bu konuşmaya yansır:

“- Sürgün değiliz, kaçkın değiliz. Kimseden de bir lokma ekmek istemiyoruz. Atlar yorgun, terli. Ne var? Köyü yükleyip götürecek değiliz. Yatağımız bile var arabada.” (s.17)

Cihanbeyli'ye vardktan sonra babası, Erdeli'yi ortaokula yazdırmaya götürür. Ancak, kayıt sırasında ilk önce onlar olduğu halde içeri kaymakam, köy ağası gibi yüksek nüfuslu aileler ve onların çocukları girer. Bu eşitsizliğe dayanamayan Erdeli kapıcıyı atlatarak içeri girer ve müdürün karşısına dikilir. Erdeli hırslı kişiliğini bu durumda da ortaya koyar:

“Sıra benim, ilk sıra benim. Benden önce kimse yazılamaz. Eğer yazılan olursa okula gelmem.” (s. 41)

Tek Atlı Tekin Olmaz'ın *Duran Bey* masalında çiftçinin kızı hırslanarak, padişahın lalaya verdiği şifreyi çözmeyi başarır. Bu sayede de padişahla evlenir.

“Bundan kolay ne var? Sen kalk, bana bir koç satın al. Gerisini bana bırak.” (s.76)

Bu kitaptaki *Eceleceyip* adlı masalda Keloğlan, tüm zorluklara rağmen uzun bir eğitim görüp “eceleceyip” öğrenir ve padişahın kızını alır.

“İşte padişahım, *Eceleceyip* budur, şimdi kızını bana verdin mi? deyince, padişah da, “*Verdim*” dedi.” (s. 202)

Kekeme Tavşan’ın *Üç Kardeşler* masalında ablalarını bulmaya çalışan küçük kız kardeşin zorlu koşullara nasıl dayandığı ele alınır. Küçük kız ablalarını kurtarma hırsı sayesinde tüm zorlukları aşar:

“*Adım atamaz olmuş. Bir sendeleyip düşmüş. Karlara gömülmüş. Sonra işini ve görevini düşünmüş. Toparlanmış. Kalkmış. Son gücünü kullanmış. Adım atmış.*” (s.20)

Oduncu adlı masalda oduncu, kendisini kızına denk görmeyen padişaha kızar. Hırs yapıp işlerini büyütür, padişahın kızı alır. Halkı de ayağa kaldırıp tahtı ele geçirir:

“*Oduncu saraya girmiş. Tahta oturmuş. Köydeki eşini, anasını, babasını da getirtmiş. Yerleşmiş. Birkaç gün padişahlık yapmış. Ülkeyi çok iyi yönetmiş.*” (s. 37-38)

Göller Padişahının Kızı’nda ise Keloğlan’ın göl kenarında kıza âşık olup, onu almak istemesini anlatır. Keloğlan burada çok hırs yapar ve annesine şöyle der:

“*Anacığım ben bu kızla ne olursa olsun evlenmeliyim. Yoksa yaşayamam.*” (s.92)

Başarı, azmedip isteklerinin peşinen koşan kişilerin olur. Kaftancıoğlu da kitaplarında başarıya ulaşmak için büyük zorluklar yaşayan karakterleri ele alır. Bu karakterler yeteneklerini ve hırslarını kullanarak tüm engelleri aşarlar. Bu sayede de dileklerine ulaşmış olurlar.

Kaftancıoğlu’nun dokuz çocuk kitabında başarı değeri ele alınmıştır.

Tablo 6

Başarı değerinin bulunduğu kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
Başarı	Kekeme Tavşan, Kankardeşim Dorutay, Dört Boynuzlu Koç, Çizmelerim Keçeden, Altın Ekin, Hızır Paşa, Salih Bey, Şülgür Deresi, Tek Atlı Tekin Olmaz

4.1.3. Hazcılık Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

“Zevki, insan hayatının tek değer ve amacı sayan, haz veren her şeyin iyi olduğunu kabul eden öğreti, hedonizm” anlamına gelen hazcılık (TDK, 2019), Schwartz ve diğerleri (2012) tarafından “haz almak” şeklinde tanımlanmıştır.

Kişiler yaşadıkları hayattan zevk almak isterler. Hareketlerini de bu zevki yaşamak için planlayıp yönlendirirler. Herkesin haz duyduğu durumlar farklıdır. Bazı kişiler başkalarına yardım

ederek hayattan zevk alırlar, bazı kişiler ise kendi zaferlerinin peşinden koşarken hayattan zevk alırlar. Mutluluklarını kaybetmemek için de mücadele ederler.

Kekeme Tavşan’ın *Üç Kardeşler* masalında padişah gezerken dinlenmek için uğradığı evdeki kız kardeşlere dileklerini sorar. Kızların ikisi saray çalışanlarıyla evlenmek ister. Küçük olan ise padişahla evlenmek ister. Padişah bu dilekleri hemen yerine getirir. Üç kız kardeş dileklerinin yerine getirilmesinden memnuniyet duyarlar:

“Kızlar sevinmişler. Kısa süre sonra da düğünleri yapılmış.” (s.15)

Oduncu masalında halk zalim padişah tarafından yönetilmek değil de onları örgütleyip onlara umut veren oduncunun tahta geçmesini ister. Tahtını bırakmak istemeyen padişah, oylama yapmak ister. Oylama sonucunda oduncu kazanınca padişah tahtını bırakır. Oduncu bu durumdan büyük bir zevk duyar:

“Halkın mutlu oluşunu kıvançla karşılamış. Yeni padişahı en çok sevenlerin başında eski padişah geliyormuş.” (s.39)

Ölmez Otu’nda ise küçük çocuk, hasta olan babası için kimsenin bulamadığı ölmez otunu bulup babasını iyileştirir. Ondan önce otu aramaya gidip kaybolan iki abisini de kurtarmayı başarır. Küçük çocuğun bu başarısı karşısında tüm aile memnuniyet duyar:

“Hepsi birlikte sevinç içinde saraya dönmüşler.” (s.44)

Tarlada adlı masalda ise oğlunun tarlada büyük bir istekle çalıştığını gören baba, bu durumdan çok memnun olur:

“Çiftçi oğlunun bu atılganlığına, yürekliliğine bayılmış. Çok sevmiş oğlunu.” (s.47)

Çıkar Yol adlı masalda padişahın ikinci karısı ve ondan olan kızı, onun diğer kızını kıskanırlar. Bu yüzden onu bir bahaneyle saraydan kovdururlar. Ancak bu durumu öğrenen padişah kızını geri gelir. Hikâyenin sonunda kötü kalpli anne ve kızı yaptıkları hatayı anlayıp yola gelirler. Bundan sonra bu aile mutlu bir şekilde yaşar:

“Bundan sonra hepsi bir arada mutlulukla yaşamışlar.” (s.70)

Oduncunun Kızı’nda küçük kız kardeş, babalarına yemek götürmek için gittikleri ormanda kaybolan ablalarını bulur. Onları bırakmayan cücenin sınavından geçerek ablalarını kurtarır. Aslında yakışıklı bir prens olan cüceyle de evlenir. Küçük kız kardeş ve ailesinin bu durumdan duydukları memnuniyet ise şöyle ifade edilir:

“Kız babasıyla kardeşlerini de yanına almış, hep birlikte mutlu yaşamışlar.” (s.82)

Yalnızlık, kişilerin hayattan zevk almasını engelleyen bir duygudur. Bu yüzden hiç kimse yalnızlık duygusunu yaşamak istemez. Yanlarında arkadaş, akraba gibi kişilerin bulunup hayatta kendilerini desteklemelerini ister. *Kankardeşim Dorutay* adlı destanda kendini ailesiz ve dışlanmış hisseden Demircioğlu, Köroğlu ve yiğitleri tarafından kabul edilince kendini çok mutlu hisseder. Yalnızlıktan kurtulduğu için memnun olur:

“*Demircioğlu’nun yüzü güldü. Sevindi. Herkesin elini sıktı.*” (s. 28)

Tek Atlı Tekin Olmaz kitabının *Duran Bey* masalında padişah, onun verdiği imkânsız görevleri pratik zekâsıyla çözüp onu şaşırtan karısına hayranlık besler ve karısının bu kadar zeki olduğunu bilmek onu çok memnun eder:

“*Padişah baktı ki karısı çok yüksek bir düşünceye, yetiye sahip. Kucakladı karısını, çocuğunu...*” (s. 81)

Kekeme Tavşan’ın *Koca Burun* masalında tembel çocuk, yolda giderken tesadüfen rastladığı kızın bozulan değirmenini tamir eder. Kız da bu iyiliğin karşılığı olarak ona sihirli özellikleri olan kemer, boru ve kese verir. Tembel çocuk, kızın verdiği kemerle uçarken bir yeşillik görür ve orayı çok beğenir, çocuk gördüğü manzaradan büyük bir zevk alır:

“*Oğlan orayı burayı gezmiş. Çok beğenmiş. Öyle yeşil bir yamaca gelmiş ki, üstü ormanlık, aşağısı şırıl şırıl su...*” (s.26)

Kuruntu adlı masalında kimseyi beğenmeyen padişah kızı, ders olsun diye babası tarafından bir dilenci ile evlendirilir. Kız, eşi olduğu dilencinin önceden onu isteyen Kanatlı Bey olduğunu öğrendiğinde çok mutlu olur ve hayattan zevk almaya başlar:

“*Gözlerinden sevinç gözyaşları dökerken topluluk alkışlıyormuş onları.*” (s.55)

Yüzük adlı masalında oğlunun fakir bir kızla evleneceğini öngören büyücü, kızı bulur ve kendilerinden uzaklaştırır. Ancak, kız ve oğlan her şeye rağmen birbirlerini bulurlar. Âşık olup mutlulukla yaşarlar:

“*Kızla oğlan birbirlerini sevmişler, beğenmişler. İkisi de çok sevinçliymişler.*” (s.74)

Dört Boynuzlu Koç adlı romanda Ede ve babası tek güvenceleri olan koçlarını satıp yüklü miktarda para kazandıktan sonra mutlu bir şekilde köylerine doğru yol alırlar. Fakirlik dolu hayatlarında bu koçun onlara kazandırdığı para, hayattan zevk almalarını sağlar:

“*Yorgunluklarını duymadan yürüyorlardı. Sevinçlerine diyecek yoktu. Yaşamlarının en tatlı günüydü.*” (s.62)

Çizmelerim Keçeden adlı romanda sıkıntılar çeken Paşa, yalnız da olsa ne yapacağını bilemese de karlı yolda tek başına ilerlemeye çalışırken hayattan zevk alır:

“Gittikçe alıştı yolda yürümeye. Doygundu. Dinlenmişti. Yıkanmıştı.” (s. 69)

Altın Ekin adlı romanda memleketinden kaçıp İstanbul’a zanaat edinmeye giden Erdeli, sonunda istediği hayata kavuşur. Memleketine dönüp bir döküm atölyesi açar. Cihanbeyli ve çevresinde üne kavuşur. İhtiyacı olan insanları çatısının altında barındırır. Başkalarına ekmek kapısı açmak ve amacına ulaşmak onun hayattan zevk duymasını sağlar:

“İş, yapmak, yaratmak sanıyorum başarıların en üstünü, en güzeli. Şimdi *Altın Ekin* tarlasında bir nice usta, çırak, kalfa çalışıyor. Ben kaçak gittiğim İstanbul’dan böylesine verimli, yararlı bir oku getirdim...” (s. 205)

Tek Atlı Tekin Olmaz masal kitabının *Türkmenoğlu* masalının sonunda Türkmenoğlu’nun babası olan padişahla kızın babası olan padişah tahtlarını Türkmenoğlu’na bırakır. Türkmenoğlu ile diğer padişahın kız da evlenir. Hep beraber eğlenirler, yerler, içerler:

“...onlar yiyip içip yere geçtiler, kalan günlerini bize bağışladılar.” (s.47)

Kaftancıoğlu kitaplarını genellikle mutlu sonla bitirir. Kitaplarındaki karakterler ise mutluluğa ulaşmak için çaba sarf ederler. Kendi mutluluklarının peşinden koşarken başkalarını da düşünmeyi ihmal etmezler.

Kaftancıoğlu’nun altı çocuk kitabında hazcılık değeri ele alınmıştır.

Tablo 7

Hazcılık değerinin bulunduğu kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
Hazcılık	Kekeme Tavşan, Kankardeşim Dorutay, Dört Boynuzlu Koç, Çizmelerim Keçeden, Altın Ekin, Tek Atlı Tekin Olmaz

4.1.4. Uyarım Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Başlarda heyecan, yenilik ve meydan okuma olarak üç bölüme ayrılan uyarım değeri, yapılan araştırmalar doğrultusunda tek bir değere indirgenmiştir (Schwartz ve diğerleri, 2012). Farklı hayat arayışı içinde olan kişiler, içinde bulundukları kozadan çıkmak isterler. Bunu yapmak cesaret gerektirir ve bu cesaret herkeste olmaz. Cesur kişiler hayatlarında büyük değişimler yaparlar.

Farklı hayatlar yaşamak için cüretkâr davranmak gerekir. *Kekeme Tavşan*’ın *Oduncu* masalında oduncu olduğu için padişahın kızını vermediği bir genç anlatılır. Bu genç hırs yapıp zenginleşir. Hatta padişaha karşı çıkıp tahtı ele geçirmek ister:

“- Ben padişaha savaş açtım. Üstüne ordu çektim, asker kaldırdım. Bilsin, demiş.” (s.37)

Oduncunun Kızı adlı masalında babasına yemek götüren büyük kız, eve dönüş yolunda güzel bir kuş görür. Her şeyi unutup kuşu takip etmeye başlar ve evinden çok uzaklara gider. Hikâyenin devamında küçük kızın ablası da kuşun büyüüne kapılarak onu takip eder:

“*Büyük kız ertesi sabah babasının yemeğini bir sepete koyarak götürmüş. Dönüşte bir dalın üzerinde tüyleri gümüş gibi parlayan bir kuş görmüş. Bu kuşun ötüşü de öteki kuşlara hiç benzemiyormuş. Kuş o daldan o dala konuyor, kız da peşinden gidiyormuş.*” (s.77)

Tek Atlı Tekin Olmaz masal kitabının *Türkmenoğlu* masalında babası, annesinin iyileşebilmesi için Türkmenoğlu’nun atının postunu ister. Oysaki annesi hasta değildir, atı öldürtmek için numara yapıyordur. Bunu bilen Türkmenoğlu da atının ölmesine izin vermez. Hemen atı Yağıztay’ın sırtına atlar. At kanatlanır. Birlikte başka diyara uçar giderler:

“*Yağıztay uçtu uçtu uçtu. Geldi bir yere kondu. İndiler.*” (s. 30)

Masalın devamında Türkmenoğlu, indiği diyardaki padişaha yardım etmek ister. Bu padişahın kızları, devler tarafından esir alınmıştır. Bunu duyan Türkmenoğlu, zor durumdaki padişaha yardım etmek için cesurca davranır:

“*Padişahım, şimdi bir bölük asker ver, vezirin oğlunu, lalanın oğlunu vereceksin. Ben gidip kızlarını sana getireceğim!*” (s. 31)

Yelatı adlı masalda padişahın babaları olduğunu bilmeyen oğlan ve kız kardeşi, dev karı koca tarafından yetiştirilmişlerdir. Padişah da devler tarafından yetiştirilen iki çocuğu olduğunu bilmez. Bir gün cadı kadının yolu çocukların evine düşer. Çocukları görünce padişahın öldü denilen çocuklarının yaşadıklarını anlar. Cadı, oğlanı yakalanması imkânsız olan *Yelatı*’nı yakalamaya gönderir. Bu oğlan da tehlikeli olduğunu bildiği halde cesurca davranıp *Yelatı*’nı yakalamaya gider:

“*Yelatan’da Yelatı varmış baba. Onu alıp getireceğim.*” (s. 52)

Masalın devamında oğlan, yine kimsenin başaramadığı bir görev olan açılır-kapanır dağa gidip yağdanlığı almak ister. Yağdanlığı aldıktan sonra da bu dağın ardında olan ve kimsenin ulaşmadığı kızı almaya gider. Oğlan, zorlu iki görevi de başarıyla tamamlar.

Karataş adlı masaldaki padişahın kızı konuşamaz. Padişaha eğer kızı oynadıkları satranç maçını kazanırsa arkadaşı Memiş’in kızını alacağını söyler. Padişah da kızını konuşurabilirsiniz alın der. Bunu duyan Karataş kızı konuşturacağını iddia eder. Karataş burada arkadaşının mutluluğu için padişaha karşı cesurca davranışlar sergiler:

“*Biz padişahın kızıyla konuşmaya geldik.*” (s. 66)

Eceleceyip adlı masalda Keloğlan'ın padişahın kızını ister. Ancak anası, padişahın fakir birine kızını vermeyeceğini söyleyerek onu vazgeçirmeye çalışır. Keloğlan pes etmez. Cesaretini toplayarak padişahın yanına gider:

“*Ula oğul, sen çıldırdın mı? Sen bir danacı Keloğlan, o da bir padişah kızı! Sana varır mı, verir mi padişah, dedi.*” (s. 195)

Kişiler sergiledikleri cesur davranışlarla farklı hayatlara atılırlar. Bu farklılıklar da kişiyi yeniler ve onun ufkunun açılmasını sağlar. Farklı hayat isteyen kişiler korkusuzlardır. Etraftakilerin onları yönlendirmesine izin vermezler. Bu da onları güçlü kılan özellikleridir. *Kekeme Tavşan* kitabının *Koca Burun* masalında Tembel Oğlan, değirmenini tamir ettiği kızıdan hediye olarak aldığı keseyi kullanarak kendine yeni ve kocaman bir saray yaptırır. Artık fakir ve istenmeyen biri de farklı bir hayata başlayan, zengin biri olarak anılacaktır:

“*Bir gecede öyle bir saray yapmışlar ki, ertesi gün o ülkenin bütün insanları şaşırılmışlar. Gözleri kamaşmış.*” (s.26)

Aynı kitaptaki *Göller Padişahı'nın Kızı* masalında ise fakir Keloğlan'ın gölde gördüğü kıza âşık olması anlatılır. Keloğlan, bu kıza zor durumdayken yardım eder. Kızın babası bu durumu öğrenir. Göller Padişahı olan baba teşekkür amacıyla Keloğlan ve anasının yaşaması için kocaman bir saray yaptırır. Böylece fakir olan Keloğlan yeni ve farklı bir dünyada yaşamaya başlar:

“*Göller Padişahı'nın Kızı, Keloğlan'la eve gelmişler. Keloğlan bir bakmış ki evinin bulunduğu yerde bir saray yükseliyor, görülmemiş...*” (s.93)

Kankardeşim Dorutay destanında demirci olan ustasının baskısından bıkan Demircioğlu anlatılır. Demircioğlu artık çırak olarak çalışmak istemez. Bir gün dükkânlarına gelen Köroğlu yiğidi Kiziroğlu gibi olmak ister. Onun peşinden gitmek ister. Kiziroğlu'na Köroğlu'nun nasıl biri olduğunu sorar. Onun yanına gidip farklı bir hayata başlamayı kafasına koyar:

“*Köroğlu'yum kayaları yararım,*

Halkın kılıcıym hakkı ararım,

Şahtan, padişahı hesap sorarım,

Uykudan uyanan katılır bana...” (s. 26)

Altın Ekin romanında Cihanbeyli'de ortaokul okuyan Erdeli, hayattan daha büyük şeyler ister. Amacı okuyarak zaman kaybetmek değil, büyük işler başarmaktır. Bir gün malmüdürünün evindeyken birilerinin İstanbul'a iş için gideceğini duyar. Bunun üzerinde o da gizlice onları takip ederek, İstanbul'a, yeni bir hayata adım atmak ister. Kısa bir zaman sonra da bu isteklerini gerçekleştirir. Kendini, onun için kocaman bir bilinmezlik olan İstanbul'un kucağına atar ve tamamıyla farklı bir hayata başlar:

“Beni ne Emel, ne annelik, ne babalık ilgilendiriyordu. Beni İstanbul çekiyordu. Orada iş vardı, para vardı. Çalışabilirdim. İş yapabilirdim. Yepyeni bir iş öğrenebilirdim. Gece gündüz İstanbul’u düşünüyordum, düşlüyordum.” (s.56)

Hızır Paşa romanında Pir Sultan’ın ocağına getirilen Hızır, çok hırslı biridir. Hızır, farklı ve daha güçlü olabileceği bir hayat ister. Gözünü hırs bürümüştür. Yeniçeri olup daha güçlü bir şekilde hayatına devam etmek için Pir Sultan’dan yardım ister:

“- Sultanım, padişahın zaptıyaları gelmiş, Yeniçeri için küçük asker topluyorlar. Çırçır köyüne gelmişler. Oradan bütün çocukları almışlar. Ben de gitmek istiyorum. İstanbul şehri varmış, orada herkes büyük adam olurmuş. Bana yardımcı ol, ben de gideyim.” (s. 17)

Tek Atlı Tekin Olmaz masal kitabının Kayalı masalında padişahın kızı, Kayalı ile evlenmek ister. Ancak babası, Kayalı ona saygısızlık ettiği için kızını vermek istemez. Bunun üzerine kız Kayalı’yla birlikte kaçmak ister. Birlikte yeni bir hayata atılmak için Kayalı’ya bir mesaj gönderir:

“Artık babam bizi görüştürmez. Bu iş bitti. Eğer beni istiyorsa, bu gece babamın tavlasına gelsin. İki at binip kaçalım. Başka kurtuluş yolu yok...” (s. 91)

Cesur davranışlar heyecan duygusunu da beraberinde getirir. Heyecan, kişiyi enerji ile doldurur. Kişinin yeni maceralara atılmasına öncülük eder. Kekeme Tavşan masal kitabının Çıplakoğlu masalında işe yaramadığı için aile tarafından kötü davranılan Çıplakoğlu ailesine rest çekip evden çıkar. Yeni maceralara atılır ve farklı bir yaşam biçimi benimser:

“- Ben de senin evinden çıkıyorum. Bundan böyle benim yerim kar yığınlarının arası, yazın dağ başları... Hoşça kal baba, demiş Çıplakoğlu ve gitmiş.” (s.59)

Tek Atlı Tekin Olmaz kitabının Karataş masalında arkadaşına yardım eden Karataş anlatılır. Arkadaşı Memiş’in evlendiği kızın içinde yılan olduğunu ve bu yılanın gece dışarı çıkıp odadakileri öldürdüğünü öğrenir. Arkadaşı için cesurca davranır ve yılanı öldüreceğini söyler. Gerdek gecelerinde kızın içindeki yılanı öldürerek de cesaretini gözler önüne serer:

“Kızın ağzından bir yılan çıkıyor. Memiş’i sokacakken, Karakaş atılıyor, kılıcıyla yılanın başını uçuruyor.” (s. 72)

Kaftancıoğlu çocuk kitaplarında, farklı yaşam arayışında olan kahramanlardan sıklıkla söz eder. Bu kahramanlar cesur tavırlar sergileyerek istediklerini her zaman elde ederler. Kaftancıoğlu bu kahramanları hırslı ve azimli kişiler olarak ele alır.

Kaftancıoğlu’nun beş çocuk kitabında uyarım değeri ele alınmıştır.

Tablo 8

Uyarım değerinin bulunduğu kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
Uyarım	Kekeme Tavşan, Kankardeşim Dorutay, Altın Ekin, Hızır Paşa, Tek Atlı Tekin Olmaz

4.1.5. Öz-yönelim Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Schwartz ve diğerleri (2012), bu kavramı düşünce ve eylem özerkliği olarak ayırır. Düşünce özerkliği; kişinin entelektüel yeterliliğini geliştirmek ve kullanmak iken eylem özerkliği; kişinin hedeflerine ulaşma kapasitesini kullanma anlamındadır. Her ikisi de dış performans değerlendirmelerini değil, mutlak/kişiler arası yetkinliği ifade eder.

Kişiler zor bir durumla karşılaştıklarında bu durumdan kurtulmak için çözüm üretme ihtiyacı hissederler. Çözümlere de yaratıcı zekâlarıyla ulaşırlar. *Kekeme Tavşan* masal kitabının *Büyük Sınav* masalında padişah, hangi oğlunun tahtı hak ettiğini belirlemek için onlara bir test uygular. Testin birinci aşaması ip yapmaktır. Küçük oğlan bir bataklıkta bulduğu otlardan ip yaparak yaratıcılığını sergiler:

“Otların arasına gelmiş. Otlardan bir demet koparmış, ezmiş, eğmiş, bükmüş. Dügümler yapmış. İkisini birbirine sarmış.” (s.9)

Aynı kitaptaki *Tarlada* adlı masalında ise tarlada babası ile çalışan çocuğun yanlarına ayı gelir. Çocuk da bu zor durumdan hemen kurtulmak için yaratıcı bir çözüm üretmek zorunda kalır:

“- Babacığım, beni dinle... Ben şimdi düşüp öleceğim yalandan. Sakın sezdirme ayıya, demiş.” (s.47)

Aynı kitaptaki *Çıplakoğlu* masalında ise Çıplakoğlu kimse tarafından sevilmez. Ancak bir gün insanların kış yolculuğunda dağdan geçerken ölmesi üzerine bunu engellemek için yaratıcı bir çözüm üretir. Arkadaşları ile taşlar seçip bu taşlardan insanların yürümesi için bir yol döşerler. O günden sonra da herkes Çıplakoğlu’nu sever:

“Ulgar’ın taş ocaklarına çıkıp kayaları ölçüp biçmeye başlamışlar. En küçüğü sekiz metre boyunda olmak üzere tam üç yüz elli taş ayırmış, hazırlamışlar.” (s.62)

Tek Atlı Tekin Olmaz masal kitabının *Duran Bey* masalında padişah, sefere gitmeden önce karısından atına tay, çekmecesindeki altının yüz tane olmasını ve bir tane de erkek evladı ister. Ancak kocası uzaktayken bunu nasıl başaracağını düşünen kadın, zekâsını kullanarak tüm istekleri gerçekleştirmeyi başarır:

“Sarayda kendine benzer bir kız seçti, kendi giysilerini giydirip yerine bıraktı. Kendisi de bey kuşamı kuşandı, bir ordu hazırladı. Duran Bey adını aldı.” (s. 77)

Ne istediğini bilen, hedefini belirleyen kişi, hayatta daha emin adımlarla yürür. Hep bu hedef doğrultusunda karar verir ve ne olursa olsun yolundan dönmez. *Kekeme Tavşan* masal kitabının *Üç Kardeşler* masalında üç kardeş, aç kaldıkları için izinsiz bir ağaçtan elma yerler. Ağacın sahibi olan dede gelince ondan özür dilerler. Dede, onların iyi niyetli olduğunu görür ve onlara yardım eder. Bilinmeyen yerde bir pınar olduğunu ve bu pınarda bir kuş olduğunu söyler. Pınarın suyunun da ölüleri dirilttiğini anlatır. Büyük kardeş bu pınara gitmeyi alına koyar:

“*Ben gidip o pınarı ve kuşu bulacağım. Bahçeye bir gül dikiyorum. Eğer gül yetişirse bilin ki iyiyim. Sararmaya, solmaya başlarsa beni arayın, başım sıkıntıdadır.*” (s.18)

Kankardeşim Dorutay destanında Demircioğlu, demirci olan ustasının yanından ayrılıp Çamlıbel’e, Köroğlu ve yiğitlerinin yanına gider. Bir süre sonra yiğitlerden birinin düzeni sağlamak için Erzurum’a gitmesi gerekir. Ailesi orada öldürülmüş olan Demircioğlu, bu görevi üstlenmek ister. Çünkü ailesiyle ilgili bilgi toplamak için oraya geri dönmeyi hedefler. Yiğitler, Demircioğlu’nun buna hazır olmadığını düşünürler, ancak Köroğlu bunun tam tersini düşünür:

“*Demircioğlu gidecek! Anasının babasının asıldığını söylerdi. Osmanlı ordusuna yardımda bulunmadığı için anasını babasını kestirmiş Osmanlı. Onun öcünü alır, yiğitliğini gösterir...*” (s. 34)

Çizmelerim Keçeden romanında çıkan karışıklıktan sonra köyünden ayrılan Paşa artık her ne olursa olsun geri dönmek ve annesini bulmak ister. Ancak köye kimseye yakalanmadan gizlice gitmelidir. Memoş’un askerlere yakalanmadan tehlikeli bir yol izleyerek köye gitme teklifini kabul eder.

“*Gidelim, dedi Paşa. Gitmeliyim amca.*” (s. 65).

Hızır Paşa romanında Pir Sultan’ın yanına verilen ancak yeniçeri olmayı hedefleyen Hızır, çok hırslanır ve bunu başarmak için Pir Sultan’dan yardım ister:

“*- Pirim, gidebilecek olsam hemen giderim. Beni almıyorlar. Yaşım büyümüş, Türkmüşüm, Hristiyan değilmişim... Sen yardımcı olursan alırlar.*” (s. 22)

Tek Atlı Tekin Olmaz kitabının *Eceleceyip* masalında Keloğlu, padişahın kızını görür görmez vurulur. Annesinin ne olursa olsun o kızı almasını ister. Hiçbir şey onu bu düşünceden caydıramaz. O, hedefini çoktan belirlemiştir:

“*Ana, dedi, bana gidip padişahın kızını isteyeceksin, alacaksın! Eğer ki bunu yapmazsan, şu elimdeki çomağı görüyor musun, ‘Tahıl tüketenine’ öyle bir vururum ki, dünyanı değiştirsin.*” (s. 195)

Hedefine ulaşmak isteyen kişiler aynı zamanda meraklı da olmalıdırlar. Çünkü merak kişinin yeni bilgiler öğrenmesini sağlar ve kişiye keşfedilmemiş dünyaların kapısını açar. *Tek Atlı Tekin Olmaz* masal kitabının *Kırklar Kayası* masalında çocuk, gece vakti pınardan su alan insanlar görür. Nereye gittiklerini merak edip ve onların peşlerinden gider. Bir kayanın yarılıp açıldığına ve o insanların da içeri girdiğine şahit olunca o da içeri girer.

“... çocuk, su götürenlerden birine tutundu. Bir kayanın önüne geldiler. Kaya açıldı, hep birlik içeri girdiler.” (s. 104)

Kendi kararlarını alan kişi bağımsızdır. Çünkü başkasının etkisi altında kalmadan kendisi için en iyisi olduğunu düşündüğü kararı verir. *Kankardeşim Dorutay* destanında çırak Demircioğlu, demirci ustasının baskısından bıkar. Bunun üzerine ona kızıp dükkânı terk eder. Kendi kararlarını verebileceği, bağımsız bir hayat yaşamak ister:

“İsteyen istediğini söylesin. Ortada ne ayıp var, ne de saygısızlık! Ben çırak olmakla köle olmadım ya! Bir çekiç demire vuruyorsun, iki çekiç kafama. Ben ayrılacağım.” (s. 16, 17)

Kaftancıoğlu öz-yönelim değerini işlediği kitaplarında hedeflerini belirleyip bu hedefler doğrultusunda ilerleyen karakterleri ele alır. Bu karakterlerin özellikle pratik zekâlarına vurgu yapar.

Kaftancıoğlu’nun beş çocuk kitabında öz-yönelim değeri ele alınmıştır.

Tablo 9

Öz-yönelim değerinin bulunduğu kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
Öz-yönelim	Kekeme Tavşan, Kankardeşim Dorutay, Çizmelerim Keçeden, Hızır Paşa, Tek Atlı Tekin Olmaz

4.1.6. Evrensellik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Evrensellik değeri; hoşgörü, toplumsal kaygı ve doğayı koruma anlamına gelir (Schwartz S. H., 1992). Bu değer aynı zamanda adaletli olmayı da kapsar. Diğerlerine hoşgörü ile yaklaşan bir kişi istemsiz olarak adil davranışlar da sergiler. Adil olan kişi, başkasının hakkını yemez ve başkalarının da bu hakkı sömürmesine izin vermez.

Kekeme Tavşan masal kitabının *Oduncu* adlı masalında; oduncu, padişahın kızıyla fakir olduğu için evlenemez. Bunun üzerine hırs yapar ve zenginleşir. Halkı da padişaha karşı ayaklandırır ve tahta geçmek ister. Padişah bu durumu görünce, halkın isteğine saygı duyar. Adaletli bir şekilde davranıp tahtı oduncuyu bırakır, kızını da onunla evlendirir:

“- Eğer beni siz istemiyorsanız ben de sizi istemem demek olmaz. Benim padişahlığımı isteyenler de var. O halde beni isteyenlerle istemeyenler ayrılсын. Sayalım. İsteyen çoksa ben padişahım, istemeyen çoksa tahtı yine sizin oduncunuza bırakıyorum, demiş.” (s.38, 39)

Kankardeşim Dorutay destanında Köroğlu’nun yiğitlerinden olan Kiziroğlu, atının nalını tamir ettirmek için bir demirciye gider. Ödeme yapmak için yere attığı altınları çırak Demircioğlu her seferinde tek tek ezip fırlatır. Bunu gören Kiziroğlu sinirlenmez. Demircioğlu’na karşı adaletli davranır:

“Usta, benim altınların hepsi sağlam. Bütün beceri bu çırakta. Silinen, ezilen altınlar sana, bir kese altın da çırağa. Alın bunları, çırağın bir daha ezmeye, silmeye kalkışmasın.” (s. 16)

Altın Ekin romanında Erdeli matematik dersinde başarılı olan bir öğrencidir. Ancak öğretmeni, Erdeli'nin matematiğinin kendisinden iyi olmasını yediremez ve karnesine düşük not verir. Bu adaletsizliğe üzülen arkadaşı Emel ise arkadaşının hakkının yenmesine çok üzülür ve ağlar. Hatta Erdeli için adaleti sağlamak üzere öğretmene itiraz eder:

“Ben kendime ağlamıyorum. Erdeli sizden de iyi bilirdi. Ona nasıl zayıf verdiniz?” (s. 51-52)

Kitabın devamında memleketinden ayrılıp İstanbul'a giden Erdeli, çalıştığı fabrikadan Temür ile karpuz satmaya başlar. Ancak Temür'ün karpuzu aldığı fiyatın beş kat üstünde sattığını duyunca hayal kırıklığını uğrar ve bunu kendine yediremez. Ona bu durumun adaletsiz olduğunu ve belirtir. Sonra da yanından ayrılır:

“Kime sattın Temür Amca biliyor musun? Verdiğinin beş katını aldığın kimseler hep bizim gibi, köylü, yoksul, parasız, yalnız. İyi etmedin.” (s.165)

Hızır Paşa romanında Pir Sultan, Hızır'ı dergâhında yetiştirmeye başlar ancak onun çok hırslı bir insan olduğunu görünce onu isteği üzerine Yeniçeri olarak İstanbul'a gönderir. Hızır, sonrasında padişah için çalışmaya başlar ve Pir Sultan'ın da hak ve halk yolundan yönünden dönmesini ister. Ancak Pir Sultan, Hızır Paşa'nın baskılarına göz yummaz. O herkesin hakkını alması gerektiğini söyler:

“İnsan olan insanlığını bilmeli, hakkını bilmeli, halkını bilmeli. Kimsenin emeğini sömürmemeli, yememeli. Herkes kendi alın teriyle yaşamalıdır.” (s. 48)

Şülgür Deresi masalında herkes için eşitlik ve adalet isteyen Kamber, çalıştığı konağın başı Gonca Hanım'ın tarafından tutsak edilir. Tutsakken adaleti sağlamayı düşünür. Onun elinden kurtulduğunda da istediği adaleti sağlar:

“Haksızlık eden, eninde sonunda halkın önünde yenik düşer, ezilirdi.” (s. 49)

Tek Atlı Tekin Olmaz masal kitabının *Türkmenoğlu* masalında padişah ve karısının çocukları olmaz. Bu yüzden bir dervişten yardım alırlar. Derviş çocuğun adını Türkmenoğlu koyar. Türkmenoğlu, annesinin babasını aldattığını görünce atını alıp ülkesinden kaçır. Yoldayken devlerle savaşıp bir padişaha rastlar ve ona yardım eder ve padişahın kaçırılan kızlarını da kurtarır. Ancak padişahın diğer damatları onu kıskanır ve kızları kurtardığı kuyuda bırakır. Türkmenoğlu kurtulduğunda ve her eşya ortaya çıktığında padişah ona ihanet eden iki kızını ve damatlarını cezalandırır. Küçük kızı ve Türkmenoğlu'na ise düğün yapar:

“İki kızını da çağırttı padişah. Dördünü dört katırın kuyruğuna bağlattı. ... Küçük kızının düğünü başlattı.” (s. 46)

Karataş adlı masalda, Karataş, yolda rastladığı Memiş ile iyi arkadaş olur. Hatta onun padişahın kızıyla evlenmesi için de elinden geleni yapar. Konuşamayan kızı konuşturur ve bunun karşılığında

padişahın altın alır. Ancak evlendikten sonra Memiş ile yollarını ayırırlar. Karataş, aldıkları altınları eşit olarak paylaşmaları gerektiğini söyleyerek adil bir davranış sergiler:

“Eee, gel kardeş, şimdi kazandıklarımızı bölelim, ayrılıp ikimiz de evlerimize, yolumuza gidelim, diyor.” (s. 72)

Aslan Dede adlı masalda padişah rüyasında, bir çocuğun onu öldürüp tahta geçeceğini görür. Bu çocuğu bulup suya atar. Aslanlar, çocuğu bulup büyütürler. Çocuk çok güçlenir ancak hiçbir şey bilemez. Padişah bir gün ormanda bu çocuğa rastlar. Kuvvetinden etkilenip onu yanına alır. Adını da Aslan Dede koyarlar. Aslan Dede saray için çok şey yapar. Ancak padişah tahtını ele geçireceğinden korkup ona karşı hain planlar kurar. Aslan Dede yanlışlıkla padişahı öldürür. Bunun üzerine, her ne kadar çok güçlü olsa da tahta kendisi yerine hakkı olan padişahın oğlunu geçirir:

“Padişahın yerine, Aslan Dede, padişahın oğlunu tahta geçirmiş, ...” (s. 142)

Bu kitaptaki *Gençlik, Kocalık* adlı masalda bezirgân, beğendiği çamaşırcıyı kaçıtır. Ancak kadının bir ailesi vardır. Sonrasında padişah, bezirgânın yaptıklarını öğrenir. Gücünü kullanarak ona ceza verir ve ailenin kavuşmasına olanak sağlar:

“Padişah, bezirgânı astırmış, ana-baba-oğulları bir araya getirmiş.” (s. 113)

Doğayı korumak da kişileri korumak kadar önemlidir. Yaşanılan dünya, bulunulan çevre korunmalı ve yaşatılmalıdır. Eğer çevre korunmazsa doğal denge bozulur. Bitkilerin, hayvanların olmaması insanlar için kötü sonuçlar doğurur. Bu yüzden doğayı ve bulunulan çevreyi korumak kişiler için görev haline gelmiştir. *Kekeme Tavşan* masal kitabının *Çıkar Yol* masalında küçük kız, ormanda yürürken geyik avlayan avcılarını görür. Onlardan durmalarını rica eder. Burada kızın hayvanları ve çevreyi koruyan birisi olduğuna dair vurguda bulunulur:

“- Bırakırsanız çok sevinirim. Bu geyiğin bir yavrusu vardır belki. Yalvarırım bırakınız, demiş.” (s.67)

Keloğlan Büyücü masalında ise büyücü çırağı olan Keloğlan, büyücünün yokluğunu fırsat bilerek ondan izinsiz bir büyü yapar ve bu büyüün sonucunda her yeri su basar. Seyahatten dönen büyücü bu durumu görür ve koşarak Keloğlan'ın yanına gidip büyüü geri alır. Su basan yerler eski haline döner. Böylece doğa kötü bir felaketten korunmuş olur:

“Büyücü, bir küçük büyü yapınca sular yavaş yavaş çekilmeye başlamış.” (s.86)

Göller Padişahı'nın Kızı'nda ise Keloğlan göl kenarında görüp âşık olduğu kızla sonunda evlenir. Ancak bu kız gölden çıktığı için evlenmeden önce babası bir şart koşar. Kız, hiçbir şekilde gümüşe değmeyecektir. Ancak bir gün yanlışlıkla gümüşle temas eder ve göle geri dönmek zorunda kalır. Kız, göle döner ancak bir akşam çocuklarının yanına gizlice gelir ve onlara otlarla ilgili bir sır verir. Verdiği bilgilerle kişilerin sağlığını gözetir ve doğanın bilinçsiz kullanımının önüne geçmiş olur:

“- Ben artık sizlerle bir arada yaşayamam. Yalnız, hem sizlere hem bütün insanlığa yardım etmek isterim. Ben büyümlü otlar tanıyorum. Bu otların her biri bir hastalığa iyi geliyor. Kimi göze, kimi mideye, kimi yüreğe... Ben bu bitkileri sizlere tanıtacağım, siz de bütün insanlığa tanıtacaksınız.” (s.94, 95)

Altın Ekin romanında Erdeli'nin babası iyi kalpli bir insan olarak ele alınır. Bu adam kitapta kendini doğa ve hayvan dostu olarak anlatır:

“Yavrum ben çiçek koparmadım, yeşil ota basmadım, karınca bile ezmedim. Ne kuşlara taş attım, ne kedilerin canını yaktım. Sapan kullanmadım.” (s. 1)

Çoban Geçmez romanında aynı köyde yaşayan insanlar, zor durumlarda birbirlerine yardım ederler. Bir gün köyün santrali buzdan donar. Bunun üzerine köy okulundaki öğrenciler santrali tamir etmeye giderler. Donan kar yüzünden bozulan santralin tamirine giden çocuklara öğretmenleri duygu dolu bir konuşma yapar. Bu harekete çok duygulanan öğretmenleri onlarla duygusal bir konuşma yapar. Bu konuşmada öğretmen, öğrencilerine çevrelerine ve dünyaya karşı duyarlı bir vatandaş olmalarını öğütler. Köyleri için sürekli çalışıp, çaba sarf eden öğrencilerin yaptıkları işlerden dolayı gurur duymalarını ister:

“- Kuzularım, karanlık gecenin bağrında yürüyoruz. Bizim ülkemiz de santralimiz gibi karanlıktır. Biz bugün bu santrali aydınlığa kavuşturamazsak, ülkeye karşı görevimizi hiç yapamayız. Bu ülke sizden, bizden görev bekliyor. Bu karanlığı yeneceğiz!” (s. 44)

Romanın devamında ise köyde su gitmeyen tarlalara çevreye zarar vermeden su sağlamaları gerekir. Tarlalara su gitmesi için ırmağın yönünü değiştirme kararını alırlar. Böylece doğa zarar görmeden çözüm üretilmiş olur:

“...elektriği üretecek olan suyu getirdik. Sıra, bostanlarımızı, kırsal yamaçlarda kuruyan tarlalarımızı doyurmaya gelmiştir.” (s. 61, 62)

İnsanları ve çevresini korumak isteyen kişi hep bir sonraki adımı düşünür. Bu yüzden de kimsenin hakkını yemez. *Çizmelerim Keçeden* romanında Paşa köyüne dönüş yolunda ısrar ederek bir köyde misafir olur. Bu köydeki insanlar ise onu kendi köyüne göndermek istemezler. Ona iş yaptırmak ister. Ancak yaşlı bir amca buna engel olur:

“Bizim yapacağımız yarın u çocuğu yolcu etmek. Ana kuzusudur. Ararlar, ağlarlar... Bizim için ne yapabilir? ...” (s. 120)

Tek Atlı Tekin Olmaz masal kitabının *Öylesi Böylesi* masalında padişah birbirini çok seven karı kocanın ilişkisinin kadının ihanetiyle sonlandığını görür. Bunun üzerine ülkedeki tüm kadınları astırmaya başlar. Sadece bir olay yüzünden padişahın, ülkenin soyunu kurutacağını anlayan bir yaşlı

adam, insanları korumak için padişahın yanına gider. Ona bir hikâye anlatarak onu bu işten vazgeçirmeye çalışır.

“Padişahım, bir kadın kocasına kötülük yaptı diye bütün kadınların kesilmesi olmaz. Gün gelecek, ay bitecek, yıl dolanacak, senin soyun, benim sopum yok olacak.” (s. 116)

Kaftancıoğlu, bu değeri işlediği kitaplarında, Hızır Paşa romanı hariç olmak üzere, iyi kalpli kişileri ele alır. Bu kişiler, başkalarının hakkını gözetirler. Bu da onların aynı zamanda da hoşgörülü olmalarına sebep olur.

Kaftancıoğlu’nun sekiz çocuk kitabında evrensellik değeri ele alınmıştır.

Tablo 10

Evrensellik değerinin bulunduğu kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
Evrensellik	Kekeme Tavşan, Kankardeşim Dorutay, Çizmelerim Keçeden, Altın Ekin, Çoban Geçmez, Hızır Paşa, Şülgür Deresi, Tek Atlı Tekin Olmaz

4.1.7. İyilikseverlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

İyiliksever kişiler, çevresi ve ailesi tarafından “güvenilir” insan tipi olarak tanımlanır (Schwartz, ve diğerleri, 2012). Kişiler etraflarında güvenilir arkadaşları olsun isterler. Çünkü güven, arkadaşlık bağına kuvvetlendirir. Güvenilen kişiye de her durumda sadık kalınır.

Salih Bey masalında babası, amcası tarafından öldürülen Cefakâr’ı büyükannesi sahiplenir. Ancak Cefakâr, büyükannesi öldükten sonra olduğu yerde kalakalır. Bir kervancı yoldan geçerken Cefakâr’ı olduğu yerde oturmuş halde görür. Onun yanına gider. Sohbet ederken kervancının Cefakâr’ın babasını yakından tanıdığı ortaya çıkar. Kervancı, eski dostuna sadık olduğu için onun oğluna da yardım eli uzatır:

“- Yavrum ben de Genceliyim. Babanın en iyi dostuyum. Elinden ekmek yemişim. İsterim ki sana iyilik edeyim...” (s. 41)

Tek Atlı Tekin Olmaz masal kitabının *Öylesi Böylesi* masalında padişah, birbirlerini çok seven bir karı kocaya rastlar. Adamın karısına bu kadar âşık olması onu çok etkiler. Bu yüzden adamın kızıyla evlenmesini ister. Ancak adam karısına o kadar sadıktır ki, ondan ayrılmak istemez. Bu yüzden padişahın kızıyla evlenmeyi kabul etmez:

“... Birbirimize bakmadan yaşayamayız padişahım, bağışlayın bizi.” (s. 114)

Sorumluluk, kişilerin görevlerini yerine getirmesidir. Sorumluluk sahibi olan kişiler başarıya ulaşırlar. *Kekeme Tavşan*’ın *Büyük Sınav* adlı masalında padişah, tahtı kimin hak ettiğini belirlemek için üç oğluna test uygular. Testin bir aşamasında oğullarından hava aydınlanmadan saraya girip karardıktan

sonra da evlerine dönmelerini ve bunları güneşi görmeden yapmalarını ister. Küçük oğlan, ülke yönetmenin zorluğunun bilincindedir. Bu yüzden evi ile saray arasına bir geçit yaptırır. Oradan saraya gidip gelmeye başlar. Padişah, testin sonunda tahtın küçük oğluna layık olduğuna da karar verir:

“Küçük kardeş ise gün doğmadan kalkıp saraya gelmeye, çalışmaya, gün battıktan sonra saraydan çıkıp dinlenmeye, yorgunluğunu atmaya girişmiş.” (s.13)

Aynı kitabın *Üç Kardeşler* masalında üç kardeş, aç kaldıkları için izinsiz bir ağaçtan elma yerler. Ağacın sahibi olan dede onlara acır ve yardım eder. Bilinmeyen yerde bir pınar olduğunu ve bu pınarda bir kuş olduğunu söyler. Pınarın suyunun da ölüleri dirilttiğini anlatır. Büyük kardeş bu pınara gider ancak geri dönmez. Ortanca kardeş de gidip geri dönmeyince küçük kardeş yola koyulur. Bu kız yoldayken etraftan dikkat dağıtan sesler duyar ancak asla sorumluluğunu bırakmaz. Yola devam eder:

“Ses geldikçe, eğlencenin tadı, güzelliği kendini duyurdukça kız yolunu doğrultmuş. İşini, görevini unutmamış. Eğlence onu çektikçe, sesler, çalgılar kızı kendine bağlamaya çalıştıkça kız yolunu, işini düşünmüş. Görevini düşünmüş. Kulaklarını tıkamış, yolunu değiştirmemiş. Kapılmamış yanlış işlere.” (s.19)

Kuruntu masalında, sorumluluk sahibi olan, halkının hakkını gözeten adil bir padişahın anlatımıyla başlar:

“... Ama bu padişah sevilirmiş de. Çünkü iyi yürekli bir insanmış, halkını severmiş. İyilik etmek, halkını mutlu kılmak için can atarmış.” (s.51)

Keloğlan Büyücü’de ise sorumluluk sahibi olan, iyiliksever bir büyücüden bahsedilir:

“Kendisi insanlığın iyiliği için çalışan, iyi yürekli bir büyücüymüş.” (s. 83)

Aynı masalın sonunda büyücü çırağı olan Keloğlan’ın sorumsuz birinden nasıl sorumluluklarını bilen bir kişiye dönüştüğünü de aktarır:

“Hep iyi şeyler yaparak insanlığa yararlı olmaya çalışmış.” (s. 86)

Tek Atlı Tekin Olmaz’ın *Canalıcı* masalında çerçi, canalıcı tarafından öldürüleceğini duyunca yardım edebilmek için öksüz bir kızla evlenir. Canalıcı onun canını almak için geldiğinde ise öksüz kıza yardım etmesi için ona zaman tanımasına teşekkür eder. Çerçi öleceğini bile bile bir kızın geleceğini garanti altına almak ister ve Canalıcı onun canını alana kadar bu sorumluluk doğrultusunda çalışır:

“Bana, hazırlanmak, varımı yoğunu şu yoksul, kimsesiz kıza bırakmak fırsatı verdiğin için sağ ol...” (s. 130)

Çoban Geçmez romanında halk zor durumlarda birbirine yardım eder. Köyde herhangi bir sorun olduğunu köy ilkokulu hemen yardıma koşar. Kitapta özellikle çok çalışkan olan Yunus’tan bahsedilir. Yunus sorumluluğunu bilen biridir ve diğer insanların böyle olmasını ister:

“Çalışanla çalışmayanın yeri ayrıdır. Bunu biliyordu. Bunu hepimiz bilmek zorundaydık. Aramızdaki dayanışmanın önemli bağlantılarından biri, en değerlisi herkesin terlemesi, çalışmasıydı.” (s. 45, 46)

İyiliksever olan kişiler başkalarına yardım etmekten de mutluluk duyarlar. Yardım ettikleri kişilerin mutluluğu onların tatmin eder ve daha çok iyilik yapmaya iter. Bu durum da kişilerin yaşadıkları hayattan zevk almasını sağlar. *Kekeme Tavşan* kitabının *Koca Burun* masalında hiçbir iş yapmayan tembel çocuk, ailesi ona kızdığı için evi terk eder. Yolda yürürken değirmeni bozulan bir kıza rastlar. Zor durumda olan bu kıza yardım eder:

“Tembel çocuk hemen değirmenin orasını burasını yoklamış. Bakmış ki, çarklardan birine taş sıkışmış, dönmüyor. Hemen taşı çıkarmış, değirmen dönmeye başlamış.” (s.24)

Çıplakoğlu’nda ise köylüye yaka silktiren *Çıplakoğlu* anlatılır. Bu çocuk, her ne kadar sevilmesine de köylünün kışın, zor koşullarda, dik bir dağa çıkmasını istemez. Bu yüzden bir çare düşünür ve dağa taşlardan yol yaparak köylüye yardım eder:

“Bu dağların başına öyle bir iş yapmalı ve başarmalıyız ki, bir daha kimse yolunu şaşırmamasın, diyormuş.” (s.62)

Masallarda sadece insanlar değil hayvanlar ve eşyalar da konuşabilir. Yeri geldiğinde de ihtiyacı olanlara yardım ederler. Hasta babasını kurtarmak için yola düşen çocuğu anlatan *Ölmez Otu* adlı hikâyede bir tilki, çocuğun yolu bulmasına yardımcı olur:

“- Peki, öyleyse dinle beni! Şimdi şu yoldan ilerle. Karşına üç yol ağzı çıkar. Ortadaki yoldan ilerle. Yolun bitiminde bir saray göreceksin. Sarayın kapısının tam orta yerinde üç tokmak vardır. Tomağı üç kere vur...” (s.43)

Çalıştıkları tarlada onları rahatsız eden ayıdan kurtulmaya çalışan baba ve oğlunu anlatan *Tarlada* adlı masalda yine bir tilki kahramanlara yardımcı olur:

“Tilki tarlanın yakınında başlamış iki sopayla tenekeye vurmaya. Ayı teneke sesini duyar duymaz korkmuş.” (s.48, 49)

Çıkar Yol adlı masalda üvey annesi padişahın kızını kıskandığı için evden kovar. Bu kız, kendisi de çok aç olduğu halde yolda karşılaştığı dedeye kendi yemeğinden vermeyi teklif eder. Ona yardımcı olur:

“Kız çok acımış yaşlı adama. Hiç düşünmeden kutuyu açmış.” (s.65)

Yüzük masalında bir cadı, oğlunun fakir bir kızla evleneceğini görür. Bu evliliğin gerçekleşmesini istemez. Bu yüzden kıza bir mektup verip kardeşinin yanına, ölüme yollar. Ancak kızın

yolda rastladığı soyguncular bu durumu öğrenir ve kızı korumak, ona yardım etmek isterler. Cadı kadının kızın koynuna koyduğu mektubu yırtıp atarlar:

“- Bu güzel kızın öldürülmesini isteyen kimse, ele geçirip onu öldürmeliyiz. Yırtın bu kâğıdı, yazıyı demiş.” (s. 73)

Oduncunun Kızı’nda küçük kız, babalarına yemek getirirken kaybolan ablalarını aramaya çıkar. Yolda bir cücenin kulübesine rastlar. Cüce, kalacak yeri olmayan küçük kıza kapılarını açar, ona yardımcı olur:

“Peki, gel bakalım içeri.” (s.78)

Tuz adlı masalda babasını tuz kadar sevdiğini söylediği için padişah kızını saraydan kovar. Bu kız da yaşlı bir teyzenin evine sığınır. Bu teyzeye yardımcı olmaya başlar:

“Kadın içeri almış kıızı. İçerisi dağınıkmış. Kız hemen evi derlemiş, toplamış. Baştan aşağı silip süpürmüş. Sonra bir tas çorba pişirerek yaşlı kadının önüne koymuş.” (s. 88)

Göller Padişahı’nın Kızı masalında Keloğlan ile evlenen Göller Padişahı’nın Kızı, gümüşle temas ettiği için gölüne dönmek zorunda kalır. Ancak bu kız bir gece çocuklarının yanına gelip onlara ve insanlığa yardım etmek istediğini söyler. Çocuklarına otlarla ilgili bildiği her şeyi anlatır:

“... Yalnız, hem sizlere hem de insanlığa yardım etmek isterim.” (s. 94)

Kankardeşim Dorutay destanında Köroğlu’nun ocağına geldiğinde aşağılanan Demircioğlu, sinirle arkadaki duvarı yıkar. Ancak bu davranışların aslında bir test olduğunu öğrenince kapıyı tamir etmek ister. Bunun üzerine Köse Kenan yaşadıkları adaletli ve burada yaşayan kişilerin yardımsever olduğunu belirtir:

“Hayır, olmaz. Biz seni sınamak için yaptık bu işi. Hepimiz çalışacağız. Çamlıbel’in işi de aşı da eşittir. Sen bu kuralı bozamazsın.” (s. 29)

Kitabın devamında, Köroğlu tarafından karışıklık olan Erzurum’a gönderilen Demircioğlu, halka yardımcı olmaya çalışır. Onları desteklemek içinse şu sözleri saf eder:

“Yiğit halkım, bu savaşın erleri siz, komutanları sizsiniz. Beni yüceltmeyiniz. Önünüzde kılıcımı öpüyorum. Sizin yiğit ellerinizi öpüyorum...” (s. 65)

Dört Boynuzlu Koç romanında ailesi, parasızlıktan Ede’nin koçunu satmak ister. Ancak koç kaçar. Annesi koçunu yakalaması için Ede’yi çağırır. Ede, dört yıldır dostu bildiği koçunun satılmasını istemez ve ailesinin onu bulamayacağı bir yere saklayarak koçuna yardımcı olur:

“Eden çağırıyor duyar duymaz karanlığa karıştı.” (s. 13)

Çizmelerim Keçeden romanında yaşadığı yerde karışıklık çıkan Paşa, askerler tarafından kurtarılır. Askerler Paşa'yı bir gece misafir etmesi için hancıya götürür. Hancı da büyük bir samimiyetle çocuğu alır. Ona yardımcı olacağını belirtir:

“Anladım. General bana güvenebilir.” (s. 8)

Paşa, hancıdan ayrıldıktan sonra yolda giderken bir kiliseye denk gelir. Bu kilisenin atlarla dolu olduğunu görür ve bu atları kurtarmak ister. Bu atları kurtarır. Onlarla yürürken de bir türkü söyleyerek atların rahatlamasına yardımcı olur:

“Türküyle atlara tokluk vermek istedi, korkularını dağıtmak, yorulmalarını önlemek istedi. Atlar ölümüne koşuyorlardı...” (s. 41)

Paşa, kitabın devamında zor durumdayken bir köye sığınır. Bu köyde kimse onu istemezken, ailesini tanıyan Memoş onu sahiplenir. Paşa'yı koruyup kollar, ona yardımcı olur:

“Bırakamam. Bu karda kışta nereye gider? Birkaç gün benimle evde kalsın. Yıkansın! Çamaşırı aklansın. Dinlensin. Olur mu?” (s.63)

Sonrasında oradan ayrılıp köy yoluna devam ederken Paşa'yı yolda bir atlı subay görür. Subay, hava soğuk olduğu ve aynı yere gittikleri için onu yanına alır. Onu Afyon'a kadar da götürür:

“... Biz düşmanı buralardan püskürttük. Şimdi Afyon'a gidiyoruz. Gel bakalım benimle.” (s. 143)

Altın Ekin romanında Erdeli, memleketinden ayrılıp İstanbul'a iş sahibi olmak ve giderek para kazanmak ister. İstanbul'a giderken de yolda bir ayının pençesine düşer. Onu etraftaki köylüler kurtarır ve evlerine götürüp bakarlar. Erdeli'yi evine alan köylünün sözleri onun ne kadar yardımsever biri olduğunu gösterir:

“- Oğlum burası Emirdağ köylüğü. Korkma! Buradakilerin hepsi senin kardeşin, annen, baban, amcan sayılır.” (s. 80)

Erdeli iyileştikten sonra Emirdağ köylüğünden ayrılıp yolculuğuna devam eder. Bir akşam vakti Hanlar adında bir yere varır. Burada yolda gördüğü bekçiden yardım ister. Bekçi onu geceleme için kahvehaneye götürür. Erdeli'nin orda kalmasını istemeyen kahveciye de onu sahiplenmesini söyleyerek Erdeli'ye yardımcı olur:

“- Bırak çocuğu sen, otursun kahvede, ısınsın, çay içsin. Elbet birisi çıkar, götürür, yatırır.” (s. 101)

Erdeli tüm bunlardan kurtulup sonunda İstanbul'a vardığında ise bir caminin önünde uyuyakalır. Sabah onu caminin önünde bulan imam Erdeli'ye yardım eder. Birini çağırıp Erdeli'yi ona teslim eder ve ona il bulmasını söyler:

“- Şimdi anladın mı seni niye çağırdığımı? Bu çocuğu götür Sefullah’a. Onun yanında çalışsın, sonra ben bilirim, onun işi var.” (s. 115)

Erdeli artık İstanbul’da bir iş sahibi olur. İş, inşaat işçilerine su taşımaktır. Ancak haftalardır çalıştığı halde bir türlü parasını alamaz. Çalıştığı yerdeki ırgatbaşı bu duruma daha fazla katlanamaz. Erdeli’nin hakkını arar. Böylece ona yardımcı olur:

“Erdeli, kalk oğlum sen su getir. Haftalığını koynunda bil. Korkma. Senin paranı ben alırım, alırsız biz.” (s. 121)

Erdeli, haftalığını aldıktan sonra ona iş teklif eden fabrika yardımcısıyla birlikte gider. Yardımcı ona önce bir bakkalda iş bulur. Ancak Erdeli bir süre oradan ayrılır. Sonrasında yardımcı Erdeli’yi bir fabrikada işe aldırır. Böylece ona, iş ve yatacak yer konusunda yardım etmiş olur:

“Bu çocuk çalışacak; uygun bir iş versinler. Fabrikalı yatacak bir hazırlık yapsın.” (s. 132)

Çalıştığı fabrikada Erdeli’nin başarısız bir iş deneyimi olan bakkallıktan parasını alamadığı öğrenilir. Fabrikadaki sucu amca buna çok kızar ve Erdeli’ye parasını almak için yardım edeceğini söyler:

“Onun dişlerini sökerim ben! Nasıl vermezmiş? Şimdi uğrarım ben. Yolum oradan geçiyor nasıl olsa. Hiç korkma sen. Öyle alırım ki...” (s. 137)

Çoban Geçmez romanında halk, köylerindeki problemleri imece usulü ile çözer. Otları taşıyan Fargo yolda kalınca, köy okulundaki öğrenci ve öğretmenler kamyonu yardım etmeye giderler:

“ Fargo sudan geçememiş, kalmış. Bütün okul yardıma gidecek.” (s. 5)

Ancak Fargo için yardıma gitmeyen Şemmet ve onu savunan arkadaşına müdür bir ceza vermek ister. Onlara, onları kötü etkileyecek bir ceza vermek yerine köylülere faydalarının dokunmasını sağlayacak bir ceza verir. Bu durumda Şemmet ve arkadaşı hem cezalarını çekmiş olur hem de herkes onların çalıştığını görür:

“Kışlık yakacaklarımız kesilmiş, biçilmiş, yığılmış... Ancak kırpık kırpık parçalar çevreye yayılmış. Gideceksiniz oraya, başınızda öğretmeniniz Ali Rıza Bey duracak, bütün kırıkları toplayacaksınız, bütün sınıflara bölüştüreceksiniz.” (s.13)

Bu kitapta yardımseverlik örneği olan bir başka durum ise Kars’tan dönen kızakların yolda kalmasıyla yine herkesin yardıma koşmasıdır. Okul, havanın soğuğuna karşı kızaklara yardım eder:

“Tipi ve kar, Kars’tan dönmekte olan kızaklarımızı yolda yakalamış. Bütün öğrenciler yardıma gelecekler. Hemen dışarı!” (s. 15)

Öğrencilerin köylülere yardımları bunlarla sınırlı kalmaz, ark donunca santral elektrik veremez hale gelir. Bunun üzerine tüm okul arka giderler. Hep beraber bu sorunun çözülmesine de yardım etmiş olurlar:

“Kimse yatmasın! Giyinin arkadaşlar, santral arki donmuş, elektrikler sönmek üzere. Buz kıracağız, arki buzlardan arındıracağız!” (s. 43)

Hızır Paşa romanında Pir Sultan, babasının getirdiği Hızır’ı dergâhına alır. Ancak zamanla Hızır’ın çok hırslı ve tehlikeli biri olduğunu fark eder. Hızır bir gün ondan yeniçerilere katılmak için yardım ister. Pir Sultan da Hızır’ın yardım isteğini geri çevirmez. Yeniçerileri evine çağırır ve onlara yemek verir. Ardından onlardan Hızır için yardım ister:

“... Ancak dileğim şu; benim bir çırağım var. Adı Hızır. Buralı değil. Hafikli. Sofular köyü vardır. O köyden. Bu çocuk yeniçeri olmak istiyor. Bu çocuğu da götürün.” (s. 25)

Salih Bey masalında amcasının gazabından kaçan Cefakâr anlatılır. Cefakâr babasının arkadaşı olan kervancı ile ilerlerken kervan baskına uğrar. Bunun üzerine Cefakâr, Zindana kapatılır. Zindanda esir olan Çeşminaz Sultan’a rastlar ve onu zindandan kurtarıp ona yardım etmek ister:

“- Çeşminaz sil gözyaşlarını. Senin kurtulacağın yol var, bugün buradan gidiyorsun.” (s. 47)

Şülgür Deresi masalında Kamber, çok aç olduğu için ekmek çalar. Hırsızlık suçundan karşısına gelen Kamberi bağışlayan başkan, ona bir şans daha verir. Onun güzel bir geleceğe sahip olmasına yardımcı olur:

“Bu çocuğu götürün, kızımın konağının bahçesine baksın. Aylık, gündelik ne gerekiyorsa kızım verir.” (s. 9)

Tek Atlı Tekin Olmaz masal kitabının *Türkmenoğlu* masalında, çocuğu olmayan padişaha bir derviş yardımcı olur:

“...al bu elmayı, soy kabuklarını atına ver, onun kulunu olmuyor, elmanın da yarısını sen ye, yarısını da karına yedir. Atının bir kulunu, senin bir çocuğun olacak, oğlan.” (s. 25)

Padişah, dervişin dediklerini yapar. Bunun üzerine oğlu Türkmenoğlu dünyaya gelir. Büyüyen Türkmenoğlu, bir gün atı Yağıztay’la bir diyara iner. Bu diyarda devlerle savaşan padişaha yardım eder:

“Mertlik azdan yana olmak!” (s. 31)

Türkmenoğlu, daha sonra da yardım ettiği padişahın, kızlarını kurtarıırken bir kuyuya sıkışır. Türkmenoğlu’na atı Yağıztay, yardım eder:

“Bak Türkmenoğlu, sen kuyuda kalacaksın. Bunu bil, şu odaları tanı. Sağı-solu öğren. Şu iki çift kılı al. Bunlar başını kestiğin devin atlarıdır. Bu kılıları çalarsan sana yardımı olur.” (s. 35)

Yelatı adlı masaldaki padişahın üç karısı vardır. Kız kardeş olan bu karılardan ikisi, padişaha diğer karısının it eniği doğurduğu söylerler. Bunun üzerine padişah otoritesini kullanarak küçük karısını cezalandırır. İt eniği sandığı çocukları da dereye attırır. Bu çocukları dev karı koca sahiplenir. Ancak çocuklar büyünce ailelerini bulmak isterler. Yoldayken bir değirmenciden yardım isterler. Değirmenci, yardım isteyen oğlan ve kıza kıyamaz ve onlara yardım eder:

“*Değirmenci acıdı... İnsan o da hoş! Bunlara kazların pinini verdi.*” (s. 51)

Masalın devamında oğlan, açılır-kapanır dağın ardında bir kız olduğunu ve onu kimsenin kurtaramadığı öğrenir. Bu kıızı kurtarmaya gider. Ancak kız, ona gelmemesini yoksa onun da diğerleri gibi öleceğini söyler. Ona acır ve yardımcı olmaya çalışır:

“*Geri dön yiğit, bu gördüğün yiğitler hep benim için taş kestiler. Dön geri! Acırım sana, yazıktır!..*” (s. 59)

Karataş adlı masalda, padişah, Karataş ve Memiş’e geçimlerini sağlamaları için yer verir. Onlara yardımda bulunur. *Duran Bey* adlı masalda çiftçinin kızı, padişahın şifresini çözmesi için lalaya yardımcı olur ve şifreyi çözmeyi başarır. *Taşçının Kızı* adlı masalda Taşçı, evinin önünden kılık değiştirmiş bir halde geçen padişah ve veziri evinde misafir edip doyurur. Aynı hikâyenin devamında vezirden kaçan padişahın karısı, Keloğlan kılığına girerek babasının evine sığınır. Babası kızını tanımaz ama kapısına gelen Keloğlan’a acıyıp yanlarına alır. *Kayalı* adlı masalda, zor durumda olduğunda Keloğlan’ın alıp eve getirdiği kız, onlara kendini borçlu hisseder ve yardım eder. *Kurbağa Gelin* adlı masalda kızın annesi, padişahın oğluna, padişahın ondan istediklerini yerine getirebilmesi için her zorlu görevde yardım eder. *Cihanşah* adlı masalda Temre Şah, peri kızı ile ülkesine kaçmak isteyen Cihanşah’a yardımcı olur. Sonradan başına iş açılmasın diye ona kızla ilgili bilgi de verir. *Alaca Öküç* adlı masalda Keloğlan, yengesinin oynaşını bularak, ona yardımda bulunur ve masalın sonunda dayısını evlendirip kendi evine geri döner. *Kızmak Yok* adlı masalda Keloğlan, ondan kaçtıklarını bile bile değirmenci ve karısını düştüğü zor durumdan kurtararak onlara yardım eder.

İyiliksever kişiler, hata yapanları affedip onlara bir şans daha verirler. Çünkü hata yapsalar da bu kişilerin doğru yolu bulacaklarını düşünürler. *Tek Atlı Tekin Olmaz* masal kitabının *Uğru* adlı masalında padişah, hırsız Keloğlan’ı bir şart koşarak yaptığı hırsızlıklardan dolayı bağışlar. Hatta ona kızını bile gelin olarak verir. Padişah, burada bağışlayıcı kişiliğini ortaya koyar:

“*Beni iyi dinle oğlum, seni bağışlayacağım, kızımı da vereceğim. Yalnız, bir tek isteğim var; onu yerine getireceksin.*” (s. 184)

Dürüstlük, erdemdir. Dürüst kişi her zaman güvenilirdir. Çünkü başkalarına yalan söyleyip onları yanlış yönlendirmezler. Amaçları başkalarına her şeyi doğru bir şekilde anlatmaktır. *Tek Atlı Tekin Olmaz* kitabının *Eceleceyip* adlı masalında Keloğlan, padişahın kızıyla evlenmek için eceleceyip öğrenmek zorunda kalır ve bunu Köse’den öğrenmeye başlar. Ancak Köse, Keloğlan’ın çok iyi gittiğini

görünce onu kıskanır. Bunu fark eden kızı ise, dürüstçe Keloğlan'a her şeyi anlatır ve babasından kaçması için de yardımında bulunur:

“*Bak beni iyi dinle. Eğer ki babam senin böyle okuduğunu bilirse seni öldürür. ... Babam sana ne sorsa, “Bilmem,” de, sus, yanlış söyle.*” (s. 199) diyerek öğütte de bulunur.

Kaftancıoğlu bu değeri işlediği kitaplarında, Hızır Paşa romanı hariç, erdemli ve başkalarının iyiliği için fedakârlıkta bulunan karakterleri ele almıştır. Kitaplarında en sık işlediği değer iyilikseverliktir.

Kaftancıoğlu'nun kitaplarının çoğunda iyilikseverlik değerini ele almıştır.

Tablo 11

İyilikseverlik değerinin bulunduğu kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
İyilikseverlik	Kekeme Tavşan, Kankardeşim Dorutay, Dört Boynuzlu Koç, Çizmelerim Keçeden, Altın Ekin, Çoban Geçmez, Hızır Paşa, Salih Bey, Şülgür Deresi, Tek Atlı Tekin Olmaz

4.1.8. Geleneksellik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

TDK (2020), geleneksel kavramını, “gelenegē dayanan, gelenekle ilgili olan, kökleşik, ananevi, tradisyonel” olarak tanımlar, gelenekselliği ise “geleneksel olma durumu” olarak okuyuculara aktarır. Aynı zamanda geleneksellik, kültürel ve dini değerleri koruyan tek bir değer olarak tanımlanmıştır (Schwartz, ve diğerleri, 2012).

Geleneksellik, kültürün temel unsurlarından biridir. Gelenekler, kuşaktan kuşağa aktarılır. Dönem değiştikçe gelenekler de değişim ve gelişim gösterir. Ancak bazı toplumlar diğerlerine oranla geleneklerine daha bağlıdır ve onların yaşaması için çaba sarf ederler. *Kekeme Tavşan* kitabının *Büyük Sınav* öyküsünün başında bir padişahın soyunu devam ettirmesi için çocuk yapması gerektiği ve tahtını da çocuklarına bırakması gerektiği belirtilir:

“*Ama ne olursa olsun padişah, oğullarından birine tahtını bırakmak zorundaymış.*” (s. 7)

Salih Bey masalında İzzet Bey hanının hükümdarı, o toplumun geleceğinden sorumlu olan kişidir. O öldükten sonra tahtına çocuğu geçmelidir. Ancak onun çocuğu olmuyordu. Bu durum da geleneklere ters düşer. İzzet Bey bu yüzden karalar bağlar:

“*... oğlu yoktu. İzzet Bey üzgündü. Kim bakacak yerine, kim tütürecek tütününü? Adını, sanını kim yaşatacak?*” (s. 10)

Kekeme Tavşan masal kitabının *Kuruntu* masalında ise geleneklerine sıkı sıkıya bağlı olan bir toplum profili vardır. Bu toplumdaki kadınlar, iş yapıp erkek sözü dinlerler:

“Kızın elinden de iş gelmezmiş. Sonra ülkesinin töresine göre kızlar, kadınlar kocalarını sayarlarmış, bağlanırlarmış onlara. Bu yüzden kız ses çıkarmamış.” (s. 52)

Dört Boynuzlu Koç romanında Ede ve babası geleneklerine çok bağlıdırlar. Uzun bir yola çıkmadan önce başlarına uğursuzluk gelmesin diye eskiden gelen ve onlara öğretilen alışkanlıklarını tekrarlarlar. Yola çıkmadan ellerini yüzlerini yıkarlar:

“Evet oğlum, yıkanalım. Doğrudur. Elini yüzünü yıkamadan yola çıkanın işi ters gider.” (s. 9)

Toplumların kültürlerini gelenekleri biçimlendirir. Bu yüzden gelenekleri kaybetmemek ve onlara sahip çıkmak kişilerin görevi haline gelmiştir. Kaftancıoğlu da kitaplarında geleneksellik değerini ağırlıklı olarak hayattaki yerini kabul edip toplumun getirdiği geleneklere saygı duyan genç ve çocukları ele alır.

Kaftancıoğlu’nun üç çocuk kitabında geleneksellik değeri ele alınmıştır.

Tablo 12

Geleneksellik değerinin bulunduğu kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
Geleneksellik	Kekeme Tavşan, Dört Boynuzlu Koç, Salih Bey

4.1.9. Uyuma Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Schwartz ve diğerleri (2012) bu değeri kısaca, yasalara, kurallara ve otoriteye uygunluk olarak tanımlar. Kişiler toplum içinde belirlenen yasalara, kurallara göre yaşarlar. Bu kuralların savunucusu olurlar. Bu kurallar doğrultusunda başka kişilere zarar vermeden hayatlarını sürdürürler. Bunları yaparken diğerlerinin kalbini kırmamaya ve kibar olmaya dikkat ederler.

Kişiler kurallara uymadığı zamanlarda iyi niyetlerini belirterek bu durumu telafi etmek isterler. *Kekeme Tavşan*’ın *Üç Kardeş* masalında küçük kız kardeşlerinin padişahla evlenmesini çekemeyen ablalar, padişaha kardeşlerinin it eniği doğurduğunu söyler. Padişah da çocuklarının it eniği değil de normal birer insan olduklarını görmeden onları suya attırır. Bu üç kardeş de bir ormanda çok aç şekilde uyanırlar. Bunun üzerine izin almadan bir bahçeden elma yerler. Elma ağacının sahibi onları elma yerken bulunca çok üzülürler ve tüm kibarlıklarıyla bu dededen özür dilerler:

“- Dedeciğim senin elmalarını yediğimiz için bizi bağışla. Tuttuğumuz balıkları elmaların yerine sana verelim, olur mu?, demiş.” (s. 17)

Kişiler kurallara amaçlarından biri de onları yetiştiren büyüklerini mutlu etmektir. Toplumumuzda büyüklerimize ve yaşlılara saygı gösterilmesi önemsenir. Bu yüzden de kişiler eylemlerini yaparken ailelerini de düşünerek hareket ederler. Bu durum da ailelerinin onlarla gurur duymasını sağlar. *Kekeme Tavşan*’ın *Büyük Sınav* masalında padişah, hangi oğlunun tahtı hak ettiğini görmek için üç test yapar. En küçük çocuk, abilerinin aksine üç testi de başarıyla tamamlar. Bunun

üzerine padişah kendini kanıtlayıp tahtı hak eden küçük oğlunun onu çok gururlandığını belirtir ve tahtını ona bırakma kararı alır:

“Padişah baba anlamış ki, küçük oğlu tahtını, tacını görüp gözetecek, ulusuna söz geçirebilecek, yararlı olabilecek yetenekte. Bütün ileri gelenleri, vezirini, kızirini, lalasını, oğullarını toplamış, bir tören yapmış. Küçük oğlunun başına tacını geçirmiş...” (s. 13)

Aynı kitabın *Tarlada* masalında çiftçi bir aile anlatılır. Baba ve anne, çocuklarının kendi isteğiyle tarlaya çalışmaya gitmesi karşısında onunla gurur duyarlar:

“Baba pek sevinmiş. Annesi de çok sevinmiş oğlunun böyle ise istekli, çalışkan oluşuna. Bir gün, üç gün, beş gün... Tarlayı sırayla sürüp ekmeye başlamışlar.” (s. 46)

Çıplakoğlu masalında ise yaptıklarından dolayı halkın takdirini kazanan Çıplakoğlu anlatılır. Çıplakoğlu, işe yaramaz olduğu için ailesi tarafından terslenen biridir. O da dayanamayıp dağa çıkar ve insanlara yardım edeceğini söyler. Köylülerin kışın kar yoğunluğu yüzünden çıkmasını zorlaştıran dağa yol yapar. Bunun üzerine onunla ilgili olumsuz düşünceler besleyen herkes fikrini değiştirir:

“Bu taşları buraya Çıplakoğlu adında bir Dereköylü çocuk diktirmiş, bir yiğit çocuk.” (s. 63)

Aynı kitaptaki *Yüzük* masalında cadı kadın oğluya evlenmesini istemediği kızı uçurumdan atar. Ancak kız kurtulur ve bir balıkçı ailesi kızı bulup sahiplenir. Bu aile kızı çok sever ve kızın onların yaşantısına uyum sağlayıp onlara yardım etmesi gururlanmalarını sağlar:

“Onlara yardım etmiş, balık temizlemiş, ev temizliği yapmış, işlerini görmüş. Balıkçı ailesi kızı çok sevmişler.” (s. 75)

Kankardeşim Dorutay destanında Köroğlu, Demircioğlu’na güvendiği için Erzurum’da çıkan ayaklanmayı bastırmak için onu oraya gönderir. Erzurum’dan zaferle dönen Demircioğlu’na sarılır ve onu kendi yerine oturtur. Aralarına yeni katılan Demircioğlu’nun böyle zor bir görevi başardığını görmek Köroğlu’nu gururlandırır. Bu durumdan duyduğu sevinci de yiğitlerine belirtir:

“Yiğitlerim, bizim arkamız halkımıza, doğruluğa, eşitliğe, hakka dayalıdır. Halkı için savaşımlar yenilmez, ezilmez!...” (s. 66)

Dört Boynuzlu Koç romanında komşuları Ede ve babası geçinebilmek için dört boynuzlu koçlarını satmak zorunda kalırlar. Bu koç dört boynuzlu olduğu için eşsizdir. Ede, büyük bir pazarlık yaparak koçu ederinin üstüne, üç bine satar. Bunu duyan komşuları Uzun Haşım, Ede’yle gurur duyduğunu ve çok mutlu olduğunu söyler:

“Gel benim aslanım gel! Dört Boynuzlu Koç senmişsin! Asıl koç sensin! Erkek erkek! Koç koç!.. Gel seni bir öpeyim...” (s.71)

Çoban Geçmez romanında köy okulundaki çocuklar köydeki her soruna koşar, zor durumda kalan herkese yardım ederler. Bir soğuk kış gününde kasaba santralinin donduğunu duyarlar. Bunun

üzerine santrali tamir etmeye giderler. Santrali tamir ederken arkadaşları Yunus hayatını kaybeder. Bu olayın üzerine Yunus'un öğretmenleri ve arkadaşları çok yardımsever ve iyi biri olduğu için onu saygı ve sevgiyle anarlar:

“... O görevini yapmış, başarmış bir kardeşimizdir, öğretmenimizdir. Anası, başarısı bizlere, hepimize örnek olsun.” (s. 56)

Salih Bey masalında çocuğu olmayan hükümdar İzzet Bey, bunu kimsenin bilmesini istemez. Gizlice bir çocuk evlat edinir ve bu çocuğun adını Sail koyar. Sail Bey'in yıllar içinde büyür ve bu çocuğun değişimi ve gelişimi İzzet Bey'i gururlandırır:

“Koçluk kuzu doğuşundan bellidir derler. Sail Bey de daha üç yaşındayken geleceğini belirten nitelikler, özellikler gözüküyordu.” (s. 13)

Masalın devamında İzzet Bey'in bir çocuğu doğar. Ona da Salih adını koyar. Ancak Sail Bey, Salih Bey'i çok kıskanır ve ona görev vererek uzaklara gönderir. Bunu duyan anneleri, Sail Bey'in Salih Bey'in oğlu Cefakâr'ı öldürmesinden korkar ve onu kaçırıp büyütür. Günlerden bir gün bir derviş Cefakâr'daki ışığı görür ve ona öğütler verir. Bunu duyan anneannesi Cefakâr'la gurur duyar:

“Sevindi, çünkü Cefakâr pehlivandı, kolu bükülmeyecek, sırtı yere gelmeyecekti. Ekmek yedirmişti derviş ona, saltanatı, bilgisi olacaktı.” (s. 30)

Şülgür Deresi masalında başkan, aç kaldığı için ekmek çalan Kamber'i cezalandırmayıp ona bir şans daha verir. Kamber'in verdiği şansı iyiye kullanıp düzeldiğini görünce de onunla gurur duyar:

“Hem kızımın bizleri çağırmasına sevindim, hem senin böyle işe yaramana. Sen artık iyi bir hizmetçi oldun. Az daha ölü gidecektin. ...” (s. 54)

Tek Atlı Tekin Olmaz masal kitabının Kahraman Mıdılık adlı masalında herkes tarafından kahraman olarak bilinen ancak şans eseri kahraman haline gelen Mıdılık, karısının ailesinin yaşadığı yerdeki suyun başını kesen kuşu öldürmeye yardım eder. Bu durum karısının ailesini gururlandırır. Hatta bu yardımdan sonra kızla Mıdılık'a düğün yapılır:

“Mıdılık'a adına sanına uygun bir düğün yaptılar, yedi gün yedi gece!..” (s. 194)

Kişiler aile büyüklerini, arkadaşlarını, patron veya yöneticilerini onurlandırırken onlara itaat de edilir. Onların istekleri doğrultusunda hareketlerini yönlendirirler. *Kekeme Tavşan*'ın *Büyücü* masalında, büyücünün çıraklığını yapan Keloğlan anlatılır. Keloğlan, büyücü seyahate gittiğinde ondan izin almadan büyü kitaplarını karıştırır ve yanlışlıkla her yere su bastırır. Seyahatten dönüp de bunu gören büyücü hayal kırıklığına uğrar. Bu duruma çok üzülen Keloğlan, büyücüye onu onurlandıracağına dair söz verir. Bunu gerçekleştirip örnek bir büyücü olur:

“Bağışla beni büyücü baba! Eğer sözlerini dinleyip iyi çalışsaydım, bütün bunlar olmayacaktı. Ama artık söz veriyorum, bundan sonra tembellik yapmayacağım. İyi işler öğreneceğim. Öğrendiklerimi insanların iyiliği için kullanacağım.” (s. 86) der ve hikâyenin sonunda da söylediklerini gerçekleştirdiğine şahit oluruz.

Tek Atlı Tekin Olmaz’ın *Duran Bey* adlı masalında padişah hükmeden kişi olduğu için padişah tarafından test edilen lala ve karısı ona itaat ederler. Onun dediklerini yaparlar:

“Lala kırkinci gün padişahın karşısına çıkar. İşte padişahım, istediklerini getirdim, der.” (s. 77)

“Atını aldım, kısrağa çektim. Aşacakları aldım, çekmeceyi açtım, yüz ettim altınları. Kız olarak koynuna girdim, senden bir oğul kazandım...” (s. 81)

Taşçının Kızı adlı masalda vezir, padişahın karısı ile seyahat halindeyken onu rahatsız eder. Kadın da vezirin elinden kaçır. Padişahın yanına giden vezir, kadının birden bire kaçtığını söyler. Ancak padişah vezirden karısını aramasını ister. Vezir her ne kadar kadını aramak için yola düşmek istemese de padişaha itaat etmek zorunda olduğu için yola çıkar:

“Vezir ne yapabilir? Düşmüşler yola.” (s. 86)

Kayalı adlı masalda Keloğlan, padişahın kızıyla evlenmek ve hayatını kaybetmemek için ona verilen zor görevleri tamamlar ve bu görevleri veren padişaha itaat etmek zorunda kalır. Padişah, Keloğlan’dan deniz üzerine bir köprü yapmasını ister. Keloğlan da yardım alır ve denizin üzerine köprüyü inşa eder. Böylece hem kendini kurtarmış hem de padişaha itaat edip dediklerini yerine getirmiş olur:

“... Kayalı aldı taşları çıktı padişahın katına. Verdi, döndü.” (s. 95), “Bir de baktı ki, köprü bitmiş bile...” (s. 97)

Cihanşah adlı masalda Temre Şah, Sultan Süleyman’ın ona Cihanşah’ın geleceğini söylemesi üzerine görevlendirildiği yerde yıllarca bekler. Oğlan ortaya çıkınca çok mutlu olur ve ona verilen emire itaat ederek Cihanşah’a babalık eder:

“Üstelik Sultan Süleyman bana demiştir ki, sen bunca yaş yaşayacaksın, senin yanına insanoğlu olarak bir tek Cihanşah gelecek, ona babalık et, onu koru.” (s. 163)

Özgürlük, kişilerin başkalarının kişisel alanlarını etkilemedikleri sürece istedikleri gibi davranması durumudur. Başkalarını olumsuz anlamda etkilememek için de kibar ve saygılı olunmalıdır. Ayrıca etrafındakilere saygı duyan kişiler geleneklerine de bağlı oldukları için büyüklerini onurlandırmak isterler.

Kaftancıoğlu’nun dokuz çocuk kitabında uyma değeri ele alınmıştır.

Tablo 13

Uyma değerinin bulunduğu kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
Uyma	Kekeme Tavşan, Kankardeşim Dorutay, Dört Boynuzlu Koç, Çoban Geçmez, Salih Bey, Şülgür Deresi, Tek Atlı Tekin Olmaz

4.1.10 Güvenlik Değeri ile İlgili Bulgu ve Yorumlar

Schwartz (1992) bu değeri; toplumun, ilişkilerin ve benliğin güvenliği, uyumu ve istikrarı olarak tanımlar. Yaşanılan çevrenin güvenli olması önemlidir. Kişi güven duyduğu ortamda kendini mutlu hisseder. Bu yüzden de sadece kendi güvenliği için değil ailesinin, arkadaşlarının veya etkileşimde bulunduğu kişilerin güvenliği için de çabalar.

Kişi için ailesinin güvenliği çok önemlidir. Birlikte hayatı paylaştığı insanları korumak için ellerinden geleni yaparlar. *Kekeme Tavşan*'ın *Tarlada* masalında baba ile oğul tarlada çalışırken bir ayı tarafından öldürülmek istenirler. Burada baba ve oğul ise ailelerini korumak ve güvenliklerini sağlamak için ayıyla anlaşma yapmak isterler:

“- ... Yalnız bir isteğimiz var senden. Köyde annem, kız kardeşim var. Sen bizi yersen, onlar hep aç kalırlar. Bu tarlayı sürüp bitirelim. Ekinimizi ekelim. Onları yok yere ölüme sürüklemek istemezsin, öyle değil mi? demiş.” (s. 46)

Kişiler için ailelerinin güvenliğini sağlamak sadece bu kişilerin yaşadığı sürece geçerli olan bir durum değildir. Onlar hayatlarını kaybettikten sonra da onları anmayı sağlayan mezar ve onlardan kalan anıları da korumak ister. *Tek Atlı Tekin Olmaz*'ın *Yedi Başlı Dev* masalında üç kardeş, ölen babalarının mezarının güvenliğini sağlamak isterler. Çünkü mezara her gece bir dev saldırır. Bu yüzden de sırayla üç gece mezarın başında nöbet tutarlar:

“İlk gece büyük oğlan aldı sırayı. ... İkinci gece oldu, ortanca kuşandı gitti. ... Üçüncü gece küçük oğlan kuşandı, geldi babasının başında beklemeye başladı.” (s. 152)

Sadece aile değil, hayatta onlara yoldaşlık eden arkadaşlarının güvenliği sağlamak da kişiler için önemlidir. *Tek Atlı Tekin Olmaz* kitabının *Karataş* masalında, Memiş, içine yılan girdiği için gece yanına gelen insanları öldürdüğünü bile bile padişahın kızıyla evlenir. Karataş ise arkadaşı Memiş'in ölmemesi için tüm gece odasında nöbet tutar. Böylece onun güvenliğini sağlar:

“*Karataş da gerdek odasının bir köşesinde gizleniyor.*” (s. 72)

Mıdık masalında ise Keloğlan'ın arkadaşları ile yoldayken dinlenmek için bir devin evine giderler. Keloğlan, dev için akrabam diyerek arkadaşlarını kandırır. Ancak devin onları yemeye niyetlendiğini anlayan Keloğlan, gece vakti arkadaşlarını alıp o evden kaçar. Böylece her ne kadar yalan söylemiş olsa da hem kendisinin hem de arkadaşlarının güvenliğini sağlamış olur:

“Kalkın ulan, kalkın kaçalım. Teyze meyze yalandı. Bu devdir, gelirse bizi yer.” (s. 224)

Çizmelerim Keçeden romanında köyündeki karışıklık yüzünden oradan ayrılmak zorunda kalan Paşa, bir asker tarafından casus olmakla suçlanır. Paşa’yı bir akşam misafir edecek olan Hancı ise, her ne kadar Paşa arkadaşı olmasa da onun güvenliğini sağlamak ister. Onu askerlerden korur:

“Bu nedir ki casusluğu ne olsun? Şu güzel sözlerini boşuna harcama komutan!” (s. 12)

Altın Ekin romanında köyünden kaçan Erdeli İstanbul’a birlikte gittiği adamlarla ters düşer ve adamlar da onu döver. Erdeli de onlardan kaçıp bir köşeye saklanır. Ancak adamlardan biri bu olanları içine sindiremez ve Erdeli’yi güvenliğini sağlamak için onu aramaya başlar:

“Şöyle bir daha bakalım çalılıklara, taş diplerine. Kurda kuşa yem olmasın, bize ne derler?” (s. 69)

Tek Atlı Tekin Olmaz’ın *Türkmenoğlu* masalında Türkmenoğlu, yolda rastladığı padişahın ülkesini devlerden kurtarmasına yardım eder. Bununla birlikte padişahın kızlarına da kurtarıp onların da güvenliğini sağlamak ister:

“Oğlan etmedi, diretti, dayandı... Bir bölük asker, vezirin, lalanın oğlu, Türkmenoğlu bindiler atlara.” (s.31)

Hayvanlar da aile ve arkadaşlar kadar kişilere hayatlarında eşlik ederler. Onların güvenliğini sağlamak da bir o kadar önemli olur. *Dört Boynuzlu Koç* romanında Ede, koçunun pazarda satılmaması için anasını sürü otlatmaya giderken yakalar. Böylece koçunun yanından ayrılmaz ve onun güvenliğini sağlar. Her ne kadar kitabın ilerleyen sayfalarında koçunu satsa da onu korumak için elinden geleni yapar:

“Ana sen eve git. Ben Dört Boynuzlu Koç’umu otlatırım.” (s. 15)

Ailesinin baskısına dayanamayan Ede mecburen koçunu satmak için babasıyla pazara gider. Yoldayken koç ellerinden kaçır. Ede, koçunu ararken koyun yiyen bir kurt görür. Bunun üzerine bağırarak etraftaki çobanları sürülerinin güvenliğini sağlaması için uyarır:

“Buradaaaa, buradaaaa! Kurtlar buradaaaa koyun yemişleeeer!..” (s.31)

Çizmelerim Keçeden romanında karışıklık olduğu için köyünden kurtarılan Paşa, bir süre geçtikten sonra köyüne dönmek için yola çıkar. Yolda bir kiliseye rastlar ve dinlenmek için oraya girer. Kilisede atlara rastlar. Hava kararınca kurtlar atlara saldırmak için kilisenin kapısını zorlar. Paşa da atları kurtlardan korumak için kibrit yakıp kurtları korkutur. Kurtlar ulumaya devam edince de seçtiği al atı alıp gitmek yerine diğer atların da güvenliğini sağlamak için geceyi orada geçirir:

“Yok, yok. Siz korkmayın. Al kısarak sizi koruyorsa, sizin başkanınızsa, sizi başsız bırakıp götürmem. Hele bir sabah olsun.” (s. 39)

Otorite sahibi kişiler sadece ailesinin değil hükmettikleri toprakların da güvenliğini sağlamaktan sorumludurlar. Hâkimiyetlerinin devamlı olması için bu güvenliğı sağlamalıdır. Ama bu güvenliğı sadece otorite sahibi kişiler değil, halktan insanlar da sağlar. Yaşadıkları yerin güvenli olmasını ve huzurlu bir ortamda yaşamayı isterler. Bunun için birçok fedakârlık da yaparlar. *Kankardeşim Dorutay* destanında Demircioğlu, karışıklık yaşandığı için Koroğlu tarafından Erzurum'a gönderilir. Demircioğlu'nun amacı halkı ve bölgeyi işgal altına alan Cafer Paşa'yı durdurmak ve halkın güvenliğini sağlamaktır. Bunun için halkla konuşur, onlara planını anlatır. Halkı ikna etmesiyle Cafer Paşa ve ordusuna saldırıp zafer kazanırlar:

“... Yarın ne olacağını bilmiyorsunuz. Bir lokma ekmeğinizi güven altında yiyemiyorsunuz. Bu işin arkasını getirmek gerek. Ben bu yola baş koydum...” (s.46)

Hızır Paşa romanında Anadolu'da çıkan karışıklıklarda Pir Sultan'ın adı halkı koruyan ve güvenliğini sağlayan öncü kişi olarak açığa çıkar. Halk da güvenliklerinin sağlanacaklarını düşündükleri için Pir Sultan'ı destekler:

“Halk artık canından usanmıştı. Başkaldırmak istiyordu. Padişahın acımasız kılıcına karşı kılıç çekmek zorunda kalmıştı. Önderlik edecek biri yoktu. Halk bu arayış içindeyken Pir Sultan'ın sesi yükselmişti.” (s. 31)

Salih Bey masalında Sail Bey, kardeşi Şemsettin Sami'ye ülkenin güvenliğini ilgilendirdiğini söyleyen bir iş verir. Şemsettin Bey ülkesine bağlı biridir bu yüzden ülkesi için göreve gitmekten mutluluk duyar. Annesi ile bu mutluluğunu paylaşır:

“Anacığım ben gideceğim Hindistan'a. Oraya bir mektup götüreceğim. Ülkeme yardım etmek isterim.” (s. 18)

Kekeme Tavşan'ın *Çıplakoğlu* masalında, insanlar tarafından işe yaramadığı düşünüldüğü için seilmeyen Çıplakoğlu ülkesinin ve çevre halkının güvenliğini sağlamadan ölmek istemez. Her ne kadar seilmese de komşuları ve memleketlileri için çaba sarf eder:

“Tezden ölmek istemiyormuş. Dereköy'e, çevresine, ulusuna yararlı işler görmek amacındaymış.” (s. 59)

Şülgür Deresi kitabında açlıktan ekmek çalan Kamber, cezalandırılmak istenir. Ancak başkanın yanındaki genç bir üye Kamber'in hırsızlık yaptığı için cezalandırılmaması gerektiğini, artık çalmaması için ona iş verilmesi gerektiğini söyler. Böylece toplumsal düzenin kurulmuş olacağını belirtir:

“- Başkanım, biliyorsunuz işsizlik, açlık kötüdür. İş olmayan kimse aç kalır. ... Biz böylelerine iş vererek hem kazanç sağlar, hem açlığı biter, hem de oyalanmış olur. Hırsızlığın sonu böyle alınır.” (s. 9)

Kekeme Tavşan kitabının *Kuruntu* hikâyesinde padişah ülkesinin düzenini ve devamlılığını düşündüğü için kızının kendisine uygun birisiyle evlenmesini ister:

“- Kızım, biliyorsun artık yaşlandım. Ben bundan sonra köşemde kalmalıyım. Bu halkın, bu insanların, bu ülkenin, dipdiri, dayanıklı, yorulmaz, çalışkan, genç bir padişahla yönetilmesi gerek. Bu kim olacak? Elbette senin eşin! Bu tahta, bu taca yakışacak birini seç, demiş.” (s. 51)

Başkalarının güvenliğini sağlamak için çaba sarf eden kişiler iyiliklerinin karşılıklarını bir şekilde alırlar. Genellikle iyilik yaptıkları insanlar borçlarını ödemek isterler. *Salih Bey* masalında ailesi Şemsettin Sami'nin ülke için bir göreve gittiğini zanneder. Oysaki kardeşi onu kıskandığı için başka bir yere gönderir. Babası gittikten sonra Cefakâr hayata tutunmaya çalışır. Bir gün zor durumdayken, zindandan kurtardığı Çeşminaz'a rastlar. Çeşminaz onun bu halini görür. Ona yapılan iyiliğin karşılığını vermek ve onu zindandan kurtarmak ister:

“- Aman kardeşim Cefakâr, sen misin? Beni haramilerden kurtaran sen misin?” (s. 63)

Cefakâr'a borçlu olan tek kişi Çeşminaz değildir. Cefakâr, Çeşminaz'ı kurtarıırken harami başı Feramuz'la dövüşür. Onu öldürme imkânı olduğu halde öldürmez ve onun canını bağışlar. Böylece Feramuz başka bir zindanda çalışmaya başlar. Cefakâr da bir gün onun çalıştığı zindanda esir düşer. Bunu gören Feramuz da Cefakâr'ın yardım ederek onun yaptığı iyiliğin karşılığını vermiş olur:

“- Cefakâr, biz buradan ikimiz hemen kaçacağız. Hint padişahına gidip halimizi anlatacağız. Bakalım belki yardımcı olacak.” (s. 71, 73)

Kekeme Tavşan'ın *Üç Kardeş* masalında padişah, diğer kızları tarafından kandırılır ve küçük kızını evden kovar. Ancak yıllar sonra bir değirmende kızına rastlar. Onun hakkını yediğini söyler ve kızını saraya aldırır. Ona bakan değirmenci aileye iyiliklerinin karşılığını vermek için yanlarına alır:

“... Yavrularını da yanına aldirmiş. Değirmenci karı kocayı da sevindirmiş. Mutlu olup yaşamaya başlamışlar...” (s. 23)

Kekeme Tavşan kitabının *Koca Burun* hikâyesinde tembel çocuk bir kızın bozulan değirmenini tamir eder. Kız da tembel çocuğa iyiliğinin karşılığını vermek ister. Bu yüzden ona üç hediye verir:

“- Sen bana çok iyilik ettin. Sana üç armağan vereceğim. Bir kemer, beline bağlayacaksın bunu; bir boru, elinde gezdirip öttüreceksin; bir de kese. Al bunları, güle güle, demiş.” (s. 24)

Tek Atlı Tekin Olmaz'ın *Okçu Beset* masalında, Beset göl kenarında iki yılanın kavgasına şahit olur. Siyah yılanın saldırdığı beyaz yılanı kurtarmak ister. Ancak okuyla yanlışlıkla beyaz yılanı verir. Beyaz yılan ise Şahmaran'ın kızıdır. Bunu duyan Şahmaran Beset'i alır. Tam onu cezalandıracakken, Beset kızını yanlışlıkla vurduğunu amacının siyah yılanı vurmak olduğunu söyler. Beset'e inanan Şahmaran, ona yapmak istediği iyiliğin karşılığı için bir şeyler yapmak ister:

“İyilik yapmak için uğraşmışsın, iş ters çıkmış. Senin yapmak istediğin iyiliği bildik, öğrendik. Şimdi dile benden ne dilersen?..” (s. 134)

Güvenlik sadece kişileri, hayvanları vb. tehlikelerden korumakla sağlanmaz. Aynı zamanda onların haklarını savunarak da sağlanır. *Altın Ekin* romanında köyünden kaçıp İstanbul’a giden Erdeli’nin hikâyesi anlatılır. Erdeli İstanbul’da bir fabrikada işe girer. Hırslı yapısı, onun kısa zamanda işyerinde yükselmesini sağlar. Erdeli, çalışanların hakkını yiyen patronuna işçilerle birlikte karşı çıkmak ister. Bu yüzden onlarla buluşur ve bir konuşma yapar. Onları teşvik edip çalışma ortamının güvenliğini sağlar:

“Şimdi bakınız bana. Benim kim olduğum nereden geldiğim önemli değil. Övünmek gibi olmasın nice boylara girdim çıktım. Patronun arkadaşlara para vermediğini biliyorum. Kemal’in gözü için kaç kuruş ödedi? Hem de övünüyor ‘burada kaçının gözü gittiii’ diyor. Şimdi patron güçlü bir yük altında... Öyle bir yerde yakalayacağız ki patronu, belini doğrultamasın...” (s. 178)

Kaftancıoğlu, güvenlik değerini işlediği kitaplarında ülkesini ve çevresini korumak için kahramanca tavırlar sergileyerek maceralara atılan birçok karakteri ele alır.

Kaftancıoğlu’nun dokuz çocuk kitabında güvenlik değeri ele alınmıştır.

Tablo 14

Güvenlik değerinin bulunduğu kitaplar

Değerin Adı	Değerin Bulunduğu Kitaplar
Güvenlik	Kekeme Tavşan, Kankardeşim Dorutay, Dört Boynuzlu Koç, Çizmelerim Keçeden, Altın Ekin, Hızır Paşa, Salih Bey, Şülgür Deresi, Tek Atlı Tekin Olmaz

BÖLÜM V

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Günümüzde değerler öğrencilere belirlenen bir program ile kazandırılmaktadır. Bu programlarla çocuk, erken yaşta değerler ile karşılaşır ve bu kavramı akranları ile birlikte masal, hikâye vb. yollarla öğrenir (Aydın, M. Z., 2016: 3). Ülkemizde değerler eğitime önem verilmektedir. Eğitim programlarında örtülü olarak verilen değerler, ders kitapları ve okuma kitapları vasıtasıyla öğrencilere aktarılmaktadır. Literatürde de okuma kitapları, hikâyeler, masal vb. materyallerle değer aktarımı yapıldığını belirten çalışmalar vardır.

Özbay ve Tayşi (2011), ilköğretim 6 ve 7. sınıflardaki öğrenciler üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmada, Türkçe Dersi Öğretim Programı doğrultusunda, Muharrem Ergin'in yayımladığı Dede Korkut Hikâyeleri kitabı Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programı'nda yer alan değerlere göre incelenmiştir. Araştırmanın sonunda, bu eserde en fazla saygı değerinin görüldüğü bu değeri sırasıyla sevgi, sorumluluk, dayanışma ve vatan sevgisi değerlerinin takip ettiği tespit edilmiştir.

Güven (2014), Sara Gürbüz Özeren tarafından on ayrı kitapta derlenen Türk Dünyası Efsaneleri kitaplarındaki 188 efsaneyi, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı 6. ve 7. sınıflarında yer alan yirmi değeri temel alarak doküman incelemesi yöntemiyle incelemiştir. Araştırmanın sonunda efsanelerde, sevgi, saygı, yardımseverlik, dayanışma, dürüstlük, vatan sevgisi, çalışkanlık, estetik ve sağlıklı olma gibi değerlere alanyazında yapılan incelemelerle benzer bir şekilde yeterli ölçüde yer verildiği; misafirperverlik, aile birliği, adil olmak, hoşgörü, bağımsızlık, barış, sorumluluk, duyarlılık, bilimsellik, özgürlük ve temizlik gibi değerlere daha az yer verildiği tespit edilmiştir.

Batur ve Yücel (2012), Ahmet Efe'nin yazdığı 57 çocuk hikâyesini değerler eğitimi ve Türkçeye katkısı açısından doküman inceleme ve hikâye haritalama yöntemlerini kullanarak incelemiştir. Araştırmanın sonucunda Ahmet Efe'nin hikâyelerinin değer eğitimi bakımından zengin bir içeriğe sahip olduğu ve bu hikâyelerde atasözü ve deyimlerin yoğun ve etkili bir şekilde kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kaftancıoğlu'nun eserlerinin konularını çoğunlukla kendi büyüdüğü yerler ve yakın çevresindeki köy yaşantısı ve kırsal hayatın içindeki karakterler oluşturur. Şülgür Deresi'ndeki Kamber, Dört Boynuzlu Koç'taki Kamber, Altın Ekin'deki Erdeli ve Kankardeşim Dorutay'daki Demircioğlu karakterleri bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu çocuklar genellikle cesur, kahramanca hareket eden ve akıllı karakterlerdir. Başlarına gelen zorluklarla, kıvrak bir düşünme becerisiyle, baş edebilmeleri yeni nesil çocuklarına örnek olacak niteliktedir. Bu kahramanlar çoğu zaman bir işi başarmak için evlerinden ayrılıp tek başlarına veya birinin eşliğinde yol alıp isteklerini gerçekleştirirler. Ancak bu kahramanlar ne olursa olsun geride bıraktığı ailesinin yanına döner veya onları bulunduğu yere götürür. Kaftancıoğlu, çoğunlukla köy yaşantısını anlattığı için farklı kitaplarda sık sık aynı isimleri

kullanmıştır. Şülgür Deresi ve Dört Boynuzlu Koç'taki kahramanların isimlerinin Kamber olması, Sarı adlı öyküde ve Yelatan'da Garip adlı karakterlerin bulunması ve Koroğlu Kol Destanları ve Kankardeşim Dorutay'da Demircioğlu karakterlerinin olması, Tek Atlı Tekin Olmaz'daki kahramanlarının çoğunun isminin Keloğlu olması gibi.

Yazar, eserlerinde çocukluğundan beri okuduğu ve dinlediği Koroğlu destanından bir kesiti Kankardeşim Dorutay'da, Dede Korkut masallarını ise Tek Atlı Tekin Olmaz adlı masal kitabında derleyip çocuklarla paylaşmıştır. Çocukluğunda şahit olduğu bir başka gelenek olan âşık geleneğini de Salih Bey ve Kankardeşim Dorutay'da karakterlerin sık sık eline saz alıp o anki duygularını yansıtmalarıyla aktarır. Böylece geçmiş dönemleri ve toplumda izi kalmış, yer edinmiş kişileri de eserleri aracılığıyla aktarır.

Eserlerinde sıklıkla ölüm, idam cezası gibi olumsuz mesaj veren cümlelere ve cinsel içerikli kelimelere de rastlanır. Bu durum ilköğretim çağındaki çocukları yanlış yönlendirip olumsuz etkileyebilir.

Eserlerinde genellikle iyi ve bu iyi kişiyi yolundan saptırmaya çalışan kötü kişilere yer vermiştir. İyi kişiler de kendi emellerini gerçekleştirmek için gittikleri yolda genellikle hem başkalarına yardımcı olurlar hem de onlardan yardım alırlar. Her eserin sonunda kötü olanlar cezalandırılır veya affedilirler, iyi olanlar ise ailelerinin yanına dönerek veya sevdiği kızla evlenerek ödüllendirilirler. Eserlerinde toplumsal sorunlara değinilir ve sürekli mesajlar verilir. Altın Ekin romanında köyden kaçıp İstanbul'a gelen Erdeli'nin hikâyesi anlatılır. Bu roman kent yaşantısında eriyip giden köylülerin de hikâyeleridir. Romanın sonunda işyeri açıp köye ekmek kapısı sağlayan Erdeli mesajını verir:

“İş, yapmak, yaratmak sanıyorum başarıların en üstünü, en güzeli. Şimdi Altın Ekin tarlasında bir nice usta, çırak, kalfa çalışıyor. Ben, kaçak gittiğim İstanbul'dan böylesine verimli, böylesine yararlı bir okul getirdim. Kimsenin alın terini içmeyen, emeğini yemeyen, herkese kazancını veren, herkesin geleceğini düşünen, tek sürtüşmenin çıkmadığı iş okulu; Altın Ekin.” (s. 205)

Bu eserler, çocukların psikomotor gelişimlerine katkı sağlamazlar, ancak çocukların zihinsel gelişimini desteklerler. Kaftancıoğlu, çocukların problem çözme becerisini destekleyen, hayal kurmalarına olanak tanıyan, dil gelişimini olumlu yönde etkileyen eserler vermiştir.

Kaftancıoğlu eserlerinde söz sanatlarından uzak, çocukların anlayabileceği düzeyde sade bir dil ve üslup kullanmıştır. Eserlerinde yer yer betimleyici anlatıma da yer vermekle birlikte öyküleyici anlatımı ön plana çıkarmıştır.

Eserler, dokuz yaş ve üstü çocuklar için uygundur. Kullanılan dil sadedir ve halk arasında yaygın deyim ve söyleyişleriyle bezenmiştir.

Eserler, değerler açısından açık ve çok zengindir. Eserlerinde genellikle ders verici sonuçlar vardır. Kaftancıoğlu'nun incelenen eserlerinde en çok “iyilikseverlik” değerine yer verildiği tespit

edilmiştir. Bu değeri işlediği kitaplardaki kişiler ise sevgi doludur ve başkalarına gönüllü olarak yardımcı olurlar. İyilikseverliği sırasıyla başarı, güvenlik, güç, evrensellik ve uyma, hazcılık, uyarım, öz-yönelim ve geleneksellik değerleri takip eder. Kitaplarda işlenen değerlerin toplam işlenme sıklığı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 15

Ümit Kaftancıoğlu'nun Çocuk Kitaplarında Geçen Değerlerin Toplam İşlenme Sıklığı

Değerin Adı	Çocuk Kitaplarında Geçen Değerlerin İşlenme Sıklığı
Güç	17
Başarı	35
Hazcılık	15
Uyarım	16
Öz-yönelim	11
Evrensellik	16
İyilikseverlik	55
Geleneksellik	4
Uyma	18
Güvenlik	23

Kaftancıoğlu'nun çocuk kitaplarında şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Güç değeri “Kekeme Tavşan”, “Kankardeşim Dorutay”, “Çizmelerim Keçeden”, “Altın Ekin”, “Hızır Paşa”, “Salih Bey”, “Şülgür Deresi”, “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitaplarında yer almaktadır. Bunlardan on dört masaldan oluşan Kekeme Tavşan adlı kitabında iki masalda, Tek Atlı Tekin Olmaz adlı masal kitabında ise beş tane masalda güç değerine rastlanmıştır. Kaftancıoğlu'nun çocuk kitaplarında güç değeri genellikle otorite ve varlıklı olmak başlıkları altında verilmiştir. Otorite halinde olan padişah, bey veya aile reisi ve onların söylediklerine uymak zorunda olan bir insan veya insan topluluğu vardır. Eserlerdeki kişiler ya haksız olan otoriteye karşı çıkıp savaşır ya da isteklerinin gerçekleşmesi için otoritenin şartlarını yerine getirip hayallerine kavuşurlar. Bu kitaplardaki kişiler güçlü karakterleriyle ortaya çıkarlar. Güç beraberinde başarıyı da getirir. İki kavram arasındaki ilişki belirgin şekilde ele alınmıştır.

Başarı değeri “Kekeme Tavşan”, “Kankardeşim Dorutay”, “Dört Boynuzlu Koç”, “Çizmelerim Keçeden”, “Altın Ekin”, “Hızır Paşa”, “Salih Bey”, “Şülgür Deresi”, “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitaplarında yer almaktadır. Bunlardan on dört masaldan oluşan Kekeme Tavşan adlı kitabında dokuz masalda, Tek Atlı Tekin Olmaz adlı masal kitabında ise on yedi tane masalda başarı değeri verilmektedir. En çok işlenen ikinci değerdir. Bu değer en çok başarılı ve hırslı olma alt değer başlıkları altında verilmiştir. Bu değer, bazı eserlerde hırslı kahramanların istediklerini yerine getirmesi şeklinde ele alınır iken bazı eserlerde ise yardıma ihtiyacı olan kişilerin başlarındaki dertleri atma tarzında işlenmiştir. Başarı da beraberinde gücü getirir. Kaftancıoğlu'nun eserlerinde çabalayıp başarıya ulaşan kişiler alçakgönüllü olurlar ve elde ettikleri gücü kötüye kullanmazlar.

Hazcılık değeri “Kekeme Tavşan”, “Kankardeşim Dorutay”, “Dört Boynuzlu Koç”, “Çizmelerim Keçeden”, “Altın Ekin”, “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitaplarında yer almaktadır. Bunlardan on dört masaldan oluşan Kekeme Tavşan adlı kitabında dokuz masalda, Tek Atlı Tekin Olmaz adlı masal kitabında ise iki masalda güç değeri verilmektedir. Bu değer, masal sonlarında sevdiği kıza veya ailesine kavuşan kahramanların ruh hallerini anlatarak belirtmiştir. Bu değer en çok memnuniyet alt değer başlığında verildiği tespit edilmiştir. Bu değeri işlediği kitaplardaki kişiler bulundukları yerde mutlu olurlar veya mutluluğu aramaktadırlar. Mutlulukları için çaba harcamaktadırlar. Bulunduğu konumla yetinen, hakkını savunmayan kişilere kitaplarında çok az yer verilir.

Uyarım değeri “Kekeme Tavşan”, “Kankardeşim Dorutay”, “Altın Ekin”, “Hızır Paşa”, “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitaplarında yer almaktadır. Kekeme Tavşan’da beş masalda, Tek Atlı Tekin Olmaz’da ise sekiz masalda bu değer tespit edilmiştir. Uyarımı kahramanların cesur davranışlarında veya yeni yaşam arayışlarında görülür. Kaftancıoğlu, korkusuz ve gözü kara çocuk kahramanlara yer vermiştir. Örneğin Kankardeşim Dorutay’da Köroğlu’nun ocağına gelen Demircioğlu, her ne kadar orada kalmayı çok istese de ona yapılan muameleden rahatsız olur. Ocağın başı olan Köroğlu’na korkusuzca rest çekerek oradan gitmek ister. Bunu da şu sözlerle ifade eder:

“Ben uşaklık yapsaydım, kölelik kulluk yapsaydım, çiraklıkta kalırdım. Ben buraya, bizleri kul köle diye kullananları ezmek için geldim. Hoşça kalın, ben gidiyorum.” (s. 28)

Kitaplarında adımlarını korkusuzca atan kişiler ciddi riskler alırlar. Bu riskler kişiyi bazen mutlu sona ulaştırır bazense amacına ulaştırmaz. Ancak korkusuz kişiler hedeflerinden asla vazgeçmezler. Okuyucuya bunun vurgusu yapılır.

Öz-yönelim değeri “Kekeme Tavşan”, “Kankardeşim Dorutay”, “Çizmelerim Keçeden”, “Hızır Paşa”, “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitaplarında yer almaktadır. Kekeme Tavşan’da dört masalda, Tek Atlı Tekin Olmaz’da ise üç masalda bu değer tespit edilmiştir. Bu değer hedeflerini belirleyip onun peşinden giden kahramanları; istediği kız için padişahın verdiği imkânsız görevleri yerine getiren çocuk veya gençleri ve yaratıcılığını kullanarak bulunduğu kötü veya talihsiz durumdan kurtulan kahramanları; otları eğip bükerek uzun bir ip yapan vb. gibi yaratıcı zihniyetleri bizi göstermektedir. Kaftancıoğlu bu değeri işlediği kitaplarında yaratıcılığa önem verilir. Gençler bu sayede birçok zorlu durumdan kurtulur. Bu olaylar okuyucu kitlesini olumlu anlamda etkileyecek niteliktedir. Meraklı olma alt değeri ise okuyucuya yaratıcılığın ve hedeflerini belirleyen alt değerler işlenirken sezdirilir.

Evrensellik değeri “Kekeme Tavşan”, “Kankardeşim Dorutay”, “Çizmelerim Keçeden”, “Altın Ekin”, “Çoban Geçmez”, “Hızır Paşa”, “Şülgür Deresi”, “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitaplarında yer almaktadır. Kekeme Tavşan ve Tek Atlı Tekin Olmaz’da ise dörder tane belirlenmiştir. Bu değer en çok adil olma alt değeri işlenmiştir. Bu değer kimi zaman adil olan, çocukları arasında ayırım yapmayıp hak edene hak ettiği değeri veren padişahlar üzerinden anlatılır. Kimi zaman da

tarlaların susuz kalıp bitkilerin kurumasına yüreği elvermeyen doğa dostu kahramanları anlatmıştır. Daha çok doğayla birlik olan onu koruyan kişiler ele alınmıştır. Bilge olma alt değeri ise okuyucuya sezdirilmiştir.

İyilikseverlik değeri en çok işlenen değerdir. “Kekeme Tavşan”, “Kankardeşim Dorutay”, “Dört Boynuzlu Koç”, “Çizmelerim Keçeden”, “Altın Ekin”, “Çoban Geçmez”, “Hızır Paşa”, “Salih Bey”, “Şülgür Deresi”, “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitaplarında yer almaktadır. Kekeme Tavşan’da on üç, Tek Atlı Tekin Olmaz’da ise yirmi değer belirlenmiştir. Bu değer en çok yardımseverlik alt değeri başlığı altında verilmiştir. Kendi macerasına giderken yolda karşılaştığı köylülerin sorunlarını çözerek onlara yardım eden kahramanlar çoğunluktadır. Su başını kesen devlerle mücadele etmek, padişahın kaçırılan kızını kurtarmak, yakınlarının bir işe tutunmasını sağlamak gibi zorluklarla mücadele eden kahramanlar işlenmiştir. Bu kahramanlar çoğu zaman başkalarının iyiliğini gözetmek için kendi görevlerinden uzun süreliğine feragat etmişlerdir. Kitaplardaki yardımsever kişilerin hepsi bağışlayıcıdır. Bu iki alt değer genellikle birlikte ele alınmıştır.

Geleneksellik değeri “Kekeme Tavşan”, “Dört Boynuzlu Koç”, “Salih Bey” kitaplarında yer almaktadır. Kekeme Tavşan’da iki tane belirlenmiştir. Kaftancıoğlu genellikle geleneklere karşı çıkan, kendi yolundan gitmek isteyen ve bağımsız olan karakterleri işlemiştir. Bu değeri işlediği eserlerinde ailesinin veya padişahın dediklerini dinleyip o yolda ilerleyen, onlardan destek alan karakterlere de yer vermiştir. Bu değer sezdirilerek verilen alt değeri ılımlı değildir. Büyüklerine itaat eden kişiler ılımlı bir karaktere bürünmek zorunda kalmışlardır.

Uyma değeri “Kekeme Tavşan”, “Kankardeşim Dorutay”, “Dört Boynuzlu Koç”, “Çoban Geçmez”, “Salih Bey”, “Şülgür Deresi”, “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitaplarında yer almaktadır. Kekeme Tavşan’da beş, Tek Atlı Tekin Olmaz’da altı tane belirlenmiştir. Bu değer çoğunlukla, itaatkâr ve ailesini ve büyüklerini onurlandıran alt değer başlıklarıyla ifade edilmiştir. Bu iki değer birbiriyle bağlantılı ele alınmıştır. Yaptıkları için babalarının gurur duydukları evlatlar, gittiği yerden zaferle dönen askerlerinin büyüklerini onurlandırması ve büyüklerini dinleyip maceralarında onların sözünden çıkmayan çocuk ve gençleri anlatan kahramanları işlemiştir.

Güvenlik değeri “Kekeme Tavşan”, “Kankardeşim Dorutay”, “Dört Boynuzlu Koç”, “Çizmelerim Keçeden”, “Altın Ekin”, “Hızır Paşa”, “Salih Bey”, “Şülgür Deresi”, “Tek Atlı Tekin Olmaz” kitaplarında yer almaktadır. Kekeme Tavşan ve Tek Atlı Tekin Olmaz’da beşer tane tespit edilmiştir. Ülke ve aile güvenliği alt değerleri ağırlıklı olarak işlemiştir. Kaftancıoğlu eserlerinde, ülkesini işgalden ve yıkımdan korumak isteyen bey ve padişahlar, ailesinin geleceğini ve evini koruma altına almak isteyen genç ve çocuk kahramanları ele almıştır. Aile ve ülkelerinin güvenliğini sağlayan kişiler toplumsal düzeni de sağlamış olur.

Ümit Kaftancıoğlu'nun incelenen eserlerinde değerlerin sıklığının yer değiştirdiği gözlemlenmiştir. Genelde eserlerinde en çok işlenen değer “iyilikseverlik”, en az işlenen değer “geleneksellik”tir. İşlenen değerlerin çocuk kitaplarına göre işlenme sıklığı tabloda verilmiştir.

Tablo 16

Schwartz Değer Sınıflandırması'ndaki Değerlerin Ümit Kaftancıoğlu'nun Çocuk Kitaplarına Göre İşlenme Sıklığı

	Kekeme Tavşan	Kankardeşim Dorutay	Dört Boynuzlu Koç	Çizmelerim Keçeden	Altın Ekin	Çoban Geçmez	Hızır Paşa	Salih Bey	Şülgür Deresi	Tek Atlı Tekin Olmaz
Güç	2	1	1	1	1	-	3	1	2	5
Başarı	9	1	1	1	2	-	1	1	2	17
Hazcılık	9	1	1	1	1	-	-	-	-	2
Uyarım	5	1	-	-	1	-	1	-	-	8
Öz-yönelim	4	2	-	1	-	-	1	-	-	3
Evrensellik	4	1	-	1	2	2	1	-	1	4
İyilikseverlik	13	2	1	4	6	5	1	2	1	20
Geleneksellik	2	-	1	-	-	-	-	1	-	-
Uyma	5	1	1	1	-	1	-	2	1	6
Güvenlik	5	1	2	3	2	-	1	3	1	5

Ümit Kaftancıoğlu çocuk kitaplarında öğrencilerin zihinsel gelişimini olumlu yönde etkileyen değerlere yer verdiğinden ilkokul düzeyinde okutulabilirler.

Araştırma sonucunda elde edilen verilere bakılarak şu önerilerde bulunulabilir:

1. Eserlerdeki cinsellik içeren kelime ve cümleler metinler kısaltılmalıdır.
2. Ümit Kaftancıoğlu'nun çocuk kitaplarındaki yöresel söylemlerin İstanbul Türkçesindeki karşılıkları parantez içinde veya dipnotlarla verilmelidir. İçlerindeki resim miktarları artırılmalıdır.

3. Ümit Kaftancıoğlu'nun çocuk kitaplarında değerler, somut olarak aktarıldığı için bu kitaplar çocuk okuyuculara okutulabilir.
4. Eserlerin okutulması neredeyse hepsinde aile ve ailenin birliğinin önemi aktarıldığından, çocuklarda aile bilincinin oluşturulmasında faydalı olabilir.
5. Salih Bey ve Tek Atlı Tekin Olmaz gibi baskısı bulunmayan kitaplar, yeni kapak ve iç dizaynla tekrar basılabilir.
6. Hızır Paşa adlı roman çocuklardaki çatışma kültürünü besleyebilecek ve çocukları ayrımcılığa yönlendirebilecek içerikler vardır. Bundan dolayı bu roman, çocuk okuyuculara önerilmemektedir.
7. Ümit Kaftancıoğlu'nun kitaplardaki yazım ve noktalama yanlışları yeni baskılarda düzeltilmelidir.

YAZARIN İNCELENEN ESERLERİ

Kaftancıoğlu, Ü. (1973). *Tek Atlı Tekin Olmaz, Masal*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Kaftancıoğlu, Ü. (1974). *Kekeme Tavşan, Masal*. İstanbul: Koza Yayınları

Kaftancıoğlu, Ü. (1979). *Altın Ekin, Roman*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları

Kaftancıoğlu, Ü. (1979). *Çizmelerim Keçeden, Roman*. İstanbul: ABeCe Yayınları

Kaftancıoğlu, Ü. (1979). *Dört Boynuzlu Koç, Roman*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Kaftancıoğlu, Ü. (1979). *Kankardeşim Dorutay, Destan*. İstanbul: Cem Yayınevi

Kaftancıoğlu, Ü. (1980). *Çoban Geçmez, Roman*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Kaftancıoğlu, Ü. (1980). *Hızır Paşa, Roman*. İstanbul: Gendaş

Kaftancıoğlu, Ü. (1981). *Salih Bey, Masal*. İstanbul: Yazko

Kaftancıoğlu, Ü. (1981). *Şülgür Deresi, Masal*. İstanbul: Gendaş Çocuk

YAZARIN DİĞER ESERLERİ

Kaftancıoğlu, Ü. (1972). *Dönemeç, Hikâye*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Kaftancıoğlu, Ü. (1972). *Yelatan, Roman*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Kaftancıoğlu, Ü. (1974). *Tüfekliler, Roman*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Kaftancıoğlu, Ü. (1975). *Çarpana, Hikâye*. İstanbul: Remzi Kitabevi

Kaftancıoğlu, Ü. (1979). *Köroğlu Kol Destanları, Destan*. İstanbul: Kültür Bakanlığı

Kaftancıoğlu, Ü. (1983). *İstanbul Allak Bullak, Hikâye*. İstanbul: Yazko

Kaftancıoğlu, Ü. (1972). *Hakullah Bektaşiliğin Gölgesinde Sömürü, Röportaj. Karacan Armağanı 72* (s. 3-60). içinde İstanbul: Milliyet Yayınları.

KAYNAKÇA

- Aça, M. (2006). Halk Şiirinde Tür ve Şekil. M. Ö. Oğuz içinde, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (s. 263-314). Ankara: Grafiker Yayıncılık.
- Açık Önkaş, N. (2017). Yalvaç Ural'ın Başparmak Çocukları Adlı Kitabında Değer Hassasiyeti. *International Symposium of Education and Values*, (s. 108-123). Muğla.
- Akbaş, O. (2008). Değer Eğitimi Akımlarına Genel Bir Bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9-27.
- Alpay, M. (1987). Okul Öncesi Dönemde Edebiyatın İşlevi. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 523-528). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Değerler Eğitimi Sempozyumu*, (s. 53-57). Eskişehir.
- Altan, M. Z. (2011). Çoklu Zekâ Kuramı ve Değerler Eğitimi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(4), 53-57, s.55.
- Asyalı, R. (1987). Çocuk ve Tiyatro ya da "Çocuğa Tiyatro". M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 571-575). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Ateş, Ö. T. (2017). Türkiye’de Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrencilere Kazandırılması İstenen Olumlu Özellikler Üzerindeki Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 41-60.
- Aydın, A. (2005). Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Öğrencilerinin Değer Hiyerarşileri ile İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Değer Hiyerarşilerinin Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara, Türkiye.
- Aydın, M. (2011). Değerler, İşlevleri ve Ahlak. *Eğitime Bakış*, 39-42.
- Aydın, M. Z. (2016). Okulda Değerler Eğitimi. *Eğitime Bakış*, 16-19.
- Aytaş, G. (1999). Çocuk Edebiyatı Etrafında. *Cemre*, 5(11).
- Aytaş, G. (2003). Okuma Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 155-160.
- Bacanlı, H. (2015). Değer Eğitimine Bir Çözüm Olarak Değer Bilinçlendirme. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Dünden Bugüne Türkiye’de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (s. 21-28). Bartın: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi.
- Baloğlu, M., & Balgalmış, E. (2005). İlköğretim ve Ortaöğretim Yöneticilerinin Öz-Değerlerinin Betimlenmesi: Tokat İli Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 19-31.

- Başkanlığı, M. T. (2009). *İlköğretim Matematik Dersi 1-5. Sınıflar Öğretim Programı*. Ankara: MEB.
- Batur, Z., & Yücel, Z. (2012). Ahmet Efe'nin Çocuk Hikâyelerinde Değer Eğitimi ve Hikâyelerin Türkçe Eğitimine Katkısı. *International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 7(4), 1031-1049.
- Bayrak, M. (1978). *Köy Enstitüsü Yazarlar Ozanlar*. Ankara: Töb-der Yayınları.
- Beatty, S. E., Kahle, L. R., Homer, P., & Misra, S. (1985). Alternative Measurement Approaches to Consumer Values: The List of Values and the Rokeach Value Survey. *Psychology & Marketing*, 181-200.
- Boratav, P. N. (1978). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Boratav, P. N. (1987). Masal. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 112-124). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Bulut, M., & Orhan, S. (2012). Türkçe-Edebiyat Ders Kitaplarının Dil ve Kültür Aktarımındaki Rolü ve Önemi Üzerine Bir İnceleme. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 297-311.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Crocker, J. W., & Algina, J. (1986). *Introduction to Classical and Modern Test Theory*. Fort Worth: Holt, Rinehart and Winston Inc.
- Çalışkur, A., & Aslan, A. E. (2013). Rokeach Değerler Envanteri Güvenirlik ve Geçerlik Çalışması. *Balıkesir University The Journal of Social Sciences Institute*, 81-105.
- Çapoğlu, E., & Okur, A. (2015). Ortaokul 8.Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Şiirlerde Yer. *Sakarya University Journal of Education*, 90-104.
- Çelebioğlu, A. (1987). Ninnilerimize Dair. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 79-83). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Çelik, Y. (2006), Roman. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 5, s. 159-162). içinde Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Çetin, N. (2006). Tiyatro. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 6, s. 127-128). içinde Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Çıkla, S. (2005). Tanzimattan Günümüze Çocuk Edebiyatı ve Bazı Öneriler. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104-105 (s. 89-105). içinde Ankara: Hece Yayıncılık.

- Çobanoğlu, Ö. (2003). Destan. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 2, s. 136-145). içinde Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). Efsane. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 2, s. 323-325). içinde Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Çokum, S. (1987). Çocuklar Şiirdir. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 230-234). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Demircioğlu, İ. H., & Tokdemir, M. A. (2008). Değerlerin Oluşturulma Sürecinde Tarih Eğitimi: Amaç, İşlev ve İçerik. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(15), 69-88.
- Dilmaç, B., Bozgeyikli, H., & Çıkılı, Y. (2008). Öğretmen Adaylarının Değer Algılarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6(16), 69-91.
- Dizdaroğlu, H. (2006). Çarpana. Ö. Tatar içinde, *Yaşama Sevincine Bin Selam* (s. 80-84). İstanbul: Yalın Ses Yayınları.
- Doğan, A. (2003). Çocuk Edebiyatı. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 2, s. 50-63). içinde Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Ekşi, H. (2003). Temel İnsanî Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 79-96, s: 79.
- Elbir, B., & Bağcı, C. (2013). Değerler Eğitimi Üzerine Yapılmış Lisansüstü Çalışmaların Değerlendirilmesi. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8(1), 1321-1333.
- Elçin, Ş. (1987). Bilmeceler Üzerine. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 91-98). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Elçin, Ş. (2000). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Emek, M. (2010). Hikaye Türündeki Metinlerde Yer Alan Türkçe veya Edebiyat Öğretmeni Karakterlerinin İlköğretim Programındaki Eğitim Değerleri Bakımından İncelenmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*(27), 297-319.
- Enginün, İ. (1987). Çocuk Edebiyatına Toplu Bir Bakış. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 37-46). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Erdem, A. R. (2003). Üniversite Kültüründe Önemli Bir Unsur: Değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 55-72, s. 56.
- Gökyay, O. Ş. (1987). Destanlar Üzerine. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 104-111). İstanbul: Gökyüzü Yayıncılık.

- Güçlü, M. (2016). Türkiye'de Değerler Eğitimi Konusunda Yapılan Araştırmalar. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak Ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, (s. 29-58). Bartın.
- Gülvahaboğlu, A. (1980). Ümit Kaftancıoğlu'yla Konuşma. Ö. Tatar içinde, *Ümit Kaftancıoğlu-Yaşama Sevincine Bin Selam Ümit Kaftancıoğlu* (s. 187-193). İstanbul: Yalın Ses Yayınları.
- Gündüz, M. (2016). Classifying Values by Categories. *Journal of Education and Training Studies*, 4(10), 212-220.
- Gündüz, Ü. (2005). Çocuk Edebiyatında Çeviri Etkisi, Uyarlamalar ve Sorunları. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı, 104-105* (s. 136-141). içinde Ankara: Hece Yayıncılık.
- Güneş, F. (2015). Değerler Eğitiminde Yaklaşım ve Modeller. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (s. 1-20). Bartın: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları.
- Güney, E. C. (1987). Folklor Edebiyatı. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 162-170). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Güngör, E. (1998). Değerler Psikolojisi Üzerinde Araştırmalar. İstanbul: Ötüken Yayın.
- Gürel, Z. (2014). Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Eğitimi. M. R. Şirin içinde, *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı* (s. 281-285, s. 281). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Güven, A. Z. (2014). Türk Efsanelerinin Değerler Eğitimi Bakımından İncelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11*(26), 225-246.
- Güzel, A., & Torun, A. (2015). *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Hatemi, H. (1987). Bizde Çocuk ve Çocuk Edebiyatı. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 66-71). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Huck, C. S., Hepler, S., & Hick, J. (1989). The Changing World of Children's Books. C. S. Huck, S. Hepler, & J. Hick içinde, *Children's Literature in the Elementary School* (s. 106-170). Brown&Benchmark Publishers.
- Karaca, S. (1987). Çocuk Tiyatrosu Üzerine. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 569-570). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Karakuş, N. (2015). Okul Öncesi Döneme Hitap Eden Tema İçerikli Çizgi Filmlerin Değerler Eğitimine Katkısı Yönünden Değerlendirilmesi (Niloya Örneği). *Değerler Eğitimi Dergisi, 12*(30), 251-277.

- Karasar, N. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Karatay, H. (2007). Dil Edinimi ve Değer Eğitimi Sürecinde Masalın Önemi ve İşlevi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 463-477.
- Kaya, D. (2001). Bilmece. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 1, s. 434-444). içinde Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Kaya, D. (2014). *Ansiklopedik Türk Halk Edebiyatı Kavramları ve Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kırkılıç, H. A., Sevim, O., & Söylemez, Y. (2015). Akademisyenlerin Bilimsel Araştırma Tutumlarının Akademik Etik Değerler Açısından İncelenmesi. *Eğitimde Gelecek Arayışları; Düünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, (s. 282-302). Bartın.
- Kuşdil, M. E., & Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk Öğretmenlerinin Değer Tercih Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi*, 59-76.
- Kutlu, M. (2004). Tatar, Garip. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (Cilt 8, s. 284). içinde İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kuyumcu, F. N. (2014). Tarihten Günümüze Çocuk ve Çocukluk Algısı Üzerine Birkaç Söz Çocuk Tiyatrosu ve Çocuklarla Tiyatro. *Türk Dili*, 709-713.
- MEB. (Erişim Yılı: 24.10.2019). *Değerler Eğitimi Yönergesi*.
- Meriç, C. (1987). Çocuk Edebiyatı. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 3-13). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Meydan, H. (2014). İlköğretim Okullarında Değerler ve Karakter Eğitimi. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 93-108.
- Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim ve Ortaöğretim Programlarının Güncellenmesi. (2020, Temmuz 3). <https://ttkb.meb.gov.tr/> adresinden alındı
- Milli Eğitim Temel Kanunu. (2020, Temmuz 3). <https://www.mevzuat.gov.tr/> adresinden alındı
- Oğuzkan, F. (1987). Dünya Çocuk Edebiyatının Ana Çizgileri. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 14-36). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Okuyan, F., Kapçak, C. B., & Sarpkaya, P. Y. (2020, Mayıs 12). *Nitel Araştırmada Geçerlilik ve Güvenirlik*. eytepe.com: <http://eytepe.com/2017/10/22/nitel-arastirmalarda-gecerlik-ve-guvenirlik/> adresinden alındı

- Özbay, M., & Tayşi, E. K. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 21-31.
- Özcan, C. (1972). Ümit Kaftancıoğlu. Ö. Tatar içinde, *Ümit Kaftancıoğlu-Yaşama Sevincine Bin Selam* (s. 35-39). İstanbul: Yalın Ses Yayınları.
- Özen, Y. (2019). Değerler Eğitimi ve Kişilik. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 140-149.
- Özenç, E. G., & Orhan-Karsak, H. G. (2019). İlkokul Birinci ve İkinci Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Milli ve Kültürel Kavramlara Yer Verilme Durumu . *Değerler Eğitimi Dergisi*, 349-379.
- Özensel, E. (2003). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Değer. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 217-239.
- Öztürk, D., & Dilmaç, O. (2016). Görsel Sanatlar Öğretmenlerinin Değerler Eğitimine İlişkin Tutumlarının Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Journal of Bayburt Education Faculty*, 224-237.
- Özyalçın, A. (1971). Hikayemizde İki Yeni İmza. Ö. Tatar içinde, *Ümit Kaftancıoğlu-Yaşama Sevincine Bin Selam* (s. 17-20). İstanbul: Yalın Ses Yayınları.
- Özyalçın, A. (1983, 01 14). Ümit Kaftancıoğlu ve Kitap Üstüne Birkaç Söz (İstanbul Allak Bullak). İstanbul: Yazko.
- Refshauge, H. A. (2004). Values in NSW public schools. *Minister for Education and Training and Minister for Aboriginal Affairs* .
- Sakaoğlu, S. (1987). Efsane. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 99-103). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Sarı, E. (2005). Öğretmen Adaylarının Değer Tercihleri: Giresun Eğitim Fakültesi Örneği. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 3(10), 73-88.
- Sarıyüce, H. L. (2012). *Türk Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ansiklopedisi*. İstanbul: Nar Yayınları.
- Saygılı, G., Gündüz, M., & Gülsoy, H. T. (2015). Sınıf Öğretmenlerinin Değer Eğitiminin Daha Çok Nerede Verilmesi Gerektiğine Yönelik Düşüncelerinin Değerlendirilmesi. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, (s. 237-251). Bartın.
- Schwartz, S. H. (1992). Universals in the Content And Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests In 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology*, 25.
- Schwartz, S. H. (1994). Are There Universal Aspects in the Structure and Contents of Human Values? . *Journal of Social Issues*, 19-45.

- Schwartz, S. H. (1996). Value Priorities and Behavior: Applying a Theory of Integrated Value Systems. *The Ontario Symposium*, (s. 119-144). Toronto.
- Schwartz, S. H. (2006). Basic Human Values: Theory, Measurement and Applications. *Revue Française de Sociologie*, 249-288.
- Schwartz, S. H., & Bilsky, W. (1987). Toward A Universal Psychological Structure of Human Values. *Journal of ftnonality and Social Psychology*, 53(3), 550-562.
- Schwartz, S. H., Cieciuch, J., Vecchione, M., Davidov, E., Fischer, R., Beierlein, C., . . . Konty, M. (2012). Refining the Theory of Basic Individual Values. *Journal of Personality and Social Psychology*, doi: 10.1037/a0029393.
- Sönmez, V. (1986). Türkiye'de Eğitimin Kalitesi ve Geleceği. *Hacettepe Üniversitesi eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 49-63.
- Şimşek, T. (2005). Çocuk Şiirleri. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104-105 (s. 219-230). içinde Ankara.
- Şimşek, T. (2006). Çocuk Edebiyatı. T. S. Halman, O. Horata, Y. Çelik, N. Demir, M. Kalpaklı, R. Korkmaz, & M. Ö. Oğuz içinde, *Türk Edebiyatı Tarihi* (s. 543-564). İstanbul: Turizm ve Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Şimşek, T. (2015). Çocuk Edebiyatında Tür Kavramına Yönelik Dikkatler. *II. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, (s. 21-26). İstanbul.
- Şirin, M. R. (1987). Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 47-55). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.
- Şirin, M. R. (2016). Edebiyat ve Çocuk Edebiyatı Edebiyatın Amacı ve İşlevi. *Türk Dili*, 12-31.
- Şirin, M. R. (2019). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Tahiroğlu, M., & Aktepe, V. (2015). Değerler Eğitimi Yaklaşımlarına Göre Geliştirilen Etkinliklerin Demokratik Algı ve Davranışlar Üzerine Etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 309-345, s. 312.
- Tatar, Ö. (2006). *Ümit Kaftancıoğlu-Yaşama Sevincine Bin Selam Ümit Kaftancıoğlu*. İstanbul: Yalın Ses Yayınları.
- TDK. (2020, haziran 5). <http://sozluk.gov.tr/>. Türk Dil Kurumu Sözlükleri: <http://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Tezel, N. (1987). Türk Masalları. M. R. Şirin içinde, *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* (s. 134-144). İstanbul: Gökyüzü Yayınları.

- Titus, D. N. (1994). Values Education in American Secondary Schools. *Kutztown University Education Conference*. Kutztown.
- Tosun, N. (2005). Çocuk Hikayeleri. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*, 104-105 (s. 213-218). içinde Ankara.
- Tural, S. (2003). Edebiyat. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 2, s. 277-281). içinde Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Tural, S. (2004). Hikâye. *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 3, s. 292-297). içinde Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Uğurlu, S. B. (2010). Çocuk Edebiyatı Eleştirisi. *Turkish Studies International Periodical For the Languages Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(3), 1921-1945.
- Uludağ, E. (2009). Çocuk Edebiyatı ve Klasik Dönem Örneğinde Nabi'nin Hayriyye'si. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 4(7), 774-795.
- Ulusoy, K., & Dilmaç, B. (2018). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- UNESCO. (2020, nisan 15). *About Living Values Education*. Living Values Education: <http://www.livingvalues.net/about-lve> adresinden alındı
- Uyguner, M. (1976). Dönemeç Üzerine. Ü. Kaftancıoğlu içinde, *Dönemeç* (s. 182-183). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Uzunkol, E., & Yel, S. (2016). Hayat Bilgisi Dersinde Uygulanan Değer Eğitimi Programının Özsaygı, Sosyal Problem Çözme Becerisi ve Empati Üzerine Etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 267-292.
- Ümit Kaftancıoğlu Kimdir? (2019). Ümit Kaftancıoğlu Web sitesi: <http://www.umitkaftancioglu.com/index/> adresinden alındı
- Yalçın, A., & Aytaş, G. (2003). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2016). *Değerler Eğitimi, Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuzer, H. (1998). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazar Ümit Kaftancıoğlu Öldürüldü. (1980, Nisan). Ö. Tatar içinde, *Ümit Kaftancıoğlu-Yaşama Sevincine Bin Selam* (s. 107-110). İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler Eğitimi'ne Genel Bir Bakış. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 499-522, s. 505.
- Yazıcı, M. (2014). Değerler ve Toplumsal Yapıda Sosyal Değerlerin Yeri. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(1), 209-233.

- Yıldırım, D. T. (2016). Üstün Yetenekliler İçin Değerler Eğitimi Dersinin Önemi. *Current Research in Education*, 2(2), 99-120, s. 111.
- Yılmaz, K. (2015). Değerler Eğitimi Üzerine Düşünceler: Araştırmaların Bütünleştirilmesi. *Eğitimde Gelecek Arayışları: Düünden Bugüne Türkiye'de Beceri, Ahlak ve Değerler Eğitimi Uluslararası Sempozyumu*, (s. 79-100). Bartın.
- Zengin, M. (2017). Bir Uygulama Modeli Olarak Avustralya'daki Okullarda Değerler Eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 866-883.
- Zengin, M., & Çelik, M. E. (2019). Değer Merkezli Okul Kültürü Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 317-348.

EKLER

Ek 1. Öğrencinin Akademik Özgeçmişi

Kişisel Bilgiler			
Adı ve Soyadı	Beste KALFA		
E-postası/Web Sayfası	bestekalfa@outlook.com		
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce		
Uzmanlık Alanı	Sınıf Eğitimi		
Öğrenim Bilgileri			
	Üniversite	Bölüm	Yıl
Lisans	Dokuz Eylül Üniversitesi	Sınıf Öğretmenliği	2012-2016
Tez Başlığı	Çocuk Edebiyatında Değer Eğitimi: Ümit Kaftancıoğlu Örneği		
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZER		
Akademik Eserler			
Kesintili zorunlu eğitimden etkilenen ilkokul öğrencilerinin okula bağlanma ve akademik özyeterlik düzeylerinin değerlendirilmesi Effects of Lapbook use on students' academic performance and self-efficacy in science classes			
Kaynakça			
Canbulat, T., Cipcevizci U., Kalfa B. ve Fahlioğulları E. (2016). 15. Uluslararası Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu, <i>Kesintili zorunlu eğitimden etkilenen ilkokul öğrencilerinin okula bağlanma ve akademik özyeterlik düzeylerinin değerlendirilmesi</i>			
Canbulat, T., Hamurcu H., Kalfa B. ve Fahlioğulları E. (2018). XVI. European Conference on Social and Behavioral Sciences, <i>Effects of Lapbook use on students' academic performance and self-efficacy in science classes</i>			

